

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Γενικής Παιδείας

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ
ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Δημήτριος Δρακόπουλος

Κώστας Ναστούλης

Χρίστος Γ. Ρώμας

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Νικόλαος Ραγκούσης, τ. Πάρεδρος Π.Ι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Κ. Χ. Μύρης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος

Σωτήρης Γκλαβάς, Μόνιμος Πάρεδρος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

Εμμανουήλ Βλάχος Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

ΚΡΙΤΕΣ

Δημήτριος Κούστας

Γιάννης Σταμουλάκης

Γεράσιμος Χρυσάφης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ανάπτυξη στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΘΡΑΚΙΣΜΟΥ & ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρώπη με το μέλλον
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από αρχεία και εκδόσεις Μουσείων, Εκδοτικών οίκων, επιστημόνων και συλλεκτών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί όλους θερμά.

Ιδιαίτερος ευχαριστεί την Εθνική Πινακοθήκη, το Εθνικό Θέατρο, την Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α. την Εκδοτική Αθηνών, τον Εκδοτικό Οίκο Ολκός, το Θέατρο Τέχνης, τον αρχαιολόγο - ιστορικό της Τέχνης René Percheron, τον Νικόλαο Αστεριάδη, τους ζωγράφους Σαράντη Καραβούζη και Χρίστο Γαρουφαλή και τους γλύπτες Μιγάλη Κευγά και Διονύση Γερολυμάτο για τη διάθεση φωτογραφικού υλικού και εγχρώμων διαφανειών.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

2. *Ανδριάντας του Σοφοκλέους*. Μάρμαρο. Ρωμαϊκό αντίγραφο του 4^{ου} αιώνα π.Χ.
Μουσείο Βατικανού.

Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ - Κ. ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ - Χ. Γ. ΡΩΜΑΣ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Το δράμα

Προέλευση Το δράμα είναι μια σύνθετη ποιητική δημιουργία που αποτέλεσε την ύψιστη πνευματική έκφραση των κλασικών χρόνων. Στο ποιητικό αυτό είδος χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από το Έπος και τη Λυρική ποίηση, ενώ κατά την παρουσίασή του ενώπιον του κοινού συνόδευαν τον λόγο η μουσική και η όρχηση· γιατί το δράμα δεν προοριζόταν για μια απλή απαγγελία αλλά για παράσταση ενός συγκλονιστικού γεγονότος, που εξελισσόταν σαν ζωντανή πραγματικότητα μπροστά στους θεατές.

Το δράμα προήλθε από τα θρησκευτικά δρώμενα και συνδέθηκε εξαρχής με τη λαμπρότερη εορτή του Διονύσου, τα Μεγάλα Διονύσια, που είχαν κυρίαρχη θέση στο αθηναϊκό εορτολόγιο. Οι πρόγονοί μας από πολύ παλιά είχαν δώσει στις θρησκευτικές εκδηλώσεις τους δραματικό χαρακτήρα (δηλ. μορφή παράστασης): στο Άργος και στη Σάμο αναπαριστούσαν τους γάμους του Δία και της Ήρας, στην Κρήτη τη γέννηση του Δία, στους Δελφούς έφηβοι παρίσταναν τον αγώνα του Απόλλωνα με τον δράκοντα· ακόμα και στα Ελευσίνια μυστήρια ονόμαζαν τις μυστικές ιεροτελεστίες *δρώμενα*. Στις τελετές όμως του Διονύσου τα δρώμενα ήταν λαμπρότερα και πιο επίσημα.

Ο Διόνυσος, ως θεός του αμπελιού και του κρασιού, προσωποποιούσε τον κύκλο των εποχών του έτους, τη διαδικασία της σποράς και της βλάστησης, τη γονιμοποίηση των καρπών και γενικά όλες τις μυστηριώδεις παραγωγικές δυνάμεις της φύσης. Αυτόν τον αδιάκοπα επαναλαμβανόμενο κύκλο της ζωής και του θανάτου οι λατρευτές του Διονύσου τον είχαν συνδέσει με τη γέννηση του θεού, τη δράση του, τον θάνατο και την επαναφορά του στη ζωή. Φαντάζονταν ακόμα τον θεό να κυκλοφορεί ανάμεσα στους ανθρώπους, μαζί και με τους τραγόποδες ακολούθους του, τους Σατύρους, και να παρακινεί όλους να ξεχάσουν τις έγνοιες της ζωής και να παραδοθούν στο γλεντοκόπι και στη χαρά.

Κατά τις τελετές του Διονύσου οι οπαδοί του λάτρευαν τον θεό σε κατάσταση ιερής μανίας, άφθονης οινοποσίας, πολλών αστεισμών και έξαλλου ενθουσιασμού. Ουσιώδες γνώρισμα των λατρευτικών τους εκδηλώσεων ήταν η *έκσταση*, η συναισθηματική μέθη, που τους ταύτιζε με άλλα πρόσωπα, τους Σατύρους, και τους μετέθετε σε μια κατάσταση θεική. Για την επιτυχία της έκστασης οι πιστοί μεταμφιέζονταν. Τυλίγονταν με δέρματα ζώων, άλειφαν το πρόσωπό τους με το κατακάθι του κρασιού (*τρογία*) ή το σκέπαζαν με φύλλα δέντρων, φορούσαν στεφάνια από κισσό, πρόσθεταν ουρές, γένια ή κέρατα, όπως και οι ακόλουθοι του θεού.

Σ' αυτές τις μεταμφιέσεις των εορταστών του Διονύσου έχει την αφετηρία του το δράμα, γιατί και τα πρόσωπα του δράματος μεταμφιέζονταν, για να υποδυθούν τους ήρωες του έργου. Τα στάδια, βέβαια, της μετάβασης από τις θρησκευτικές τελετές στο δράμα δεν είναι γνωστά· ο Αριστοτέλης όμως μας πληροφορεί πως οι πρωτοτραγουδιστές των χορικών ασμάτων προς τιμή του Διονύσου έδιναν αφορμές για δραματικές παραστάσεις (**Ποιητική**, 1449 a14).

Όταν ο Πεισίστρατος ίδρυσε ιερό προς τιμή του Διονύσου στα ΝΑ της Ακρόπολης (όπου σήμερα τα ερείπια του διονυσιακού θεάτρου), μετέφερε σ' αυτό από τις Ελευθερές της Βοιωτίας το ξύλινο άγαλμα του Διονύσου του Ελευθερέως και οργάνωσε λαμπρές εορτές. Σ' αυτό τον χώρο ο Θέσπις, από την Ικαρία της Αττικής (σημερινό Διόνυσο), δίδαξε για πρώτη φορά δράμα, στα μέσα της 61^{ης} Ολυμπιάδας, δηλ. το 534 π.Χ. Έκτοτε το δράμα σταδιακά τελειοποιήθηκε, γιατί η εξέλιξή του συνέπεσε με τον πλούτο και το μεγαλείο της Αθήνας.

Χρόνος των παρα- στάσεων

Οι δραματικές παραστάσεις επικράτησε να γίνονται κατά τις εορτές του Διονύσου, ώστε να συνδέονται με τη θρησκευτική τους προέλευση. Οι εορτές αυτές στην Αττική ήταν τέσσερις:

- **Τα Μεγάλα ή έν άσται Διονύσια**· τελούνταν τον αττικό μήνα Ελαφβολιώνα (μέσα Μαρτίου-Απριλίου). Ήταν η λαμπρότερη εορτή του Διονύσου· η διάρκειά τους ήταν έξι μέρες και παρουσιάζονταν σ' αυτή νέα δράματα.
- **Τα Μικρά ή κατ' άγρους Διονύσια**· εορτάζονταν τον μήνα Ποσειδεώνα (μέσα Δεκεμβρίου-Ιανουαρίου) και παρουσιάζονταν σ' αυτά επαναλήψεις των επιτυχημένων δραμάτων. Ονομαστά ήταν τα **κατ' αγρους Διονύσια**, που εορτάζονταν στο περίφημο Διονυσιακό θέατρο του Πειραιά.
- **Τα Λήνια**, που εορτάζονταν τον μήνα Γαμηλιώνα (μέσα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου)· στη διάρκεια της εορτής παριστάνονταν νέες τραγωδίες και κωμωδίες.
- **Τα Ανθεστήρια**, που εορτάζονταν τον μήνα Ανθεστηριώνα (μέσα Φεβρουαρίου-Μαρτίου). Ήταν εορτή της ανθοφορίας στην αρχή της Άνοιξης. Παλαιότερα δε γίνονταν δραματικοί αγώνες· πολύ αργότερα προστέθηκαν και αυτοί ως μέρος της εορτής

Απ' όλες τις εορτές του Διονύσου η πιο επίσημη ήταν τα Μεγάλα Διονύσια. Την εποπτεία τόσο της εορτής όσο και των δραματικών αγώνων είχε τότε ο *Επώνυμος Άρχων*.

Είδη του δράματος

Τρία είναι τα είδη του δράματος: η τραγωδία, η κωμωδία και το σατυρικό δράμα.

- **Το σατυρικό δράμα**. Χαρακτηρίστηκε ως *παίζουσα τραγωδία*· ήταν δηλαδή ένα ευχάριστο λαϊκό θέαμα που διατηρούσε τα εξωτερικά

γνωρίσματα της τραγωδίας, αλλά σκοπό είχε μόνο να προκαλέσει το γέλιο και όχι να διδάξει, όπως η τραγωδία και η κωμωδία. Στο σατυρικό δράμα οι θεατές ξανάβρισκαν τους Σατύρους (από αυτούς και η ονομασία) και τον γέροντα Σειληνό, που αποτελούσαν τον χορό, κι έτσι ικανοποιούσαν την ευλάβειά τους προς τις θρησκευτικές παραδόσεις.

Οι ποιητές που συμμετείχαν στους δραματικούς αγώνες έπρεπε να παρουσιάσουν, μαζί με τις τρεις τραγωδίες, και ένα σατυρικό δράμα, ώστε να τελειώνουν οι παραστάσεις με ένα θέαμα εύθυμο και ανακουφιστικό.

- **Η κωμωδία.** Και η κωμωδία, όπως και τα άλλα δύο είδη του δράματος, προήλθε από τις Διονυσιακές εορτές. Οι κωμικοί ποιητές επιδίωκαν να γελοιοποιούν πρόσωπα και καταστάσεις, ώστε μέσα από τη φάρσα, το γέλιο και την ευθυμία να ασκούν την κριτική τους. Τα πρόσωπα των κωμωδιών ήταν σύγχρονα και αντιπροσώπευαν καταστάσεις -πολιτικές, κοινωνικές, ηθικές- που έβλαπταν ή ήταν επικίνδυνες για την πόλη. Έτσι η κωμωδία αντλούσε τα θέματα από την καθημερινή ζωή, αλλά συχνά τα «έντυνε» με μύθους ή κατασκεύαζε πλαστές εικόνες, που, με το υπερβολικό και το γελοίο, είχαν σκοπό να τέρψουν αλλά και να διορθώσουν τα «κακῶς κείμενα».

II. Η τραγωδία

Γένεση Ο Αριστοτέλης συνδέει την τραγωδία με τον διθύραμβο, ένα χορικό άσμα που χαρακτηρίστηκε *διονυσιακό*. Κατά τον Σταγειρίτη φιλόσοφο, η τραγωδία προήλθε *ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον*, δηλαδή από τους πρωτοτραγουδιστές των διθυραμβικών χορών.

Η λέξη **τραγωδία** έχει αβέβαιη προέλευση. Οι δύο γνωστές απόψεις, ότι δηλαδή τραγωδία σημαίνει : 1) *ὥδῃ τῶν τράγων* = χορικό άσμα των λατρευτών του Διονύσου που φορούσαν δέρματα τράγων ή 2) χορικό άσμα σε διαγωνισμό, όπου το βραβείο για τον νικητή ήταν τράγος, θεωρούνται αυθαίρετες και χωρίς ισχυρή επιστημονική στήριξη.

Σταθμό στην εξέλιξη του διθυράμβου σημείωσε ο Αρίων από τη Μήθυμνα της Λέσβου, που είχε εγκατασταθεί στις αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ. στην αυλή του Περιάνδρου, τυράννου της Κορίνθου, πιθανότατα για να ενισχύσει τη διονυσιακή λατρεία. Ο Αρίων διαμόρφωσε καλλιτεχνικά τον διθύραμβο, συνθέτοντας τους στίχους και τη μουσική. Το περιεχόμενό του ήταν στην αρχή σχετικό με τους μύθους του Διονύσου, αργότερα όμως και με άλλα μυθικά πρόσωπα ή ήρωες. Τους διθυράμβους του Αρίωνα εκτελούσε χορός 50 ανδρών, τον οποίο ασκούσε ο ίδιος ο ποιητής. Ο χορός αυτός, τραγουδώντας τον διθύραμβο με τη συνοδεία κιθάρας, *ὠρχεῖτο*, δηλαδή έκανε χορευτικές κινήσεις γύρω από τον βωμό του Διονύσου.

Ο Αρίων θεωρείται και *εύρετης τοῦ τραγικοῦ τρόπου*, που σήμαινε ένα είδος μουσικής, το οποίο τραγουδούσαν οι χορευτές μεταμφιεσμένοι σε τράγους, δηλαδή σατύρους.

Το μεγάλο βήμα πάντως από τον διθύραμβο στην τραγωδία έγινε στην Αττική. Ο Αρίων είχε παρουσιάσει βέβαια τον εξάρχοντα του διθύραμβου, αλλά δεν του είχε δώσει ανεξάρτητο ρόλο από τον χορό. Σ' αυτήν την καινοτομία προχώρησε ο Θέσπης στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. Σύμφωνα με έμμεσες πληροφορίες (αγγειογραφίες και κάποια μαρτυρία που αποδίδεται στον Αριστοτέλη), ο Θέσπης ξεχώρισε οριστικά τον εξάρχοντα (πρωτοτραγουδιστή - υποκριτή) από την ομάδα - χορό. Αυτόν τον εξάρχοντα-υποκριτή τον ταύτισε πλέον με το πρόσωπο που υποδύοταν. Αλλά και οι λόγοι του υποκριτή, στον διάλογό του με τον χορό, ήταν στίχοι που απαγγέλλονταν και δεν ήταν όμοιοι με εκείνους της μελωδίας του χορού. Οι στίχοι αυτοί αποτέλεσαν τα πρώτα θεατρικά στοιχεία, γιατί με την παρεμβολή τους ανάμεσα στα χορικά κομμάτια διευκόλυναν την παρουσίαση του μύθου, μέσα από διάλογο και αφήγηση.

Ο ίδιος ποιητής φαίνεται ότι ενθουσίασε με τις καινοτομίες του τον λαό και, παρά τις αντιδράσεις του γέροντα πια Σόλωνα, που θεωρούσε τις παραστάσεις ψευδολογίες, δημιούργησε έναν μικρό θίασο, το γνωστό *ἄρμα Θέσπιδος*, με τον οποίο περιόδευε στα χωριά της Αττικής και έπαιρνε μέρος στις ανοιξιάτικες Διονυσιακές γιορτές.

Όσο τα διαλογικά-θεατρικά στοιχεία, με τον καιρό, έπιαναν μεγαλύτερη έκταση, τόσο περιοριζόταν και ο ρόλος του χορού, μέχρι που κατέληξε να τραγουδάει άσματα άσχετα με τον Διόνυσο. Όταν και οι υποθέσεις των έργων έπαψαν πια να έχουν άμεση σχέση με τον Διόνυσο (ήταν δηλαδή *απροσδιόνυσες*), σταμάτησαν και οι άντρες του χορού να μεταμφιέζονται σε σατύρους. Έτσι η τραγωδία έπαιρνε με την πάροδο του χρόνου την οριστική της μορφή ως θεατρικό είδος.

Ορισμός

Ο Αριστοτέλης στην **Ποιητική** του (1448b-24 κ.ε) δίνει τον ακόλουθο ορισμό της τραγωδίας: *Ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἐκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἑλέου καὶ φόβου περαινούσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.*

Σύμφωνα με τον ορισμό, η τραγωδία είναι *απομίμηση* μιας σοβαρής και με αξιόλογο περιεχόμενο πράξης· είναι αναπαράσταση της πραγματικότητας, όχι όμως πιστή και δουλική αλλά ελεύθερη και δημιουργική, με τάση εξιδανίκευσης. Ο χαρακτηρισμός *τελεία* δηλώνει πως η υπόθεση της τραγωδίας έχει αρχή, μέση και τέλος, ενώ το *μέγεθός* της έχει τέτοια έκταση, ώστε να μπορεί ο θεατής να έχει πλήρη εποπτεία, σαφή αντίληψη και του συνόλου του έργου και των επιμέρους. Εξάλλου η μίμηση γίνεται με λόγο *ἡδυσμένο*, που έχει δηλαδή ρυθμό, αρμονία και μελωδία· όμως

αυτά τα στοιχεία δε διασκορπίζονται με τον ίδιο τρόπο σε όλο το έργο, αλλά όπου ταιριάζει το καθένα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της τραγωδίας είναι η *δράση*. Οι υποκριτές δεν απαγγέλλουν απλώς, αλλά μιμούνται τους ήρωες του έργου τους οποίους υποδύονται. Όπως ερμηνεύει εύστοχα ο T.S. Eliot, «πίσω από τον τραγικό λόγο βρίσκεται η δραματική ενέργεια, η χροιά της φωνής, το ανασηκωμένο χέρι ή ο τεντωμένος μυς, και η ιδιαίτερη συγκίνηση».

Σκοπός της τραγωδίας είναι να οδηγήσει τον θεατή, μέσα από τον *έλεο* και τον *φόβο*, στην *κάθαρση*-έναν όρο δύσκολο που έχει απασχολήσει επί αιώνες τους ερμηνευτές. Κατά τον Αριστοτέλη, ο φόβος και ο έλεος (συμπάθεια), αποτελούν την *οίκεια*, τη χαρακτηριστική ηδονή, που προκαλεί η τραγωδία. Οι θεατές συμμετέχουν λογικά και συναισθηματικά στα δρώμενα, γι' αυτό και συμπάσχουν με τους ήρωες, οι οποίοι συγκρούονται συνήθως με τη Μοίρα, εξαιτίας κάποιου λάθους, και συντρίβονται. Κατά την επικρατέστερη ερμηνεία, με την κάθαρση, την οποία προκαλεί η τραγωδία ως έργο τέχνης, οι θεατές ανακουφίζονται και ηρεμούν ψυχικά, γιατί διαπιστώνουν είτε την ηθική νίκη του τραγικού ήρωα ή την αποκατάσταση της ηθικής τάξης. Γενικότερα οι θεατές, καθώς ζουν έντονα τον ανθρώπινο μύθο μέσα στο τραγικό μεγαλείο του έργου, λυτρώνονται, με τη μαγεία της τέχνης, και γίνονται ελεύθεροι και ανώτεροι άνθρωποι.

Κατά πο- σόν μέρη

Ο Αριστοτέλης περιγράφει και την τυπική διάρθρωση μιας τραγωδίας. Τα μέρη, στα οποία χωρίζεται, τα ονομάζει **κατά ποσόν**, για να τα ξεχωρίσει από **τα κατά ποιόν**, τα οποία είναι αποτέλεσμα αναλύσεως του έργου.

Η τραγωδία είναι σύνθεση επικών και λυρικών στοιχείων τα οποία είναι ευδιάκριτα. Το **ἐπικό** στοιχείο (διάλογοι-αφήγηση) αποτελούν ο **πρόλογος**, τα **ἐπεισόδια** και η **ἐξόδος**, ενώ το **λυρικό** (χορός) η **πάροδος** και τα **στάσιμα**.

Ο **πρόλογος** έχει τη μορφή μονολόγου ή διαλόγου, ενώ στα παλαιότερα έργα, ιδίως του Αισχύλου, δεν υπάρχει πρόλογος, αλλά η τραγωδία αρχίζει από την πάροδο. Με τον πρόλογο, που σημαίνει τον πρώτο λόγο του ηθοποιού, οι θεατές εισάγονται στην υπόθεση της τραγωδίας.

Τα **ἐπεισόδια** είναι αντίστοιχα με τις σημερινές πράξεις και παρεμβάλλονται μεταξύ των χορικών. Ο ρόλος των επεισοδίων είναι πολύ σημαντικός, γιατί αυτά αναπτύσσουν και προωθούν τη σκηνική δράση μέσα από τις συγκρούσεις των προσώπων.

Η **ἐξόδος** είναι το τελευταίο μέρος της τραγωδίας· αρχίζει ύστερα από το τελευταίο στάσιμο και κλείνει με το εξόδιο άσμα του χορού.

Στο επικό μέρος της τραγωδίας οι υποκριτές διαλέγονται είτε με **συννεχείς** λόγους είτε με **στιχομυθίες**, δηλαδή στίχο με στίχο. Και όταν η ένταση του διαλόγου κορυφωθεί, τότε και ο στίχος κόβεται σε δύο ή σε τρία μέρη, τις **αντιλαβές**. Μάλιστα στον διάλογο συμμετέχει πολλές φορές

και ο κορυφαίος του χορού. Εξάλλου στο μέρος αυτό της τραγωδίας το συνηθέστερο μέτρο είναι το ιαμβικό τρίμετρο¹ ή σπανιότερα το τροχαϊκό τετράμετρο και γλώσσα του η παλαιότερη μορφή της αττικής διαλέκτου, με στοιχεία από την ιωνική και τη γλώσσα του έπους.

Από το λυρικό μέρος η **πάροδος** είναι το άσμα που τραγουδούσε ο χορός, καθώς έμπαινε στην ορχήστρα με ρυθμικό βηματισμό, ενώ τα **στάσιμα** τα τραγουδούσε ο χορός, όταν πια είχε λάβει τη θέση του (*στάσιν*) στην ορχήστρα, και τα συνόδευε με χορευτικές κινήσεις. Εκτός όμως από την πάροδο και τα στάσιμα υπάρχουν και άλλα λυρικά στοιχεία στην τραγωδία, που παρεμβάλλονται ανάμεσα στα διαλογικά μέρη. Από αυτά άλλα έχουν θρηνητικό χαρακτήρα και τα τραγουδούσε ο χορός με ένα ή δύο ηθοποιούς (**κομμοί**) και άλλα τα τραγουδούσε μόνο ένας (**μονωδίες**) ή δύο (**διωδίες**) ηθοποιοί.

Επειδή τα χορικά άσματα αποτελούν επιβιώσεις της αρχαιότερης χορικής ποίησης, που καλλιέργησαν κυρίως οι Δωριείς, διατηρούν τόσο τη δωρική γλώσσα όσο και τα ποικίλα μέτρα του αρχαιοελληνικού λυρισμού.

Κατά ποιόν μέρη

Τα **κατά ποιόν** μέρη είναι κυρίως τα εσωτερικά και ουσιαστικότερα στοιχεία της τραγωδίας τα οποία, κατά τον Αριστοτέλη, βρίσκονται σε όλα σχεδόν τα τμήματά της και προκύπτουν από την ανάλυση. Τα δομικά αυτά μέρη είναι τα εξής: ο **μύθος**, το **ήθος**, η **λέξη**, η **διάνοια**, το **μέλος** και η **όψη**.

Ο **μύθος**, ως μίμηση πράξεως, αποτελεί την ψυχή της τραγωδίας και σημαίνει την υπόθεση του έργου, το *σενάριο*. Τα θέματα των τραγικών μύθων τα αντλούσαν οι ποιητές κυρίως από τη μυθολογία αλλά και από την ιστορία. Οι τρεις μεγάλοι μυθικοί κύκλοι -*Θηβαϊκός*, *Αργοναυτικός* και *Τρωικός*- έδιναν θέματα, για να σχεδιάζουν οι ποιητές την τραγική δράση.

Το **ήθος** δηλώνει τον χαρακτήρα του τραγικού ήρωα, τον ψυχικό του κόσμο, τις σκέψεις και τον τρόπο με τον οποίο αντιδρά σε κάθε περίπτωση.

Η **λέξη** είναι τα εκφραστικά μέσα, η ποικιλία των εκφραστικών τρόπων, ό,τι σήμερα καλούμε *ύφος*. Με ξεχωριστό γλωσσικό πλούτο και σχήματα κάθε τραγικός ποιητής *ντύνει* τις ποιητικές του ιδέες.

Τη **διάνοια** αποτελούν οι ιδέες που διατυπώνουν τα πρόσωπα της τραγωδίας για τον κόσμο και τη ζωή, καθώς και τα επιχειρήματα με τα οποία τις υποστηρίζουν.

¹ Τα μέτρα της αρχαίας ελληνικής ποίησης στηρίζονται στην εναλλαγή της μακρόχρονης και βραχύχρονης συλλαβής και είναι ποικίλα. Δύο απ' αυτά είναι το *ιαμβικό* (υ-) *τρίμετρο* και το *τροχαϊκό* (-υ) *τετράμετρο*, που έχουν την εξής μορφή:

1. Ιαμβικό τρίμετρο : υ-,υ- / υ-,υ- / υ-,υ- (συνήθως ισχύει στη μορφή: χ-υ- / χ-υ- / χ-υ-)

π.χ. "Ὅς οὐδεπὼ / ποτ' εἶπεν ἄνθ/ρακας πρίω

2. Τροχαϊκό τετράμετρο: -υ,-υ / -υ,-υ / -υ,-υ / -υ -

π.χ. Θυμέ, θυμ' ἀ/μηγάνοισι/ κήδεσιν κυ/κώμενε

Το **μέλος** και η **όψη** αφορούν την παράσταση της τραγωδίας. Για το μέλος, δηλαδή τα μουσικά στοιχεία της αρχαίας τραγωδίας, οι γνώσεις μας είναι ελλιπείς, ενώ η όψη περιλαμβάνει τον σκηνικό κόσμο στο σύνολό του, δηλαδή ό,τι σήμερα ονομάζουμε *σκηνογραφία* και *ενδυματολογία*. Αυτός ο σκηνικός διάκοσμος ήταν πολύ απλός και είχε σκοπό να αποτελέσει το κατάλληλο πλαίσιο για την παράσταση.

Η έννοια του τραγικού στην τραγωδία

Τους ήρωες των τραγωδιών χαρακτηρίζει η τραγικότητα, μια κατάσταση που υποδηλώνει τη σύγκρουσή τους με υπέρτερες δυνάμεις. Και, όντως, ο τραγικός ήρωας συγκρούεται, κυρίως, με τη Μοίρα και τη θεία δίκη, αλλά και με τους ανθρώπους, ακόμη και με τον εαυτό του. Σ' αυτή τη σύγκρουση εκδηλώνεται όλο το ηθικό του μεγαλείο, γιατί δεν αγωνίζεται για το υλικό συμφέρον, αλλά για ηθικές αξίες. Η έννοια της τραγικότητας συμπεριλαμβάνει και τη μετάβαση από την άγνοια στη γνώση, μέσα από την περιπλοκή του ήρωα σε αντιφατικές καταστάσεις, τρομερά διλήμματα και αδιέξοδα μαζί και με τις συνέπειες αυτών των καταστάσεων (ενοχή, ψυχική οδύνη, μοναξιά, συντριβή ή λύτρωση). Το αποτέλεσμα πάντως της τραγικής σύγκρουσης είναι η ηθική ελευθερία που καταξιώνει την προσωπικότητα του τραγικού ανθρώπου.

III. Το αρχαίο θέατρο

Τα πρώτα ελληνικά θέατρα, όπως άλλωστε και το ίδιο το δράμα, συνδέονται με τη λατρεία του Διονύσου. Ο ανοιχτός κυκλικός χώρος, που λατρευόταν ο θεός, με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη του διθυράμβου σε δράμα, μετασχηματίστηκε βαθμιαία στη συγκεκριμένη αρχιτεκτονική μορφή του αρχαίου θεάτρου.

Τρία ήταν τα βασικά μέρη του αρχαίου θεάτρου:

- α) **Το κυρίως θέατρον ή κοίλον**, το μέρος που προοριζόταν για τους θεατές.
- β) **Η ορχήστρα**, ο κυκλικός ή ημικυκλικός χώρος, όπου *ώρχεϊτο*, ο χορός.
- γ) **Η σκηνή**, ο χώρος των υποκριτών.

Το κοίλον

Το κυρίως θέατρο περιλαμβάνει τα **εδώλια** (καθίσματα) των θεατών τα οποία περιβάλλουν ημικυκλικά την ορχήστρα. Είναι κτισμένα αμφιθεατρικά και ακολουθούν την πλαγιά του λόφου, στον οποίο συνήθως κατασκευαζόταν το θέατρο. Ένα ή δύο **διαζώματα** (πλατείς οριζόντιοι διάδρομοι) χώριζαν το κοίλον σε δύο ή τρεις ζώνες, για να διευκολύνουν την κυκλοφορία των θεατών. Τις σειρές των εδωλίων διέκοπταν κάθετα προς την ορχήστρα, κλίμακες από τις οποίες οι θεατές ανέβαιναν στις ψηλότερες θέσεις. Τα τμήματα των εδωλίων ανάμεσα στις κλίμακες ονομάζονταν **κερκίδες**.

Η χωρητικότητα των αρχαίων θεάτρων ήταν πολύ μεγάλη. Το θέατρο του Διονύσου στην Αθήνα χωρούσε 17.000 θεατές, της Εφέσου 16.000, της Επιδαύρου 14.000.

Η ορχήστρα

Ο κυκλικός ή ημικυκλικός χώρος ανάμεσα στο κοίλο και τη σκηνή αποτελούσε την ορχήστρα. Όπως φαίνεται από τα θέατρα που έχουν διασωθεί, η ορχήστρα βρισκόταν λίγο χαμηλότερα από τη σκηνή. Σε ορισμένα θεατρικά έργα φαίνεται ότι ο χορός αναμειγνυόταν με τους υποκριτές, ιδιαίτερα στις κωμωδίες και το πιθανότερο είναι ότι υποκριτές και χορευτές αρχικά κινούνταν στο ίδιο επίπεδο. Αργότερα οι υποκριτές χωρίστηκαν από τον χορό και έπαιζαν σε υπερυψωμένο δάπεδο. Η είσοδος του χορού στην ορχήστρα γινόταν από δύο πλευρικές διόδους, τις **παρόδους**. Στο κέντρο της ορχήστρας βρισκόταν ο βωμός του Διονύσου, η **θυμέλη**. Πίσω από τη θυμέλη έπαιρναν θέση ο αυλητής και ο υποβολέας.

Η σκηνή

Η σκηνή, το τρίτο αρχιτεκτονικό μέλος του θεάτρου, εκτεινόταν πίσω από την ορχήστρα. Ήταν η σκηνή ένα απλό επίμηκες οικοδόμημα, που παρέμεινε ξύλινο μέχρι τα τέλη του 4^{ου} π.Χ. αι. Προοριζόταν, στην αρχή τουλάχιστον, για να φυλάγουν οι υποκριτές τα σκεύη και τα υλικά τους. Κατά μήκος του τοίχου της σκηνής, προς το μέρος των θεατών, κατασκευάστηκε ένα ξύλινο και αργότερα πέτρινο ή μαρμάρινο υπερυψωμένο δάπεδο, πάνω στο οποίο έπαιζαν οι ηθοποιοί. Ο χώρος αυτός ονομάστηκε **λογείο** και δεν υπήρχε κατά τους κλασικούς χρόνους.

Ο τοίχος της σκηνής πίσω από το λογείο παρίστανε ό,τι απαιτούσε το διδασκόμενο έργο. Συνήθως απεικόνιζε πρόσωπη ναού ή ανακτόρου με δύο ορόφους. Είχε μία ή τρεις θύρες, από τις οποίες έβγαιναν στην ορχήστρα τα πρόσωπα του δράματος που βρίσκονταν στα ανάκτορα. Τα πρόσωπα που έρχονταν απέξω και όχι από τα ανάκτορα, έμπαιναν από τις δύο παρόδους.

Στην Αθήνα και στο θέατρο του Διονύσου επικράτησε η εξής συνήθεια: οι ερχόμενοι από την πόλη ή το λιμάνι έμπαιναν στη σκηνή από τη δεξιά, σε σχέση με τον θεατή, πάροδο, ενώ όσοι έφταναν από τους αγρούς από την αριστερή. Η σύμβαση αυτή ίσως συνδέεται με τα τοπογραφικά δεδομένα της Αθήνας.

Γενικά ο χώρος του αρχαίου θεάτρου συνδέεται άμεσα με τη θεατρική πράξη, πράγμα που σημαίνει ότι το δράμα μόνο στον συγκεκριμένο αρχιτεκτονικό χώρο μπορούσε να λειτουργήσει θεατρικά.

Είναι γνωστό ότι με τον θεατρικό χώρο συνδέεται και η σκηνογραφία, όπως και η χρησιμοποίηση μέσων και μεθόδων που εξασφαλίζουν την επιτυχία της θεατρικής *σύμβασης*.

3. Το θέατρο του Διονύσου από το ύψος της Ακροπόλεως. 4^{ος} αιώνας π.Χ. (Φωτ. Αρχείο René Percheron)

Τα βασικότερα τεχνικά και μηχανικά μέσα του αρχαίου θεάτρου ήταν οι **περίακτοι**, το **εκκύκλημα**, το **θεολογείο**, η **μηχανή ή αιώρημα**, οι **χαρώνειες κλίμακες**, το **βροντείο** (βλ. λεξικό βασικών θεατρικών όρων).

IV. Οι δραματικοί αγώνες

Οι δραματικοί αγώνες συνδέονται με την αρχαία Αθήνα και ιδιαίτερα με το θέατρο του Διονύσου. Η διεξαγωγή των αγώνων αυτών στον ιερό χώρο του Διονύσου άρχισε να γίνεται μετά την οικοδόμηση του ναού προς τιμή του θεού. Διαμορφώθηκε, λοιπόν, η νότια πλευρά της Ακρόπολης, έτσι ώστε να συμπεριλάβει τον χώρο για τον κυκλικό λατρευτικό χορό, από τον οποίο προήλθε η ορχήστρα του θεάτρου, και τα εδώλια των θεατών. Μετά τα Μηδικά κατασκευάστηκαν στον ίδιο χώρο τα ξύλινα καθίσματα (*ικρία*) που χρησιμοποιούνταν ακόμη και κατά την περίοδο των τριών τραγικών καθώς και του Αριστοφάνη. Με τον καιρό άρχισε η αντικατάσταση των ξύλινων εδωλίων με λίθινα, η οποία ολοκληρώθηκε επί άρχοντος Λυκούργου, γύρω στα 330 π.Χ.

Στο θέατρο του Διονύσου οι Αθηναίοι ποιητές παρουσίαζαν κάθε χρόνο τα νέα τους έργα. Έπαιρνε μάλιστα η παράσταση αυτή αγωνιστικό χαρακτήρα, γιατί κατά τη διαδικασία αυτή αναδεικνύονταν και βραβεύονταν τα καλύτερα έργα. Ο χρόνος της διεξαγωγής των αγώνων δεν ήταν τυχαίος. Συνδεόταν με την άνοιξη και συνεπώς με τον οργιαστικό χαρακτήρα της λατρείας του Διονύσου. Παράλληλα λειτουργούσαν και άλλοι πρακτικοί λόγοι για την επιλογή του χρόνου: την περίοδο εκείνη οι γεωργικές εργασίες ήταν περιορισμένες και ο αγροτικός πληθυσμός περισσότερο ελεύθερος. Άλλωστε η πολυπληθής παρουσία στην Αθήνα ξένων και συμμάχων, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, οι οποίοι έρχονταν, για να εκπληρώσουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, έδινε στην πόλη την ευκαιρία να προβάλει μέσα από τους δραματικούς αγώνες τη δόξα και το μεγαλείο.

Η επιμέλεια και η οργάνωση των Ληναίων ανήκε στη δικαιοδοσία του *άρχοντος-βασιλέως*. Στα Μεγάλα Διονύσια όμως το έργο αυτό είχε ανατεθεί από την Αθηναϊκή Δημοκρατία στον επώνυμο άρχοντα. Αυτός διάλεγε τα έργα των ποιητών που θα *έδιδάσκοντο*, τους ηθοποιούς που θα ερμήνευαν τους θεατρικούς ρόλους και αναζητούσε τους εύπορους πολίτες που θα επωμίζονταν τα έξοδα της *χορηγίας*, όπως λεγόταν η τιμητική αυτή λειτουργία. Έργο του χορηγού ήταν η χρηματοδότηση της προετοιμασίας του χορού.

Οι *κριτές* των έργων ήταν δέκα: εκλέγονταν με κλήρο μέσα στο θέατρο, από ένα μακρότατο κατάλογο Αθηναίων πολιτών, ο οποίος είχε συνταχθεί λίγες ημέρες πριν από τον δραματικό αγώνα. Μετά το τέλος των παραστάσεων, ο καθένας έγραφε σε πινακίδα την κρίση του. Οι πινακίδες ρίχνονταν σε κάλη από την οποία ανασύρονταν πέντε. Απ' αυτές προέκυπτε, ανάλογα με τις ψήφους που έπαιρνε κάθε έργο, το τελικό αποτέλεσμα.

Ο νικητής ποιητής αλλά και ο χορηγός στεφανώνονταν με κισσό, το ιερό φυτό του Διονύσου. Είχαν το δικαίωμα να οικοδομήσουν χορηγικό μνημείο στην περίφημη

4. Το Θέατρο της Επιδαύρου. Τέλος του 4^{ου} αι. π.Χ. (Φωτογρ. Αρχείο René Percheron)

οδό *Τριπόδων*, στον οποίο τρίποδα αναγράφονταν οι συντελεστές της παράστασης. Διασώθηκε, μάλιστα, ένα τέτοιο μνημείο στην Αθήνα, το *χορηγικό μνημείο του Λυσικράτη* (φανάρι του Διογένη). Παράλληλα τα ονόματα των ποιητών, χορηγών και πρωταγωνιστών χαράζονταν σε πλάκες που τις κατέθεταν στο δημόσιο αρχείο· οι πλάκες αυτές ονομάζονταν **διδασκαλίες**.

Οι χορευτές, αν και ερασιτέχνες, εισέπρατταν μια στοιχειώδη αποζημίωση. Εξασφάλιζε ακόμη ο χορηγός τροφή για τους χορευτές και στέγη για τις πρόβες· τέλος φρόντιζε για χοροδιδάσκαλο και αυλητή και παράλληλα μεριμνούσε για την όλη σκευή των υποκριτών, των χορευτών και των **βωβών** προσώπων. Η αναζήτηση των ηθοποιών για την ερμηνεία των ρόλων ήταν έργο του κράτους. Στην αρχή, που ο ποιητής ήταν και ηθοποιός, το πρόβλημα δεν ήταν ιδιαίτερα δύσκολο. Όταν όμως

5. Σαβράθα (Λιβύη). Το Θέατρο. 1^{ος} αι. μ.Χ. (Φωτ. Αρχείο René Percheron)

οι ηθοποιοί έγιναν τρεις για κάθε έργο και πολλαπλασιάστηκε ο αριθμός των παραστάσεων, το πρόβλημα οξύνθηκε. Βαθμιαία δημιουργήθηκε ολοκληρωμένη συντεχνία ηθοποιών, *οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται*, στους οποίους αναθέτονταν οι θεατρικοί ρόλοι.

V. Οι συντελεστές της παράστασης

Ο ποιητής Ο βασικός συντελεστής της αρχαίας παράστασης ασφαλώς ήταν ο ποιητής. Συγκέντρωνε πολλαπλούς ρόλους που έπρεπε να εκπληρώνει στο ακέραιο, για να επιτύχει η παράσταση. Ο ποιητής ήταν ο συγγραφέας, ο σκηνοθέτης, ο μουσικοσυνθέτης, ο χορογράφος, ο σκηνογράφος και τουλάχιστον στα πρώτα δράματα και ο ερμηνευτής.

Οι ηθοποιοί Κατά βάση η ερμηνεία των ρόλων ανήκε σε επαγγελματίες ηθοποιούς· πολλών μάλιστα γνωρίζουμε και τα ονόματα, όπως του Θεοδώρου, πρωταγωνιστή της Αντιγόνης, ή του γνωστού ρήτορα Αισχίνη.

Κατά την παράσταση η εμφάνιση των ηθοποιών ήταν μεγαλοπρεπής. Ο τελετουργικός χαρακτήρας του αρχαίου θεάτρου αλλά και η ίδια η φύση των ρόλων (ήρωες, θεοί, ημίθεοι, βασιλιάδες) επέβαλαν και την ανάλογη

σκευή (ενδυμασία). Έτσι οι βασιλιάδες και οι βασίλισσες φορούσαν χιτώνες ποδήρεις στολισμένους με ζωηρά χρώματα, όταν ήταν ευτυχισμένοι, και φαιά, όταν έπεφταν σε δυστυχία. Οι θεοί διακρίνονταν από τα σύμβολά τους και οι μάντιες, όπως ο Τειρεσίας, έφεραν μάλλινο ένδυμα (**άγρηνόν**) πάνω από τον χιτώνα.

Φορούσαν ακόμη οι ηθοποιοί υψηλά υποδήματα που αργότερα ονομάστηκαν **κόθορνοι**, ενώ διάφορα παραγεμίσματα, κάτω από τα ενδύματα, τους έκαναν μεγαλύτερους. Το πρόσωπο των ηθοποιών κάλυπτε προσωπίδα, η παρουσία της οποίας συνέχιζε τη διονυσιακή παράδοση, αλλά και παράλληλα διαμόρφωνε τον κατάλληλο για το έργο ανθρώπινο τύπο.

Η χρήση ιδιαίτερα της προσωπίδας οδηγεί τους θεατές πρώτα στην εξιδανίκευση των ηρώων έπειτα ο θεατής, χάρη στο προσωπίο, απομακρύνεται από την καθημερινότητα και μεταφέρεται σ' έναν άλλο κόσμο, όπου οι ήρωες δρουν και υποφέρουν. Έτσι καθορίζεται και ο τρόπος της υποκριτικής του ηθοποιού. Ο ηθοποιός πρέπει να χρησιμοποιήσει τη μεγαλόπρεπη χειρονομία, τη μεγαλόπρεπη στάση. Καθώς μάλιστα το προσωπίο δεν επέτρεπε μορφασμούς, η υποκριτική των ηθοποιών στηριζόταν σε κινήσιακά και φωνητικά μέσα. Στην αρχαιότητα γυναίκες ηθοποιοί δεν υπήρχαν. Τους γυναικείους ρόλους υποδύονταν άνδρες. Οι ηθοποιοί απάγγελαν τα επικά μέρη του δράματος, με τη συνοδεία ή χωρίς τη συνοδεία αυλού, ανάλογα με το μέτρο του ποιητικού κειμένου. Πεζά δράματα δεν υπήρχαν στην αρχαιότητα. Τα λυρικά μέρη του δράματος τα τραγουδούσε ο χορός.

6. Προσωπεία Θεάτρου. Ρωμαϊκή τοιχογραφία των χρόνων του Αυγούστου. Ρώμη, Έπαυλη του Αυγούστου. (Φωτ. Αρχείο René Percheron)

Ο χορός

Ο χορός του αρχαίου δράματος ταυτόχρονα με το τραγούδι χόρευε με έναν εκφραστικό και μιμητικό τρόπο. Έτσι ο χορός, με το τραγούδι και τις κινήσεις του σώματος των χορευτών, εξέφραζε τα συναισθήματά του. Έγραψε για τον χορό ο Κ. Κουν: «Πρωταρχικός παράγοντας του αρχαίου θεάτρου θα είναι πάντοτε ο χορός. Νοηματικά και λεκτικά, ηχητικά και μουσικά, κινησιακά και πλαστικά ο χορός διαμορφώνει το κλίμα του έργου, φωτίζει τους ήρωες και προβάλλει με το πάθος του τα μηνύματα του ποιητή». Συνήθως ο χορός αντιπροσώπευε την κοινή γνώμη.

Ο χορός έμπαινε από τη δεξιά προς τον θεατή πάροδο κατά ζυγά (5X3) ή κατά στοίχους (3X5). Επικεφαλής του χορού κατά την είσοδό του βάδιζε ο αυλητής που με τον ήχο του αυλού συνόδευε την κίνηση και την όρχησή του. Τραγουδούσε ο χορός τις επωδούς ακίνητος. Εκτελούσε όμως με τον ίδιο ήχο και την ίδια όρχηση τις στροφές από τα αριστερά προς τα δεξιά, αλλά τις αντιστροφές αντίθετα. Το χαρούμενο τραγούδι, το **υπόρχημα**, όπως αυτό της Αντιγόνης (στ. 1115-1154), συνόδευε ζωνηρή όρχηση. Κατά τη διδασκαλία του δράματος ο χορός είχε τα νότα στραμμένα προς τους θεατές και μόνο ο κορυφαίος συχνά διαλεγόταν με τους ηθοποιούς.

Οι χορευτές ήταν ντυμένοι απλούστερα από τους υποκριτές. Η ενδυμασία τους ήταν ανάλογη προς τα πρόσωπα τα οποία υποδύονταν.

Γενικά η παράσταση του αρχαίου δράματος προϋπέθετε την αρμονική σύνθεση πολλών υψηλών τεχνών και τη συνεργασία πλήθους ανθρώπων.

Το κοινό

Χιλιάδες Αθηναίοι κατέκλυζαν κάθε χρόνο, την 9^η του Ελαφηβολιάνα, το θέατρο του Διονύσου. Άντρες, γυναίκες, παιδιά, μέτοικοι και ξένοι μπορούσαν να λάβουν μέρος στη μεγάλη αυτή λαϊκή γιορτή της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Το ίδιο το κράτος είχε φροντίσει να χορηγήσει στους άπορους πολίτες το αντίτιμο του εισιτηρίου (**θεωρικό**).

Ειδικοί υπάλληλοι του κράτους, οι **ραβδούχοι**, εφοδιασμένοι με ραβδιά, φρόντιζαν να τηρηθεί η τάξη και όλο αυτό το πλήθος να τακτοποιηθεί στις θέσεις του. Τις πρώτες θέσεις, τις **προεδρίες**, καταλάμβαναν οι άρχοντες, ενώ η κεντρικότερη και πιο επίσημη έδρα προοριζόταν για τον ιερέα του Διονύσου.

Οι θεατές περνούσαν στο θέατρο ολόκληρη την ημέρα. Γι' αυτό έφερναν μαζί τους και τα ανάλογα εφόδια. Οι παραστάσεις άρχιζαν μετά τις επίσημες τελετές. Οι μύθοι ήταν γνωστοί. Αλλάζε μόνο η μουσική, η ερμηνεία, η φιλοσοφία του έργου. Άλλωστε από τον **προάγωνα**, μια διαδικασία που γινόταν πριν από τις γιορτές στο ωδείο, στεγασμένο θέατρο, οι θεατές ενημερώνονταν για το περιεχόμενο των έργων που θα παρακολουθούσαν και τους συντελεστές της παράστασης.

Στον αρχαίο κόσμο κανένα άλλο κοινό δεν ήταν τόσο ενημερωμένο και δεν ένιωθε τόσο καλά τις παραστάσεις, όσο το αθηναϊκό. Οι θεατές

χειροκροτούσαν και επευφημούσαν, αλλά και δε δίσταζαν να σφυρίζουν και να αποδοκιμάζουν το έργο, όταν αγανακτούσαν. Ο ρήτορας Αισχίνης αντιμετώπισε μια τέτοια έκρηξη του κοινού ως τριταγωνιστής. Επί τρεις ημέρες το αθηναϊκό κοινό ζούσε την ένταση των δραματικών αγώνων. Στο τέλος της τρίτης ημέρας ανακοινωνόταν το αποτέλεσμα.

7. *Η Κρίση του Πάρη*. Γλυπτός διάκοσμος του προσκηνίου του θεάτρου της Σαβράθας. 1^{ος} αι. μ.Χ.

VI. Οι πρόδρομοι των μεγάλων τραγικών

Θέσπης Πριν από τους τρεις μεγάλους υπήρξαν αξιόλογοι τραγικοί ποιητές, για τους οποίους πολύ λίγα είναι γνωστά. Πρώτος αναφέρεται ο Θέσπης, ο οποίος εισήγαγε τον πρώτο υποκριτή και χρησιμοποίησε ως μέσα μεταμφίεσης των ηθοποιών, εκτός από το κατακάθι του κρασιού (τρυγία), το ψιμύθιο (λευκή βαριά σκόνη, πούδρα από ανθρακικό μόλυβδο). Αργότερα αντικατέστησε τα παλιότερα από φύλλα ή φλοιό προσωπεία (μάσκες) με άλλα από λινό ύφασμα, επιχρισμένο με γύψο. Επίσης αντικατέστησε το τροχαϊκό τετράμετρο των διαλογικών μερών με το ιαμβικό τρίμετρο.

Χοιρίλος Πρατίνας Μετά από αυτόν, ο μαθητής του Χοιρίλος ο Αθηναίος εισήγαγε τη λαμπρή αμφίεση των υποκριτών και τελειοποίησε τα προσωπεία, ενώ ο Πρατίνας ο Φλειούσιος υπήρξε ο ευρετής του σατυρικού δράματος.

Φρόνιχος Σημαντική υπήρξε η προσφορά του Φρόνιχου του Αθηναίου, μαθητή του Θέσπη. Εκτός από τα γυναικεία πρόσωπα που εισήγαγε, συνέθεσε τραγωδίες με υποθέσεις εμπνευσμένες από σύγχρονα ιστορικά γεγονότα και όχι από μύθους. Τουλάχιστον δύο τραγωδίες του έχουν υπόθεση από τα Μηδικά. Η πρώτη, *Μιλήτου άλωσις*, έχει ως θέμα την καταστροφή της Μιλήτου το 494 π.Χ. από τους Πέρσες. Κατά τον Ηρόδοτο, οι Αθηναίοι επέβαλαν πρόστιμο χιλίων δραχμών στον ποιητή, γιατί τους θύμιζε οικεία κακά και απαγόρευσαν την επανάληψη του έργου. Με τις *Φοίνισσες* το 476 π.Χ. κέρδισε την πρώτη νίκη. Το θέμα της ήταν ο αντίκτυπος στην Περσία της νίκης των Ελλήνων στη Σαλαμίνα.

Όλα τα έργα των ποιητών αυτών έχουν χαθεί, εκτός από λίγα αποσπάσματα.

VII. Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί

Αισχύλος Ο Αισχύλος ήταν γιος του Ευφορίωνα· γεννήθηκε στην Ελευσίνα το 525 π.Χ. και πέθανε το 456 π.Χ. στη Γέλα της Σικελίας, την οποία είχε επισκεφθεί για τρίτη φορά. Πολέμησε γενναία στον Μαραθώνα και τη Σαλαμίνα. Από τις 90 τραγωδίες του ακέραιες σώζονται μόνον επτά. Κέρδισε 13 νίκες, από τις οποίες την πρώτη το 486 π.Χ. Οι *Πέρσαι*, που έχουν το ίδιο θέμα με τις *Φοίνισσες* του Φρόνιχου, θεωρούνται η πρώτη από τις σωζόμενες τραγωδίες του. Οι υπόλοιπες είναι οι *Ίκέτιδες*, οι *Έπτα επί Θήβας*, ο *Προμηθεύς Δεσμώτης*, ο *Άγαμέμνων*, οι *Χοηφόροι* και οι *Εὐμένιδες*. Οι τρεις τελευταίες αποτελούν μία τριλογία, την *Όρέστεια*, με ενιαία υπόθεση, εμπνευσμένη από τον μύθο των Ατρείδων.

Η ποίηση του Αισχύλου χαρακτηρίζεται από τη βαθιά θρησκευτικότητα, τη φιλοσοφική σκέψη και τη φιλοπατρία. Οι θεοί και η θεία δίκη είναι παντού στον Αισχύλο. Η τραγική μοίρα του ανθρώπου αποκαλύπτεται μέσα από τη σύγκρουση με το θείο. Πίσω από τους ανθρώπους υπάρχουν

οι θεοί, οι οποίοι είναι δυνάμεις σκληρές αλλά δίκαιες, που φυλάσσουν τις μεγάλες αξίες της ζωής (*Ικέτιδες*). Οι άνθρωποι έχουν πλήρη ευθύνη των πράξεών τους, ακόμη κι αν αυτές εξελίσσονται, χωρίς να έχουν επίγνωση οι ίδιοι, και μπορεί να τους αφανίσουν. Όσοι έπαθαν, έφτασαν στη σωφροσύνη (πάθος-μάθος). Οι θεοί τιμωρούν την ανθρώπινη αλαζονεία, την *ύβριν*, (*Πέρσαι, Προμηθεύς Δεσμώτης*) και προστατεύουν όσους εκτελούν το καθήκον τους (*Επτά επί Θήβας*). Πάνω όμως από τους θεούς υπάρχουν άλλες δυνάμεις, η Ανάγκη και η Μοίρα, στις οποίες υποτάσσονται και οι ίδιοι. Εξάλλου και η φιλοπατρία του, όπως φαίνεται στους *Πέρσες*, μέσα από το εγκώμιο του νικημένου εχθρού, συνδυάζεται με τον βαθύ σεβασμό του νικητή προς τον ηττημένο.

Ο Αισχύλος υπήρξε ανυπέρβλητος στη δημιουργία κατάλληλης ατμόσφαιρας και στην επινόηση επεισοδίων, τα οποία συνδέονται αρμονικά μεταξύ τους. Τη μεγαλοπρέπεια του περιεχομένου και του λόγου χαρακτηρίζει η ευρύτητα των εκφραστικών μέσων, η δύναμη και οι τολμηρές εικόνες αλλά και το μεγαλείο του στίχου, τον οποίο διακρίνει η αφθονία των νέων λέξεων και ο λυρικός τόνος όχι μόνο των χορικών αλλά και των διαλογικών μερών.

Οι καινοτομίες, τέλος, που αποδίδονται στον Αισχύλο και οι οποίες προώθησαν σημαντικά τη διαμόρφωση του δράματος, είναι η εισαγωγή του δεύτερου υποκριτή, η ελάττωση της έκτασης των χορικών μερών, η μείωση των ανδρών του χορού σε 12 από 50, η ενιαία υπόθεση των τριλογιών και η βελτίωση της χορογραφίας και της σκευής.

Ευριπίδης

Ο Ευριπίδης ήταν γιος του πλούσιου κτηματία Μνήσαρχου. Γεννήθηκε στη Σαλαμίνα γύρω στο 485 π.Χ. και πέθανε στην Πέλλα της Μακεδονίας, στην αυλή του βασιλιά Αρχέλαου, όπου φιλοξενούνταν τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Από τα 92 δράματα έχουν διασωθεί 18 τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα. Πήρε μέρος για πρώτη φορά στους δραματικούς αγώνες το 455 π.Χ. Κέρδισε τέσσερις νίκες, από τις οποίες την πρώτη το 441 π.Χ., και μία μετά τον θάνατό του. Από τα σωζόμενα έργα του πρώτο παραδίδεται η *Άλκηστις*. Ακολουθούν κατά χρονολογική σειρά : *Μήδεια, Ηρακλείδαι, Ιππόλυτος, Άνδρομάχη, Έκάβη, Ικέτιδες, Ηρακλής, Τρώαδες, Ήλέκτρα, Ίφιγένεια ή έν Ταύροις, Έλένη, Ίων, Φοίνισσαι, Όρέστης, Ίφιγένεια ή έν Αύλιδι, Βάκχαι, Ρήσος* (αμφισβητείται αν είναι δικό του) και το σατυρικό δράμα *Κύκλωψ*.

Τα θέματα των έργων του ακολουθούν την παράδοση, αλλά αναφέρονται κυρίως στα πολιτικά και ηθικά προβλήματα του καιρού του. Μέσα από αυτά προβάλλει τα ανθρώπινα πάθη, τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, τη βία και το δικαίωμα του ανθρώπου να αγωνίζεται εναντίον της αδικίας. Η ποίησή του χαρακτηρίζεται από νεωτεριστικό πνεύμα. Αναλύει με βαθιά φιλοσοφική διάθεση τα ανθρώπινα πάθη, αντιμετωπίζει τις πα-

ραδόσεις με ορθολογιστικό τρόπο, κρίνει και αμφισβητεί τους θεσμούς. Επηρεασμένος από τους σοφιστές, αν και κατηγορήθηκε για ασέβεια και αθεΐα, δε στρέφεται εναντίον της θρησκείας, αλλά επικρίνει και σαρκάζει τις λαϊκές αντιλήψεις των συγχρόνων του για τους θεούς. Θεωρήθηκε ο τραγικότατος των ποιητών και ονομάστηκε από σκηνή φιλόσοφος.

Παρουσιάζει τους ήρωές του πιο ανθρώπινους, με τα πάθη και τις αδυναμίες τους, όπως ακριβώς είναι στην πραγματικότητα, και όχι, όπως οι άλλοι τραγικοί, εξιδανικευμένους ή υπερφυσικούς. Η φιλοσοφία του Ευριπίδη είναι ότι ο άνθρωπος, τελείως μόνος, αποφασίζει και ευθύνεται ο ίδιος για τις πράξεις του.

Στις καινοτομίες του εντάσσονται οι μακροί πρόλογοι στους οποίους δεν εκτίθεται η αρχή της δράσης αλλά η προϊστορία της. Εισήγαγε, επίσης, τον από μηχανής θεό για τη λύση της δραματικής πλοκής, κάνοντας χρήση μηχανικών μέσων (**αιώρα**), περιόρισε την έκταση των χορικών και χαλάρωσε τη σύνδεσή τους με το θέμα των επεισοδίων. Από αυτή την άποψη θεωρήθηκε πρόδρομος των νεότερων ποιητών που εισήγαγαν τα ιντερμέδια. Τέλος, αύξησε τις μονωδίες, ενώ στο μέλος και τον ρυθμό επηρεάστηκε από στοιχεία της ανατολής. Για τις μεταβολές του αυτές κατηγορήθηκε από τους συγχρόνους του, και κυρίως από τον Αριστοφάνη, που τον διακωμώδησε στη σκηνή και τον ειρωνεύτηκε. Το έργο του όμως βρήκε πολλούς μιμητές, τόσο Ρωμαίους όσο και νεότερους Ευρωπαίους.

Σοφοκλής

Ο Σοφοκλής γεννήθηκε στον Ίππιο Κολωνό της Αθήνας το 496 π.Χ. Γιος του Σοφίλου, εύπορου Αθηναίου, διαπαιδαγωγήθηκε ανάλογα με την οικονομική του άνεση. Διδάχθηκε τη μουσική από τον περίφημο μουσικοδιδάσκαλο Λάμπρο. Τα σωματικά του προσόντα και η πνευματική και ψυχική του καλλιέργεια τον κατέστησαν πρότυπο ολοκληρωμένου πολίτη των κλασικών χρόνων. Δεκαπενταετής, ήταν ο κορυφαίος του χορού των εφήβων που πήρε μέρος στον εορτασμό της νίκης για τη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Υπηρέτησε την πατρίδα του από διάφορες θέσεις, αναλαμβάνοντας στρατιωτικά, οικονομικά και θρησκευτικά καθήκοντα. Οι Αθηναίοι τον εκτιμούσαν ιδιαίτερα, γι' αυτό και τον εξέλεξαν στρατηγό, μαζί με τον Περικλή, στην εκστρατεία της Σάμου το 441-440 π.Χ. Είχε πολλούς φίλους και συνδέθηκε με πολλά εξέχοντα πρόσωπα της εποχής του, όπως τον Κίμωνα, τον Περικλή, τον Ηρόδοτο και άλλους. Η αγάπη του για την Αθήνα τον έκανε να μην την εγκαταλείψει ποτέ, παρά μόνον για να την υπηρετήσει. Το τελευταίο του έργο, ο *Οιδίπους επί Κολωνῶν*, περιέχει τον ωραιότερο ύμνο για τη δόξα της Αθήνας. Κατά την παράδοση, στα τελευταία χρόνια της ζωής του μια οικογενειακή διαφωνία λήπτησε αρκετά τον ποιητή. Ο γιος του Ιοφών κίνησε εναντίον του δίκη για παράνοια, με σκοπό να τον θέσει υπό απαγόρευση.

8. Ernest Barthelemy Michel, *Ο Σοφοκλής απολογείται στο δικαστήριο*. 1860. Ελαιογραφία. Παρίσι, ιδιωτική συλλογή.

Τελικά όμως ο ποιητής δικαιώθηκε. Πέθανε το 406 π.Χ. σε ηλικία ενενήντα ετών.

Στο θέατρο εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 468 π.Χ., όταν νίκησε τον Αισχύλο και στεφανώθηκε από τον Κίμωνα, που μόλις είχε επιστρέψει από τη νικηφόρα εκστρατεία εναντίον των Περσών. Έλαβε μέρος σε τριάντα περίπου δραματικούς αγώνες, παίρνοντας πάνω από είκοσι πρώτα βραβεία και τα υπόλοιπα δεύτερα. Από τα 123 δράματά του σώθηκαν ακέραια μόνον επτά και ένα μέρος από το σατυρικό δράμα *Ιχθυενταί*. Από τις τραγωδίες που σώθηκαν αρχαιότερη είναι ο *Αΐας*· ακολουθούν: *Αντιγόνη*, *Τραχίνιαι*, *Οιδίπους Τύραννος*, *Ηλέκτρα*, *Φιλοκτήτης*, και τελευταία ο *Οιδίπους επί Κολωνῶ*, που διδάχτηκε μετά τον θάνατό του, πιθανόν το 401 π.Χ. από τον ομώνυμο εγγονό του.

Σ' όλα τα σωζόμενα έργα του Σοφοκλή κυριαρχεί το πρόβλημα της ηθικής τάξης. Προκειμένου να κρίνει τις ανθρώπινες πράξεις, αναζητεί τα βαθύτερα κίνητρα και την εσωτερική διάθεση των προσώπων που τις διέπραξαν. Ο Σοφοκλής, τρέφει βαθύ σεβασμό στις μυθικές και θρησκευτικές παραδόσεις της πόλης. Δεν τον προβληματίσαν όμως, όπως τον Ευριπίδη, οι αντιφάσεις ανάμεσα στη μυθική παράδοση και τις ηθικές αντιλήψεις της εποχής του, ούτε τον διέκρινε ο μεταφυσικός προβληματισμός του Αισχύλου. Η παρουσία των θεών είναι πάντοτε αισθητή στο έργο του· αντιπροσωπεύουν το φως, την ηρεμία αλλά και τη δύναμη· ο άνθρωπος είναι ασταθής και εφήμερος, γι' αυτό και οι θεϊκοί νόμοι, συγκρινόμενοι με τους ανθρώπινους, υπερισχύουν σε όλα.

Οι ήρωες των έργων του δεν έχουν τις τιτανικές διαστάσεις των ηρώων του Αισχύλου, ούτε είναι καθημερινοί άνθρωποι, όπως στον Ευριπίδη. Είναι γενναίότεροι από τον μέσο άνθρωπο και παλεύουν, χωρίς καμιά ανθρώπινη βοήθεια, μέσα στη μοναξιά που επιβάλλει ο ηρωισμός και η βούλησή τους. Το μεγαλείο τους βρίσκεται στην αλύγιστη δύναμή τους και στη συναίσθηση ότι εκτελούν το καθήκον τους, ακόμη κι αν τους απαρνούνται όλοι και τους εμπαίζουν οι θεοί. Παρότι είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους εξαιτίας της εσωτερικής τους ελευθερίας, δεν είναι όμως και κύριοι της τύχης τους. Ακόμη και όταν σφάλουν, έχουν κάτι το ευγενικό και το υψηλό· δεν παρουσιάζονται με ταπεινά αισθήματα, αλλά διακρίνονται για την αίσθηση του χρέους τους.

Κατά τον Αριστοτέλη, ο Σοφοκλής, βάζοντας στο κέντρο του τραγικού του κόσμου τον άνθρωπο, παριστάνει τους ήρωές του όπως πρέπει να είναι, *οἷους δεῖ εἶναι*, δηλαδή εξιδανικευμένους, σύμφωνα με την ηθική και αισθητική δεοντολογία, ώστε ο θεατής να αναγνωρίζει σ' αυτούς τις δικές του αρετές και τα δικά του πάθη. Αντίθετα τα δευτερεύοντα πρόσωπα είναι εντελώς διαφορετικά από τους ήρωες. Δεν τα διακρίνει η δύναμη, η αποφασιστικότητα, το πάθος, η υπερηφάνεια, όπως τους ήρωες, αλλά η έλλειψη θάρρους, η αδυναμία, ο φόβος και η αφέλεια. Έτσι ο χαρακτήρας του ήρωα διαγράφεται πληρέστερα, καθώς συγκρίνεται με κάποιο άλλο πρόσωπο. Γι' αυτό και ο θεατής μιας θεατρικής παράστασης του Σοφοκλή αισθάνεται τους ήρωες των έργων του πολύ κοντά του και ανησυχεί για την τύχη τους.

Ο Σοφοκλής, μένοντας πιστός στο πνεύμα της τραγωδίας, την οδήγησε στη μεγαλύτερη δυνατή τελειότητα. Επέφερε μια σειρά καινοτομιών. Αύξησε τον αριθμό των χορευτών από 12 σε 15, για να μπορεί να κάνει διάφορους χορευτικούς συνδυασμούς και να μετατρέπει τον χορό σε δραματικό πρόσωπο, που να μετέχει σχεδόν στην εξέλιξη της δράσης. Παράλληλα μείωσε την έκταση των χορικών, ενώ αύξησε τα διαλογικά μέρη, που περιέχουν πολύ πιο σύνθετες σκηνές. Σ' αυτό συνέβαλε και η προσθήκη του τρίτου υποκριτή. Διέσπασε τη διδασκαλία μιας συνεχόμενης τριλογίας με κοινή υπόθεση, διδάσκοντας τρεις χωριστές τραγωδίες με

διαφορετικό περιεχόμενο η καθεμία. Εισήγαγε τη σκηνογραφία, με την κατασκευή μεγάλων πινάκων που στηρίζονταν στις περιάκτους.

Η γλώσσα του, που εκφράζει την ακμή της αττικής κλασικής εποχής, διακρίνεται για την κομψότητα και την λεπτότητα. Χρησιμοποιώντας λέξεις λογιότερες, και όχι καθημερινές και μεγαλοπρεπείς, διατηρεί το υψηλό επίπεδο του λόγου του Αισχύλου, ενώ διαγράφει με λίγους στίχους τις έξοχες εικόνες. Μεταχειρίζεται ακόμα, αριστοτεχνικά την τραγική ειρωνεία, την περιπέτεια και την αναγνώριση, παρουσιάζοντας με άριστο τρόπο το ήθος των ηρώων του. Γι' αυτό και οι αρχαίοι τον αποκαλούσαν *μέλιτταν*, ενώ ο Αριστοφάνης έλεγε ότι *τὸ στόμα αὐτοῦ μέλιτι κεχρισμένον ἦν*.

9. Μιχάλης Κευγάς, Θεατρικό προσωπείο. Μπρούντζος. Ιδιωτική συλλογή.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ο μύθος των Λαβδακιδών

Η γενιά των Λαβδακιδών, που βασίλευσε στη Θήβα, έδωσε και στους τρεις μεγάλους τραγικούς πλούσιο υλικό για τη σύνθεση των τραγωδιών τους. Τα πρώτα στοιχεία του μύθου βρίσκονται στην *Ιλιάδα* και στη *Νέκυια* της *Οδύσσειας*, ενώ στα έπη *Θηβαΐς* και *Οιδιπόδεια* πήρε την οριστική του μορφή.

Σύμφωνα με τον μύθο, ο Κάδμος, ιδρυτής της Θήβας, σκότωσε το ιερό φίδι του Άρη που φύλαγε την πηγή του θεού. Ο εγγονός του Λάβδακος καταδίωξε τη λατρεία του θεού Διονύσου και αμάρτησε κατά του θεού. Ο γιος του Λάιος απήγαγε τον γιο του Πέλοπα Χρύσιππο και ο Πέλοπας τον καταράστηκε να πεθάνει άτεκνος ή να σκοτωθεί από το παιδί του. Από εκεί ξεκινούν οι συμφορές του γένους των Λαβδακιδών, που για τρεις συνεχόμενες γενιές υποφέρουν απ' αυτή τη βαριά κατάρα.

Ο Οιδίπους, γιος του Λαΐου, σκότωσε, χωρίς να το γνωρίζει τον πατέρα του και παντρεύτηκε τη μητέρα του, την Ιοκάστη, με την οποία απέκτησε δύο γιους, τον Πολυνείκη και τον Ετεοκλή, και δύο κόρες, την Αντιγόνη και την Ισμήνη. Όταν αποκαλύφθηκε η τραγική αλήθεια, η Ιοκάστη απαγχονίστηκε και ο Οιδίπους αυτοτυφλώθηκε και αυτοεξορίστηκε. Σε σωζόμενο απόσπασμα της *Θηβαΐδας* αναφέρεται ότι ο Οιδίποδας καταράστηκε τους δυο γιους του να μοιράσουν την κληρονομιά του με οπλισμένο χέρι και να κατεβούν στον Άδη αλληλοσφαγμένοι, επειδή είχαν παραβεί την εντολή του να μη χρησιμοποιήσουν ποτέ το ασημένιο τραπέζι του Κάδμου και το χρυσό κύπελλο (*δέπας*), με το οποίο έπινε κρασί ο Λάιος.

Τα δύο αδέρφια, Πολυνείκης και Ετεοκλής, συμφώνησαν να βασιλέψουν διαδοχικά ανά ένα χρόνο. Πρώτος βασίλεψε ο Ετεοκλής, ο οποίος όμως αρνήθηκε να παραδώσει την εξουσία στον Πολυνείκη. Ο Πολυνείκης έφυγε από τη Θήβα και πήγε στο Άργος, όπου παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά Άδραστου. Μαζί με τον πεθερό του και άλλους πέντε Αργείους ηγεμόνες εκστράτευσε εναντίον της Θήβας, για να διεκδικήσει την εξουσία. Οι επτά Αργείοι αρχηγοί τάχθηκαν απέναντι από τους επτά Θηβαίους ήρωες που υπερασπίζονταν τις επτά πύλες της Θήβας. Απέναντι από τον Ετεοκλή ήταν ο Πολυνείκης. Η τελική μονομαχία των δύο αδερφών επιβεβαίωσε την κατάρα του Οιδίποδα. Τα δύο αδέρφια έπεσαν αλληλοσκοτωμένα μπροστά στα τείχη της πόλης, η οποία όμως σώθηκε.

Ο νέος άρχοντας της πόλης Κρέων, αδελφός της Ιοκάστης και θεός των παιδιών, εκδίδει διαταγή να ταφεί ο Ετεοκλής με τιμές, ενώ το σώμα του Πολυνείκη να μείνει άταφο, βορά στα σκυλιά και τα όρνια, γιατί θέλησε να προδώσει την πατρίδα του. Από το σημείο αυτό αρχίζει η υπόθεση της τραγωδίας.

Η *Αντιγόνη* είναι το δεύτερο από τα σωζόμενα έργα του Σοφοκλή. Το δίδαξε, το 442 π.Χ., κερδίζοντας την πρώτη νίκη. Στη νεότερη εποχή από τον μύθο της Αντιγόνης εμπνεύστηκαν αρκετοί ξένοι συγγραφείς. Ενδεικτικά αναφέρονται οι σύγχρονοι Ζ. Ανούιγ και Μ. Μπρεχτ.

10. Eugène-Jean Delacroix, *Η Αντιγόνη στηρίζει τον Οιδίποδα, όταν αυτός εξορίζεται από τη Θήβα*. 1843. Ελαιογραφία. Παρίσι, Εθνική Σχολή Καλών Τεχνών.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Ἀντιγόνη παρὰ τὴν πρόσταξιν τῆς πόλεως θάψασα τὸν Πολυνείκην ἐφωράθη, καὶ εἰς μνημεῖον κατὰγειον ἐντεθεῖσα παρὰ τοῦ Κρέοντος ἀνήρπεται· ἐφ' ἧ καὶ Αἴμων δυσπαθήσας διὰ τὸν εἰς αὐτὴν ἔρωτα ξίφει ἑαυτὸν διεχειρίσατο. ἐπὶ δὲ τῷ τούτου θανάτῳ καὶ ἡ μήτηρ Εὐρυδίκη ἑαυτὴν ἀνείλε.

Κεῖται ἡ μυθοποιία καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Ἀντιγόῃ· πλὴν ἐκεῖ φωραθεῖσα μετὰ τοῦ Αἴμονος δίδεται πρὸς γάμου κοινωνίαν καὶ τίκτει τὸν Αἴμονα.

Ἡ μὲν σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν Θήβαις ταῖς Βοιωτικαῖς. ὁ δὲ χορὸς συνέστηκεν ἐξ ἐπιχωρίων γερόντων· προλογίζει δὲ ἡ Ἀντιγόνη· ὑπόκειται δὲ τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν Κρέοντος βασιλείων. τὸ δὲ κεφάλαιόν ἐστι τάφος Πολυνείκου, Ἀντιγόνης ἀναίρεσις, θάνατος Αἴμονος, καὶ μόρος Εὐρυδίκης τῆς Αἴμονος μητρός.

Φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἠξιώσθαι τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας, εὐδοκίμησαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης. λέλεκται δὲ τὸ δράμα τοῦτο τριακοστὸν δεύτερον.

Μετάφραση

Ἡ Ἀντιγόνη, παραβαίνοντας τὴν ἀπαγόρευση τῆς πόλης, ἀφού ἔθαψε τὸν Πολυνείκη, πιάστηκε ἀπ' αὐτοφώρῳ καὶ θανατώθηκε, ἀφού ὁ Κρέων τὴν ἐκλείσει σὲ ὑπόγειο θάλαμο. Καὶ ὁ Αἴμων, ἐξαιτίας τοῦ ἔρωτά του πρὸς αὐτή, ἐπειδὴ υπέφερε γι' αὐτήν, αὐτοκτόνησε με μαχαίρι. Για τὸν θάνατό του καὶ ἡ μάνα του ἡ Εὐρυδίκη αὐτοκτόνησε.

Ὁ μῦθος ἀπαντᾶ καὶ στὸν Εὐριπίδῃ στὴν τραγωδία τοῦ *Ἀντιγόνη*· ὁμοῦς ἐκεῖ, ἀφού πιάστηκε ἐπ' αὐτοφώρῳ με τὸν Αἴμονα, τὸν παντρεύεται καὶ γεννᾷ τὸν Αἴμονα.

Τὸ δράμα ἔχει ὡς σκηνικὸ τὴ Θήβα τῆς Βοιωτίας. Ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ντόπιους γέροντες. Τὸν πρόλογο κάνει ἡ Ἀντιγόνη. Ἡ δράση ἐξελίσσεται τὴν ἐποχὴ που βασιλεῦει ὁ Κρέων. Τα πιο σημαντικὰ γεγονότα εἶναι ἡ ταφὴ τοῦ Πολυνείκη, ἡ θανάτωση τῆς Ἀντιγόνης, ὁ θάνατος τοῦ Αἴμονα καὶ τῆς μητέρας τοῦ Εὐρυδίκης.

Οἱ ἀρχαῖοι λένε ὅτι ὁ Σοφοκλῆς, ἐξαιτίας τῆς ἐπιτυχίας που εἶχε ἡ παράσταση τῆς Ἀντιγόνης, ἐκλέχθηκε στὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγού, κατὰ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Σάμου. Τὸ δράμα αὐτὸ ἔχει καταταγεῖ τριακοστὸ δεύτερο στὴ σειρά (ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἔργων τοῦ Σοφοκλή).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΜΕΡΗ	ΣΤΙΧΟΙ
Πρόλογος	1-99
Πάροδος	100-161
Α΄ Επεισόδιο	162-331
Α΄ Στάσιμο	332-375
Β΄ Επεισόδιο	376-581
Β΄ Στάσιμο	582-625
Γ΄ Επεισόδιο	626-780
Γ΄ Στάσιμο	781-800
Δ΄ Επεισόδιο	801-943
Δ΄ Στάσιμο	944-987
Ε΄ Επεισόδιο	988-1114
Ε΄ Στάσιμο	1115-1154
Έξοδος	1155-1353

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

- Αντιγόνη** : Κόρη του Οιδίποδα
Ισμήνη : Αδελφή της Αντιγόνης
Χορός : Γέροντες Θηβαίοι
Κρέων : Βασιλιάς της Θήβας
Φύλαξ : Ένας από τους φρουρούς του Πολυνείκη
Αίμων : Γιος του Κρέοντα
Τειρεσίας : Θηβαίος μάντης
Άγγελος : Αγγελιοφόρος που φέρνει ειδήσεις από μακριά
Ευρυδίκη : Γυναίκα του Κρέοντα
Εξάγγελος : Αγγελιοφόρος που φέρνει ειδήσεις από το παλάτι

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

11. *Οι Φύλακες οδηγούν την Αντιγόνη στον Κρέοντα.* Παράσταση λουκανικού αγγείου του 4^{ου} αιώνα.π.Χ. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ *

ἽΩ κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμίνης κάρα,
ἄρ' οἷσθ' ὅ τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν
ὅποῖον οὐχὶ νῶν ἔτι ζῶσαιν τελεῖ;
Οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἀλγεινὸν οὔτ' ἄτης ἄτερ
οὔτ' αἰσχροὺς οὔτ' ἄτιμόν ἐσθ' ὅποῖον οὐ 5
τῶν σῶν τε κάμῶν οὐκ ὄπωπ' ἐγὼ κακῶν.
Καὶ νῦν τί τοῦτ' αὖ φασι πανδήμῳ πόλει
κίρυγμα θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρτίως;
Ἔχεις τι κείσῃκουσας; ἢ σε λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά; 10

ΙΣΜΗΝΗ

Ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων
οὔθ' ἠδὺς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ', ἐξ ὅτου
δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο
μᾶ θανόντων ἡμέρα διπλῆ χερὶ·
ἐπεὶ δὲ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατὸς 15
ἐν νυκτὶ τῇ νῦν, οὐδὲν οἶδ' ὑπέρτερον,
οὔτ' εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ' ἀτωμένη.

ΑΝ. Ἦδη καλῶς, καὶ σ' ἐκτὸς ἀυλείων πυλῶν
τοῦδ' οὔνεκ' ἐξέπεμπον, ὡς μόνη κλύοις.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

1 κοινὸς αὐτάδελφος (αὐτὸς + ἀδελφός) κοινὸν αὐτάδελφον	ὄμαιμος, ἀπὸ τοῦ ἴδιου αἵμα δηλώνει τοὺς κοινούς γονεῖς ἀδελφὴ μου (τα ἐπίθετα ἐκφράζουν με ἐμφαση τὴ συγγενικὴ σχέση)
Ἰσμίνης κάρα	περίφραση, ἀντὶ Ἰσμίνης· (ἡ περίφραση δηλώνει στοργή)
ἄρ' οἷσθ'	ἀραγε ξέρεις;

* Το κείμενο ακολουθεῖ τὴν ἐκδόση Α.С.Рearson (OXFORD), 1967, με ἐλάχιστες, κατὰ περίπτω-
ση, διαφορετικὲς γραφές.

ὄ,τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίου
κακῶν τελεῖ

νῶν (δοτ. ηθική)
ἀλγεινὸν
ἄτης ἄτερ

αἰσχρὸν
ἄτιμον

ὁποῖον....κακῶν = ὁποῖον οὐκ
ὄπωπα (ὄν = κτηγρμ. μτχ.)
τῶν σῶν τε κάμῶν κακῶν
καὶ νῦν....ἀρτίως

ἔχεις τι κείσῃκουσας; (σχ.
πρωθύστερο)

10 **στείχω**
τῶν ἐχθρῶν κακὰ
φίλοι
μῦθος
φίλων (γεν. αντικ.)
δυοῖν ἀδελφοῖν.....δύο

διπλῆ χερὶ (δοτ. οργαν.)
φροῦδός (<πρὸ + ὀδός) ἔστιν
ἐν νυκτὶ τῇ νῦν
ὑπέρτερον
οὔτε εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ'
ἄτωμένη (κτηγρμ. μτχ.)
ἤδη καλῶς

αὔλειαι πύλαι
κλύω

η συντακτ. σειρά: **ὄ,τι (ἔστι) τῶν ἀπὸ Οἰδίου
κακῶν, ὁποῖον οὐχὶ Ζεὺς τελεῖ** = αν υπάρχει
καμιά συμφορά που μας κληροδότησε ο Οιδί-
ποδας και να μην την ἔστειλε ο Δίας;

σε μας
δυσάρεστο, λυπηρό
κυριολ., χωρίς συμφορά (οι αρνήσεις αντιστρέ-
φουν το νόημα), γεμάτο συμφορές
ντροπή (το επίθετο ἔχει ηθική ἔννοια)
επονειδιστο (αναφέρεται σε δημόσιες ταπεινώ-
σεις ἢ απορρίψεις)
που εγώ να μην ἔχω δει μέσα στα δικά σου και
τα δικά μου βάσανα

η συντακτ. σειρά: **καὶ νῦν τί αὖ (ἔστι) τοῦτο τὸ
κήρυγμα, ὃ φασὶ θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρ-
τίως πανδήμῳ πόλει** = και τώρα τι εἶναι πάλι
αυτή η διαταγή που λένε ὅτι διακήρυξε ο στρα-
τηγός, πριν ἀπὸ λίγο σ' ολόκληρη την πόλη;

ξέρεις τίποτε κι ἔχεις ακούσει;

βαδίζω, ἔρχομαι, (εδώ μεταφ. απειλώ)
κακὰ που ταιριάζουν στους εχθρούς
αγαπημένοι
λόγος, εἶδηση
για τους αγαπημένους
δυο εμεῖς στερηθήκαμε τα δυο μας ἀδελφια (το-
νίζεται με την επανάληψη του αριθμητικού ο
θάνατος των δυο αγοριῶν και η μοναξιά των
δυο κοριτσιῶν)
με αμοιβαῖο φόνο (το ὄργανο ἀντὶ της πράξης)
τράπηκε σε φυγή, ἔγινε ἀφαντος
τη νύκτα αὐτή
περισσότερο
οὔτε ὅτι εἶμαι πιο ευτυχισμένη οὔτε πιο δυστυ-
χισμένη
ἤμουνα σίγουρη (ευδιάκριτη η ειρωνεία της
Αντιγόνης για την ἀπάθεια της Ἰσμήνης)
οι ἐξώπορτες του ἀνακτόρου
ακούω

ΙΣ.	Τί δ' ἔστι; δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος.	20
ΑΝ.	Οὐ γὰρ τάφου νῶν τῷ κασιγνήτῳ Κρέων τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει; Ἐτεοκλέα μὲν, ὡς λέγουσι, σὺν δίκη χρησθεὶς δικαία καὶ νόμῳ, κατὰ χθονὸς ἔκρουπε τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς, τὸν δ' ἀθλίως θανόντα Πολυνείκους νέκυν ἀστοῖσιν φασιν ἐκκεκρηῦχθαι τὸ μὴ τάφῳ καλύψαι μηδὲ κωκῦσαί τινα, ἔαν δ' ἄκλαυτον, ἄταφον, οἰωνοῖς γλυκὺν θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς. Τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ κάμοί, λέγω γὰρ κάμέ, κηρύξαντ' ἔχειν, καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν σαφῆ προκηρύξοντα, καὶ τὸ προᾶγμ' ἄγειν οὐχ ὡς παρ' οὐδέν, ἀλλ' ὅς ἂν τούτων τι δρᾶ φόνον προκεῖσθαι δημόλευστον ἐν πόλει. Οὕτως ἔχει σοὶ ταῦτα, καὶ δείξεις τάχα εἴτ' εὐγενῆς πὲφυκας εἴτ' ἐσθλῶν κακί.	25 30 35
ΙΣ.	Τί δ', ὦ ταλαῖφρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ λύουσ' ἂν εἴθ' ἄπτουσα προσθεῖμην πλέον;	40
ΑΝ.	Εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσῃ σκόπει.	

δηλοῖς..... ἔπος
20 καλχαίνω (κάλχη = πορφύρα,
 η μεταφ. ἀπὸ τῆ θάλασσα)
 οὐ γάρ..... ἔχει;
 τῷ κασιγνήτῳ νῶν (= ἡμῖν)
 τὸν μὲν προτίσας (ἔχει) τὸν
 δὲ ἀτιμάσας ἔχει; (περιφρ.)
 σὺν δίκη χρησθεὶς (= χρησά-
 μενος) δικαία καὶ νόμῳ
 ἔκρουπε
 ἔνερθεν

δείχνεις ὅτι κάποια εἶδηση σε βασανίζει
 συλλογίζομαι βαθιά, σκέφτομαι γεμάτος παρα-
 χή
 η ερώτηση δηλώνει αγανάκτηση
 ἀπὸ τα δυο μας ἀδέλφια
 τον ἕνα ἐκρινε ἀξιο ταφῆς, ἐνὸς τὸν ἄλλο ἀνάξιο
 να ταφεί (ἀτιμάζω = στερώ)
 του φέρθηκε με δίκαιη κρίση και σύμφωνα με
 τη θρησκευτικὴ συνήθεια
 ἔθαψε, διέταξε να θάψουν
 κάτω

ἔντιμον (προλ. κατηγ.)
ἀθλίως
νέκυς -υος
τόν δ' ἀθλίως.....νέκυν

ἐκκηρύττομαι
τὸ μὴ καλύψαι.....κωκῦσαι
ἔάν (υποκ. = πάντας)
θησαυρὸς
οἰωνοῖς εἰσορῶσι (επιθ. μτχ.)

- 30 πρὸς χάριν βορᾶς
ἀγαθὸς (ειρων.)
σοὶ κάμοι (δοτ. ηθική)
λέγω γὰρ κάμει
κηρύξαντα ἔχειν
καὶ δεῦρο νεῖσθαι (φασί)
σαφῆ (προλ. κατηγ.)
προκηρύξοντα (τελ. μτχ.)
τοῖσι μὴ εἰδῶσι (= οἱ ἄν μὴ
εἰδῶσι)
τὸ πρᾶγμα ἄγω ὡς παρ' οὐδὲν
προκεῖσθαι (ενν. τούτῳ) φό-
νον δημόλευστον (λεύω =
λιθοβολῶ)
σοι (δοτ. ηθική)
τάχα
εὐγενῆς
εἴτε ἐσθλῶν κακῆ = εἴτε
καίπερ ἐξ ἐσθλῶν γενομένη
πέφυκας κακῆ
ὦ ταλαῖφρον (<τάλας + φρήν)
εἰ τάδ' ἐν τούτοις (ἐστὶ)
λύουσα εἴθ' ἄπτουσα (παροι-
μακὴ ἐκφραση ἀμηχανίας)
- 40 τί δ' ἐγὼ προσθείμην ἂν πλέ-
ον(= τί πλέον ποιήσαιμι ἂν)
εἰ ξυμπηθήσεις καὶ ξυνεργά-
ση (πλάγιος ερωτ. ἀπὸ το ρ.
σκόπει)

ὥστε να εἶναι τιμημένος
κατὰ τρόπο οικτρὸ
νεκρὸς
η συντακτ. σειρά: τὸν δὲ νέκυν Πολυνείκους
ἀθλίως θανόντος (σχ. υπαλλαγῆς) = ἀλλά
το κορμί του Πολυνεϊκή, ο οποίος πέθανε με
αξιολύπητο τρόπο
διακηρύσσομαι
κανεῖς να μη το θάψει και να μη το κλάψει
να το αφήσουν
εὕρημα, ἔρμαιο (Σχολ.)
για τα ὄρνια που λαίμαργα ψάχνουν
για την τροφή τους
ο καλός
για σένα και για μένα
λέγω και για μένα, φαντάσου και για μένα
ὅτι ἔχει κηρύξει δημόσια
και λένε ὅτι ἔρχεται ἐδῶ
ὥστε να εἶναι καθαρὰ
για να διακηρύξει δημόσια
σε ὅσους δεν ξέρουν· προοικονομεῖται η εἰσο-
δος του χοροῦ
θεωρῶ κάτι ἀσήμαντο
ὅτι τον περιμένει θάνατος με δημόσιο λιθοβο-
λισμὸ

για σένα
γρήγορα
ἀπὸ ευγενικὴ γενιά και γενναία στο ἦθος
ἢ τιποτένια ἀπὸ ευγενικὴ γενιά

δύστυχη, τολμηρὴ
αν ἐτσι ἔχουν τα πράγματα
με το να χαλαρώνω ἢ να σφίγγω τον κόμπο, ὅ,τι
και αν κάνω
τι ὄφελος θα μπορούσα να φέρω;

αν θα με βοηθήσεις και θα συνεργαστεῖς μαζί
μου (το πρώτο ρῆμα εἶναι γενικότερο)

ΙΣ.	Ποῖόν τι κινδύνευμα; ποῖ γνώμης ποτ' εἶ;	
ΑΝ.	Εἰ τὸν νεκρὸν ξὺν τῆδε κουφιεῖς χερί.	
ΙΣ.	ἼΗ γὰρ νοεῖς θάπτειν σφ', ἀπόρρητον πόλει;	
ΑΝ.	Τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἦν σὺ μὴ θέλεις, ἀδελφόν· οὐ γὰρ δὴ προδοῦς' ἀλώσομαι.	45
ΙΣ.	ἽΩ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκός;	
ΑΝ.	Ἄλλ' οὐδὲν αὐτῷ τῶν ἐμῶν μ' εἴργειν μέτα.	
ΙΣ.	Οἴμοι· φρόνησον, ὦ κασιγνήτη, πατῆρ ὡς νῶν ἀπεχθὴς δυσκλείς τ' ἀπώλετο, πρὸς αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς ὄψεις ἀράξας αὐτὸς αὐτουργῶ χερί· ἔπειτα μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος, πλεκταῖσιν ἀρτάναισι λωβᾶται βίον· τρίτον δ' ἀδελφῶ δύο μίαν καθ' ἡμέραν αὐτοκτονοῦντε τῷ ταιλαιπώρῳ μόρον κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν. Νῦν δ' αὖ μόνῃ δὴ νῶ λειψιμμένα σκόπει ὄσῳ κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βία ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν. Ἄλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναῖχ' ὅτι ἔφυμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχομένα·	50 55 60

κινδύνευμα	επικίνδυνη πράξη (η λ. αποκαλύπτει το ήθος)
ποῖ γνώμης ποτ' εἶ	τι τάχα έχεις στο μυαλό σου;
εἰ τὸν νεκρὸν.....κουφιεῖς	πλάγια ερώτ., εξαρτάται από το ρ. σκόπει
κουφίζω (= ἀναιροῦμαι)	σηκώνω τον νεκρό
ἦ γὰρ	αλήθεια (έκφραση έκπληξης)
σφ'(ἐ)	αυτόν
ἀπόρρητον (ενν. ὄν, εναντ. μτχ., αιτ. απόλ.) τῆ πόλει	αν και απαγορεύεται ρητά στους πολίτες
οὐ γὰρ προδοῦς'(α) ἀλώσο- μαι (ἀλίσκομαι)	γιατί δε θα κατηγορηθῶ ότι τον πρόδωσα
σχέτλιος (από το σχεθεῖν , του ρ. ἔχω)	αυτός που τολμάει φοβερά, αλλά κι αυτός που πάσχει φοβερά (τλήμων)
Κρέοντος ἀντειρηκός (γεν. απόλ. εναντ. μτχ.)	ενώ το έχει απαγορεύσει ο Κρέων

<p>ἀλλ' οὐδὲν μέτα (= μέτεστιν) αὐτῷ εἵργειν με τῶν ἐμῶν οἴμοι</p> <p>50 νῶν (δοτ. ηθική): συνάπτεται με το ἀπώλετο ὁ πατήρ ἀπεχθῆς (ἀπεχθάνομαι) δυσκλεῆς (<δυσ + κλέος) αὐτόφωρος (= φωραθεῖς ἐπ' αὐτῷ τῷ ἔργῳ) ἀμπλακῆματα πρὸς αὐτοφῶρων ἀμπλακῆ- μάτων (αναγκ. αἴτιο) διπλᾶς ὄψεις ἀράζας (ἀράσσω) αὐτουργῷ χερὶ (= ἰδίᾳ χερὶ) διπλοῦν ἔπος (παράθεση στα μήτηρ και γυνή) πλεκτὴ ἀρτάνη (<ἀρτάνω) λωβῶμαι λωβάται βίον αὐτοκτονοῦντε (δυϊκ. αρ., μηχ. ενεστ. του ρ. αὐτοκτονέω -ῶ) τῷ ταιλιπῶρω (δυϊκ. αρ.) κατειργάσαντο κοινὸν μόρον ἐπαλλήλοιιν χεροῖν (δυϊκ. αρ. δοτ. οργαν.) μόνα δὴ λελειμμένα (δυϊκ. αρ.) ὄσφ κάκιστα ὀλούμεθα (πλά- για ερώτ. ἀπό το ρ. σκόπει) νόμου βία εἰ παρέξιμεν (μέλλ. του ρ. παρεξέρχομαι) ψηφος</p> <p>60 κράτη τυράννων χρῆ ἔννοεῖν τοῦτο γυναῖχ' ὅτι ἔφουμεν (επεξ. στο τοῦτο) ὄς...μαχομένα</p>	<p>ἀλλὰ αὐτός δεν ἔχει κανένα δικαίωμα να με εμποδίσει να θάψω τους δικούς μου αλίμονο μας χάθηκε ο πατέρας μας</p> <p>μισητός ντροπιασμένος αὐτός που μόνος του ἔφερε στο φως</p> <p>αμαρτήματα για τα αμαρτήματα που μόνος του ἔφερε στο φως τα δυο του μάτια αφού χτύπησε δυνατά με το ἴδιο του το χέρι διπλό ὄνομα (για ἓνα και το αὐτό πρόσωπο)</p> <p>πλεκτὴ θηλιά κακομεταχειρίζομαι πεθαίνει ντροπιασμένη που αλληλοσκοτώθηκαν</p> <p>οι δυστυχησμένοι βρήκαν αμοιβαῖο θάνατο με χέρια που σήκωσαν ο ἓνας ἐναντίον του ἄλ- λου ολομόναχες που ἔχουμε μείνει πόσο ατιμωτικά θα χαθούμε</p> <p>παραβιάζοντας τον νόμο αν παραβούμε</p> <p>ἀπόφαση ἡ βασιλικὴ ἐξουσία πρέπει να σκεφθεῖς το ἐξῆς ὅτι δηλαδή γεννηθήκαμε γυναῖκες</p> <p>και ἀπό την ἄλλη δεν μπορούμε να τα βάζουμε με ἄνδρες</p>
--	---

- ἔπειτα δ' οὐνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων
καὶ ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα.
Ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς 65
ξύγγοιαν ἴσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ
περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.
- AN. Οὐτ' ἂν κελεύσαιμ' οὐτ' ἂν, εἰ θέλοις ἔτι
πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἂν ἠδέως δρώης μέτα. 70
Ἄλλ' ἴσθ' ὅποιά σοι δοκεῖ, κείνον δ' ἐγὼ
θάψω· καλὸν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν.
Φίλῃ μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
ὅσια πανουργήσασ'· ἐπεὶ πλείων χρόνος
ὄν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε. 75
Ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
τὰ τῶν θεῶν ἔντιμ' ἀτιμάσασ' ἔχε.
- ΙΣ. Ἐγὼ μὲν οὐκ ἄτιμα ποιούμαι, τὸ δὲ
βία πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος.
- AN. Σὺ μὲν τάδ' ἂν προὔχοι· ἐγὼ δὲ δὴ τάφον 80
χώσους' ἀδελφῶ φίλτάτῳ πορεύσομαι.
- ΙΣ. Οἴμοι ταλαίνης ὡς ὑπερδέδοικά σου.
- AN. Μὴ μοῦ προτάρβει· τὸν σὸν ἐξόρθου πτότμον.
- ΙΣ. Ἄλλ' οὖν προμηνύσης γε τοῦτο μηδενὶ
τοῦργον, κρυφῆ δὲ κεῦθε, σὺν δ' αὐτῶς ἐγώ. 85
- AN. Οἴμοι, καταύδα· πολλὸν ἐχθίων ἔση
σιγῶσ', ἐὰν μὴ πᾶσι κηρύξης τάδε.
- ΙΣ. Θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις.
- AN. Ἄλλ' οἷδ' ἀρέσκουσ' οἷς μάλισθ' ἀδεῖν με χρῆ.

οὐνεκα

ἐκ κρεισσόνων (ποιητ. αίτ.)
ἀκούειν (απαρ. αποτελ.)
ταῦτα κάτι (= καὶ ἔτι) **ἀλ-**
γίονα τῶνδε

ὅτι

ἀπὸ ἰσχυρότερους
ὥστε να υπακούμε
σ' αυτά και ἀκόμη πικρότερα, οδυνηρότερα
ἀπὸ αυτά

ξύγγνοιαν ἴσχω (= ξυγγιγνώσκω)	ζητώ συγγνώμη
βιάζομαι (= βία πράσσω τοῦτο)	κάνω αυτά χωρίς τη θέλησή μου
οἱ ἐν τέλει βεβῶτες (= βεβηκότες)	οἱ ἄρχοντες
περισσὰ πράττω	κάνω ανώτερα από τις δυνάμεις μου
οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα	εἶναι ανόητο εντελῶς
οὐτ' ἂν κελεύσαιμι	οὔτε θα σε παρακαλοῦσα
70 οὐτ' ἂν, ἐμοῦ γ' ἂν ἠδέωσ	οὔτε θα δεχόμεν με ευχαρίστηση τη σύμπραξή σου
δρῶνς μέτα (δυν. ευκτ.)	μα ἔχε ὅποια γνώμη θέλεις
ἀλλ' ἴσθι....δοκεῖ (= γίγνωσκε ὅποια σὺ θέλεις (Σχολ.))	
καλόν (ἐστί) μοι τοῦτο ποιούσση (θαψάση τὸν ἀδελφὸν) θανεῖν	θα εἶναι ωραῖο για μένα να θάψω τον ἀδελφὸ μου και να πεθάνω
φίλη....μέτα (ενν. κειμένη)	μαζί του αγαπημένη θα αναπαύομαι πλάι σ' αγαπημένο (η επανάληψη του μετά εκφράζει την αμοιβαία αγάπη)
ὄσια πανουργήσασα (οξύμωρο)	αφού διαπράξω μια ιερή παρανομία, ἄγια κριματισμένη
σύ δ' εἰ δοκεῖ, τὰ τῶν θεῶν ἔντιμα ἀτιμάσασα ἔχε	αν θες εσύ, αν το κρίνεις σωστό, περιφρόνα ὅσα εἶναι τίμια για τους θεούς
ἄτιμα ποιῶμαι (περίφρ.)	περιφρονῶ
ἀμήχανος	ανίκανη, αδύναμη
τὸ δρᾶν (ἐναρθρο απαρ. ἀντί ἀναρθρου)	να κάνω, να ενεργῶ
80 σὺ μὲν...προὔχοι(ο)	εσύ αυτά να προφασίζεσαι
οἷμοι ταλαίνης (γεν. αιτίας)	αλίμονο, δυστυχισμένη
ὡς ὑπερδέδοικά σου	πόσο φοβούμαι για σένα
προταρβέω -ῶ τινος	φοβούμαι για κάποιον
τὸν σὸν ἐξόρθου πότμον	για τη δική σου μοίρα φρόντιζε
προμηνῶ	αποκαλύπτω
κρυφῆ κεῦθε (πλεον.) = κεύθω	κράτησέ το μυστικό
καταῦδα (καταυδάω -ῶ = μιῶ)	διακήρυξέ το σ' ὅλους
ἐπὶ ψυχροῖς	για ψυχρά πράγματα
οἶδ(α) ἀρέσκουσ(α) (κτγρμ. μτχ.)	ξέρω ὅτι εἶμαι ἀρεστή
οἷς μάλιστα ἀδεῖν (ἀόρ. β' του ρ. ἀνδάνω) με χρή	σε κείνους που πρέπει περισσότερο ν' ἀρέσω

ΙΣ.	Εἰ καὶ δυνήσῃ γ' ἄλλ' ἀμψιγάνων ἐρῶς.	90
ΑΝ.	Οὐκοῦν, ὅταν δὴ μὴ σθένω, πεπταύσομαι.	
ΙΣ.	Ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρόπει τὰμύχανα.	
ΑΝ.	Εἰ ταῦτα λέξεις, ἐχθαρῆ μὲν ἐξ ἐμοῦ, ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι προσκείσῃ δίκῃ. Ἄλλ' ἔα με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν	95
	παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο· πείσομαι γὰρ οὐ τοσοῦτον οὐδὲν ὥστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.	
ΙΣ.	Ἄλλ', εἰ δοκεῖ σοι, στεῖχε· τοῦτο δ' ἴσθ' ὅτι ἄνους μὲν ἔρχῃ, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλῃ.	

90 εἰ καὶ δυνήσῃ γ(ε)	αν θα έχεις και τη δύναμη
ὅταν δὴ μὴ σθένω	ὅταν πια δεν έχω δύναμη
ἀρχὴν (επιρρ. σημασία)	καθόλου

ΧΟΡΟΣ

Ἄκτις ἀελίου, τὸ κάλ- λιστον ἐπταπύλῳ φανὲν	στροφὴ α´ 101
Θήβᾳ τῶν πρότερον φάος, ἐφάνθησ ποτ', ὧ χρυσέας ἀμέρας βλέφαρον, Διρκαί- ων ὑπὲρ ῥεέθρων μολοῦσα,	105
τὸν λεύκασπιν Ἀργόθεν φῶτα, βάντα πανσαγία φυγάδα πρόδρομον, ὀξυτέρῳ κινήσασα χαλινῶ.	
Ὅν ἐφ' ἡμετέρα γῆ Πολυνείκης ἀρθεῖς νεικέων ἐξ ἀμφιλόγων [ἦγαγεν ἐχθρόν· ὁ δ'] ὀξέα κλάζων	110

θηρῶ	κυνηγῶ
ἐχθαρῆ	θα μισηθεῖς
ἐξ ἐμοῦ	από μένα
ἐχθρὰ τῷ θανόντι προσκείσῃ	δίκαια θα σε μισεῖ για πάντα ο νεκρός
δίκη	
ἔα (ἐάω -ῶ)	άφησε
δυσβουλία	αφροσύνη
πέισομαι (μέλλ. του ρ. πάσχω)	τίποτε τόσο φοβερό δε θα πάθω
οὐ τοσοῦτον οὐδὲν	
καλῶς θνήσκω	πεθαίνω έντιμα
εἰ δοκεῖ σοι	αν έτσι κρίνεις
ἄνους	ασυλλόγιστη
99 ὀρθῶς φίλη	αληθινά αγαπημένη

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

(Εξοδος της Αντιγόνης από την πύλη που οδηγεί στους αγρούς. Η Ισμήνη αποσύρεται στο παλάτι. Στην ορχήστρα μπαίνει ο χορός.)

Ω! Ηλιαχτίδα, τ' ομορφότατο
που φάνηκε παρά ποτέ το φως
στη Θήβα την επτάπυλη,
φώτισες πια, της μέρας
της χρυσής ματόκλαδο,
ήρθες απ' τις πηγές της Δίρκης πέρα
και τον πολεμιστή με την ασπίδα τη λευκή
τον έβαλες στο δρόμο της φυγής
με πιο γοργό, σφιχτό το χαλινάρι τώρα.

Ο Πολυνείκης τον οδήγησε στη γη μας
που πήρε αέρα από φιλόνικα μισόλογα
και κράζοντας στριγκιά σαν αετός

αιετὸς εἰς γῆν ὡς ὑπερέπτα,
λευκῆς χιόνος πτέρυγι στεγανός
πολλῶν μεθ' ὄπλων
ξύν θ' ἵπποκόμοις κορύθεσσι.
115

Στὰς δ' ὑπὲρ μελάθρων φονώ-
σαισιν ἀμφιχανῶν κύκλω
λόγχαις ἐπτάπτυλον στόμα
ἔβα, πρὶν ποθ' ἀμετέρων
αἱμάτων γένυσιν πλησθῆ-
ναί τε καὶ στεφάνωμα πύργων
πευκάενθ' Ἥφαιστον ἐλεῖν.
Τοῖος ἀμφὶ νῶτ' ἐτάθη
πάταγος Ἄρεος, ἀντιπάλου
δυσχείρωμα δράκοντος.
αντιστρ. α´
120
125

Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους
ὑπερεχθαίρει, καὶ σφας ἐσιδὼν
πολλῷ ῥεύματι προσνισσομένου,
χρυσοῦ καναχῆς ὑπερόπτας,
παλτῷ ῥιπτεῖ πυρὶ βαλβίδων
ἐπ' ἄκρων ἦδη
νίκην ὀρμῶντ' ἀλαλάξαι.
130

ἀντιτύπα δ' ἐπὶ γᾶ πέσε τανταλωθεῖς
πυρφόρος ὃς τότε μαινομένα ξύν ὀρμᾶ
βακχεύων ἐπέπνει
ῥιπαῖς ἐχθίστων ἀνέμων.
εἶχε δ' ἄλλα τὰ μέν,
ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενώμα στυφελί-
ζων μέγας Ἄρης δεξιόσειρος.
στροφὴ β´
135
140

πάνω απ' τη γη πετούσε
χωμένος σε λευκή φτερούγα χιόνι
με τα πολλά του τ' άρματα, τα κράνη του
με των αλόγων τις ουρές λοφία.

Ζυγιάστηκαν από τις στέγες πάνω
τα νύχια φόνο διψώντας,
επτάπυλο το στόμα γύρω χάσκοντας
και χάθηκε· προτού στο αίμα μας
το ράμφος του χορτάσει,
προτού με το δαδί πυρποληθούν
οι πύργοι, τα στέφανα της πόλης μας·
τέτοια πολέμου ταραχή
που πήρε πλάτες και φτερά
και δύσκολα τον έβαλεν ο Δράκοντας στο χέρι.

Ο Δίας απεχθάνεται τα λόγια τα παχιά
του κομπασμού· κι ως τους είδε
χείμαρρος να ξεχύνονται
βροντοχτυπώντας υπερόπτες τα φλουριά τους,
αστροπελέκι ρίχνει σύρριζα,
καθώς στις ντάπιες όρμαγε
τη νίκη ν' αλαλάξει.

Πέφτει, κι ο κόσμος σείεται και τον αντιλαλεί·
αυτός που πριν με τη φωτιά ριπές ανέμων
άγριων θεοκρουσμένος φυσομανούσε·
κι άλλους εδώ κι άλλους εκεί
σκόρπια, κοπαδιαστά χτυπούσε
ο μέγας Άρης επιδέξιος.

ἑπτὰ λοχαγοὶ γὰρ ἔφ' ἑπτὰ πύλαις
ταχθέντες ἴσοι πρὸς ἴσους ἔλιπον
Ζηνὶ τροπαίῳ πάγκαλκα τέλη,
πλὴν τοῖν στυγεροῖν, ὦ πατὴρ ἐνὸς
μπρὸς τε μιᾶς φύντε καθ' αὐτοῖν
δικρατεῖς λόγγας στήσαντ' ἔχεται
κοινοῦ θανάτου μέρος ἄμφω. 145

ἀλλὰ γὰρ ἂ μεγαλῶνυμος ἦλθε Νίκα
τᾷ πολυαρμάτῳ ἀντιχαρεῖσα Θήβα,
ἐκ μὲν δὴ πολέμων 150
τῶν νῦν θέσθαι λησμοσύναν,
θεῶν δὲ ναοὺς χοροῖς
παννυχίοις πάντα ἐπέλ-
θωμεν, ὁ Θήβας δ' ἐλελί-
χθων Βάκχιος ἄρχοι.

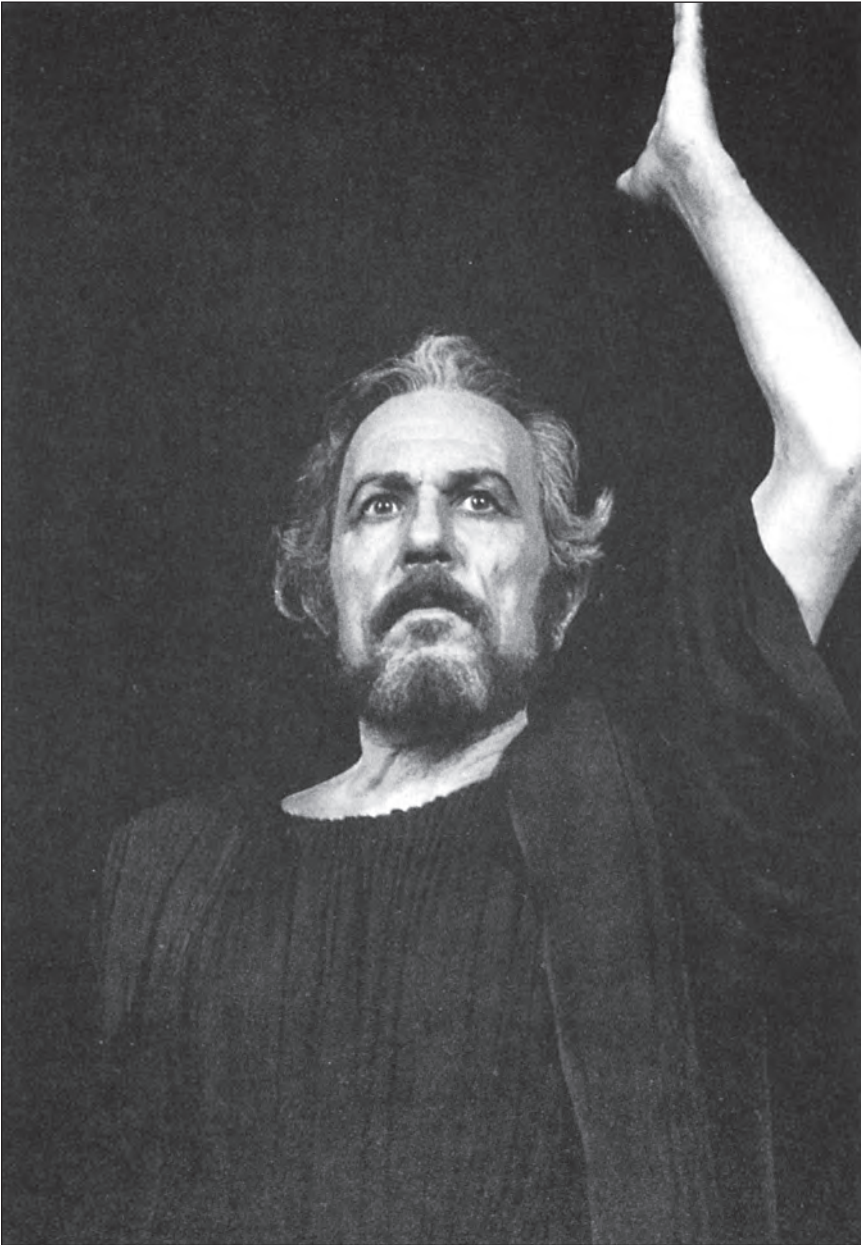
ἀλλ', ὅδε γὰρ δὴ βασιλεὺς χώρας,
Κρέων ὁ Μενοικέως,.....νεοχμὸς 155
νεαραῖσι θεῶν ἐπὶ συντυχίαις
χωρεῖ, τίνα δὴ μῆτιν ἐρέσσω,
ὅτι σύγκλητον τίνδε γερόντων 160
προὔθετο λέσχην,
κοινῶ κηρύγματι πέμψας;

Επτά λοχαγοί στις πύλες τις επτά
αντίκρυ, ίσος προς ίσο, σταθήκαν
και στο Δία τροπαιούχο τάμα κρεμάσαν χάλκινο·
εκτός από τους δόλιους δυο,
ενός πατέρα και μιας μάνας φύτερες,
που σήκωσαν κοντάρια ισοδύναμα
κι ένας στον άλλο έδωσε μερίδιο θανάτου.

Τώρα πια η Νίκη μας ήρθε μεγαλόχαρη,
αντίδωρο στη Θήβα που αρματώθηκε
και στο νωπό τον πόλεμο ρίξαμε λησμονιά.
Στους ναούς των θεών να χυθούμε
κι ίσαμε το ξημέρωμα να στήσουμε χορό,
και πρώτος πρώτος το χορό να σέρνει
ο Βάκχος, που σειέται και λυγίεσαι, Θήβα.

(Έρχεται ο Κρέοντας από το παλάτι, συνοδευόμενος από φρουρούς.)

Αλλά να, ο Κρέοντας του Μενοικέα μπαίνει,
βασιλέας της χώρας νεόκοπος,
φορτωμένος νωπές θεϊκές συγκυρίες.
Πού τάχα το μυαλό του πελάγωσε
και κάλεσε τους γέροντες
στέλνοντας προσταγή κοινή
για τούτη τη συνάθροιση;

12. Εθνικό Θέατρο. Επιδαύρια 1974. *Αντιγόνη*
Κρέων : Στέλιος Βόκοβιτς (Φωτ. Εθν. Θεάτρου)

13. Εθνικό Θέατρο. Επιδαύρια 1956. *Αντιγόνη*.
Αντιγόνη : Άννα Συνοδινού - Ισμήνη : Αντιγόνη Βαλάκου
(Φωτ. Εθν. Θεάτρου)

ΚΡΕΩΝ

Ἄνδρες, τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς θεοὶ
 πολλῶ σάλῳ σείσαντες ὄρθωσαν πάλιν·
 ὑμᾶς δ' ἐγὼ πομποῖσιν ἐκ πάντων δίχα
 ἔστειλ' ἰκέσθαι, τοῦτο μὲν τὰ Λαΐου 165
 σέβοντας εἰδὼς εὖ θρόνων ἀεὶ κράτη,
 τοῦτ' αὖθις, ἦνικ' Οἰδίπους ὄρθου πόλιν,
 κάπει διώλετ', ἀμφὶ τοὺς κείνων ἔτι
 παῖδας μένοντας ἐμπέδοις φρονήμασιν.
 Ὅτ' οὖν ἐκεῖνοι πρὸς διπλῆς μοίρας μίαν 170
 καθ' ἡμέραν ὄλοντο παίσαντές τε καὶ
 πληγέντες αὐτόχειρι σὺν μιάσματι,
 ἐγὼ κράτη δὴ πάντα καὶ θρόνους ἔχω
 γένους κατ' ἀγχιστεῖα τῶν ὀλωλότων.
 Ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν 175
 ψυχὴν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην, πρὶν ἂν
 ἀρχαῖς τε καὶ νόμοισιν ἐντριβῆς φανῆ.
 Ἔμοι γὰρ ὅστις πᾶσαν εὐθύνων πόλιν
 μὴ τῶν ἀρίστων ἄπτεται βουλευμάτων,
 ἀλλ' ἐκ φόβου του γλῶσσαν ἐγκλήσας ἔχει, 180
 κάκιστος εἶναι νῦν τε καὶ πάλαι δοκεῖ·
 καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας
 φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.
 Ἐγὼ γάρ, ἴστω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὀρῶν ἀεὶ,
 οὔτ' ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἄπην ὀρῶν 185
 στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας,
 οὔτ' ἂν φίλον ποτ' ἄνδρα δυσμενῆ χθονὸς
 θεῖμην ἐμαυτῶ, τοῦτο γιγνώσκων ὅτι
 ἦδ' ἐστὶν ἡ σῶζουσα καὶ ταύτης ἔπι
 πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα. 190
 τοιοῖσδ' ἐγὼ νόμοισι τίνδ' αὖξω πόλιν.
 Καὶ νῦν ἀδελφὰ τῶνδε κηρύξας ἔχω

ΚΡΕΩΝ

Πολίτες, την πόλη πάλι στήσανε στα πόδια της,
αφού τη σείσαν οι θεοί με μέγα σάλο.
Εγώ με κήρυκες κι απ' όλους χώρια
έστειλα και σας κάλεσα: ήξερα κατ' αρχήν
τη σταθερή σας αφοσίωση στο θρόνο του Λαΐου·
όταν με τον Οιδίποδα η πόλη ορθοπόδισε
κι όταν εκείνος χάθηκε, με νομιμοφροσύνης
κύρος περιφρουρήσατε και τα παιδιά του.
Όταν εκείνα χάθηκαν την ίδια μέρα
δίνοντας παίρνοντας πληγές που μοίρασαν
με βέβηλο το χέρι μεταξύ τους,
εγώ την εξουσία δικαιοματικά κατέλαβα,
λόγω συγγενικών δεσμών με τους χαμένους.
Αδύνατο να μάθεις ανθρώπου κανενός
φρόνημα, γνώμη και ψυχή, προτού
ν' ακονιστεί στην εξουσία και στο νόμο.
Για μένα, όποιος καθοδηγεί μια πόλη
και δε φτάνει στις καλύτερες δυνατές αποφάσεις
αλλά φοβάται καταπίνοντας τη γλώσσα του,
είναι φαύλος ηγέτης και τώρα και παντού.
Κι όποιος απ' την πατρίδα του το φίλο
προτιμά, τον έχω για μηδενικό.
Εγώ -μάρτυρας ο θεός ο παντεπόπτης-
ούτε θα σιωπούσα βλέποντας τη συμφορά
την πόλη να σιμώνει αντί τη σωτηρία
ούτε φίλο μου θα 'κανα της χώρας τον εχθρό,
γιατί το ξέρω πως είναι μοναδικό σωσίβιο
και μόνο πάνω στις πόλης το σκαρί,
ορθό σαν πλέει, δημιουργούμε τις φιλίες μας.
Εγώ με τέτοιους νόμους του κράτους την ισχύ θ' αυξήσω.
Και τώρα, σύμφωνα μ' αυτά στην πόλη

	ἀστοῖσι παίδων τῶν ἀπ' Οἰδίπου πέρι· Ἐτεοκλέα μὲν, ὃς πόλεως ὑπερμαχῶν ὄλωλε τῆσδε, πάντ' ἀριστεύσας δορί,	195
	τάφῳ τε κρύψαι καὶ τὰ πάντ' ἀφαγνίσαι ἃ τοῖς ἀρίστοις ἔρχεται κάτω νεκροῖς· τὸν δ' αὖ ξύναμιον τοῦδε, Πολυνείκην λέγω, ὃς γῆν πατρώαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς φυγὰς κατελθὼν ἠθέλησε μὲν πυρὶ πρῆσαι κατάκρας, ἠθέλησε δ' αἵματος κοινοῦ πάσασθαι, τοὺς δὲ δουλώσας ἄγειν, τοῦτον πόλει τῆδ' ἐκκεκήρυκται τάφῳ μίτε κτερίζειν μίτε κωκῦσαί τινα, ἔᾶν δ' ἄθιαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας καὶ πρὸς κυνῶν ἐδεστὸν αἰκισθὲν τ' ἰδεῖν. Τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα, κοῦποστ' ἔκ γ' ἐμοῦ τιμὴν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων. Ἄλλ' ὅστις εὖνους τῆδε τῆ πόλει, θανάων καὶ ζῶν ὁμοίως ἐξ ἐμοῦ τιμῆσεται.	200
	ἔᾶν δ' ἄθιαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας καὶ πρὸς κυνῶν ἐδεστὸν αἰκισθὲν τ' ἰδεῖν. Τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα, κοῦποστ' ἔκ γ' ἐμοῦ τιμὴν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων. Ἄλλ' ὅστις εὖνους τῆδε τῆ πόλει, θανάων καὶ ζῶν ὁμοίως ἐξ ἐμοῦ τιμῆσεται.	205
ΧΟ.	Σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως, ποιεῖν τὸν τῆδε δύσνον καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει· νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντί, τοῦτ' ἔνεστί σοι καὶ τῶν θανόντων χῶπόσοι ζῶμεν πέρι.	210
ΚΡ.	Ὡς ἂν σκοποὶ νῦν ἦτε τῶν εἰρημένων	215
ΧΟ.	Νεωτέρῳ τῷ τοῦτο βαστάζειν πρόθεος.	
ΚΡ.	Ἄλλ' εἴς' ἐτοῖμοι τοῦ νεκροῦ γ' ἐπίσκοποι.	
ΧΟ.	Τί δῆτ' ἂν ἄλλο τοῦτ' ἐπεντέλλοις ἔτι;	
ΚΡ.	Τὸ μὴ ἵπιχωρεῖν τοῖς ἀπιστοῦσιν τάδε.	
ΧΟ.	Οὐκ ἔστιν οὕτω μῶρος ὃς θανεῖν ἐρᾷ.	220
ΚΡ.	Καὶ μὴν ὁ μισθός γ' οὗτος· ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων ἄνδρας τὸ κέρδος πολλάκις διώλεσεν.	

διακήρυξα για τα παιδιά του Οιδίποδα:
τον Ετεοκλή, που χάθηκε σαν ήρωας στη μάχη
υπερασπίζοντας την πόλη του, τάφος να τον δεχτεί
με προσφορές τιμής, καθώς αρμόζει στους ήρωες νεκρούς.
Τον αδερφό του πάλι, τον Πολυνείκη εννοώ,
που χώρα πατρική και ντόπιους θεούς
εξόριστος γυρνώντας θέλησε πέρα για πέρα
να πυρπολήσει, δικό του αίμα
θέλησε να πιει, δικούς του στη σκλαβιά να σύρει,
αυτόν, λέω, στην πόλη τούτη βγήκε προσταγή
κανείς να μη νεκροστολίσει, να μη θρηνησει κανείς,
να τον αφήσουν άθαφτο, κορμί ρημάδι,
τα σκυλιά να τον ξεσκίσουν και τα όρνια.
Αυτή 'ναι η θέλησή μου· ποτέ δε θα τιμήσω
εγώ περισσότερο τους άδικους από τους δίκαιους.
Νεκρό και ζωντανό το ίδιο θα τιμήσω
αυτόν που με της πόλης τα νερά πηγαίνει.

ΧΟ. Ό,τι σ' αρέσει, Κρέοντα, να κάνεις,
γι' αυτόν που δυστροπεί, γι' αυτόν που πειθαρχεί στην πόλη.
Είναι δικαίωμά σου να κάνεις χρήση νόμου, όπου θες,
για πεθαμένους· ακόμη και για μας τους ζωντανούς.

ΚΡ. Εγγυητές τώρα να γίνετε των λόγων μου.

ΧΟ. Βάλε να φορτωθεί το βάρος νεότερος κανείς.

ΚΡ. Οι σκοπιές του νεκρού είναι στη θέση τους.

ΧΟ. Έξω απ' αυτό, τι άλλο θες ακόμη;

ΚΡ. Να μη σας βρούνε βολικούς οι παραβάτες.

ΧΟ. Πού να βρεθεί τρελός που θέλει να πεθάνει.

ΚΡ. Έτσι θα πληρωθεί στ' αλήθεια· όμως πολλές φορές
τον άνθρωπο τον έφαγαν ελπίδες κέρδους.

(Φτάνει από τους αγρούς ένας από τους φύλακες του νεκρού Πολυνείκη.)

ΦΥΛΛΑΞ

- Ἄναξ, ἐρῶ μὲν οὐχ ὅπως τάχους ὑπο
 δύσπνους ἰκάνω κοῦφον ἐξάρας πόδα.
 Πολλὰς γὰρ ἔσχον φροντίδων ἐπιστάσεις, 225
 ὁδοῖς κυκλῶν ἑμαυτὸν εἰς ἀναστροφὴν·
 ψυχὴ γὰρ νύδα πολλά μοι μυθουμένη,
 τάλας, τί χωρεῖς οἷ μολῶν δώσεις δίκην;
 τλήμων, μενεῖς αὖ; κεῖ τάδ' εἴσεται Κρέων
 ἄλλου παρ' ἀνδρός, πῶς σὺ δῆπ' οὐκ ἀλγυνῆ; 230
 Τοιαῦθ' ἐλίσσων ἦνυτον σχολῆ βραδύς,
 χούτως ὁδὸς βραχεῖα γίνεταί μακρά.
 Τέλος γε μέντοι δεῦρ' ἐνίκησεν μολεῖν
 σοί· κεῖ τὸ μηδὲν ἐξερῶ, φράσω δ' ὅμως.
 Τῆς ἐλπίδος γὰρ ἔρχομαι δεδραγμένος, 235
 τὸ μὴ παθεῖν ἂν ἄλλο πλὴν τὸ μόρσιμον.
- ΚΡ. Τί δ' ἐστὶν ἀνθ' οὗ τίνδ' ἔχεις ἀθυμίαν;
 ΦΥ. Φράσαι θέλω σοι πρῶτα τὰμαυτοῦ· τὸ γὰρ
 πρᾶγμ' οὔτ' ἔδρασ' οὔτ' εἶδον ὅστις ἦν ὁ δρῶν
 οὐδ' ἂν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι. 240
- ΚΡ. Εὖ γε στοχάζῃ κάποφράγνυσαι κύκλω
 τὸ πρᾶγμα· δηλοῖς δ' ὥς τι σημανῶν νέον.
 ΦΥ. Τὰ δεινὰ γάρ τοι προστίθης ὄκνον πολύν.
 ΚΡ. Οὐκουν ἐρεῖς ποτ', εἴτ' ἀπαλλαχθεὶς ἄπει;
 ΦΥ. Καὶ δὴ λέγω σοι· τὸν νεκρὸν τις ἀρτίως 245
 θάψας βέβηκε κάπτι χρωτὶ διψίαν
 κόνιν παλύνας κάφαγιστεύσας ἄ χροί.
- ΚΡ. Τί φῆς; τίς ἀνδρῶν ἦν ὁ τολμήσας τάδε;
 ΦΥ. Οὐκ οἶδ'· ἐκεῖ γὰρ οὔτε του γενῆδος ἦν
 πλῆγμ', οὐ δικέλλης ἐκβολή· στύφλος δὲ γῆ
 καὶ χέρσος, ἀρρώξ οὐδ' ἐπιμαξευμένη 250
 τροχοῖσιν, ἀλλ' ἄσημος οὐργάτης τις ἦν.

ΦΥΛΑΚΑΣ

Βασιλιά, δε θα σου πω πως έφτασα πετώντας
ούτε πως η πιλάλα μ' έχει λαχανιάσει·
το γυρόφερνα, κοντοστάθηκα πολλές φορές,
είπα να τα μαζεύω και να κάνω πίσω.
Η ψυχούλα μου το 'λεγε και το ξανάλεγε:
δόλιε, πού πας, θα σε καθίσουν στο σκαμνί·
σταμάτησες, κακόμοιρε; Κι αν ο Κρέοντας τα μάθει
από κανέναν άλλονε, θα σε παιδέψει.
Το κλωθογύριζα κι ερχόμουνα κι αργά και σιγανά,
έτσι που δρόμος λιγοστός παραμεγάλωσε.
Με τα πολλά, πάντως, κατάφερα να 'ρθώ σε σένα.
Δεν ξέρω τίποτα, μα θα μιλήσω.
Έρχομαι και κρατώ στη χούφτα την ελπίδα
πως το γραμμένο θα με βρει και τίποτε άλλο.

- ΚΡ. Τι συμβαίνει κι έχεις αναστατωθεί;
- ΦΥ. Πρώτα να πω τα δικά μου· ούτε το 'καμα
ούτε κι είδα ποιος ήταν που το 'καμε,
ούτε και δίκιο θα 'ναι εγώ να το πληρώσω.
- ΚΡ. Μια στο καρφί χτυπάς και μια στο πέταλο·
κάτι σημαντικό μας φέρνεις σίγουρα.
- ΦΥ. Οκνό καματερό κακό μαντάτο.
- ΚΡ. Πριν πάρεις πόδι, θα μιλήσεις τέλος πάντων;
- ΦΥ. Θα σου μιλήσω, να! Κάποιος προσώρας τον νεκρό
τον έθαψε και λάκισε, αφού με σκόνη
τον πασπάλισε ξερή και μ' αγιασμό τον ράντισε.
- ΚΡ. Τι λες; Ποιος άντρας τόλμησε μια τέτοια πράξη;
- ΦΥ. Δεν ξέρω. Δεν είχε ο τόπος λάκκο από τσαπί
ουδέ σωρό από φτυάρι· χώμα χέρσο,
σκληρό σαν πέτρα και πουθενά ροδιές
από αμάξι· ο δράστης άφαντος.

Ὅπως δ' ὁ πρῶτος ἡμῖν ἡμεροσκόπος
 δείκνυσι, πᾶσι θαῦμα δυσχερὲς παρῆν·
 ὁ μὲν γὰρ ἠφάνιστο, τυμβήρης μὲν οὐ, 255
 λεπτή δ', ἄγος φεύγοντος ὡς ἐπῆν κόνις.
 Σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε του κυνῶν
 ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος, ἐξεφαίνετο.
 Λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθουν κακοί,
 φύλαξ ἐλέγχων φύλακα, κἄν ἐγίγνετο 260
 πληγὴ τελευτῶσ', οὐδ' ὁ κωλύσων παρῆν.
 Εἷς γὰρ τις ἦν ἕκαστος οὐξεργασμένος,
 κούδεις ἐναργής, ἀλλ' ἔφευγε μὴ εἰδέναι.
 Ἦμεν δ' ἐτοῖμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
 καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὀρκωμοτεῖν 265
 τὸ μῆτε δρᾶσαι μῆτε τῷ ξυνειδέναι
 τὸ πρᾶγμα βουλευσάντι μῆτ' εἰργασμένῳ.
 Τέλος δ' ὅτ' οὐδὲν ἦν ἐρευνῶσιν πλέον,
 λέγει τις εἷς, ὃς πάντας ἐς πέδον κἄρα
 νεῦσαι φόβῳ προὔτρεψεν· οὐ γὰρ εἶχομεν 270
 οὔτ' ἀντιφωνεῖν οὔθ' ὅπως δρῶντες καλῶς
 πράξαιμεν. Ἦν δ' ὁ μῦθος ὡς ἀνοιστέον
 σοὶ τοῦργον εἶη τοῦτο κούχλι κρυπτέον.
 Καὶ ταῦτ' ἐνίκα, κάμῃ τὸν δυσδαίμονα
 πάλος καθαιρεῖ τοῦτο τάγαθὸν λαβεῖν. 275
 Πάρεμι δ' ἄκων οὐχ ἔκοῦσιν, οἶδ' ὅτι·
 στέργει γὰρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν.
 ΧΟ. Ἄναξ, ἐμοί τοι μὴ τι καὶ θεήλατον
 τοῦργον τόδ' ἢ ζύννοια βουλεύει πάλαι.

Μόλις μας το 'δειξε της μέρας ο σκοπός
ο πρώτος, μας φάνηκε παράξενο μυστήριο.
Ο πεθαμένος άφαντος, όχι θαμμένος,
σκόνη τον σκέπαζε λεπτή, για να ξορκίσει το κακό.
Χνάρι θεριού, σκυλιού, κανένα
που να 'ρθε και τον σπάραξε δε φαίνονταν.
Βαρύ βρισίδι ξέσπασε· ο ένας στον άλλο
το 'ριχνε και θα 'πεφτε και ξύλο στα στερνά·
κανείς δε βρίσκονταν να μπει στη μέση.
Ο ένας τον άλλο έπαιρνε για φταίχτη,
όμως κανένας τσακωτός· γλίστραγε πως δεν ήξερε.
Ήμαστε πρόθυμοι και σίδηρο να πιάσουμε καυτό,
να μπούμε στη φωτιά μπουσουλητά, να ορκιστούμε
πως δεν το κάναμε, ούτε που ξέραμε να το 'βαλε
κανείς στο νου του ούτε κι αν το 'κανε ποτές.
Τέλος, όσο κι αν ψάχναμε, δε βρίσκαμε λογαριασμό.
Ξέρω 'γω ποιος, κάτι λέει και μας έσπρωξε στη γη
να σκύψουμε κεφάλι φοβισμένοι· αντίρρηση
δεν είχαμε και πως να βρούμε το σωστό δεν ξέραμε.
Έλεγε λοιπόν να καταγγείλουμε σε σένα
την περίπτωση, κι ότι δεν έπρεπε κρυφή να μείνει.
Ο λόγος τούτος κέρδισε, και μένα τον κακότυχο
ο κλήρος καταδίκασε να φέρω το καλό μαντάτο·
ήρθα με το στανιό, με το στανιό με δέχονται, το ξέρω.
Ποιος καλοδέχεται κακό μαντατοφόρο;
ΧΟ. Βασιλιά, ώρα πολλή γυρίζει στο μυαλό μου
μήπως είναι θεόσταλτο το πράγμα τούτο 'δω.

ΚΡ.	Παῦσαι, πρὶν ὀργῆς κάμῃ μεστῶσαι λέγων, μὴ ἴφρευεθῆς ἄνους τε καὶ γέρων ἅμα. Λέγεις γὰρ οὐκ ἀνεκτὰ δαίμονας λέγων πρόνοιαν ἴσχειν τοῦδε τοῦ νεκροῦ πέρι. Πότερον ὑπερτιμῶντες ὡς εὐεργέτην ἔκρυπτον αὐτόν, ὅστις ἀμφικίονας ναοὺς πυρώσων ἤλθε κἀναθήματα καὶ γῆν ἐκείνων καὶ νόμους διασκεδῶν; ἢ τοὺς κακοὺς τιμῶντας εἰσορᾶς θεοῦς; Οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ ταῦτα καὶ πάλαι πόλεως ἄνδρες μόλις φέροντες ἐρρόθουν ἐμοὶ κρυφῆ, κἀρα σείοντες, οὐδ' ὑπὸ ζυγῷ λόφον δικαίως εἶχον, ὡς στέργειν ἐμέ. Ἐκ τῶνδε τούτους ἐξεπίσταμαι καλῶς παρηγμένους μισθοῖσιν εἰργάσθαι τάδε. Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισιν οἶον ἄργυρος κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε· τοῦτο καὶ πόλεις πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων τόδ' ἐκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας χρηστὰς πρὸς αἰσυχρὰ πράγμαθ' ἵστασθαι βροτῶν πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναί.	280 285 290 295 300
-----	---	---

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

280	παῦσαι (προστ. αορ. του ρ. παύομαι) πρὶν.....μεστῶσαι (= πρὶν καὶ με μεστῶσαι ὀργῆς) μεστόω -ῶ>μεστός λέγων (τροπ. μτχ.) ἄνους (<ἀ + νοῦς) καὶ γέρων ἅμα (= καίπερ γέρων -ενν. ὄν-) ἴσχω (ισχυρότερο του ἔχω) πρόνοιαν	πάψε προτοῦ με γεμίσεις με θυμό γεμίζω με τα λόγια σου ἀμναλος, αστόχαστος αν και είσαι γέρος προνοώ, ἔχω ἐγνοια
-----	--	--

τοῦδε τοῦ νεκροῦ πέρι
 πότερον (ερωτ. αντων.)
 ἔκρυπτον (ενν. γῆ)
 ἀμφικίονες (ἀμφι + κίων)
 ναοὶ
 πυρώσων = καύσων (τελ. μτχ.)
 ἀναθήματα
 καὶ γῆν.....διασκεδῶν (= καὶ
 γῆν -ενν. διαφθερῶν- καὶ
 νόμους διασκεδῶν)
 ἢ εἰσορᾶς θεοὺς τιμῶντας
 (κτγρμ. μτχ.) τοὺς κακοὺς
 οὐκ ἔστιν
 ταῦτα
 καὶ πάλαι
 μόλις φέροντες ταῦτα
 ῥοθέω -ῶ
 290 ἔρρόθουν ἐμοὶ
 κάρα σείοντες
 ὑπὸ ζυγῶ.....εἶχον

 ὥς.....ἐμὲ (συμπερ. πρότ.)
 ἐξέπισταμαι καλῶς (πλεον.)
 παράγομαι ἔκ τινος
 μισθοῖσι (δοτ. μέσου)
 εἰργάσθαι τάδε
 οἶον ἄργυρος
 νόμισμα
 βλαστάνω (πρβλ. βλάστηση)
 πορθέω -ῶ (πρβλ. πορθητής)
 ἐξανίστημι δόμων
 ἐκδιδάσκω
 παραλλάσσει φρένας χρηστὰς
 βροτῶν
 πρὸς αἰσχροὶ πράγματα ἴστα-
 σθαι
 ἔδειξε (γνωμ. ἀόρ.)
 300 πανουργίας ἔχειν
 καὶ παντός....εἰδέναι (= πᾶν
 ἔργον δυσσεβὲς εἰδέναι)

γι' αὐτόν τον νεκρό
 ποιο από τα δύο
 ἔθαπταν
 περίστυλοι ναοὶ

 να πυρπολήσει, να βάλει φωτιά
 αφιερώματα
 να ρημάσει τη γη και να καταλύσει τους νό-
 μους

 ἢ μήπως βλέπετε οι θεοὶ να τιμούν τους κακοὺς
 δεν εἶναι δυνατό
 τη διαταγή μου
 από την πρώτη στιγμή της βασιλείας μου
 που με δυσκολία υπέφεραν τη διαταγή μου
 θορυβῶ, μουρμουρίζω
 σιγομουρμούριζαν εναντίον μου
 κουνώντας το κεφάλι
 οὔτε ἐβάζαν υπάκουα τον τράχηλο κάτω από
 τον ζυγὸ
 ὥστε να πειθαρχήσουν σε μένα
 γνωρίζω πολὺ καλά
 παρασύρομαι από κάποιον
 με χρήματα
 ὅτι ἔκαναν αὐτὰ
 σαν το χρήμα
 θεσμός, ἔθος
 φυτρώνω
 κυριεύω
 ξεσπιτώνω
 καθοδηγῶ
 διαστρέφει τις δίκαιες γνώμες των ανθρώπων

 να στρέφονται σε αισχρὲς πράξεις

 δείχνει
 να κάνουν πανουργίες
 και κάθε ἀνόσιο ἔργο να γνωρίζουν

	<p>Ὅσοι δὲ μισθαρνοῦντες ἤνυσαν τάδε, χρόνω ποτ' ἐξέπραξαν ὡς δοῦναι δίκην. Ἄλλ' εἶπερ ἴσχει Ζεὺς ἔτ' ἐξ ἐμοῦ σέβας εὖ τοῦτ' ἐπίστασ', ὄρκιος δέ σοι λέγω, εἰ μὴ τὸν αὐτόχειρα τοῦδε τοῦ τάφου εὐρόντες ἐκφανεῖτ' ἐς ὀφθαλμοὺς ἐμούς, οὐχ ὑμῖν Ἄιδης μῶνος ἀρκέσει, πρὶν ἂν ζῶντες κρεμαστοὶ τήνδε δηλώσῃθ' ὕβριν, ἴν' εἰδότες τὸ κέρδος ἔνθεν οἰστέον τὸ λοιπὸν ἀρπάξῃτε, καὶ μάθῃθ' ὅτι οὐκ ἐξ ἅπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν. Ἐκ τῶν γὰρ αἰσχρῶν λημμάτων τοὺς πλείονας ἀπωμένους ἴδοις ἂν ἢ σεσωσμένους.</p>	305
ΦΥ.	Εἰπεῖν δὲ δώσεις, ἢ στραφεῖς οὕτως ἴω;	315
ΚΡ.	Οὐκ οἶσθα καὶ νῦν ὡς ἀνιαρῶς λέγεις;	
ΦΥ.	Ἐν τοῖσιν ὧσιν ἢ ἐπὶ τῇ ψυχῇ δάκνη;	
ΚΡ.	Τί δὲ ῥυθμίζεις τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου;	
ΦΥ.	Ὁ δρῶν σ' ἀνιᾶ τὰς φρένας, τὰ δ' ὦτ' ἐγώ.	
ΚΡ.	Οἴμ' ὡς λάλημα δῆλον ἐκπεφυκὸς εἶ.	320
ΦΥ.	Οὐκουν τό γ' ἔργον τοῦτο ποιήσας ποτέ.	
ΚΡ.	Καὶ ταῦτ' ἐπ' ἀργύρω γε τὴν ψυχὴν προδοῦς.	
ΦΥ.	Φεῦ· ἢ δεινὸν, ᾧ δοκεῖ γε, καὶ ψευδῆ δοκεῖν.	

μισθαρνέω -ῶ (<μισθός + ἄρνημαι)

ἀνύω ἢ ἀνύτω
ὄσοι.....τάδε
χρόνω ποτ'
ἐξέπραξαν
ὡς δοῦναι δίκην
εἶπερ Ζεὺς.....σέβας
ὄρκιος (επιρρ. κατηγ.)
ὁ, ἢ αὐτόχειρ

εργάζομαι με μισθό, πληρώνομαι

φέρνω κάτι σε πέρας
ὄσοι ὅμως πληρώθηκαν καὶ ἔκαναν αὐτά
αργά ἢ γρήγορα
πέτυχαν, κατάφεραν
ὥστε νὰ τιμωρηθοῦν
ἀν τιμῶ καὶ σέβομαι τὸν Δία
με ὄρκο σου τὸ λέω
ὁ αὐτουργός, ὁ δράστης

εἰ μὴ εὐρόντες (χρον. μτχ.)
 ἐκφανεῖτε
 Ἰδιῆς (σχ. συνεκδ.)
 οὐκ ἀρκέσει ὑμῖν (αντικ.)
 πρὶν ἂν ζῶντες.....ὕβριν
 (χρον. υποθ. πρότ.)
310 εἰδότες (χρον. μτχ.)
 ἔνθεν οἰστέον (ρημ. επίθ.) τὸ
 κέρδος (ἐστίν) πλάγια ἐρώτ.
 τὸ λοιπὸν
 ἐξ ἅπαντος
 κερδαίνω
 αἰσχροῦ λήμματα
 ἴδοις ἂν (δυνητ. ευκτ.)
 ἀτωμένους ἢ σεσωσμένους
 (κτγρμ. μτχ.)
 δίδωμι εἰπεῖν
 ἴω (ἐρχομαι), ἀπορημ. υποτ.
 οὕτως
 καὶ νῦν ὥς (= ὥς καὶ νῦν)
 ἀνιαρῶς (ἀνιαρὸς < ἀνιῶ < ἀνία)
 δάκνομαι
 τί δὲ
 τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου (πρόλ.)
 = ὅπου (ἐστὶ) ἢ ἐμὴ λύπη
 οἴμοι
320 ὥς (επιφών.) λάλημα
 ὥς δήλον εἶ (= ὥς δήλος εἶ)
 ἐκπεφυκῶς (ἐκφυόμαι)
 οὐκουν...ποιήσας (εἰμί) ποτέ

 καὶ ταῦτα
 προδίδωμι τὴν ψυχὴν ἐπ'
 ἀργύρῳ (τελ. αἴτιο)
 φεῦ (επιφών.)
 ἦ (βεβαιωτ. μόριο)
 δεινόν (ἐστὶ) δοκεῖν ψευδῆ

 ᾧ δοκεῖ γε

αν δε βρείτε και παρουσιάσετε

 ο θάνατος
 δε θα είναι αρκετός για σας
 πριν ζωντανό στην κρεμάλα φανερώσετε αυτή
 την παρανομία
 αφού μάθετε
 από πού πρέπει να ζητάτε το κέρδος

 από δω και πέρα, στο εξής
 από παντού
 κερδίζω
 παράνομα κέρδη
 μπορείς να δεις
 να καταστρέφονται παρά να έχουν σωθεί

 επιτρέπω σε κάποιον να μιλήσει
 να φύγω
 χωρίς να πω τίποτε
 ότι και τώρα
 ενοχλητικά
 δαγκώνομαι, ερεθίζομαι, ενοχλούμαι
 τι λοιπόν
 πού είναι η λύπη μου, δηλ. αν έχει η λύπη εγκα-
 τασταθεί στ' αφτιά μου ή στη σκέψη μου
 αλίμονο
 πόσο φλύαρος
 πόσο φαίνεσαι
 ότι γεννήθηκες
 σε καμιά περίπτωση δεν έχω κάνει αυτή την
 πράξη
 και μάλιστα
 πουλώ την ψυχή μου για χρήματα

 αλίμονο
 αλήθεια, βέβαια
 είναι φοβερό να σχηματίζει εσφαλμένες αντι-
 λήψεις
 εκείνος που παίρνει αποφάσεις

- ΚΡ. Κόμψευέ νυν τὴν δόξαν· εἰ δὲ ταῦτα μὴ
φανεῖτέ μοι τοὺς δρώντας, ἐξερεῖθ' ὅτι 325
τὰ δειλὰ κέρδη πημονὰς ἐργάζεται.
- ΦΥ. Ἄλλ' εὐρεθείη μὲν μάλιστ'· ἐὰν δέ τοι
ληφθῆι τε καὶ μί, τοῦτο γὰρ τύχη κρινεῖ,
οὐκ ἔσθ' ὅπως ὄψει σὺ δεῦρ' ἐλθόντα με.
Καὶ νῦν γὰρ ἐκτὸς ἐλπίδος γνώμης τ' ἐμῆς 330
σωθεὶς ὀφείλω τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν.

14. Νικηφόρου Λύτρα, *Ἡ Αντιγόνη εμπρός στον νεκρό Πολυνείκη*. 1865.
Ελαιογραφία. Εθνική Πινακοθήκη.

κομψεύω
κόμψευε τὴν δόξαν (αντικ.)
ταῦτα τοὺς δρῶντας(= τοὺς
δρῶντας ταῦτα)
εἰ δὲ μὴ φανεῖτέ μοι
ἐξερεῖθ(τε) (ἐξαγορεύω)
τὰ δειλὰ κέρδη....ἐργάζεται
ἀλλ' εὐρεθεῖη
μάλιστα
οὐκ ἔσθ' ὅπως
σὺ ὄψει (μέλλ. του ρ. ὀράω -ῶ)
ἐλθόντα δεῦρο (κτγρμ. μτχ.)
330 σῶζομαι ἐκτὸς ἐλπίδος γνῶ-
μης τ' ἐμῆς
χάρις (ἡ)

κάνω κάτι κομψό, ευφυολογώ
κάνε τον έξυπνο με τη λέξη **δόξα**
τους δράστες αυτής της πράξης

εάν δε μου αποκαλύψετε
θα διακηρύξετε, θα ομολογήσετε
τα ανέντιμα κέρδη φέρνουν συμφορές
μακάρι να βρεθεί (ο δράστης)
και κάτι περισσότερο
με κανένα τρόπο
θα με δεις
να ξανάρθω εδώ
σῶζομαι χωρίς να το περιμένω και να το ελ-
πίζω
ἡ ευγνωμοσύνη

15. S.L.W. Norblin de la Gourdain, Η Αντιγόνη συλλαμβάνεται, ενώ ρίχνει χόμα στον νεκρό Πολυνείκη. 1825. Ελαιογραφία. Παρίσι, Εθνική Σχολή Καλών Τεχνών.

ΧΟ. Πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν ἀν- θρώπου δεινότερον πέλει· τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν πόντου χειμερίῳ νότῳ χωρεῖ, περιβρυχίοισιν περῶν ὑπ' οἴδμασιν, θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν ἄφθιτον, ἀκαμάταν, ἀποτρύεται, ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος, ἰππείῳ γένει πολεύων.	στροφὴ α´ 335 340
Κουφονόων τε φῦλον ὀρ- νίθων ἀμφιβαλῶν ἀγρεῖ καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν σπείραισι δικτυοκλώστοις, περιφραδῆς ἀνήρ· κρατεῖ δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ' ἵππον ὑπαξέμεν ἀμφίλοφον ζυγὸν οὔρειόν τ' ἀκμηῖτα ταῦρον.	αντιστρ. α´ 345 350
Καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν φρόνημα καὶ ἀστυνόμους ὀργὰς ἐδιδάξατο, καὶ δυσαύλων πάγων ὑπαίθρεια καὶ δύσομβρα φεύγειν βέλη παντοπόρος· ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται τὸ μέλλον· Ἄϊδα μόνον φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται· νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς ξυμπέφρασται.	στροφὴ β´ 356 360

ΧΟ. Πολλά γεννούν το δέος·
το μέγα δέος ο άνθρωπος γεννά·
περνά τον αφρισμένο πόντο
με τις φουρτούνες του νοτιά,
στη μέση σκάβει το βαθύ
και φουσκωμένο κύμα·
και την υπέρτατη θεά, τη Γη,
την άφθαρτη παιδεύει την ακάματη
οργώνοντας με τα καματερά
χρόνο το χρόνο φιδοσέροντας τ' αλέτρι.

Και των αστόχαστων πτηνών
τις φυλές κυνηγά με τα βρόχια,
των αγρίων θηρίων τα έθνη,
των βυθών την υδρόβια φύτρα
με δίχτυα πλεγμένα στριφτά,
ο τετραπέρατος· τ' αγρίμι της βουνοκορφής
δαμάζει με τεχνάσματα· φορεί
στων αλόγων την πλούσια χαιτή ζυγό
και στον ταύρο, που βαρβάτος βοσκάει στα όρη.

Ένας τον άλλο δίδαξε λαλιά,
τη σκέψη, σαν το πνεύμα των ανέμων,
την όρεξη να ζει σε πολιτείες·
πώς να γλιτώνει το χαλάζι μες στ' αγιάζι,
την άγρια δαρτή βροχή μέσα στον κάμπο,
ο πολυμήχανος· αμήχανος δε θ' αντικρίσει
τα μελλούμενα· το χάρο μόνο
να ξεφύγει δεν μπορεί·
μόλο που βρήκε ψάχνοντας και γιατρείες
σ' αγιάτρευτες αρρώστιες.

	Σοφόν τι τὸ μηχανόεν τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων, τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει, νόμους περαίνων χθονὸς θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν· ὑπίπολις· ἄπολις ὄτω τὸ μὴ καλὸν ξύνεστι τόλμας χάριν· μήτ' ἐμοὶ παρέστιος γένοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν ὄς τάδ' ἔρδοι.	αντιστρ. β' 366 370 375
	Ἐς δαιμόνιον τέρας ἀμφινόῳ τόδε· πῶς εἰδὼς ἀντιλογίσω τήνδ' οὐκ εἶναι παῖδ' Ἀντιγόνην; ἽΩ δύστηνος καὶ δυστήνου πατρὸς Οἰδιπόδα, τί ποτ'; οὐ δὴ που σέ γ' ἀπιστοῦσαν τοῖς βασιλείοισιν ἄγουσι νόμοις καὶ ἐν ἀφροσύνῃ καθελόντες;	380
ΦΥ.	Ἦδ' ἔστ' ἐκείνη τοῦργον ἢ ἔχειργασμένη· τήνδ' εἵλομεν θάπτουσαν· ἀλλὰ ποῦ Κρέων;	385
ΧΟ.	Ἦδ' ἐκ δόμων ἄφορρος εἰς δέον περᾶ.	
ΚΡ.	Τί δ' ἔστι; ποία ξύμμετρος προὔβην τύχη;	
ΦΥ.	Ἄναξ, βροτοῖσιν οὐδέν ἐστ' ἀπώμοτον· ψεύδει γὰρ ἢ ἴπνοια τὴν γνώμην· ἐπεὶ σχολῆ ποθ' ἤξειν δεῦρ' ἂν ἐξηνύχουν ἐγὼ ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς αἷς ἐχειμάσθην τότε. Ἄλλ' ἢ γὰρ ἐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας χαρὰ ἔοικεν ἄλλῃ μῆκος οὐδὲν ἡδονῆ, ἦκω, δι' ὄρκων καίπερ ὦν ἀπώμοτος, κόρην ἄγων τήνδ', ἦ καθηρέθη τάφον	390 395

Τέχνες μαστορικές σοφίστηκε
που δεν τις βάζει ο νους,
κι όμως μια στο καλό, μια στο κακό κυλάει·
όποιος κρατεί τον ανθρώπινο νόμο
και του θεού το δίκιο, που όρκος το δένει φριχτός,
πολίτης· αλήτης και φυγάς,
όποιος κλωσάει τ' άδικο, μακάρι και μ' αποκοτιά,
ποτέ σε τράπεζα κοινή
ποτέ μου βούληση κοινή
με κείνον που τέτοια τολμάει.
(Μπαίνει η Αντιγόνη οδηγούμενη από τον φύλακα.)

Ακατανόητο μυστήριο που με διχάζει βλέπω·
την κόρη πώς να πω δεν τη γνωρίζω, την Αντιγόνη;
Κόρη κακορίζικη του κακορίζικου
πατέρα Οιδίποδα, τι τρέχει;
Μήπως και πάτησες του βασιλιά το νόμο;
μήπως τρελάθηκες, σε πιάσαν και σε φέρανε;

ΦΥ. Αυτή 'ναι εκείνη που σκάρωσε τη δουλειά·
την πιάσαμε να θάβει· μα πού 'ναι ο Κρέοντας;
(Μπαίνει ο Κρέοντας)

ΧΟ. Να τος, απ' το παλάτι πάνω στην ώρα βγαίνει.

ΚΡ. Τι συμβαίνει; Τι πέτυχα πάνω στην ώρα;

ΦΥ. Βασιλιά, δεν πρέπει πια κανείς να παίρνει όρκο·
στερνή μου γνώση να σε είχα πρώτα.
Κι εγώ ορκίστηκα να μην ξαναπατήσω πόδι,
όταν με κοψοχόλιασες με τις φοβέρες σου.
Όμως η ξαφνική κι ανέλπιστα χαρά
απ' όλες τις χαρές έχει περίσσια γλύκα.
Εδώ 'μαι πάλι -κι ας ορκίστηκα-
σου φέρνω το κορίτσι που πιάστηκε

- κοσμοῦσα. Κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο,
ἀλλ' ἔστ' ἐμὸν θουρμαῖον, οὐκ ἄλλου, τόδε.
Καὶ νῦν, ἄναξ, τίνδ' αὐτός, ὡς θέλεις, λαβὼν
καὶ κρῖνε κάξέλεγχ'· ἐγὼ δ' ἐλεύθερος
δίκαιός εἰμι τῶνδ' ἀππλλάχθαι κακῶν. 400
- ΚΡ. Ἄγεις δὲ τίνδε τῷ τρόπῳ πόθιν λαβῶν;
ΦΥ. Αὐτὴ τὸν ἄνδρ' ἔθαιπτε· πάντ' ἐπίστασαι.
- ΚΡ. Ἴη καὶ ξυνίης καὶ λέγεις ὀρθῶς ἃ φῆς;
ΦΥ. Ταύτην γ' ἰδὼν θάπτουσαν ὄν σὺ τὸν νεκρὸν
ἀπειπας. Ἴαρ' ἐνδηλα καὶ σαφῆ λέγω; 405
- ΚΡ. Καὶ πῶς ὀρᾶται κάπιληπτος ἠρέθη;
ΦΥ. Τοιοῦτον ἦν τὸ πρῶγμ'· ὅπως γὰρ ἦκομεν,
πρὸς σοῦ τὰ δεῖν' ἐκεῖν' ἐπιππειλημένοι,
πᾶσαν κόνιν σήραντες ἢ κατεῖχε τὸν
νέκυν, μυδῶν τε σῶμα γυμνώσαντες εὖ,
καθήμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων ὑπίνεμοι,
ὄσμην ἀπ' αὐτοῦ μὴ βάλῃ πεφευγότες,
ἐγερετὶ κινῶν ἄνδρ' ἀνὴρ ἐπιρρόθοις
κακοῖσιν, εἴ τις τοῦδ' ἀκηδήσοι πόνου.
Χρόνον τάδ' ἦν τοσοῦτον, ἔστ' ἐν αἰθέρι
μέσῳ κατέστη λαμπρὸς ἡλίου κύκλος
καὶ καῦμ' ἔθαιπτε· καὶ τότε ἐξαίφνης χθονὸς
τυφῶς αἰείρας σκηπτόν, οὐράνιον ἄχος,
πίμπλησι πεδίον πᾶσαν αἰκίζων φόβην
ὑλῆς πεδιάδος, ἐν δ' ἐμεστώθη μέγας
αἰθήρ· μύσαντες δ' εἴχομεν θεῖαν νόσον.
Καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος ἐν χρόνῳ μακρῷ,
ἢ παῖς ὀρᾶται κἀνακωκύει πικρᾶς
ὄρνιθος ὄξιν φθόγγον, ὡς ὅταν κενῆς
εὐνῆς νεοσσῶν ὀρφανὸν βλέψῃ λέχος·
οὕτω δὲ χαῦτη, ψιλὸν ὡς ὀρᾶ νέκυν, 425

τον τάφο να στολίζει. Εδώ δεν μπήκε κλήρος·
δικά μου τα βρετίκια και άλλου κανενός.
Και τώρα, βασιλιά μου, πάρ' τη γι' ανάκριση·
ξεψάχνισε μονάχος σου και βρες τα· δίκιο είναι
εγώ να φύγω λεύτερος και δίχως ρετσίνα.

ΚΡ. Κι αυτή που κουβαλάς πότε και πώς την έπιασες;

ΦΥ. Έθαβε τον νεκρό· αυτό είν' όλο.

ΚΡ. Είσαι με τα σωστά σου; ξέρεις καλά τι λες;

ΦΥ. Να θάβει την είδα τον νεκρό που αποκήρυξες·
μιλάω τάχα καθαρά και ξάστερα;

ΚΡ. Και πώς την είδατε και πώς την πιάσατε· επ' αυτοφώρω;

ΦΥ. Άκου πώς έχει το πράγμα· όταν γυρίσαμε,
απ' τις πολλές φοβέρες τις δικές σου τρομαγμένοι,
σαρώσαμε τη σκόνη που σκέπαζε τον πεθαμένο
και καλά καλά γυμνώσαμε το σάπιο πτώμα.
Απάνεμα καθόμαστε στον βράχων την κορφή,
για να γλιτώσουμε τις μύτες απ' τη βρώμα.
Ο ένας τον άλλο ξάγρυπνο κρατούσε
με βρισιές, μην τύχει κι έπαιρνε στ' αφήφιστα το πράγμα.
Αυτό θα τράβηξε πολύ, ώσπου μεσουρανίς
ο δίσκος ο λαμπρός σκαρφάλωσε του ήλιου
κι έβραζε το λιοπύρι· και τότε ξαφνικά
λίβας ξεσήκωσε στη γη μεγάλο κουρνιαχτό,
θεομηνία, στον κάμπο χίμηξε και μάδησε
των δέντρων τις κορφές κι ο ουρανός αντάριασε.
Βαστάγαμε την οργή του θεού με τα μάτια κλειστά.
Κράτησεν ώρα πολλή και τέλος καταλάγιαζε,
όταν η κόρη φάνηκε· θρηνεί σαν το πικρό
πουλί βραχνά που την άδεια θα βρει,
ορφανή, χωρίς τα μικρά, τη φωλιά του.
Έτσι κι αυτή, γυμνό σα βλέπει το νεκρό,

γόοισιν ἐξώμωξεν, ἐκ δ' ἀράς κακὰς
 ἠρᾶτο τοῖσι τοὔργον ἐξειργασμένοις.
 Καὶ χερσὶν εὐθύς διψίαν φέρει κόνιν,
 430 ἔκ τ' εὐκροτίτου χαλκῆας ἄρδην πρόχου
 χοαῖσι τρισπόνδοισι τὸν νέκυν στέφει.
 Χῆμεῖς ἰδόντες ἰέμεσθα, σὺν δέ νιν
 θηρώμεθ' εὐθύς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην,
 καὶ τὰς τε πρόσθεν τὰς τε νῦν ἠλέγχομεν
 435 πράξεις· ἄπαρνος δ' οὐδενὸς καθίστατο,
 ἅμ' ἠδέως ἔμοιγε κάλγεινῶς ἅμα.
 Τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκ κακῶν πεφευγέναι
 ἦδιστον, ἐς κακὸν δὲ τοὺς φίλους ἄγειν
 ἀλγεινόν· ἀλλὰ πάντα ταῦθ' ἦσσω λαβεῖν
 440 ἐμοὶ πέφυκεν τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

- ΚΡ. Σὲ δὴ, σὲ τὴν νεύουσαν εἰς πέδον κάρα,
 φῆς, ἢ καταρῆ μὴ δεδρακέναι τάδε;
 ΑΝ. Καὶ φημί δρᾶσαι κοῦκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μί.
 ΚΡ. Σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν ἦ θέλεις
 445 ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον·
 σὺ δ' εἶπέ μοι μὴ μῆκος, ἀλλὰ συντόμως,
 ἦδησθα κηρυχθέντα μὴ πράσσειν τάδε;
 ΑΝ. Ἦδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανῆ γὰρ ἦν.
 ΚΡ. Καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;
 ΑΝ. Οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
 450 οὐδ' ἢ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη
 τοιούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὤρισεν νόμους,
 οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὥομπν τὰ σὰ
 κηρύγμαθ' ὥστ' ἄγραπτα κάσφαλῆ θεῶν
 νόμμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
 455 Οὐ γάρ τι νῦν γε κάχθές, ἀλλ' αἰεὶ ποτε
 ζῆ ταῦτα, κοῦδεὶς οἶδεν ἐξ ὄτου ἴφάνη.

σπαράζει, δέρνεται και με κατάρες άγριες
 αυτούς που το 'χαν κάνει καταριέται.
 Στα δυο της χέρια κουβαλά χώμα στεγνό
 κι από ροϊ χαλκωματένιο ραντίζει
 τον πεθαμένο τρεις φορές με τ' άγιασμα.
 Εμείς την είδαμε κι ορμήσαμε και με το πρώτο
 την πιάσαμε· δεν έμοιαζε καθόλου ταραγμένη.
 Την ξεψαχνίζαμε και για τα τώρα και για τα πριν·
 τίποτα δεν αρνιότανε, κι αυτό μου φέρνει
 γλυκόπικρη χαρά στ' αλήθεια.
 Όταν γλυτώνεις συμφορές είναι γλυκό,
 κι όμως πικρό στη συμφορά να σέρνεις φίλους.
 Όμως για μένα δε μετρούν αυτά,
 μπροστά στη σωτηρία μου.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

<p>441 σε δή, σε (καλώ)
νεύω κάρα
φής, ή.....δεδρακέναι
και φημί.....κούκ άπαρνοῦμαι
κομίζοις αν (αντί κόμιζε)
έξω βαρείας.....έλευθερον
(πλεονασμός)
μῆ μήκος
κηρυχθέντα (κτγρμ. μτχ.)
ἤδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον (ενν.
εἰδέναι)
ὑπερβαίνω</p>	<p>σε σένα, σε σένα μιλώ
σκύβω το κεφάλι
ομολογείς ή αρνείσαι ότι έκανες
και ομολογώ και δεν αρνούμαι (ειρωνεία)
μπορείς να πας (ηπιότερος ο τόνος της εντολής)
εντελώς απαλλαγμένος από τη βαριά κατηγο-
ρία
όχι με πολυλογία
ότι είχε διακηρυχθεί
το 'ξερα· πώς ήταν δυνατό να μην το ξέρω;</p>
<p>450 οὐ γάρ
σθένω (<σθένος = δύναμη)
ἄγραπτα κάσφαλη νόμιμα
θνητόν (σε) ὄνθ' (ενδοτ. μτχ.)
ὑπερδραμεῖν (ὑπερτρέχω)
οὐ νῦν κάχθες
αἰεί ποτε ζῆ</p>	<p>παραβαίνω
ναι (σχ. αποσιώπησης), γιατί δεν...
έχω δύναμη
άγραφοι και απαρασάλευτοι νόμοι
εσύ, αν και θνητός
να ξεπεράσεις
όχι σήμερα και χθες (δηλ. πρόσκαιροι)
έχουν αιώνια ισχύ</p>

Τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς
 φρόνημα δείσασ', ἐν θεοῖσι τὴν δίκην
 δώσειν· θανουμένη γὰρ ἐξήδη, τί δ' οὐ; 460
 κεῖ μὴ σὺ προῦκήρυξας. Εἰ δὲ τοῦ χρόνου
 πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὐτ' ἐγὼ λέγω·
 ὅστις γὰρ ἐν πολλοῖσιν ὡς ἐγὼ κακοῖς
 ζῆ, πῶς ὄδ' οὐχὶ κατθανῶν κέρδος φέρει;
 Οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν 465
 παρ' οὐδὲν ἄλλος· ἀλλ' ἄν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς
 μητρὸς θανόντ' ἄθιαπτον ἠνσχύμην νέκυν,
 κείνοις ἂν ἤλγουν· τοῖσδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι.
 Σοὶ δ' εἰ δοκῶ νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,
 σχεδόν τι μῶρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω. 470

ΧΟ. Δηλοῖ τὸ γέννημ' ὦμον ἐξ ὠμοῦ πατρὸς
 τῆς παιδός· εἶκειν δ' οὐκ ἐπίσταται κακοῖς.

ΚΡ. Ἄλλ' ἴσθι τοι τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα
 πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον
 σίδηρον ὀπτὸν ἐκ πυρὸς περισκελῆ 475
 θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα πλεῖστ' ἂν εἰσίδοις.
 Σμικρῶ χαλινῶ δ' οἶδα τοὺς θυμουμένους
 ἵππους καταρτυθέντας· οὐ γὰρ ἐκπέλει
 φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλός ἐστι τῶν πέλας.

φρόνημα (<φρονῶ)

δείσασα (αιτιολ. μτχ.)

ἐν θεοῖσι (εμπρ. προσδ. τόπου·

δηλώνει το ενώπιον)

ἐξήδη θανουμένη (κτγρμ. μτχ.)

460 τί δ' οὐ (ενν. ἔμελλον εἰδέναι)

πρόσθεν τοῦ χρόνου

λέγω

διάθεση, αλαζονεία

επειδὴ φοβήθηκα, ἀπὸ φόβο

μπροστά στους θεούς (ἡ πρόθεση ἐν + δοτ.
 χρησιμοποιεῖται στο δικανικό λεξιλόγιο)

ἤξερα πολὺ καλὰ πὼς θα πεθάνω

πὼς ὄχι; (δηλ. γιατί να μην το ξέρω; Ἡ πρό-
 κληση καὶ ἡ περιφρόνηση υποδηλώνουν το
 ἀγέρωχο ἦθος τῆς Ἀντιγόνης)

πρὶν ἀπὸ τὸν μοιραῖο χρόνο, πρόωρα

εννοῶ, θεωρῶ

ὄστις γὰρ

κατθανῶν (αντί **καταθανῶν**)
(υποθ. μτχ.)

κέρδος φέρω

μόρος

τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν (ἐμέ)

παρ' οὐδὲν ἄλγος (ἐστίν)

εἰ ἦν(ε)σχόμην ἄθαπτον νέκυν

ἀλγύνομαι (<ἄλγος = πόνος)

κείνοις

τοῖσδε

σοὶ δέ....τυγχάνειν

τυγχάνω δρῶν μῶρα

470 ὀφλισκάνω μωρίαν

δηλοῖ.....παιδός

εἶκω

τὰ ἄγαν σκληρὰ

ἴσθι πίπτειν (αντί **πίπτοντα** =
κτγρμ. μτχ.)

μάλιστα

ὄ, ἢ ἐγκρατής, -ἔς (<έν + κρά-
τος)

ὀπτός ἐκ πυρός

περισκελής (<περί + σκέλλω
= σκληρύνω)

πλείστα (με επιρρ. σημασία)

θυμούμενοι ἵπποι

καταρτύομαι

οὐκ ἐκπέλει

μέγα φρονῶ

οἱ πέλας (ενν. ὄντες)

ο **γὰρ** αιτιολογεί την προηγούμενη άποψη της
Αντιγόνης

αν (όταν) πεθάνει

έχω κέρδος, είμαι κερδισμένος

μοίρα, θάνατος

να έχω αυτή τη μοίρα, να υποστώ αυτό τον
θάνατο

καθόλου δε με λυπεί

αν ανεχόμεν να μένει άταφο το πτώμα

λυπούμαι, θλίβομαι

δηλ. αν ανεχόταν να μένει άταφος ο Πολυ-
νεΐκης

δηλ. το να υποστεί η ίδια το μοιραίο

η συντακτ. σειρά: **εἰ δοκῶ σοι νῦν τυγχάνειν
δρῶσα μῶρα**

τυχαίνει να κάνω ανοησίες, είμαι ανόητος

θεωρούμαι μωρός (ή)

ο χαρακτήρας της κόρης φαίνεται πως είναι
σκληρός από σκληρό πατέρα

υποχωρώ

τα πιο αλύγιστα

μάθε ότι ταπεινώνονται

πολλές φορές, συχνά

στερεός, σκληρός

πυρακτωμένος

πολύς σκληρός, άκαμπτος

τις πιο πολλές φορές

θυμοειδή, αγριεμένα άλογα

σωφρονίζομαι, δαμάζομαι

δεν επιτρέπεται

μεγαλοφρονώ, υπερηφανεύομαι

αυτοί που είναι πλησίον, οι άλλοι

	<p>Αὕτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότε ἐξηπίστατο, νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους· ὑβρις δ', ἐπεὶ δέδρακεν, ἦδε δευτέρα, τούτοις ἐπαυχεῖν καὶ δεδρακυῖαν γελᾶν. Ἡ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνὴρ, αὕτη δ' ἀνὴρ, εἰ ταῦτ' ἀναπὶ τῆδε κείσεται κράτη. Ἄλλ' εἴτ' ἀδελφῆς εἴθ' ὀμαιμονεστέρα τοῦ παντὸς ἡμῖν Ζηνὸς Ἐρκείου κυρεῖ, αὐτὴ τε χὴ ξύναιμος οὐκ ἀλύξετον μόρου κακίστου· καὶ γὰρ οὖν κείνην ἴσον ἐπαιτιῶμαι τοῦδε βουλευῆσαι τάφου. Καί νιν καλεῖτ' ἔσω γὰρ εἶδον ἀρτίως λυσσῶσαν αὐτὴν οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν. Φιλεῖ δ' ὁ θυμὸς πρόσθεν ἱρηῆσθαι κλοπεύς τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ τεχνωμένων. Μισῶ γε μέντοι χῶταν ἐν κακοῖσί τις ἀλοὺς ἔπειτα τοῦτο καλλύνειν θέλη. AN. Θέλεις τι μεῖζον ἢ κατακτεῖναί μ' ἐλών; KP. Ἐγὼ μὲν οὐδέν· τοῦτ' ἔχων ἅπαντ' ἔχω. AN. Τί δῖπτα μέλλεις; ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων ἀρεστὸν οὐδέν, μηδ' ἀρεσθεῖν ποτέ, οὔτω δὲ καὶ σοὶ τᾶμ' ἀφανδάνοντ' ἔφω. Καίτοι πόθεν κλέος γ' ἂν εὐκλεέστερον κατέσχον ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ τιθεῖσα; τούτοις τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν λέγοιτ' ἂν, εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλίῃσι φόβος. Ἄλλ' ἢ τυραννὶς πολλὰ τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ</p>	<p>480</p> <p>485</p> <p>490</p> <p>495</p> <p>500</p> <p>505</p>
--	--	---

480 ἐξηπίστατο ὑβρίζειν
οἱ προκειμένοι νόμοι
ἦδε
ἐπαυχεῖν καὶ γελᾶν
(ὡς επξγ. του ἦδε)
ἦ (επίρρ.)

ἦξερε καλά να αυθαδιάζει
οι νόμοι που (έχουν θεσπιστεί και) ισχύουν
έλξη από το ὑβρις, αντί τότε
να καυχιέται και να χλευάζει

αλήθεια

ταῦτα κράτη
κείσεται ἀνατὶ (<ἀνατος =
αβλαβής)
ὀμαιμονέστερος (ὀ, ἡ ὀμαι-
μων, τὸ ὀμαιμον)
Ζεὺς ἔρκειος (ἔρκος = αυλή)
τοῦ παντὸς Ζηνὸς ἔρκειου
οὐκ ἀλύξετον (δυϊκ. αρ. του
ρ. ἀλύσκω)

ἴσον ἐπαιτιῶμαι τινα
490 βουλευσαι (επεγ. στο τάφου)
καὶ νιν καλεῖτ(ε)
λυσσῶσαν
οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν (οὔσαν)
φιλεῖ δ'.....τεχνωμένων

ἐν κακοῖς τις ἀλούς (αόρ. β'
του ρ. ἀλίσκομαι)
καλλύνω τι
μεῖζον
κατακτεῖναι μ' ἐλὼν
τί δήτα μέλλεις (κατακτεῖ-
ναι)

500 ἀρέσκομαι
ἀφανδάνω (<ἀπό + ἀνδάνω)
σοὶ τᾶμ' ἀφανδάνοντ' ἔφω

εὐκλέεστερον κλέος
τούτοις πᾶσιν λέγοιτ' ἂν
ἀνδάνειν
ἐγκλείω γλῶσσαν

ἡ τυραννὶς (αφηρημ. ἀντί
συγκεκριμ.)
πολλά τ' ἄλλα εὐδαιμονεῖ

ἡ νίκη αὐτή
θα εξακολουθεῖ να μένει χωρὶς τιμωρία

πλησιέστερος συγγενής

Δίας, ο προστάτης του σπιτιού
ἀπὸ ὅλους τους συγγενεῖς
δε θα ξεφύγουν

εξίσου κατηγορῶ κάποιον
ὅτι δηλ. σκέφθηκε και σχεδίασε
φονάζτε κι αὐτήν

λυσσασμένη, μαινόμενη
να μην ελέγχει το λογικό της
ἡ συντακτ. σειρά: ὁ δὲ θυμὸς τῶν μηδὲν ὀρ-
θῶς τεχνωμένων ἐν σκότῳ φιλεῖ πρόσθεν
ἠρήσθαι κλοπεὺς = ἡ ψυχὴ αὐτῶν που μη-
χανεύονται ἀσχημες πράξεις στο σκοτάδι
συνήθως προδίδεται ως ἔνοχη
ὅταν συλληφθεῖ κάποιος την ὥρα που κάνει
το κακό

στολίζω κάτι, παρουσιάζω κάτι ως ωραίο
μεγαλύτερο, χειρότερο
να με συλλάβεις και να με θανατώσεις
γιατί λοιπόν αργεῖς (να με θανατώσεις)

ευχαριστιέμαι, μου εἶναι κάτι ευχάριστο
απαρέσκω
και τα δικά μου εἶναι φυσικό να σου εἶναι δυ-
σάρεστα

λαμπρότερη δόξα
ὄλοι αὐτοὶ θα ομολογοῦσαν
ὅτι ἀρέσει
κλείνω το στόμα (πρβλ. «καταπίνω τη γλῶσ-
σα μου»)
ο τύραννος

εκτός ἀπὸ τα πολλά ἄλλα πλεονεκτήματα που
ἔχει

- κάξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἃ βούλεται.
- KP. Σὺ τοῦτο μούνη τῶνδε Καδμείων ὄρᾳς.
- AN. Ὅρῶσι χούτοι· σοὶ δ' ὑπίλλουσι στόμα.
- KP. Σὺ δ' οὐκ ἐπαιδῆ, τῶνδε χωρὶς εἰ φρονεῖς; 510
- AN. Οὐδὲν γὰρ αἰσχροὺς τοὺς ὁμοσπλάγγνους σέβειν.
- KP. Οὐκουν ὄμαιμος χῶ καταντίον θανῶν;
- AN. Ὅμαιμος ἐκ μιᾶς τε καὶ ταύτου πατρός.
- KP. Πῶς δῆπ' ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμᾶς χάριν;
- AN. Οὐ μαρτυρήσει ταῦθ' ὁ καταθανῶν νέκυσ. 515
- KP. Εἰ τοί σφε τιμᾶς ἐξ ἴσου τῷ δυσσεβεῖ.
- AN. Οὐ γάρ τι δοῦλος, ἀλλ' ἀδελφὸς ὤλετο.
- KP. Πορθῶν δὲ τίνδε γῆν· ὁ δ' ἀντιστὰς ὕπερ.
- AN. Ὅμως ὃ γ' Ἄιδης τοὺς νόμους ἴσους ποθεῖ.
- KP. Ἄλλ' οὐχ ὁ χρηστὸς τῷ κακῷ λαχεῖν ἴσος. 520
- AN. Τίς οἶδεν εἰ κάτωθεν εὐαγῆ τάδε;
- KP. Οὗτοι ποθ' οὐχθρὸς, οὐδ' ὅταν θάνῃ, φίλος.
- AN. Οὗτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν.
- KP. Κάτω νυν ἐλθοῦσ', εἰ φιλητέον, φίλει
κείνους· ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή. 525
- XO. Καὶ μὴν πρὸ πυλῶν ἦδ' Ἰσμήνη,
φιλάδελφα κάτω δάκρυ' εἰβομένη·
νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν
ῥέθρος αἰσχύνει,
τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν. 530
- KP. Σὺ δ', ἢ κατ' οἴκους ὡς ἔχιδν' ὑφειμένη
λίθουσά μ' ἐξέπινες, οὐδ' ἐμάνθανον
τρέφων δύ' ἅτα κάπαναστάσεις θρόνων,
φέρ', εἰπὲ δῆ μοι, καὶ σὺ τοῦδε τοῦ τάφου
φήσεις μετασχεῖν, ἢ ἕξομῃ τὸ μὴ εἰδέναι; 535

κᾶξεστιν (= καὶ ἕξεστιν)
ὑπίλλω στόμα (η μεταφ. από
τους σκύλους που βάζουν
την ουρά στα σκέλη από
φόβο)

**σὺ οὐκ ἐπαιδῆ
τῶνδε χωρὶς**

510 εἰ φρονεῖς
οὐδὲν γὰρ
ὀμόσπλαχνος (<ὀμοῦ +
σπλάγγνον)

χῶ (καὶ ὄ), κράση
καταντίον
ἐκ μιᾶς

χάριν (αντικ.) τιμᾶς δυσεβῆ
μαρτυρῶ

πορθῶν (αποπειρατ. ενεστ.)

ὑπερ (αναστροφῆ)

ποθῶ

ἴσος

520 λαχεῖν (απαρ. αποτελ.)

εὐαγῆ (<εὐ + ἄγος)

οὔτοι συνέχθην (συνεχθαί-
ρω) ἔφυν

κάτω νυν ἔλθοῦσα

καὶ μὴν

εἴβομαι

νεφέλη.....αἰσχύνει

530 τέγγω

εὐὼψ -ὠπος (ὄ, ἦ)

ὡς ἔχιδν' ὑφεμένη(ὑφίεμαι)

μ' ἔξέπινες

ἄτη -ης

κάπαναστάσεις (το αφηρημέ-
νο αντί του συγκεκριμ.)

τοῦδε τοῦ τάφου

ἢ (ἐ)ξομῆ (ἐξομνύω) τὸ μὴ
εἶδέναι

μπορεῖ ἀκόμη και
μαζεύω τη γλώσσα, κλείνω το στόμα

εσύ δεν ντρέπεσαι
διαφορετικά ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ
αιτιολ. πρότ.

ο **γὰρ** αιτιολογεῖ το εννοοῦμ. **οὐκ ἐπαιδοῦμαι**
αδελφός

και ο
ἀπέναντι ακριβῶς
δηλ. **μητρὸς**

προσφέρεις τιμές που εἶναι ἀσέβεια

συμφωνῶ, ἐπιβεβαιῶνω

προσπαθώντας να υποτάξει

η συντακτ. σειρά: **ὑπερ τῆσδε γῆς**

ἐπιθυμῶ, ἀξιῶνω

ἴδια θέση

ὥστε να λάβει την ἴδια τιμῆ

καθαρά, δίκαια

δε γεννήθηκα για να συμερίζομαι το μίσος

ὅταν πας λοιπόν στον κάτω κόσμο

ἀλλά να

σταλάζω, χύνω

η συντακτ. σειρά: **ὑπερ δ' ὄφρυων νεφέλη**

αἰσχύνει αἱματόεν ῥέθος = και πάνω ἀπὸ

τα φρύδια της ἑνα σύννεφο ἀσχημίζει το κα-

τακόκκινο πρόσωπό της

υγραίνω, βρέχω

αὐτός που ἔχει ωραία ὄψη, ωραῖος

σαν οχιά κρυμμένη

μου ἔπινες το αἶμα

συμφορά, καταστροφῆ

και ἐπαναστάτριες

σε τούτη την ταφῆ

ἢ θα ορκιστεῖς ὅτι δεν ξέρεις τίποτα

- ΙΣ. Δέδρακα τούργον, εἵπερ ἦδ' ὁμορροθεῖ,
καὶ ξυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας.
- ΑΝ. Ἄλλ' οὐκ ἐάσει τοῦτό γ' ἡ δίκη σ', ἐπεὶ
οὔτ' ἠθέλησας οὔτ' ἐγὼ κοινωσάμην.
- ΙΣ. Ἄλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν οὐκ αἰσχύνομαι
ξύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη. 540
- ΑΝ. Ἔων τούργον Ἄιδης χοὶ κάτω ξυνίστορες·
λόγοις δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην.
- ΙΣ. Μήτοι, κασιγνήτη, μ' ἀτιμάσης τὸ μὴ οὐ
θανεῖν τε σὺν σοὶ τὸν θανόντα θ' ἀγνίσαι. 545
- ΑΝ. Μή μοι θάνης σὺ κοινά, μηδ' ἂ μὴ ἴγιες
ποιοῦ σεαυτῆς· ἀρκέσω θνήσκουσ' ἐγώ.
- ΙΣ. Καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένη φίλος;
- ΑΝ. Κρέοντ' ἐρώτα· τοῦδε γὰρ σὺ κηδεμών.
- ΙΣ. Τί ταῦτ' ἀνιᾶς μ' οὐδὲν ὠφελουμένη; 550
- ΑΝ. Ἀλγοῦσα μὲν δῆτ', εἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.
- ΙΣ. Τί δῆτ' ἂν ἀλλὰ νῦν σ' ἔτ' ὠφελοῖμ' ἐγώ;
- ΑΝ. Σῶσον σεαυτὴν· οὐ φθονῶ σ' ὑπεκφυγεῖν.
- ΙΣ. Οἴμοι τάλαινα, κάμπλάκω τοῦ σοῦ μόρου;
- ΑΝ. Σὺ μὲν γὰρ εἴλου ζῆν, ἐγὼ δὲ κατθανεῖν. 555
- ΙΣ. Ἄλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις.
- ΑΝ. Καλῶς σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγὼ ὀδοῦν φρονεῖν.
- ΙΣ. Καὶ μὴν ἴση νῶν ἐστὶν ἡ ἕξαμαρτία.
- ΑΝ. Θάρσει· σὺ μὲν ζῆς, ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ πάλαι
τέθνηκεν, ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν. 560
- ΚΡ. Τὸ παιδε φημὶ τῷδε τὴν μὲν ἀρτίως
ἄνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφω.

ὁμορροθῶ (μεταφορά ἀπὸ τὴν κωπηλασία) συμφωνῶ

φέρω τῆς αἰτίας δέχομαι τὴν κατηγορία

ἀλλ' οὐκ ἐάσει τοῦτό γ' ἡ δίκη σ(οι) ὁμῶς δε θα στο επιτρέψει αὐτό η δικαιοσύνη

κοινοῦμαι (-όομαι)
540 ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν
ξύμπλους (ὄ, ἦ), ξύμπλουν (τὸ)
ᾧν τοῦργον.....ξυνίστορες

οὐ στέργω φίλην
ἀτιμάζω
τὸ μὴ οὐ θανεῖν

ἀγνίζω
μή μοι θάνης σὺ κοινὰ (κοι-
νή)
ἅ μὴ (ἔ)θιγες (θιγγάνω)
ἀρκέσω (προσ. ἀντί ἀπρόσ.)
καὶ τίς βίος μοι φίλος
σοῦ λελειμμένη
κηδεμών (ενν. εἶ)

550 ἀνιῶ (<άνια)
εἰ γέλωτ' ἐν σοι γελῶ (αιτι-
ολ. πρότ.)
τί δήτ' ἂν ὠφελοῖμ' ἐγὼ
ἀλλὰ νῦν
ὑπεκφεύγω
ἀμπλάκω (ἀόρ. β' του ρ.
ἀμπλακίσκω)
ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις τοῖς
ἐμοῖς λόγοις
σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγὼ

νῶν (δοτ. δυϊκ. αρ.)
ἦ (ἐ)ξαμαρτία

560 τῶ παιδε (αιτιατ. δυϊκού)
τῶ παιδε.....τὴν μὲν....τὴν δ'
ὄ, ἦ ἄνους, τὸ ἄνουν
ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφω

κάνω κάποιον συνεργό
μέσα στις συμφορές σου
συνταξιδιώτης, συμμετοχος
ἢ συντακτ. σειρά: Ἄιδης χοὶ κάτω ξυνίστο-
ρες εἰσὶ ᾧν (ἔστι) τοῦργον = ο Ἄιδης και οι
θεοὶ του Κάτω Κόσμου ξέρουν καλά ποιοι
έκαναν αυτήν την πράξη (της ταφής)
δεν τη θεωρῶ δικό μου ἄνθρωπο
στερῶ την ταφή
διπλή ἄρνηση, γιατί εξαρτάται ἀπὸ ρήμα με
ἄρνηση: **μήτοι ἀτιμάσης**
εξαγνίζω, εξιλεῶνω
να μην πεθάνεις μαζί μου, αρνούμαι να πεθά-
νεις μαζί μου
αυτὰ που δεν ἄγγιξες
θα εἶναι αρκετὸ ὅτι...
και ποια χαρά θα ἔχω στη ζωή
αν στερηθῶ εσένα
ενδιαφέρεσαι, νοιάζεσαι γι' αὐτόν
λυπῶ, πικραίνω
αν (διότι) γελῶ εἰς βάρος σου

σε τι λοιπόν θα μπορούσα να σε ωφελήσω
ἔστω και τώρα
διαφεύγω (τον κίνδυνο), γλιτώνω
να στερηθῶ, να μη συμμερισθῶ

ἀλλὰ ὄχι χωρὶς να εκφράσω τις δικαιολογίες
μου
εσύ στα μάτια αὐτῶν ἐδῶ (του Κρέοντα και
των Θηβαίων που συντάσσονται μ' αὐτόν),
εγὼ στα μάτια των ἄλλων (του Ἄδη και των
νεκρῶν)

ἡμῖν, για τις δυο μας
το ἀμάρτημα, το παράπτωμα
τὰς παιδας (ἀντί τῶν παίδων)
σχῆμα «καθ' ὅλον και μέρος»
ἀνόητος, ἀμυαλος
ἀπὸ την πρώτη στιγμή της γέννησής της

- ΙΣ. Οὐ γάρ ποτ', ὦναξ, οὐδ' ὄς ἂν βλάστη μένει
νοῦς τοῖς κακῶς πράσσουσιν, ἀλλ' ἐξίσταται.
- ΚΡ. Σοὶ γοῦν, ὄθ' εἴλου σὺν κακοῖς πράσσειν κακά. 565
- ΙΣ. Τί γὰρ μόνη μοι τῆσδ' ἄτερ βιώσιμον;
- ΚΡ. Ἄλλ' ἦδε μέντοι μὴ λέγ'· οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι.
- ΙΣ. Ἄλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σαυτοῦ τέκνου;
- ΚΡ. Ἀρώσιμοι γὰρ χατέρων εἰσὶν γύαι.
- ΙΣ. Οὐχ ὥς γ' ἐκείνῳ τῆδέ τ' ἦν ἠρμοσμένα. 570
- ΚΡ. Κακὰς ἐγὼ γυναῖκας υἰέσι στυγῶ.
- ΙΣ. ὦ φίλταθ' Αἴμον, ὡς σ' ἀτιμάζει πατήρ.
- ΚΡ. Ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος.
- ΧΟ. Ἦ γὰρ στερήσεις τῆσδε τὸν σαυτοῦ γόνον;
- ΚΡ. Ἄιδης ὁ παύσων τούσδε τοὺς γάμους ἐμοί. 575
- ΧΟ. Δεδογμέν', ὡς ἔοικε, τήνδε κατθανεῖν.
- ΚΡ. Καὶ σοί γε κάμοί. Μὴ τριβὰς ἔτ', ἀλλὰ νιν
κομίζετ' εἴσω, δμῶες· ἐκδέτους δὲ χρὴ
γυναῖκας εἶναι τάσδε μηδ' ἀνειμένας.
Φεύγουσι γὰρ τοι χοὶ θρασεῖς, ὅταν πέλας 580
ἦδη τὸν Ἄιδην εἰσορῶσι τοῦ βίου.
- ΧΟ. Εὐδαίμονες οἷσι κακῶν ἀγευστος αἰών· 585
οἷς γὰρ ἂν σεισθῆι θεόθεν δόμος, ἅτας
οὐδὲν ἐλλείπει γενεᾶς ἐπὶ πλῆθος ἔρπον·
ὅμοιον ὥστε πόντιον
οἶδμα δυσπνόοις ὅταν
Θρήσσησιν ἔρεβος ὕφαλον ἐπιδράμη πνοαῖς,
κυλίνδει βυσσόθεν 590
κελαινὰν θῖνα καὶ δυσάνεμοι,
στόνῳ βρέμουσιν ἀντιπλῆγες ἀκταί.

οὐδ' ὅς ἂν βλάστη νοῦς ἐξίσταμαι σοὶ γοῦν (ενν. ἐξέστη) ᾄθ' (= ὄτε) μόνη μοι βιώσιμον (= βιωτὸν μοι μόνη ἐστὶ) τῆσδ' ἄτερ (= ἄτερ τῆσδε) νυμφεῖα ἄρώσιμοι (μεταφ. ἀπὸ τῆ σπορά) ὁ γύης, -ου	οὔτε ἡ φρόνηση που ἔχουμε ἐμφυτη φεύγω ἀπὸ τῆ θέση μου, χάνομαι εσένα λοιπὸν σου σάλεψε αφότου, ἀπὸ τῆ στιγμῆ που μπορῶ μόνη μου νὰ ζήσω χωρὶς αὐτὴν ἐδῶ γάμοι, μνηστή κατάλληλοι γιὰ καλλιέργεια το χωράφι ἡ συντακτ. σειρά: ἀλλὰ τὰ τοῦ γάμου οὐκ ἔσται ἡρμοσμένα, ὡς γ' ἐκείνῳ τῆδε θ' ἡρ- μοσμένα ἦν = ὁμοίως ὁ γάμος με ἄλλη δε θα εἶναι τόσο ταιριαστός ὅσο μεταξὺ ἐκείνου καὶ αὐτῆς
570 οὐχ ὡς γ'....ἡρμοσμένα	
υἱεὺς -ος (= υἱός) στυγῶ τὸ σὸν λέχος δεδογμένα (ενν. ἐστὶ) καὶ σοί γε κάμοι (ενν. δεδογ- μένα ἐστὶ) τριβᾶς (ενν. ποιῶμαι) δμῶς -ῶδς ἀνειμένα γυναικες	γιος μισῶ ὁ γάμος σου (ὁ γάμος γιὰ τὸν ὁποῖο μιλάς) ἔχει αποφασιστεῖ καὶ ἀπὸ σένα βέβαια καὶ ἀπὸ μένα χρονοτριβῶ, καθυστερῶ δούλος γυναίκες ἐλεύθερες κοντὰ στὴ ζωὴ τους
580 πέλας τοῦ βίου	

ΧΟ. Καλόμοιρος οπού δε γεύτηκε ζωή πικρή·
ὅποιος ἀπὸ θεοῦ του σείστηκε συθέμελα τὸ σπίτι,
νὰ σέρνει συμφορὲς σωρὸ στὸ σόι του δε σώνει·
ὅπως τὸ κύμα τοῦ γιாலού
τὴν ἀνεμόδαρτη τὴν ἄμμο πίσσα σωριάζει στὸ βυθό,
ὅταν ορμᾷ με τὴν ἀνεμικὴ τῆς Θράκης
τὸ θεοσκότεινο τὸ πέλαγος
κι ὅταν βογκοῦν στενάζοντας τὰ πληγωμένα βράχια.

<p>Ἀρχαῖα τὰ Λαβδακιδᾶν οἴκων ὀρῶμαι πήματα φθιμένων ἐπὶ πήμασι πίπτοντ', οὐδ' ἀπαλλάσσει γενεὰν γένος, ἀλλ' ἐρείπει θεῶν τις, οὐδ' ἔχει λύσιν. Νῦν γὰρ ἐσχάτας ὑπερ ρίζας ἐτέτατο φάος ἐν Οἰδίπου δόμοις· κατ' αὖ νιν φοινία θεῶν τῶν νερτέρων ἀμῆ κόνις λόγου τ' ἄνοια καὶ φρενῶν Ἑρινύς.</p>	<p>αντιστρ. α´ 595</p> <p>600</p>
<p>Τεάν, Ζεῦ, δύναμιν τίς ἀν- δρῶν ὑπερβασία κατάσχοι, τὰν οὔθ' ὕπνος αἰρεῖ ποθ' ὁ παντογίρως οὔτ' ἀκάματοι θεῶν μῆνες, ἀγήρως δὲ χρόνῳ δυνάστας κατέχεις Ὀλύμπου μαρμαρόεσσαν αἴγλαν. Τό τ' ἔπειτα καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ πρὶν ἐπαρκέσει νόμος ὄδ' οὐδὲν ἔρπει θνατῶν βιότῳ πάμπολύ γ' ἐκτὸς ἄτας.</p>	<p>στροφή β´ 605</p> <p>610</p>
<p>Ἄ γὰρ δὴ πολύπλαγκτος ἐλ- πίς πολλοῖς μὲν ὄνασις ἀνδρῶν, πολλοῖς δ' ἀπάτα κουφονόων ἐρώτων· εἰδότι δ' οὐδὲν ἔρπει, πρὶν πυρὶ θερμῷ πόδα τις προσάυσῃ. Σοφία γὰρ ἔκ του κλεινὸν ἔπος πέφανται· τὸ κακὸν δοκεῖν ποτ' ἐσθλὸν τῷδ' ἔμμεν, ὅτῳ φρένας θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν· πράσσει δ' ὀλίγιστον χρόνον ἐκτὸς ἄτας.</p>	<p>αντιστρ. β´ 616</p> <p>620</p> <p>625</p>

Αιώνες θωρώ στο σπίτι των Λαβδακιδών
πάθη νεκρών πάνω σε πάθη να πέφτουν·
η μια την άλλη γενιά δεν μπορεί ν' αλαφρώσει·
κάποιος θεός τη ρημάζει κι αλύτρωτη μένει.
Τώρα στο σπίτι του Οιδίποδα φάνηκε φως
απάνω στη στερνή του ρίζα·
όμως των θεών του κάτω κόσμου
το φονικό τη θερίζει δρεπάνι,
η τύφλα του νου κι ο αστόχαστος λόγος.

Τη δύναμή σου, Δία,
ποιος αλαζόνας άνθρωπος θα γονατίσει;
ο ύπνος δεν την καταλεί, που μας γερνάει,
ούτε κι οι μήνες των θεών, που δε νυστάζουν.
Αιώνιος δυνάστης κυβερνάς
στη λαμπερή φωτοχυσία του Ολύμπου.
Μέλλον, παρόν και παρελθόν
αυτός ο νόμος τα σφραγίζει:
ο βίος των θνητών καιρό δε σέρνεται πολύ
έξω από της συμφοράς το μονοπάτι.

Οι πλάνες ελπίδες που σ' άλλους βγαίνουν σε καλό,
σ' άλλους απάτη γίνονται κούφιας λαχτάρας·
φωλιάζει στον ανίδεο,
ώσπου να γλείψει της φωτιάς η φλόγα το ποδάρι του·
κάποιος φανέρωσε λόγο βαρύ, γι' αυτό σοφό:
το κακό φαντάζει καλό
στο νου εκείνου
που θεός στη συμφορά τον πάει·
κι έξω από συμφορές για λίγο χρόνο χαίρεται.

(Έρχεται ο Αίμονας.)

Ὅδε μὴν Αἴμων, παίδων τῶν σῶν
νέατον γέννημ' ἄρ' ἀχνύμενος
[τῆς μελλογάμου νύμφης]
τάλιδος ἦκει μόρον Ἀντιγόνης,
ἀπάτας λεχέων ὑπεραλγῶν;

630

ΚΡ. Τάχ' εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον.
ᾧ παῖ, τελείαν ψῆφον ἄρα μὴ κλύων
τῆς μελλονύμφου πατρὶ λυσσαίνων πάρει;
ἢ σοὶ μὲν ἡμεῖς πανταχῆ δρωῶντες φίλοι;

ΑΙΜΩΝ

Πάτερ, σός εἰμι· καὶ σύ μοι γνώμας ἔχων
χρηστὰς ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι.

635

Ἔμοι γὰρ οὐδεὶς ἀξιόσεται γάμος
μείζων φέρεσθαι σοῦ καλῶς ἡγουμένου.

ΚΡ. Οὕτω γάρ, ᾧ παῖ, χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν,
γνώμης πατρῶας πάντ' ὀπισθεν ἐστάναι.

640

Τούτου γὰρ οὐνεκ' ἄνδρες εὐχονται γονὰς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνονται κακοῖς
καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἐξ ἴσου πατρί.

Ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιλύει τέκνα,

645

τί τόνδ' ἂν εἴποις ἄλλο πλὴν αὐτῶ πόνους
φῦσαι, πολὺν δὲ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;
Μή νύν ποτ', ᾧ παῖ, τὰς φρένας γ' ὑφ' ἡδονῆς
γυναικὸς οὐνεκ' ἐκβάλης, εἰδὼς ὅτι

Αλλά να κι ο Αίμονας, το στερνοπαίδι σου·
φτάνει τάχα πικραμένος για τη μοίρα
που προσμένει την Αντιγόνη την άμοιρη
και περίλυπος για το χαμένο ταίρι;

ΚΡ. Αμέσως θα το μάθουμε κι απο μάντεις καλύτερα.
Παιδί μου, μήπως άκουσες την τελεσίδικη ποινή
για τη μνηστή σου και φτάνεις χολωμένος στον πατέρα σου,
ή ό,τι και να κάνουμε μας αγαπάς ακόμη;

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

635 ἔχω χρηστάς γνώμας
ἀπορθοῖς (ἀπορθόω -ῶ)
αἷς ἔγωγ' ἐφένομαι
οὐδείς.....φέρεσθαι σοῦ
καλῶς ἡγουμένου
(β' ὅρος σύγκρισης)
χρῆ διὰ στέρνων ἔχειν
διὰ στέρνων ἔχω (περίφρ.)
640 ἐστάναι (αντί ἐστηκέναι)
γνώμης πατρώας πάντ' (αιτ.
αναφ.) ὄπισθεν ἐστάναι
γοναῖ κατήκοι
φύσαντες (φύω)
δόμος (<δέμω)
ὡς ἀνταμύνονται κακοῖς
ἐξ ἴσου πατρὶ (= ὡσπερ ὁ πα-
τήρ ἀνταμύνεται καὶ τιμᾷ)
ἀνοφέλητα φυτεύει τέκνα
τί τόνδ' ἂν εἴποις.....φῦσαι

γέλων (ποιητ. αντί γέλωτα)
μῆ νύν ποτ'.....ἐκβάλλης

εἰδῶς (μτχ. ενεστ. του ρ. οἶδα)

έχω σωστές σκέψεις, σκέπτομαι ορθά
με κατευθύνεις, καθοδηγείς σωστά
τις οποίες εγώ, βέβαια, θα ακολουθήσω
κανένα γάμο δε θα θεωρήσω τόσο σπουδαίο,
ώστε να τον βάλω πάνω από τη δική σου συ-
νετή καθοδήγηση
αυτή τη γνώμη πρέπει να έχεις
φρονῶ, διάκειμαι
επξγ. του οὔτω
να ακολουθείς σ' όλα την πατρική συμβουλή
(η μεταφορά από την στρατιωτική παράταξη)
υπάκουα παιδιά
να αποκτήσουν, να γεννήσουν
σπίτι, θάλαμος, παλάτι
για να εκδικούνται τους εχθρούς
όπως ακριβώς ο πατέρας

γεννάει παιδιά άχρηστα
η συντακτ. σειρά: **τί ἄλλο εἴποις ἂν φῦσαι**
τόνδ' πλὴν πόνους αὐτῷ = τι άλλο θα 'λε-
γες πως γέννησε αυτός (ο άνθρωπος) παρά
βάσανα για τον εαυτό του
γέλιο
η συντακτ. σειρά: **μῆ ποτ' ἐκβάλλης τὰς φρέ-
νας γ' ὑφ' ἡδονῆς γυναικὸς οὐνεκα** (αντί
ἐνεκα) = ποτέ να μην αλλάξεις τις τωρινές
σου σκέψεις από έρωτα για μια γυναίκα
γνωρίζοντας

ψυχρόν παραγκάλισμα τοῦτο γίνεται, 650
 γυνὴ κακὴ ξύνευνος ἐν δόμοις. Τί γὰρ
 γένοιτ' ἂν ἔλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός;
 Ἀλλὰ πτύσας ὡσεὶ τε δυσμενῆ μέθες
 τὴν παῖδ' ἐν Ἄιδου τήνδε νυμφεύειν τινί.
 Ἐπεὶ γὰρ αὐτὴν εἶλον ἐμφανῶς ἐγὼ 655
 πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης μόνην,
 ψευδῆ γ' ἑμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει,
 ἀλλὰ κτενῶ. Πρὸς ταῦτ' ἐφυμνεῖτω Δία
 ξύναιμον· εἰ γὰρ δὴ τά γ' ἐγγενῆ φύσει
 ἄκοσμα θρέψω, κάρτα τοὺς ἔξω γένους. 660
 Ἐν τοῖς γὰρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνὴρ
 χριστός, φανεῖται κὰν πόλει δίκαιος ὢν.
 Ὅστις δ' ὑπερβὰς ἢ νόμους βιάζεται
 ἢ τοῦπιτάσσειν τοῖς κρατύνουσιν νοεῖ,
 οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τοῦτον ἐξ ἑμοῦ τυχεῖν. 665
 Ἀλλ' ὄν πόλις στήσειε, τοῦδε χρὴ κλύειν
 καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τάναντία.
 Καὶ τοῦτον ἂν τὸν ἄνδρα θαρσοῖν ἐγὼ
 καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἂν ἄρχεσθαι θελεῖν,
 δορός τ' ἂν ἐν χειμῶνι προστεταγμένον 670
 μένειν δίκαιον κάγαθὸν παραστάτην.
 Ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν·
 αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἧδ' ἀναστάτους
 οἴκους τίθησιν, ἧδε συμμάχου δορός

650	ψυχρόν παραγκάλισμα	παγερό αγκάλισμα
	γυνή (επξγ. στο τοῦτο) κακὴ	μια γυναίκα όταν είναι κακή σύζυγος
	ξύνευνος (κατηγ.)	
	ἔλκος μεῖζον	μεγαλύτερη πληγή
	πτύσας (αντί ἀποπτύσας)	περιφρονώντας
	ὡσεὶ δυσμενῆ (ενν. οὔσαν)	σαν να ήταν εχθρός σου
	μέθες (μεθίημι) τὴν παῖδα	άφησε αυτήν την κόρη στον Ἄδη
	τήνδε ἐν Ἄιδου (ενν. οἴκῳ)	
	νυμφεύω τινί = νυμφεύομαι	παντρεύομαι

εἶλον (αἰρέω -ῶ) ἐμφανῶς
ἐκ πάσης πόλεως
ἀπιστήσασαν (κτγρμ. μτχ.)
ψευδῆ γ'.....πόλει

κτενῶ
πρὸς ταῦτα
ἐφυμνέω -ῶ
ξύναιμον Δία
τὰ ἐγγενῆ (ἐν + γένος) φύσει
660 ἄκοσμα (προλ. κατηγ.)
κάρτα (= λίαν) τοὺς ἔξω γέ-
νους (θρέψω ἀκόσμους)
ἐν τοῖς οἰκείοις
ὅστις.....βιάζεται (αναφ. -
υποθ. πρότ.)
ὑπερβᾶς (ὑπερβαίνω)
τοῦπιτάσσειν (= τὸ ἐπιτάσ-
σειν).....νοεῖ
οὐκ ἔστιν (= οὐχ οἶόν τ' ἔστι)
τυγχάνω ἐπαίνου (παρά τινος)
ὄν...στήσειε (= ὄν ἄν.....στήση,
ευκτ. ἀντί υποτ.)
τοῦδε χρῆ κλύειν
καὶ σμικρά.....καὶ τάναντία
καὶ τοῦτον ἄν.....θέλειν

670 δορός τ' ἐν χειμῶνι (μεταφ.)
δορός (= δόρατος), τὸ δόρυ
προστεταγμένον
μένειν ἄν (= μένοι ἄν)
δίκαιος κάγαθος παραστά-
της
ἀνάστατον τίθημι
σύμμαχον δόρυ

την ἐπιασα ἐπ' αυτοφώρω
= ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν
να παραβαίνει τη διαταγή μου
δε θα βγω ψεύτης μπροστά σ' όλους τους πο-
λίτες
θα την θανατώσω
γι' αυτά
επικαλούμαι
τον Δία τον προστάτη της συγγένειας
τους φυσικούς συγγενείς
ώστε να είναι απείθαρχοι
θα ανέχομαι πολύ πιο απείθαρχους τους ξέ-
νους
στους δικούς του
αν κάποιος..... παραβιάζει

ξεπερνώντας τα όρια, αυθαιρετώντας
σχεδιάζει να δίνει διαταγές σ' αυτούς που κυ-
βερνούν (υπερβολή)
δεν είναι δυνατό
επαινούμαι από κάποιον
όποιον εκλέξει η πόλη άρχοντα

πρέπει να τον υπακούουν όλοι
αιτ. αναφοράς
η συντακτ. σειρά: καὶ ἐγὼ θαρσοίην ἄν
τοῦτον τὸν ἄνδρα θέλειν ἄν καλῶς μὲν ἄρ-
χειν, εὖ δ' ἄρχεσθαι = και εγώ θα μπορούσα
να πιστέψω ότι ένας τέτοιος άνδρας θα είχε
τη θέληση και να κυβερνά καλά και καλά να
κυβερνιέται
στη θύελλα της μάχης

εάν έχει παραταχθεῖ
ὅτι θα έμενε
πιστός και γενναίος σύντροφος
καταστρέφω
συμμαχικός στρατός

τὰ κοσμούμενα
κοῦτοι (καὶ οὔτοι)....ήσσητέα
(= ήσσητέον έστι)
κρείσσον (έστι) πρὸς ἀνδρὸς
έκπεσεῖν (τῆς ἀρχῆς)

680 κούκ ἄν... καλοῖμεθ' ἄν
ήσσονες γυναικῶν
εἰ μή....κεκλέμμεθα
ὧν λέγεις πέρι
δοκεῖς φρονούντως λέγειν
φρένας, (ή φρήν-φρενός)
φύουσιν φρένας
ὑπέρτατον πάντων χρημάτων
ὅπως σὺ μή....τάδε (= ὅτι....
σχ. αποσιώπησης)
οὔτ' ἄν δυναίμην μήτ' ἐπι-
σταίμην λέγειν

γένοιτο μεντᾶν (μέντοι ἄν)
χάτέρῳ καλῶς ἔχον (ενν. τι)
δ' οὔν
πέφυκα προσκοπεῖν σοῦ

690 τὸ σὸν ὄμμα (<ὄράω) δεινὸν
οἷς σύ.....κλύων (οἷς, ἔλξη,
αντί οὔς)
ὑπὸ σκότου (αντί λάθρα)
οἷ(α) (επίρρ.) ὀδύρεται πόλις
(πλάγια ερώτ., επξγ. στο τάδε)
ὡς.....φθίνει (πλάγια ερώτ.,
επξγ. στο οἷ(α) ὀδύρεται)

ήτις.....οἰωνῶν τινος
έν φοναῖς πεπτῶτα (αντί
πεπτωκότα) ἄθαπτον
φοναί, αἰ (ποιητ. λ.)
ὠμηστής κύων
μήθ' ὑπὸ τινος οἰωνῶν
οὐχ ἤδε.....λαχεῖν (= οὐχ ἤδε
ἀξία λαχεῖν χρυσεῖς τιμῆς;)
λαχεῖν (λαγχάνω> ν.ε. λαχνός)

τα (βασιλικά) διατάγματα, τους νόμους
και με κανένα τρόπο δεν πρέπει να νικιέται
ένας άντρας από μια γυναίκα
είναι προτιμότερο να χάσουμε την εξουσία
από έναν άντρα

η επανάληψη του δυνητικού ἄν για έμφαση
κατώτεροι από γυναίκες
αν από τα γηρατειά δεν έχουμε χάσει το νου
αντί περὶ τούτων, ἂ λέγεις
φαίνεσαι ότι μιλάς σωστά
τον νου (ο νους, το μυαλό, σύνεση)
προικίζουν με μυαλό, με φρόνηση
το πιο πολύτιμο από όλα τα πράγματα
ειδική πρότ., αντικ. στο λέγειν

ούτε θα μπορούσα και μακάρι να μη μάθω να
πω (παράλλαξη, εναλλαγή δυνητ. και ευχετ.
ευκτ.)

θα μπορούσε όμως και κάποιος άλλος να έχει
κάποια σωστή σκέψη
ὅπως και να 'ναι, πάντως
από τη φύση μου έχω χρέος να προσέχω από
πριν για σένα

το βλέμμα σου προκαλεί φόβο
ώστε να μη ευχαριστιέσαι, ακούγοντας αυτά
(τα λόγια)

εξαιτίας της ασημότητας της θέσης μου
πόσο δηλαδή η πόλη θρηνεί την κόρη αυτή

λέγοντας πόσο ατιμωτικά πεθαίνει, σαν να
ήταν η χειρότερη από όλες τις γυναίκες, για
μια τόσο ένδοξη πράξη
αναφορ. - αιτιολ. πρότ.
πεσμένο μέσα στο αίμα άταφο

ο αιματηρός φόνος, η σφαγή
ωμοφάγο, άγριο σκυλί
ούτε από κάποιο όρνο
δεν αξίζει αυτή να τιμηθεί με λαμπρή τιμή;

απαρ. αναφ., εξαρτάται από τη λ. ἀξία

τοιάδ' ἐρεμνὴ σῖγ' ἐπέρχεται φάτις.	700
Ἴμοι δὲ σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς, πάτερ, οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον· τί γὰρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις ἄγαλμα μεῖζον ἢ τί πρὸς παίδων πατρί; Μή νυν ἐν ἦθος μῶνον ἐν σαυτῷ φέρει, ὡς φῆς σύ, κούδεν ἄλλο, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν· ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, ἢ γλῶσσαν ἦν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, οὔτοι διαπτυχθέντες ὠφθησαν κενοί. Ἄλλ' ἄνδρα, κεῖ τις ἦ σοφός, τὸ μανθάνειν πόλλ' αἰσχροὺς οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν. Ἵορᾶς παρὰ ρείθροισι χειμάρροισι ὅσα δένδρων ὑπεῖκει, κλῶνας ὡς ἐκσῶζεται, τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται. Αὐτῶς δὲ ναὸς ὅστις ἐγκρατῆ πόδα τείνας ὑπεῖκει μηδὲν, ὑπτίους κάτω στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτίλλεται. Ἄλλ' εἶκε θυμῷ καὶ μετᾶστασιν δίδου. Γνώμη γὰρ εἶ τις κάπ' ἐμοῦ νεωτέρου	705 710 715

700 ἐρεμνός (<ἔρεβος = σκοτάδι)	σκοτεινός
τοιάδ'.....φάτις (προσωπ.)	τέτοια φήμη σκοτεινὴ κυκλοφορεῖ κρυφά
σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς	ἀπὸ τῆ δικῆ σου εὐτυχία, εἰάν ἐσύ εὐτυχεῖς
(β' ὅρος συγκρ.)	
κτῆμα τιμιώτερον	πολυτιμώτερο ἀπόκτημα, ἀγαθὸ
τί γὰρ πατρός.....μεῖζον	ἠ συντακτ. σειρά: τί γὰρ ἄγαλμα μεῖζόν
	(ἔστι) τέκνοις εὐκλείας θάλλοντος πατρὸς
	= γιατί ποια χαρὰ εἶναι μεγαλύτερη για τα
	παιδιά ἀπὸ τῆ δόξα του εὐτυχισμένου πατέρα
ἄγαλμα, τὸ	αγλάισμα, κόσμημα, χαρὰ
θάλλω (>θαλερός)	ακμάζω, ἀνθῶ, εὐτυχῶ
ἦ τί πρὸς παίδων πατρὶ	το πλήρες: ἦ τί ἄγαλμα μεῖζόν ἔστι πατρὶ
	εὐκλείας παίδων θαλλόντων;
μή νυν ἐν ἦθος....φέρει	μη λοιπὸν ἔχεις μόνον ἕνα τρόπο σκέψης

φόρει (φορέω -ῶ = φέρω)
ὡς φῆς σὺ (= ὁ σὺ φῆς)
ὅστις (περιληπτ.).....δοκεῖ

οὗτοι διαπτυχθέντες (δια-
πτύσσομαι) ὄφθησαν κενοὶ
(ὄντες = κτηγμ. μτχ.)

710 ἄνδρα τὸ μανθάνειν....οὐδὲν

κεῖ τις ἦ σοφὸς (η χρήση
του εἰ με υποτ. εἶναι ποιητ.)
μὴ τείνειν ἄγαν (τὸ τόξον)
(τείνειν: ανεξ. χρήση απαρ.,
αντί προστακτ.)

παρὰ ρεῖθροισι χειμάρροις
χειμάρρους, ον (συνηρ. χει-
μάρρους, -ουν) (χειμα + ρέω)

ὑπεῖκω
ὡς ἐκσῶζεται κλώνας
κλών, -νός, ὁ (< κλάω)
ἀντιτείνω
αὐτόπρεμνος (<αὐτὸς + πρέ-
μνον = κορμός δένδρου)
αὐτῶς (επίρρ.)
ναὸς (δωρ. τύπος, αντί νεώς),
ἡ ναῦς
ἐγκρατῆ (προλ. κατηγ.) πόδα
ὅστις.....ὑπεῖκει μηδὲν

ὑπτίοις σέλμασιν ναυτίλλε-
ται (ειρωνεία)

κάτω στρέψας (τὴν ναῦν)
εἶκε θυμῷ καί.....δίδου

720 γνώμη γάρ.....πρόσεστι

το ρ. δηλώνει ενέργεια που επαναλαμβάνεται
αυτό που λες εσύ
ὅσοι νομίζουν ότι μόνο αυτοὶ σκέπτονται σω-
στά

αυτοί, όταν ανοιχτούν και εξεταστούν σε βά-
θος βρίσκονται (φαίνονται) ότι εἶναι ἄδειοι
(η μεταφορά παρμένη από τα καρύδια)
η συντακτ. σειρά: οὐδὲν αἰσχρόν ἐστι τὸν
ἄνδρα μανθάνειν πολλὰ = δεν εἶναι καθόλου
ντροπή για ἓναν ἄνθρωπο να μαθαίνει πολλά
και αν ἀκόμη κάποιος εἶναι σοφός

να μη παρατραβάει το σκοινί (η μεταφορά από
το τέντωμα της χορδῆς της λύρας ἢ τόξου)

κοντά στο ορμητικό ρεύμα
αυτός που ρέει τον χειμῶνα

υποχωρῶ
πῶς διασώζουν τα κλαδιά
κλωνάρι (v.ε. κλωνοποίηση)
αντιστέκομαι
σύρριζα

επίσης, ωσαύτως

το πλοίο
= ὥστε ἐγκρατῆ εἶναι (τὸν) πόδα
ὅποιος τεντώνει πολύ τα πανιά του πλοίου και
δεν τα χαλαρώνει καθόλου στον ἄνεμο
ταξιδεύει με ανεστραμμένο το κατάστρωμα
του πλοίου, τα καθίσματα των κωπηλατῶν
αφού αναποδογυρίσει το πλοίο
δώσε τόπο στην οργή και ἀλλάξε γνώμη
η συντακτ. σειρά: εἶ τις γνώμη πρόσεστι κάπ'
(καὶ ἀπὸ) ἐμοῦ νεωτέρου (ὄντος) = κι αν
μπορῶ κι εγώ να προσθέσω κάποια γνώμη,
παρότι νεότερος

	πρόσεστι, φήμ' ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ φῦναί τιν' ἄνδρα πάντ' ἐπιστήμης πλέων· εἰ δ' οὖν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτη ῥέπειν, καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν.	720
ΧΟ.	Ἄναξ, σέ τ' εἰκός, εἴ τι καίριον λέγει, μαθεῖν, σέ τ' αὖ τοῦδ'· εὖ γὰρ εἴρηται διπλῆ.	725
ΚΡ.	Οἱ τηλικοῖδε καὶ διδαζόμεσθα δὴ φρονεῖν ὑπ' ἀνδρὸς τηλικουῦδε τὴν φύσιν;	
ΑΙ.	Μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον· εἰ δ' ἐγὼ νέος, οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τᾶργα σκοπεῖν.	
ΚΡ.	Ἔργον γὰρ ἐστὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας σέβειν;	730
ΑΙ.	Οὐδ' ἂν κελεύσαιμ' εὐσεβεῖν ἐς τοὺς κακοὺς.	
ΚΡ.	Οὐχ ἦδε γὰρ τοιᾶδ' ἐπέιληπται νόσῳ;	
ΑΙ.	Οὐ φησι Θήβης τῆσδ' ὁμόπτολις λεώς.	
ΚΡ.	Πόλις γὰρ ἡμῖν ἀμὲ χρὴ τάσσειν ἐρεῖ;	
ΑΙ.	Ὅρᾶς τόδ' ὡς εἴρηκας ὡς ἄγαν νέος;	735
ΚΡ.	Ἄλλω γὰρ ἢ μοι χρὴ με τῆσδ' ἄρχειν χθονός;	
ΑΙ.	Πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ' ἦτις ἀνδρός ἐσθ' ἐνός.	
ΚΡ.	Οὐ τοῦ κρατοῦντος ἡ πόλις νομίζεται;	
ΑΙ.	Καλῶς ἐρήμης γ' ἂν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος.	
ΚΡ.	Ὅδ', ὡς ἔοικε, τῇ γυναικὶ συμμαχεῖ.	740
ΑΙ.	Εἴπερ γυνὴ σύ· σοῦ γὰρ οὖν προκίδομαι.	
ΚΡ.	ἜΩ παγκάκιστε, διὰ δίκης ἰὼν πατρί;	
ΑΙ.	Οὐ γὰρ δίκαιά σ' ἐξαμαρτάνονθ' ὀρῶ.	
ΚΡ.	Ἄμαρτάνω γὰρ τὰς ἐμὰς ἀρχὰς σέβων;	
ΑΙ.	Οὐ γὰρ σέβεις, τιμάς γε τὰς θεῶν πατῶν.	745
ΚΡ.	ἜΩ μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον.	

φημί.....πρεσβεύειν πολὺ
φῦναί τιν' ἄνδρα (= υποκ. του
φῦναι) πάντ'(α) (= αιτ. αναφ.)
ἐπιστήμης πλέων (= πανεπι-
στήμονα)
εἰ δ' οὖν...

εγώ βέβαια λέω ότι το πιο καλό είναι να γεν-
νιέται κανείς πάνσοφος

ενν. μὴ ἔφθ τοιοῦτος (σχ. αποσιώπησης)

φιλεῖ (απρόσ.) μὴ ταύτη
ῥέπειν
τοῦτο.....ταύτη
τῶν λεγόντων εὖ (= τῶν εὖ
λεγόντων)
καίριον
σέ (δηλ. τὸν Αἴμονα) μαθεῖν
διπλῆ
οἱ τηλικοῖδε
καὶ διδαξόμεσθα
τηλικούδε τὴν φύσιν
μηδὲν (διδάσκου) τὸ μὴ
δίκαιον

730 ἔργον γάρ.....σέβειν

οὐδ' ἄν κελεύσαιμ'....κακοῦς

εὐσεβῶ
ἐπείληπται τοιαῦδε νόσῳ
ὁμόπολις λεῶς (= λαός)
ἀμὲ χρῆ τάσσειν
ὡς ἄγαν νέος
ἄλλῳ ἢ 'μοι (δοτ. χαριστ.)
πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ'.....

οὐ τοῦ κρατοῦντος ἢ πόλις;
καλῶς (ειρων.)....μόνος

740 εἵπερ γυνὴ σὺ (ενν. εἴ)
προκῆδομαί τινας
διὰ δίκης ἰὼν πατρί

οὐ γὰρ δίκαια σ' ἔξαμαρτά-
νονθ' (κτγρμ. μτχ.) ὀρῶ
τάς ἐμὰς ἀρχὰς σέβων
ὃ μισαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς
ὔστερον

συνήθως δε συμβαίνει ἐτσι

επανάλ. της ἴδιας λέξης
ἀπὸ ὅσους μιλούν ορθά

ορθό, ἐγκαίριο, εὐστοχο
καὶ συ να ακούσεις
ἀπὸ τους δυο (τον Κρέοντα καὶ τον Αἴμονα)
σ' αὐτὴ την ηλικία
= **διδαχθησόμεθα** (ο **καὶ** για ἔμφαση)
τόσο νέου στην ηλικία
να μη διδάχτεῖς τίποτε το ἀδικο

εἶναι λοιπὸν πράξη σωστή να τιμὰ κανεῖς
ὅσους παρανομοῦν

το πλήρες: οὐ μόνον ἐγὼ οὐκ εὐσεβῶ εἰς τοὺς
κακοῦς, ἀλλ' οὐδ' ἄν ἄλλους κελεύσαιμι....

τιμῶ, δείχνω σεβασμὸ
ἔχει προσβληθεῖ ἀπὸ τέτοια ἀρρώστια
ὅλος ο λαός της πόλης, ὅλοι οἱ πολῖτες
= **ἃ ἐμὲ χρῆ τάσσειν**: ὅσα πρέπει να διατάζω
σαν μωρὸ παιδί, σαν ἀνόητος
για λογαριασμὸ ἄλλου ἢ για δικό μου
ο γὰρ αιτιολογεῖ το ενν. **ναί, σοὶ καὶ τῷ λαῷ
δεῖ σε ἄρχειν, πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ'....**

ἡ πόλη δεν ἀνήκει στον ἄρχοντα;
ἡ συντακτ. σειρά: **καλῶς γε σὺ μόνος ἄρχοις
ἄν γῆς ἐρήμης** (ενν. οὔσης) = ωραία βέβαια
εσὺ θα κυβερνοῦσες μια ἐρημη πόλη

ἀν εἶσαι γυναῖκα
προνοώ, ενδιαφέρομαι για κάποιον
το πλήρες: **προκῆδη ἐμοῦ διὰ δίκης ἰὼν πατρί**
= ενδιαφέρεσαι για μένα, ἐνὼ ἔρχεσαι να
ἀντιδικήσεις με τον πατέρα σου;

ενν. **ναί, οὐ γάρ....ὀρῶ** = ναί, γιατί σε βλέπω
να παίρνεις ἀδίκες ἀποφάσεις
τιμώντας την ἐξουσία μου
πρόστυχε χαρακτήρα, ἀχρεῖο πλάσμα, δούλε
μιας γυναίκα

ΑΙ.	Οὐ τὰν ἔλοις ἥσσω γε τῶν αἰσχροῶν ἐμέ.	
ΚΡ.	Ὅ γοῦν λόγος σοι πᾶς ὑπὲρ κείνης ὄδε.	
ΑΙ.	Καὶ σοῦ γε κάμου, καὶ θεῶν τῶν νερτέρων.	
ΚΡ.	Ταύτην ποτ' οὐκ ἔσθ' ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς.	750
ΑΙ.	Ἦδ' οὖν θανεῖται καὶ θανούσ' ὀλεῖ τινα.	
ΚΡ.	Ἦ κάπαπειλῶν ὧδ' ἐπεξέρχη θρασύς;	
ΑΙ.	Τίς δ' ἔστ' ἀπειλὴ πρὸς κενὰς γνώμας λέγειν;	
ΚΡ.	Κλαίων φρενώσεις, ὧν φρενῶν αὐτὸς κενός.	
ΑΙ.	Εἰ μὴ πατὴρ ἦσθ', εἶπον ἄν σ' οὐκ εὖ φρονεῖν.	755
ΚΡ.	Γυναικὸς ὧν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με.	
ΑΙ.	Βούλει λέγειν τι καὶ λέγων μηδὲν κλύειν;	
ΚΡ.	Ἄληθες; ἀλλ' οὐ τόνδ' Ὀλυμπον, ἴσθ' ὅτι, χαίρων ἐπὶ ψόγοισι δεννάσεις ἐμέ. Ἄγαγε τὸ μῖσος, ὡς κατ' ὄμματ' αὐτίκα παρόντι θνήσκη πλησία τῷ νυμφίῳ.	760

οὐ τᾶν (τοι ἄν) ἔλοις...ἐμέ

(ενν. ναι, μπορεί να είμαι δούλος), αλλά δεν μπορείς να με βρεις να υποκύπτω σε αισχρές πράξεις

ὁ γοῦν (γε οὖν) λόγος
καὶ σοῦ γε.....τῶν νερτέρων

τα λόγια σου βέβαια
και για σένα βέβαια, και για μένα και για τους θεούς του κάτω κόσμου ενδιαφέρομαι

750 οὐκ ἔσθ' ὡς = οὐκ ἔσθ' ὅπως
γαμεῖς (μέλλ. του ρ. γαμῶ)
ὀλεῖ (μέλλ. του ρ. ὄλλυμι)
ἢ καπαπειλῶν.....θρασὺς

με κανένα τρόπο
θα παντρευτείς
θα καταστρέψει, θα σκοτώσει
η συντακτ. σειρά: ἢ ἐπεξέρχη καὶ ἐπαπειλῶν ὧδε θρασὺς = αλήθεια, ἔρχεσαι εναντίον μου με τόσο θράσος, ὥστε να με απειλεῖς ακόμα;

πρὸς κενὰς γνώμας
κλαίων φρενώσεις (με)
(φρενόω -ῶ <φρήν)

σε ανόητες γνώμες
με κλάματα θα με συνετίσεις

ὧν (εναντ. μτχ.) κενός φρενῶν
δούλευμα (= δοῦλος) γυναικὸς
κωτίλλω
λέγων μηδὲν κλύειν
ἄληθες (ειρων.)
ἀλλ' οὐ, τόνδ'.....δεννάσεις

αν και είσαι άμυαλος
δούλε μιας γυναίκας (σχ. μετωνυμίας)
κολακεύω κάποιον με πολλά λόγια, φλυαρώ
να μην παίρνεις καμιά απάντηση στα λόγια αλήθεια;
η συντακτ. σειρά: ἀλλά, τόνδ' Ὀλυμπον, ἴσθ'

(δεννάζω <δέννος = ύβρις)
ἐπὶ ψόγοισι

760 τὸ μῖσος
κατ' ὄμματα
πλησία τῷ νυμφίῳ παρόντι

ὄτι οὐ χαίρων δεννάσεις ἐμὲ ἐπὶ ψόγοισι =
μα τον ἴδιο τον Ὀλυμπο, να ξέρεις ὅτι δε θα
με βρίζεις ατιμώρητα με τις συνεχεῖς κατηγορίες
τη μισητή (γυναίκα)
μπροστά στα μάτια
κοντά, παρουσία του μνηστήρα

16. Ο Μάνος Κατράκης ως Κρέων. Από την ταινία του Γιώργου Τζαβέλλα *Αντιγόνη*, 1961 (40 χρόνια Φεστιβάλ, έκδ. Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α)

- ΑΙ. Οὐ δῆτ' ἔμοιγε, τοῦτο μὴ δόξης ποτέ,
οὔθ' ἦδ' ὀλεῖται πλησία, σύ τ' οὐδαμᾶ
τουμόν προσόψει κρατ' ἐν ὀφθαλμοῖς ὄρων,
ὡς τοῖς θέλουσι τῶν φίλων μαίνη ξυνών. 765
- ΧΟ. Ἄνῆρ, ἄναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς ταχύς·
νοῦς δ' ἐστὶ τηλικούτος ἀλγίστας βαρύς.
- ΚΡ. Δράττω, φρονεῖτω μείζον ἢ κατ' ἄνδρ' ἰών·
τῷ δ' οὖν κόρα τῷδ' οὐκ ἀπαλλάξει μόρου.
- ΧΟ. Ἄμφω γὰρ αὐτῷ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς; 770
- ΚΡ. Οὐ τὴν γε μὴ θιγοῦσαν· εὔ γὰρ οὖν λέγεις.
- ΧΟ. Μόρω δὲ ποίω καὶ σφε βουλευῆ κτανεῖν;
- ΚΡ. Ἄγων ἔρημος ἔνθ' ἂν ἦ βροτῶν στίβος
κρύψω πετρῶδει ζῶσαν ἐν κατώρυχι,
φορβῆς τοσοῦτον ὡς ἄγος μόνον προθείς, 775
ὅπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγη πόλις·
κάκει τὸν Ἄιδην, ὃν μόνον σέβει θεῶν,
αἰτουμένη που τεύξεται τὸ μὴ θανεῖν,
ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ' ὅτι
πόνος περισσός ἐστι τὰν Ἄιδου σέβειν. 780

οὐ δῆτ' (ενν. ὀλεῖται)
ἔμοιγε πλησία
μὴ δόξης ποτέ (παρενθ. πρότ.)
οὐδαμὰ (αντί οὐδαμῶς)
οὐδαμὰ τοῦμόν.....ὄρων

τὸ ἔμὸν κρᾶτα
ὡς τοῖς...ξυνών (τελική πρότ.)

ἄνῆρ (αντί ὁ ἄνῆρ) βέβηκεν
ταχύς (επιρρ. κατηγ.)
νοῦς τηλικούτος (αντί τηλικούτου)

βαρὺς
ἀλγήσας (υποθ. μτχ.)
φρονῶ μεῖζον
ἦ κατ' ἄνδρα ἰὼν
τὼ κόρα τῶδ' (αιτ. δυϊκ. αρ.)

770 ἄπαλλάσσω μόρου
ἄμφω αὐτῶ (δυϊκ. αρ.)
οὐ (ενν. νοῶ κατακτείνει)
τὴν μὴ θιγοῦσαν
μόρῳ ποίῳ
σφε
ἐρήμος βροτῶν στίβος
κρύψω ζῶσαν
κατῶρυξ -χος, ὁ
φορβή
ἄγος, τὸ
ὡς ἄγος μόνον (ενν. εἶναι)

προθεῖς (προτίθημι)
σέβει
κάκει τὸν Ἄιδην αἰτουμένη
που τεύξεται τὸ μὴ θανεῖν
γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦτα
πόνος περισσός ἐστι τὰν (τὰ
ἐν οἴκῳ) Ἄιδου σέβειν

ὄχι, βέβαια, δε θα πεθάνει
κοντά μου τουλάχιστον
μην το σκεφτεῖς ποτέ, μην το φανταστεῖς
ποτέ πια
ἡ συντακτ. σειρά: τὸ ἔμὸν κρᾶτα οὐδαμὰ
προσόψει ἐν ὀφθαλμοῖς ὄρων
το κεφάλι μου, το πρόσωπό μου
για να δείχνεις την τρέλα σου σε ὅσους ἀπὸ
τους φίλους σου μποροῦν να την ανεχτοῦν
ο ἄντρας ἔφυγε
βιαστικά, γρήγορα
ἡ ψυχὴ τόσο νέου

επικίνδυνος, επίφοβος
αν πονέσει
μεγαλοφρονῶ, μεγαλοπιάνομαι
ἀπὸ ὅ,τι ταιριάζει σ' ἓναν ἄνθρωπο
αυτές τις δύο κόρες
γλυτώνω ἀπὸ τον θάνατο
και τις δύο αυτές το ἄμφω για ἔμφαση
ὄχι, (δε σκέφτομαι να σκοτώσω)
αυτὴ που δεν ἄγγιξε (τον νεκρό), δε μετείχε
με ποιον τρόπο
αυτὴν
ἀπάτητος δρόμος
θα την θάψω ζωντανή
ὄρυγμα, σπηλιά, υπόγειος θολωτός τάφος
τροφή (κυρίως ζῶων)
το μίασμα
ὥστε ἀπλῶς, ἴσα-ἴσα μόνο να αποτρέψει το
μίασμα
προσφέροντας, δίνοντας
σέβεται, τιμά
και ἐκεῖ παρακαλώντας τον Ἄδη, ἴσως γλυ-
τώσει τον θάνατο (σκληρὴ εἰρωνεία)
τουλάχιστον, αν και ἀργά
εἶναι μάταιος κόπος να τιμά κανεῖς ὅσους
βρίσκονται στον Ἄδη, τους νεκρούς

ΧΟ. Έρωτα, που δε γονάτισες ποτέ στον πόλεμο,
Έρωτα, που ορμάς και γεμίζεις την πλάση,
που στ' απαλά τα μάγουλα
της κόρης νυχτερεύεις,
που σεργιανάς τις θάλασσες
και των ξωμάχων τα κατώφλια,
κανείς δε σου γλυτώνει
μηδέ θνητός μηδέ αθάνατος·
φωλιάζεις στο κορμί και το μανίζεις.

Εσύ των δικαίων ξεστρατίζεις το νου
και στο χαμό τον σέρνεις·
εσύ και τούτη την αμάχη φούντωσες
μέσα σ' αυτό το σόι·
της γόνιμης νύφης νικά
λαγάρός των βλεφάρων ο πόθος
που κυβερνά συντροφικά
με τους άλλους θεσμούς τους μεγάλους.
Η Αφροδίτη δίχως μέριμνες μας περιπαίζει.

(Η Αντιγόνη βγαίνει από το παλάτι συνοδευόμενη από φρουρούς)

Τώρα κι εγώ τις αρχές μου προδίνω
ετούτα βλέποντας κι ούτε δύναμαι
τις πηγές των δακρύων να φράξω,
σα θωρώ την Αντιγόνη να πορεύεται
στων ανθρώπων το κοινό κοιμητήρι.

ΑΝ. Ω πολίτες της πατρικής μου χώρας,
ιδού πορεύομαι τη στράτα τη στερνή,
το φέγγος το στερνό του ήλιου βλέπω,
κι άλλη φορά ποτέ· ο Άδης,

- κοίτας Ἴαιδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος
ἀκτάν, οὐθ' ὑμεναίων
ἔγκληρον, οὐτ' ἐπὶ νυμ-
φείοις πῶ μέ τις ὕμνος ὕ-
μνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω. 815
- XO. Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ'
ἐς τόδ' ἀπέρχη κεῦθος νεκύων,
οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις
οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ',
ἀλλ' αὐτόνομος ζῶσα μόνη δὴ
θνητῶν Αἴδην καταβήσῃ. 820
- AN. Ἦκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι
τὰν Φρυγίαν ξέναν
Ταντάλου Σιπύλῳ πρὸς ἄ-
κρω, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενῆς
πετραία βλάστα δάμασεν,
καὶ νιν ὄμβροι τακομέναν,
ὡς φάτις ἀνδρῶν,
χιῶν τ' οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει θ' ὑπ' ὀφρύσι παγ-
κλαύτοις δειράδας· ἧ με δαί-
μων ὁμοιοτάταν κατευνάξει. 825
830
- XO. Ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννής,
ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνατογενεῖς.
Καίτοι φθιμένα μέγα κάκοῦσαι
τοῖς ἰσοθέοις σύγκληρα λαχεῖν
ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν. 835

ο ύπνος του παντός,
στου Χάρου ζωντανή
με πάει τ' ακρογιάλι.
Νυφούλα δε στολίστηκα
κι ούτε ποτέ νυφιάτικο τραγούδησαν
στη θύρα μου τραγούδι·
νύφη στο Χάρο δίπλα θα σταθώ.

ΧΟ. Ξακουστή και παινεμένη πορεύεσαι
στων πεθαμένων το λημέρι·
δε σε γονάτισε κακό χτικιό
ούτε κι από το στόμα πέρασες μαχαίρας.
Νόμο δικό σου χάραξες, η μοναχή θνητή
που ζωντανή θα κατεβείς στον Άδη.

ΑΝ. Άκουσα πώς χάθηκε πικρότατα
η βάρβαρη ξένη, του Τάνταλου παιδί,
στην κορυφή του Σίπυλου·
σαν το κισσό σφιχτός φύτρωσε
βράχος γύρω της και πέτρωσε·
τη λιώνουν οι βροχές,
που λέει κι ο μύθος,
κι ουδέ τα χιόνια λείψανε ποτέ
κι από τα φρύδια στάζει στο λαιμό
το δάκρυ καθώς κλαίει·
όμοια μ' αυτή κάποιος θεός σε νάρκη με βυθίζει.

ΧΟ. Ήταν όμως θεά, θεών παιδί,
κι εμείς θνητοί, παιδιά θνητών.
Μεγάλο πράγμα ν' ακουστείς, όταν χαθείς,
πως έχεις μοίρα κλήρο θεϊκό
και ζωντανή και πεθαμένη.

- AN. Οἶμοι γελῶμαι. Τί με, πρὸς
θεῶν πατρῶων,
οὐκ οἰχομένην ὑβρίζεις,
ἀλλ' ἐπίφαντον;
ᾧ πόλις, ᾧ πόλεως
πολυκτῆμονες ἄνδρες·
ἰὼ Διρκαῖαι κρῆ-
ναι Θήβας τ' εὐαρμάτου ἄλ-
σος, ἔμπας ξυμμάρτυρας ὑμῖν ἐπικτῶμαι,
οἷα φίλων ἄκλαυτος, οἷοις νόμοις
πρὸς ἔργμα τυμβόχωστον ἔρ-
χομαι τάφου ποταίνου·
ἰὼ δύστανος, βροτοῖς
οὐτ' <νεκρὸς> νεκροῖσιν
μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσιν.
- strophi beta prime
840
- 845
- 850
- XO. Προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
πολὺ προσέπεσας, ᾧ τέκνον.
πατρῶον δ' ἐκτίνεις τιν' ἄθλον.
- 855
- AN. Ἐψαυσας ἀλγεινοτάτας
ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἶτον,
τοῦ τε πρόπαντος
ἀμετέρου πότμου
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.
Ἰὼ ματρῶαι λέ-
κτρων ἄται κοιμήματά τ' ἀν-
τογέννητ' ἐμῶ πατρὶ δυσμόρου ματρός,
οἷων ἐγὼ ποθ' ἄ ταλαίφρων ἔφυν·
πρὸς οὓς ἀραῖος ἄγαμος, ἄδ'
ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.
- antistr. beta prime
860
- 865

ΑΝ. Ωχου, με περιπαίζουν!
Για το θεό, γιατί με βρίζεις,
πριν καλά καλά σαλπάρω;
ακόμη χαίρομαι το φως.
Ω πόλη, ω άρχοντες
της πόλης μου,
πηγές της Δίρκης, άλσος
της Θήβας που καμάρωνε τα' αμάξια της,
σας βάζω μάρτυρες με τη σειρά,
πως από φίλους άκλαφτη, με νόμους ποιους
πορεύομαι στον τάφο τον αλλόκοτο,
σε χωματένια φυλακή χωμένη;
η μαύρη κι άστεγη δε συνοικώ
ούτε θνητή με ζωντανούς
ούτε νεκρή με πεθαμένους.

ΧΟ. Σκαρφάλωσες στην κορυφή του θράσους
και στον απρόσιτο της Δίκης θρόνο,
παιδί μου, παραπάτησες.
Του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα.

ΑΝ. Άγγιξες οδυνηρές
τις μέριμνές μου
τη δίφορη του πατέρα ντροπή,
το χαμό που συθέμελα ρήμαξε
την ωραία γενιά του Λαβδάκου.
Ωχου ντροπές στο στρώμα της μητέρας,
ώχου της μαύρης μάνας πλάγιασμα
με το παιδί της, τον πατέρα μου.
Ποια γονικά με γέννησαν και με παιδεύουν;
Καταραμένη και παρθένα κίνησα
για να τους ανταμώσω.

- Ἴὼ δυσπότημων, κασί-
 γνητε, γάμων κυρήσας, 870
 θανῶν ἔτ' οὕσαν κατήναρές με.
- ΧΟ. Σέβειν μὲν εὐσέβειά τις,
 κράτος δ', ὅτω κράτος μέλει,
 παραβατὸν οὐδαμῶ πέλει,
 σὲ δ' αὐτόγνωτος ὤλεσ' ὀργά. 875
- ΑΝ. Ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος 880
 ταλαίφρων ἄγομαι 880
 τάν ἐτοίμαν ὁδόν·
 οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱερὸν
 ὄμμα θέμις ὄραν ταλαίνα·
 τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον
 οὐδεὶς φίλων στενάζει.
- ΚΡ. Ἄρ' ἴστ' αἰοῖδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
 ὡς οὐδ' ἂν εἷς παύσαιτ' ἂν, εἰ χρεῖν, λέγων;
 Οὐκ ἄξεθ' ὡς τάχιστα, καὶ κατηρεφεῖ 885
 τύμβῳ περιπτύξαντες, ὡς εἴρηκ' ἐγώ,
 ἄφετε μόνην ἔρημον, εἴτε χρῆ θανεῖν,
 εἴτ' ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγη.
 Ἥμεῖς γὰρ ἀγνοῖ τούτῃ τίνδε τὴν κόρην·
 μετοικίας δ' οὖν τῆς ἄνω στερήσεται. 890
- ΑΝ. ὦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφῆς
 οἴκησις αἰείφρουρος, οἷ πορεύομαι
 πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὧν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
 πλεῖστον δέδεκται Φερσέφασσ' ὀλωλότων

Ωχου, με τον πικρό σου γάμο
τα κατάφερες, αδέρφι μου,
και πεθαμένος ζωντανή να με σκοτώσεις.

ΧΟ. Καλός ο σεβασμός στην άγια τάξη,
όμως χαμένος κόπος ν' αψηφάς
την εξουσία κι όποιον την εξουσία κρατά·
εσένα σε χαντάκωσε η αυτόνομη πορεία.

ΑΝ. Άκλαφτη κι άφιλη, χωρίς τραγούδια γάμου
η μαύρη σέρνομαι,
στον ύστατο δρόμο μου.
Άδικο να μη βλέπω πια τ' αγνό
το φως του ήλιου, η κακορίζικη.
Για την αδάκρυτη μοίρα μου
φίλος κανείς δε στενάζει.
(Μπαίνει ο Κρέοντας.)

ΚΡ. Τα μοιρολόγια και τους θρήνους, το ξέρεις, ποτέ
δε θα 'παυε κανείς προτού πεθάνει, αν φτούραγαν.
(Απευθύνεται στους φρουρούς.)
Πάρτε τη γρήγορα· και, καθώς πρόσταξα,
να πάτε να τη χτίσετε στο λάκκο το βαθύ.
Άστε τη μόνη κι έρημη, θέλει πεθάνει,
θέλει ζήσει, θαμμένη σ' ένα τέτοιο σπιτικό.
Η κόρη αυτή δε μόλυνε τα χέρια μας,
μα τον απάνω κόσμο θα τον χάσει.

ΑΝ. Τάφε μου, κρεβάτι νυφικό, σπίτι μου
στη βαθιά τη γη κι αιώνιο κελί μου,
έρχομαι να βρω τους δικούς μου νεκρούς
που μέγα πλήθος η Περσεφόνη φίλεψε.

ὦν λoισθήια ἄγw καὶ κάκιστα δὴ μακροῶ κάτειμι, πρίν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.	895
Ἐλθοῦσα μέντοι κάρτ' ἐν ἐλπίσιν τρέφω φίλη μὲν ἤξειν πατρί, προσφιλῆς δὲ σοί, μῆτερ, φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα· ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ	900
ἔλουσα κακόσμησα κάπιτυμβίους χοᾶς ἔδωκα· νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν δέμας περιστέλλουσα τοιάδ' ἄρνημαι. Καίτοι σ' ἐγὼ ἴμιψα τοῖς φρονοῦσιν εὖ.	905
Οὐ γάρ ποτ' οὔτ' ἂν εἰ τέκνων μήτηρ ἔφυν, οὔτ' εἰ πόσις μοι κατθανῶν ἐτίκετο, βία πολιτῶν τόνδ' ἂν ἠρόμην πόνον.	910
Τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω; πόσις μὲν ἂν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν, καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ' ἤμπλακον· μπρὸς δ' ἐν Ἴαιδου καὶ πατρὸς κεκευθότοι	915
οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἂν βλάστοι ποτέ. Τοιῶδε μέντοι σ' ἐκπροτιμήσασ' ἐγὼ νόμῳ, Κρέοντι ταῦτ' ἔδοξ' ἄμαρτάνειν καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὧ κασίγνητον κάρα.	920
Καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὔτω λαβῶν ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὔτε του γάμου μέρος λαχοῦσαν οὔτε παιδείου τροφῆς, ἀλλ' ὧδ' ἔρημος πρὸς φίλων ἢ δύσμορος	925
ζῶσ' ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς· ποῖαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην; Τί χροί με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι βλέπειν; τίς αὐδᾶν ξυμμάχων; ἐπεὶ γε δὴ τὴν δυσσέβειαν εὐσεβοῦς' ἐκτησάμην.	
Ἄλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ' ἐστὶν ἐν θεοῖς καλά, παθόντες ἂν ξυγγοῖμεν ἡμαρτηκότες·	

Στερνή κι εγώ και ρημαγμένη θα κατεβώ,
προτού ξοδέσω της ζωής μου το μερίδιο.
Η ελπίδα με τρέφει πως θα βρω κατεβαίνοντας
του πατέρα την αγάπη, την αγάπη σου, μάνα,
μάτια μου κι αδερφέ μου, την αγάπη σου.
Εγώ νεκρούς με τα χεράκια μου σας έλουσα,
σας στόλισα, πότισα μέλι, γάλα και νερό
τον τάφο σας· και τώρα, Πολυνείκη, το νεκρό σου
κορμάκι στολίζοντας ακριβά το πληρώνω.
Εγώ σε τίμησα κι οι φρόνιμοι θα πούνε πόσο·
τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα ποτέ μου εγώ
κόντρα στην πόλη, αν ήμουν μάνα με παιδιά,
κι αν σάπιζε νεκρός ο άντρας μου.
Ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα;
Ο άντρας μου κι αν πέθαινε, καινούριο θα 'παιρνα·
αν έχανα παιδί, απ' άλλον άντρα θα 'κανα.
Τώρα που μάνα και πατέρα μου τους πήρε ο Χάρος
αδελφός δεν μπορεί να βλαστήσει.
Με τέτοιο νόμο σ' έβαλα κορόνα στο κεφάλι μου,
κι έγκλημα το 'πε ο Κρέοντας αυτό,
τόλμη κι αποκοτιά, μονάκριβέ μου.
Τώρα με σέρνει με χέρια δεμένα,
ανύπαντρη, χωρίς νυφιάτικα τραγούδια,
χωρίς χαράς κρεβάτι, χωρίς παιδιά στο στήθος μου.
Οι φίλοι με παράτησαν, την άμοιρη,
και ζωντανή στων πεθαμένων κατεβαίνω το πηγάδι·
ποιο νόμο των θεών έχω πατήσει;
Γιατί στον ουρανό τα μάτια να σηκώνω,
η δύστυχη; σε ποιον να φωνάξω βοήθεια;
Εγώ τιμούσα, και μ' ατίμασαν φριχτά.
Αν οι θεοί τα κρίνουν τούτα δίκια,
να πάθω και να μολογήσω πως αμάρτησα.

εἰ δ' οἶδ' ἄμαρτάνουσι, μὴ πλείω κακὰ
πάθοιεν ἢ καὶ δρωῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.

- ΧΟ. Ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αὐταὶ
ψυχῆς ῥιπαὶ τήνδε γ' ἔχουσιν. 930
- ΚΡ. Τοιγὰρ τούτων τοῖσιν ἄγουσιν
κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ.
- ΑΝ. Οἴμοι, θανάτου τοῦτ' ἐγγυτάτω
τοῦπος ἀφίεται.
- ΚΡ. Θαρσεῖν οὐδὲν παραμυθοῦμαι 935
μὴ οὐ τάδε ταύτη κατακυροῦσθαι.
- ΑΝ. ὦ γῆς Θήβης ἄστυ πατρῶον
καὶ θεοὶ προγενεῖς,
ἄγομαι δὴ κούκέτι μέλλω.
Λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαι, 940
τὴν βασιλειδᾶν μούνην λοιπὴν,
οἷα πρὸς οἶων ἀνδρῶν πάσχω,
τὴν εὐσεβίαν σεβίσασα.
- ΧΟ. Ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς 945
ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις
αὐλαῖς· κρυπτομένα δ' ἐν
τυμβήρει θαλάμῳ κατεζεύχθη·
καίτοι καὶ γενεᾷ τίμιος, ὦ παῖ, παῖ,
καὶ Ζηνὸς ταμιεύε-
σκε γονὰς χρυσορούτους. 950
Ἄλλ' ἄ μοιριδία τις
δύνασις δεινά·
οὔτ' ἄν νιν ὄλβος οὔτ' Ἄρης,
οὐ πύργος, οὐχ ἀλίκτυποι
κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγοιεν.

- Αν αμαρτήσαν άλλοι, να μην πάθουν χειρότερα
απ' όσα έτσι άδικα μου κάνουν.
- ΧΟ. Ανέμων ριπές πάλι και πάλι
στην ψυχή της φυσούν και ριγεί.
- ΚΡ. Αργούν, και θα κλάψουν
αυτοί που την πάνε.
- ΑΝ. Αλιά μου, αυτός ο λόγος
πέρασε κοντά κοντά στο θάνατο
- ΚΡ. Απελπίσου πια·
ο θάνατος σε σφράγισε.
- ΑΝ. Ω πόλη των πατέρων μου, Θήβα,
της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι,
με σέρνουν· το τέλος σιμώνει.
Κοιτάζετε, της Θήβας οι άρχοντες,
τη μόνη, τη στερνή βασιλοκόρη,
τι παθαίνω κι από ποιους το παθαίνω,
εγώ που ξοδεύτηκα τιμώντας τους θεούς.
(Οι φρουροί οδηγούν την Αντιγόνη έξω.)
- ΧΟ. Συνέβη κι η Δανάη ζωντανή
ν' αλλάξει το ουράνιο φως με το σκοτάδι
σε δώμα μέσα μπρούτζινο.
Κρυβόταν αλυσόδετη μες σε κιβούρι·
κι ήταν από καλή γενιά,
παιδάκι μου,
και του Διός θησαύριζε, χρυσή βροχή,
το σπέρμα στην κοιλιά της.
Μα είναι δύναμη δεινή
η δύναμη της μοίρας.
Πλούτη, πολέμοι, πύργοι,
καράβια μαύρα θαλασσόδαρτα
να της ξεφύγουν δεν μπορούν.

<p> Ζεύχθη δ' ὀξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος Ἴδωνῶν βασιλεύς, κερτομίοις ὀργαῖς ἐκ Διονύσου πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῶ. Οὔτω τᾶς μανίας δει- νὸν ἀποστάζει ἀνθηρόν τε μένος. Κεῖ- νος ἐπέγνω μανίαις ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερ- τομίοις γλώσσαις. Παύεσκε μὲν γὰρ ἐνθέους γυναῖκας εὐϊόν τε πῦρ, φιλαύλους τ' ἠρέθιζε Μούσας. </p>	<p> αντιστρ. α´ 956 960 965 </p>
<p> Παρὰ δὲ κυανέαιν σπιλάδοιν διδύμας ἀλὸς ἀκταὶ Βοσπόρῃαι ἰδ' ὁ Θρηκῶν <ἠῶν> Σαλμυδησσός, ἴν' ἀγχίπολις Ἴαρῆς δισσοῖσι Φινεΐδαις εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος ἀλαδὸν ἀλαστόροισιν ὀμμάτων κύκλοις ἀραχθέντων ὑφ' αἵματηραῖς χεῖρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν. </p>	<p> στροφὴ β´ 970 975 </p>
<p> Κατὰ δὲ τακόμενοι μέλαιοι μελέαν πάθαν κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον γονάν· ἀ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων ἄντασ' Ἐρεχθεΐδαν, τηλεπόροις δ' ἐν ἄντροις τράφη θυέλλησις ἐν πατρώαις Βορέαις ἄμιππος ὀρθόποδος ὑπὲρ πάγου θεῶν παῖς· ἀλλὰ κάπ' ἐκεῖνα Μοῖραι μακροαῖωνες ἔσχον, ὧ̃ παῖ. </p>	<p> αντιστρ. β´ 980 985 </p>

Δέθηκε κι ο αφύς, ο γιος του Δρύαντα,
ο βασιλιάς των Ηδωνών, για τη βαριά του χλεύη·
ο Διόνυσος τον έχτισε
μέσα σε πέτρινο κελί φραγμένο·
κι απ' τη μανία στραγγίζει
της λύσσας λάβρα φριχτή.
Στερνή του γνώση, τρέλα του
να θέλει το θεό να μαγαρίσει
με γλώσσα χλευασμού,
αφού τις μανικές ξεθύμαινε γυναίκες,
ξεθύμαινε τους πυρωμένους βακχικούς δαυλούς
και ξάφνιαζε τις Μούσες
που τις φλογέρες χαίρονται.

Κοντά στη μαύρη θάλασσα που σμίγουν δυο πελάγη
είναι οι ακτές του Βόσπορου κι ο Θρακικός Σαλμυδησός·
εκεί ο πολιούχος Άρης
αντίκρισε φριχτή πληγή
στις κόγχες τις τυφλές των ομματιών,
όταν με λύσσα κι ανελέητα
η άγρια μητριά
με χέρια ματωμένα και σαΐτες σουβλερές
από τους δυο Φινείδες τα ξερίζωσε.
Λιώναν οι μαύροι κι έκλαιγαν τη μαύρη τους τη μοίρα,
φύτρες μητέρας κακορίζικης·
σπέρμα παλιάς γενιάς κι αυτή,
από τους Ερεχθείδες,
μεγάλωσε στις μακρινές σπηλιές
σαν πουλαράκι πιλαλώντας στις μαδάρες
τις γονικές σκίζοντας θύελλες
η κόρη του Βοριά, θεών παιδί.
Μοίρες αγέραστες τη σύντριψαν, παιδί μου.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

	Θήβης ἄνακτες, ἦκομεν κοινήν ὁδὸν δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γὰρ αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ πέλει.	990
ΚΡ.	Τί δ' ἔστιν, ᾧ γεραιῆ Τειρεσία, νέον;	
ΤΕ.	Ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.	
ΚΡ.	Οὐκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτου φρενός.	
ΤΕ.	Τοιγὰρ δι' ὀρθῆς τήνδ' ναυκληρεῖς πόλιν.	
ΚΡ.	Ἔχω πεπονθὼς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.	995
ΤΕ.	Φρόνει βεβῶς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.	
ΚΡ.	Τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.	
ΤΕ.	Γνώσῃ, τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς κλύων. Εἰς γὰρ παλαιὸν θᾶκον ὀρνιθοσκόπον ἴζων, ἵν' ἦν μοι παντὸς οἰωνοῦ λιμήν, ἀγνώπ' ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῶ κλάζοντας οἴστρω καὶ βεβαρβαρωμένῳ· καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς ἔγνων· πτερῶν γὰρ ῥοῖβδος οὐκ ἄσημος ἦν. Εὐθύς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγευόμην βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων Ἦφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῶ μυδῶσα κηκὶς μηρίων ἐτίκετο	1000 1005

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

988 ἦκομεν κοινήν ὁδὸν	ἦρθαμε μαζί
δύ' ἐξ ἑνὸς = δι' ἑνὸς (ὄργανο)	με τα μάτια ενός βλέποντας και οι δυο μας
βλέποντε (δυϊκ. αρ.)	
τυφλοῖσι (δοτ. προσ.)	για τους τυφλούς
αὕτη κέλευθος	αυτός ο δρόμος
ἐκ προηγητοῦ	με οδηγό
τοῖς τυφλοῖσι.....πέλει	μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να περπατούν οι τυφλοί, με τη βοήθεια οδηγού

πάρος (επίρρ. χρόνου)	στο παρελθόν
δι' ὀρθῆς (ενν. ὁδοῦ)	ορθά, σωστά
ναυκληρῶ (<ναῦς + κλήρος)	κυβερνώ
ἔχω μαρτυρεῖν	μπορώ να το διαβεβαιώσω
πεπονθῶς (αιτιολ. μτχ.) ὀνή-σιμα	επειδή ἔχω ωφεληθεῖ
φρόνει βεβῶς (= βεβηκῶς)	μάθε ὅτι περπατάς
ἐπὶ ξυροῦ τύχης (παροιμ. ἐκφρ.)	στην κόψη του ξυραφιού
ὡς (επιφών.) φρίσσω	πόσο τρομάζω
τὸ σὸν στόμα (= τὸν σὸν λόγον)	τα λόγια σου
γνώση (μέλλ. του γινώσκω)	θα μάθεις
κλύω	ακούω
θᾶκος ὀρنيθοσκόπος	ἡ ἔδρα του ὀρنيθοσκόπου, το οἰωνοσκοπεῖο
1000 ἴζων (μτχ. του ρ. ἴζω)	καθισμένους
ἵνα (αναφ. επιρρ.)	όπου
ἀγνῶς -ῶτος (<ἀ + γινώσκω)	ἀγνωστος, παράξενος
κλάζοντας (= κλαζόντων, σχ. κατά το νοούμενο)	που ἔκραζαν
οἴστρος	βοῖδόμεγα, (μεταφ.) μανία
βεβαρβαρωμένος (βαρβαρόω -ῶ)	δυσερμήνευτος, ακατανόητος
οἴστρω (δοτ. τρόπου) κακῶ καὶ βεβαρβαρωμένω	ασυνάρτητα και ακατανόητα
σπῶντας (κτγρμ. μτχ.) ἀλλήλους	ὅτι κατασπάραζαν το ἓνα το ἄλλο
ἐν χηλαῖσι φοναῖς	με φονικά νύχια
ροῖβδος, ὁ	ο θόρυβος των πουλιῶν
οὐκ ἄσημος (σχ. λιτότητας)	πολύ σαφής
ἔμπυρα (ενν. ἱερά)	τα σφάγια της θυσίας μέσα στις φλόγες
γεύομαι	δοκιμάζω
πάμφλεκτος (<πᾶν + φλέγομαι)	ο φλεγόμενος γύρω-γύρω
βωμοῖσι παμφλέκτοισι	πάνω στους φλεγόμενους βωμούς
Ἦφαιστος (σχ. μετωνυμίας)	ἡ φωτιά
σποδός, ἡ	ἡ στάχτη
μυδῶσα (μυδάω -ῶ = διαλύομαι) αντί μυδώντων μηρίων	που ἔλιωνε ἀπὸ τους μηρούς
κηκίς -ίδος (πρβλ. ρ. κηκύω = χύνομαι, αναβλύζω)	το λίπος

κάτυφε κάνεπτυε, καὶ μετάρσιοι
 χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρυεῖς 1010
 μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς.

Τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ' ἐμάνθανον πάρα
 φθίνοντ' ἀσήμων ὀργίων μαντεύματα·
 ἐμοὶ γὰρ οὗτος ἡγεμών, ἄλλοις δ' ἐγώ.

Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις· 1015
 βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάροι τε παντελεῖς
 πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
 τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.

Κᾶτ' οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι 1020
 θεοὶ παρ' ἡμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα,
 οὐδ' ὄρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
 ἀνδροφθόρου βεβρωῶτες αἵματος λίπος.

Ταῦτ' οὖν, τέκνον, φρόνησον. Ἀνθρώποισι γὰρ
 τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοῦξαμαρτάνειν· 1025
 ἐπεὶ δ' ἀμάρτη, κείνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνήρ
 ἄβουλος οὐδ' ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
 πεσὼν ἀκεῖται μηδ' ἀκίνητος πέλη·
 αὐθαδία τοι σκαιότητ' ὀφλισκάνει.

Ἄλλ' εἶκε τῷ θανόντι, μηδ' ὀλωλότα 1030
 κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν;
 Εὖ σοι φρονίσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
 ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.

ΚΡ. ὦ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ
 τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κούδὲ μαντικῆς

κάτυφε = καὶ ἔτυφε (ρ. τύφω)

καὶ κάπνιζε

κάνεπτυε = καὶ ἀνέπτυε (ρ. ἀ-
 ναπτύω)

καὶ πέταγε προς τα πάνω

μετάρσιοι (επιρρ. κατηγ.)

στον αέρα ψηλά

1010 καταρρυῆς (<κατὰ + ῥέω)

αυτός που στάζει

καλυπτὸς

αυτός που καλύπτει

ἐξέκειτο (<ἐκ + κείμαι)

έμειναν απογυμνωμένα

<p>πιμελή, ἡ φθίνοντα μαντεύματα ὀργίων (σχ. υπαλλαγής) = μαντεύματα φθινόντων ὀργίων ἀσημῶν (προλ. κατηγ.) καὶ ταῦτα (σύστ. ἀντικ.) τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις</p> <p>παντελεῖς (κτγρμ. προσδ.) δύσμορος τοῦ πεπτῶτος (= τοῦ πεπτωκότος) κᾶτα (= καὶ εἶτα) θυστάδες λιταὶ</p> <p>1020 εὔσημος (ἀντίθ. του ἄσημος) ἀπορροιβδέω (-ῶ) βοῶς βεβρωῶτες (βιβρώσκω) = βεβρωκότες (αιτιολ. μτχ.) ἀνδροφθόρου (= ἀνδρὸς φθαρέντος) αἵματος τοῦ ξαμαρτάνειν (= τὸ ἐξαμαρτάνειν) ἄβουλος ἄνολβος ἀκέομαι -οῦμαι ἀκίνητος αὐθαδία (ἀντί αὐθάδεια) σκαϊότητ' ὀφλισκάνει εἶκε τῷ θανόντι (ἀντικ.)</p> <p>1030 κεντέω -ῶ ἄλκη ἐπικτανεῖν (ἐπικτείνω) εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω (ἐπιγραμματική ἐκφραση) τὸ μανθάνειν εὖ λέγοντος (υποθ. μτχ.) πρέσβυς ὥστε (= ὥσπερ) πάντες.....τοῦδε</p>	<p>το πάχος ὅτι δεν πετύχαιναν οι μαντεῖες της θυσίας και δεν ἔδιναν σημάδι</p> <p>η συντακτ. σειρά: καὶ ταύτην τὴν νόσον ἐκ τῆς σῆς φρενὸς νοσεῖ πόλις = και αυτά από το δικό σου το κεφάλι η πόλη τα παθαίνει</p> <p>ὄλες γενικὰ ἀτύχος του σκοτωμένου</p> <p>και ἔπειτα, και για αυτό οι ικεσίες με θυσίες κατανοητός, ευδιάκριτος βγάζω κραυγές επειδή ἔχουν γευτεῖ</p> <p>αἷμα σκοτωμένου</p> <p>το να κάνει κανεὶς λάθος</p> <p>ἀνόητος δυστυχής θεραπεύω αμετάπειστος ισχυρογνωμοσύνη θεωρεῖται σκαῖός, ἀνόητος υποχώρησε στον νεκρό πληγώνω, χτυπῶ ἐνδειξῆ δύναμης να ξανασκοτώνεις για το καλό σου σκέφτηκα, για το καλό σου και μιλάω το να μαθαίνει κανεὶς ἀπὸ κάποιον που μιλάει σωστά γέροντας ὁπως, σαν</p> <p>η συντακτ. σειρά: πάντες τοξεύετε τοῦδε ἀνδρὸς ὥσπερ τοξόται σκοποῦ (ἐνν. τοξεύουσι)</p>
---	---

- ἄπρακτος ὑμῖν εἶμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους 1035
 ἐξημπολίημαι κάμπεφόρτισμαί πάλοι.
 Κερδαίνεται', ἐμπολᾶτε τὰπὸ Σάρδεων
 ἥλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἴνδικὸν
 χρυσοῦν· τάφω δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,
 οὐδ' ἦν θέλωσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν 1040
 φέρειν νιν ἀρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,
 οὐδ' ὡς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ
 θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι
 θεοὺς μαίνειν οὐτίς ἀνθρώπων σθένει.
 Πίπτουσι δ', ὧ γεραιῇ Τειρεσία, βροτῶν 1045
 χοῖ πολλὰ δεινοὶ πτώματ' αἴσχερ', ὅταν λόγους
 αἰσχροὺς καλῶς λέγωσι τοῦ κέρδους χάριν.
 ΤΕΙ. Φεῦ·
 ἄρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἄρα φράζεται,
 ΚΡ. Τί χροῖμα; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;
 ΤΕΙ. Ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εὐβουλία; 1050
 ΚΡ. Ὅσῳπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.
 ΤΕΙ. Ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφως.
 ΚΡ. Οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς.
 ΤΕΙ. Καὶ μὴν λέγεις, ψευδῆ με θεσπίζειν λέγων.
 ΚΡ. Τὸ μαντικὸν γὰρ πᾶν φιλάργυρον γένος. 1055
 ΤΕΙ. Τὸ δέ γε τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.
 ΚΡ. Ἄρ' οἴσθα ταγοὺς ὄντας ἂν λέγῃς λέγων;
 ΤΕΙ. Οἶδ'· ἐξ ἔμοῦ γὰρ τήνδ' ἔχεις σώσας πόλιν.
 ΚΡ. Σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τὰδικεῖν φιλῶν.
 ΤΕΙ. Ὅρσεις με τὰκίνητα διὰ φρενῶν φράσαι. 1060
 ΚΡ. Κίνει, μόνον δὲ μὴ ἔπι κέρδεσιν λέγων.

κοῦδὲ.....ὑμῖν εἶμι
 ὑπαὶ
 τῶν δ' ὑπαὶ γένους

και δεν εἶμαι αχτύπητος από σας τους μάντις
 υπό
 και από τη γενιά τους, τη συντεχνία τους

ἐξημπόλημα (ρ. ἐξεμπολάομαι -ῶμαι)
κάμπεφόρτισμα = καὶ ἐμπεφόρτισμα (ἐμφορτίζομαι)
κερδαίνειτ' (ε)
ἐμπολαῖτε (ἐμπολάω -ῶ)
τάφω (δοτ. τοπ.) δ' ἐκείνον
οὐχὶ κρύψετε
1040 οὐδ' ἦν θέλωσι.....θρόνους

ἤλεκτρον
μίασμα.....κεῖνον

χοῖ πολλὰ (αιτ. ποσού) δεινοὶ
(= καὶ οἱ πάνυ δεινοὶ)
πίπτουσι πτώματα αἰσχυρ' (ἄ)
λόγους αἰσχυροῦς
τοῦ κέρδους χάριν
ἄρ' οἶδεν, ἄρα φράζεται
τί χρήμα
πάγκοινων
λέγεις

1050 εὐβουλία
τῆς νόσου
ἀντιλέγω κακῶς
καὶ μὴν λέγεις (ενν. κακῶς)
θεσπίζω
τὸ μαντικὸν γένος
τὸ δ' ἐκ τυράννων (ενν. γένος)
ἄρ' οἶσθα.....λέγων;

ἔχεις σώσας (= σέσωκας)
1060 ὄρσεις (μέλλ. του ὄρνυμι) με
τάκίνητα
διὰ φρενῶν

έχω πουληθεῖ ως εμπόρευμα

και έχω φορτωθεῖ ως εμπόρευμα

κερδίζετε
εμπορευθεῖτε
εκείνον όμως δε θα θάψετε

η συντακτ. σειρά: οὐδ' ἦν θέλωσι οἱ αἰετοὶ
Ζηνὸς φέρειν ἐς θρόνους Διὸς ἀρπάζοντες
νιν βορὰν

μείγμα από χρυσό και άργυρο

η συντακτ. σειρά: μὴ παρήσω ἐγὼ θάπτειν
ἐκείνον τρέσας μίασμα τοῦτο = θα φοβη-
θῶ εγώ αυτό το μίασμα και θα επιτρέψω να
θάψουν εκείνον

και οι παμπόνηροι

πέφτουν πολύ άσχημα, ξεπέφτουν άσχημα
άσχημες σκέψεις
για να κερδίσουν
άραγε ξέρει, άραγε αναλογίζεται
τι πράγμα
κοινό και συνηθισμένο
αντί ὃ λέγεις

ορθή σκέψη, σύνεση
δηλαδή της αφροσύνης
κακολογώ (ανταποδίδοντας βρισιά)
και όμως βρίξεις
προφητεύω
οι μάντεις
οι τύραννοι

η συντακτ. σειρά: ἄρ' οἶσθα λέγων ταγοῦς
ὄντας ἃ ἂν λέγῃς = άραγε ξέρεις πώς όσα
λες τα λες σε αρχηγούς

έχεις σώσει
θα με αναγκάσεις
τα άρρητα, τα κρυφά, τα μυστικά
μες στην ψυχή μου

ΤΕ.	Οὕτω γὰρ ἦδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος.	
ΚΡ.	Ὡς μὴ ἔμπολήσῃς ἴσθι τὴν ἐμὴν φρένα.	
ΤΕ.	Ἄλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι μὴ πολλοὺς ἔτι τρόχους ἀμιλληπῆρας ἡλίου τελῶν,	1065
	ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα νέκυν νεκρῶν ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσθι, ἀνθ' ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλῶν κάτω, ψυχὴν τ' ἀτίμως ἐν τάφῳ κατῴκισας, ἔχεις δὲ τῶν κάτωθεν ἐνθάδ' αὖ θεῶν	1070
	ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον νέκυν. ἜϞ οὐτε σοὶ μέτεστιν οὐτε τοῖς ἄνω θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε. Τούτων σε λωβηπῆρες ὑστεροφθόροι λοχῶσιν Ἄιδου καὶ θεῶν Ἑρινύες,	1075
	ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε ληφθῆναι κακοῖς. Καὶ ταῦτ' ἄθροισον εἰ κατηργυρωμένος λέγω· φανεῖ γάρ σὺ μακροῦ χρόνου τριβῆ, ἀνδρῶν γυναικῶν σοῖς δόμοις κωκύματα. Ἐχθρὰ δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις, ὄσων σπαράγματ' ἢ κύνες καθήγνισαν ἢ θῆρες, ἢ τις πτηνὸς οἰωνός, φέρων ἀνόσιον ὀσμὴν ἐστιοῦχον ἐς πόλιν. Τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα	1080
	βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῆ. ἜϞ παῖ, σὺ δ' ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφῆ, καὶ γνῶ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχαιτέραν τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει.	1085
		1090

οὕτω (ενν. **ἐπὶ κέρδεσι**) **γὰρ**
ἦδη καὶ δοκῶ (ενν. **λέξειν**)
τὸ σὸν μέρος

ἔτσι, πραγματικά νομίζω ὅτι θα μιλήσω ὅσον
αφορᾶ ἐσένα (δηλ. θα μιλήσω για δικό σου
κέρδος, για δική σου ωφέλεια)

ὡς μὴ (ἐ)μπολήσω
 τὴν ἐμὴν φρένα
 μὴ τελῶν (κτγρμ. μτχ.)
 τρόχους ἀμιλλητήρας ἡλίου
 ἐν οἷσι
 ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔση
 ἀνθ' ὧν (= ἀντὶ τούτων ὅτι)
 ἔχεις μὲν (τινα) τῶν ἄνω βα-
 λῶν κάτω
 ψυχὴ
 κατοικίζω
 ἔχεις δέ (τινα)
1070 τῶν κάτωθεν θεῶν (γεν κτητ.)
 ἄμοιρος (ενν. τιμῶν)
 ἀκτέριστος
 ἀνόσιος
 ὧν (ουδ. γένους)
 οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε....
 ἐκ σοῦ (ποιητ. αἴτιο)
 βιάζονται τάδε
 τούτων (γεν. της αιτίας)
 λωβητήρ (<λωβῶμαι)
 ὑστεροφθόρος
 λοχάω -ῶ
 ληφθῆναι (απαρ. αποτελ.)
 ἀθρέω -ῶ
 κατηργρωμένος
 τριβῆ
1080 ἔχθρα (= ἐχθρικῶς)
 σπαράγματα
 καθήγνισαν (σαρκαστικά)
 πτηνὸς οἰωνὸς
 ἐστιοῦχος πόλις (= ἱερὰς
 ἐστίας ἔχουσαν)
 ἀφῆκα
 θυμῶ
 καρδίας τοξεύματα βέβαια
 οὐχ ὑπεκδραμῆ (ὑπεκθέω)
 τρέφειν
 ἡσυχαιέραν
 τὸν νοῦν τῶν φρενῶν
1090 ἀμείνω ἢ νῦν φέρει

ὅτι δε θα εξαγοράσεις
 τη σκέψη μου, την απόφασή μου
 ὅτι δε θα συμπληρώσεις, δε θα δεις
 πολλά γυρίσματα του ἡλίου (ημέρες)
 εντός των οποίων, όπου
 ως αντάλλαγμα θα ἔχεις δώσει σε ανταπόδοση
 γιατί
 ἔχεις ρίξει στον τάφο έναν από τους ζωντανούς

ζωή, ζωντανός άνθρωπος
 βάζω κάποιον να κατοικήσει
 ενώ κρατάς ένα
 που ανήκει στους θεούς του κάτω κόσμου
 στερημένος από νεκρικές τιμές
 χωρίς κτερίσματα (νεκρικά δώρα)
 ανεξάγνιστος
 σε όλα αυτά (αναφέρεται στους στ. 1069-70)
 ούτε συ ἔχεις δικαίωμα ούτε...
 από σένα
 αυτά γίνονται αυθαίρετα
 γι' αυτά
 καταστροφέας, ολέθριος
 αυτός που τιμωρεῖ μετά την πράξη
 ενεδρεύω, παραμονεύω
 ὥστε να τυλιχτείς, να εμπλακείς
 παρατηρῶ
 πληρωμένος
 παρέλευση, διάστημα
 με εχθρικές διαθέσεις
 σπαραγμένα μέλη
 εκπλήρωσαν το καθήκον
 ὄρνιο
 προγονική πόλη

ἐρίξα
 ἀπό θυμό
 κατάκαρδα βέλη εὔστοχα, ἀλάθευτα
 δε θα ξεφύγεις
 ἀντὶ ἔχειν
 πιο ἡσυχη (συγκρατημένη)
 τις σκέψεις
 καλύτερο ἀπ' ὅ,τι ἔχει τώρα

- ΧΟ. Ἄνῆρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὄτου λευκὴν ἐγὼ
τὴνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μὴ πῶ ποτ' αὐτὸν ψευδὸς ἐς πόλιν λακεῖν.
- ΚΡ. Ἔγνωκα καὐτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας· 1095
τό τ' εἰκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτη πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.
- ΧΟ. Εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως, λαβεῖν.
- ΚΡ. Τί δῆτα χρὴ δρᾶν; φράζε· πείσομαι δ' ἐγώ.
- ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρουχος στέγης 1100
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.
- ΚΡ. Καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν;
- ΧΟ. Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.
- ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι 1105
τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.
- ΧΟ. Δρᾶ νυν τάδ' ἐλθὼν μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε.
- ΚΡ. Ὡς ἔχω στείχοιμ' ἄν' ἵτ' ἵτ' ὀπάονες,
οἳ τ' ὄντες οἳ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν
ὀρμᾶσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον. 1110
Ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη,
αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι·
δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους
ἄριστον ἦ σφύζοντα τὸν βίον τελεῖν.

θεσπίζω
 ἐξ ὄτου λευκὴν ἐγὼ τήνδ'
 ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι
 τρίχα
 μὴ λακεῖν (ἀόρ. β' του λά-
 σκω)
 τὸ εἰκαθεῖν (ἀόρ. β' του
 εἶκω)
 πατάξει θυμὸν ἄτη
 ἐν δεινῷ πάρα (= πάρεστιν)
1100 κατῶρυξ στέγη
 ἄνες (ἀνίημι)
 προκείμενος
 ἐπαινῶ
 συντέμνουσι (ενν. τὴν ὁδὸν)
 κακόφρονες
 ποδώκεις
 μόλις καρδίας ἐξίσταμαι
 ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον

 μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε

 στείχοιμ' ἄν (το ἄν εκφράζει
 ἀπόφαση)
 ἴτ' ἴτ' ὀπάονες
 οἳ τ' ὄντες οἳ τ' ἀπόντες
 ἐπόψιος τόπος
1110 δόξα ἐπεστράφη τῆδ'(ε)

 παρὼν ἐκλύσομαι

 οἱ καθεστῶτες νόμοι (= ὅ,τι
 καὶ τὰ θεῶν νόμιμα)
 τελῶ τὸν βίον

μαντεύω, προφητεύω
 ἀφότου ἐγιναν ἄσπρα τα μαλλιά που σκεπά-
 ζουν το κεφάλι μου ενώ κάποτε ἦταν μαύρα,
 δηλ. ἀπὸ τον καιρὸ που γέρασα
 ὅτι δεν εἶπε

 το να υποχωρήσω

 να χτυπήσω την ψυχὴ μου με συμφορὰ
 ὑπάρχει κίνδυνος, φόβος
 στεγασμένο ὄρυγμα, ὑπόγειο δωμάτιο
 ἄφησε να βγει, ἄφησε ελευθερὴ
 εκτεθειμένος, ἐκθετος (νεκρός)
 επιδοκιμάζω, συμβουλεύω
 συντομεύουν τον δρόμο, προφταίνουν
 ἀντί: **κακῶς φρονοῦντες** = ξεροκέφαλοι
 ταχύποδες, γοργοπόδαρες
 με δυσκολία εγκαταλείπει την ἀπόφασή μου
 ἀλλὰ δεν πρέπει να μάχεται κανεὶς με την
 ἀνάγκη
 ἀντί: **μηδ' ἐπίτρεπε** (= αφήνεις) **ἄλλοισιν**
 (ενν. **δρᾶν**)
 πηγαίνω, θα πάω

 εμπρός, εμπρός, ἀκόλουθοι
 παρόντες και ἀπόντες (ὄλοι ανεξαιρέτως)
 τόπος ψηλός, ολοφάνερος
 ἡ γνώμη ἐκλινε προς τα εδῶ, ἀλλάξα την ἀπό-
 φασή μου
 αυτοπροσώπως (δηλ. ο ἴδιος) θα την ελευθε-
 ρώσω
 οἱ νόμοι που ισχύουν ἀπὸ παλιά

 περνῶ τη ζωὴ μου

<p>ΧΟ. Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφας καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα γένος, κλυτὰν ὅς ἀμφέπεις Ἴταλίαν, μέδεις δὲ παγκοίνοις Ἐλευσινίας Δηροῦς ἐν κόλποις, ὦ Βακχεῦ, Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν ναιετῶν παρ' ὑγροῖς Ἴσμηνοῦ ρείθροις, ἀγρίου τ' ἐπὶ σποροῦ δράκοντος·</p>	<p>στροφὴ α΄</p> <p>1120</p> <p>1125</p>
<p>σὲ δ' ὑπὲρ διλόφου πέτρας στέροψ ὄπωπε λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιοι στείχουσι νύμφαι Βακχίδες Κασταλίας τε νᾶμα. Καί σε Νυσαίων ὀρέων κισσῆρεις ὄχθαι χλωρά τ' ἀ- κτὰ πολυστάφυλος πέμπει, ἀμβρότων ἐπετᾶν εὐαζόντων Θηβαίας ἐπισκοποῦντ' ἀγυιάς·</p>	<p>αντιστρ. α΄</p> <p>1130</p> <p>1135</p>
<p>τὰν ἐκ πασᾶν τιμᾶς ὑπερτάταν πόλεων ματρὶ σὺν κεραυνία· καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου, μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασίαν ὑπὲρ κλιτύν, ἢ στονόεντα πορθμόν.</p>	<p>στροφὴ β΄</p> <p>1140</p> <p>1145</p>
<p>Ἴὼ πῦρ πνειόντων χοράγ' ἄστρων, νυχίων</p>	<p>αντιστρ. β΄</p>

ΧΟ. Πολυσήμαντε, χαρά των ομματιών
της νύφης απ' τη Θήβα, σπορά του Δία
που βροντά κι αστράφτει· την ξακουστή
που σκέπεις Ιταλία· που βασιλεύεις
στους αγρούς της Ελευσίνας, στα πανηγύρια
της Δηώς, Βάκχε,
που κατοικείς στη Θήβα, τη μάνα πόλη
των Βακχών, κοντά στο ρέμα του Ισμηνού,
εκεί κοντά που σπάρθηκαν
του Δράκου τ' άγρια δόντια.

Της δάδας ο λαμπρός καπνός
στο βράχο με τις δυο κορφές σ' αντίκρισε·
εκεί που σεργιανούν βακχεύοντας οι νύμφες οι Κωρύκιες·
εκεί που ρέει το νερό της Κασταλίας κρήνης.
Από της Νύσας τα βουνά μαζί σου κατηφόρισαν
οι λόφοι του κισσού, τα περιγιάλια τα χλωρά
με τα πολλά σταφύλια και πάνε συντροφιά σου,
όταν στις Θήβας τα σοκάκια τριγυρνάς
κι όταν τραγούδια θεϊκά
λαλούν οι γλεντοκόποι.

Απ' όλες πιο πολύ
την αγαπάς την πόλη σου
και τη μητέρα σου την αστραποκαμένη.
Τώρα που ξαφνικός λοιμός μέσα στην πόλη
σέρνεται, ροβόλα τις πλαγιές του Παρνασσού
ή τα στενά περάσματα του πόντου που βουίζουν
κι έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις.

Χορευταρά, στων αστεριών
το πυρωμένο χοροστάσι, και χαροκόπε

φθεγμάτων ἐπίσκοπε,
 παῖ Διὸς γένεθλον, προφάνηθ',
 ὦναξ, σαῖς ἅμα περιπόλοις 1150
 Θυίαισιν, αἶ σε μαινόμεναι πάννουχοι
 χορεύουσι τὸν ταμίαν Ἰακχον.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Κάδμου πάροικοι καὶ δόμων Ἀμφίονος, 1155
 οὐκ ἔσθ' ὅποιον στάντ' ἄν ἀνθρώπου βίον
 οὐτ' αἰνέσαιμ' ἄν οὔτε μεμψαίμην ποτέ·
 τύχη γὰρ ὀρθοῖ καὶ τύχη καταρρέπει
 τὸν εὐτυχοῦντα τὸν τε δυστυχοῦντ' ἀεὶ·
 καὶ μάντις οὐδεὶς τῶν καθεστώτων βροτοῖς. 1160

Κρέων γὰρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί, ποτέ,
 σώσας μὲν ἐχθρῶν τήνδε Καδμείαν χθόνα,
 λαβὼν τε χώρας παντελῆ μοναρχίαν
 νῦθυνε, θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σποροῦ·
 καὶ νῦν ἀφεῖται πάντα. Τὰς γὰρ ἡδονὰς 1165
 ὅταν προδῶσιν ἄνδρες, οὐ τίθημι ἐγὼ
 ζῆν τοῦτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἠγοῦμαι νεκρόν.

Πλούτει τε γὰρ κατ' οἶκον, εἰ βούλει, μέγα,
 καὶ ζῆ τύραννον σχῆμι' ἔχων, ἐὰν δ' ἀπῆ
 τούτων τὸ χαίρειν, τᾶλλ' ἐγὼ καπνοῦ σκιᾶς 1170
 οὐκ ἄν πριαίμην ἀνδρὶ πρὸς τὴν ἡδονήν.

ΧΟ. Τί δ' αὖ τόδ' ἄχθος βασιλέων ἦκεις φέρων;

ΑΓ. Τεθνᾶσιν· οἱ δὲ ζῶντες αἴτιοι θανεῖν.

ΧΟ. Καὶ τίς φονεύει; τίς δ' ὁ κείμενος; λέγε.

ΑΓ. Αἷμων ὄλωλεν· αὐτόχειρ δ' αἰμάσσεται. 1175

ΧΟ. Πότερα πατρώας ἢ πρὸς οἰκείας χερός;

ΑΓ. Αὐτὸς πρὸς αὐτοῦ, πατρὶ μνησίας φόνου.

στα νυχτερινά παραμιλήματα,
βλαστάρι του Διός παιδί, πρόβαλε,
βασιλιά μου, με τις Θυιάδες τις συντρόφισσες,
που ξενυχτούν αλλοπαρμένες στο χορό
για σένα, τον αφέντη τους, το Βάκχο.
(Μπαίνει ένας αγγελιαφόρος.)

ΑΓΓΕΛΟΣ

Του Κάδμου γείτονες και των σπιτιών του Αμφίονα,
όσο κρατιέται στη ζωή, κανέναν άνθρωπο
ποτέ δε θα δοξάσω και ποτέ δε θα δικάσω.
Η τύχη στεριώνει τον τυχερό,
η τύχη σωριάζει τον άτυχο πάντα
κανείς δε μαντεύει των θνητών τα γραμμένα.
Ήταν, θαρρώ, ζηλευτός ως τα τώρα κι ο Κρέοντας
απ' τους εχθρούς της γλίτωσε τη γη του Κάδμου,
απόλυτος μονάρχης τη χώρα κυβέρνησε,
έσπειρε καλά παιδιά και θέριζε καρπούς
όλα τώρα σωριάστηκαν κάτω
όταν σκοτώσει τη χαρά του ο άνθρωπος,
δεν τον έχω να ζει, για ζωντανό νεκρό τον έχω.
Σόδιαζε πλούτη σωρό στο κατώι,
και, αν λαχταράς, ζήσε βασιλικά,
αν η χαρά σου πέταξε, δε σου χαράμιζα
ούτε καπνού σκιά, μπρος στη χαρά, να τ' αγοράσω.

- ΧΟ. Ποια πάλι δεινά στους βασιλιάδες φέρνεις;
ΑΓ. Είναι νεκροί και φταίν' οι ζωντανοί για τη θανή τους.
ΧΟ. Μίλα ποιος ο φονιάς και ποιος ο σκοτωμένος;
ΑΓ. Ο Αίμονας χάθηκε με το χέρι σφάχτηκε.
ΧΟ. Με του πατέρα ή με το δικό του;
ΑΓ. Μόνος του για του πατέρα φρένιασε το φόνο.

- ΧΟ. Ἦ μάντι, τοῦπος ὡς ἄρ' ὀρθὸν ἦνυσας.
 ΑΓ. Ὡς ᾧδ' ἐχόντων τᾶλλα βουλευεῖν πάρα.
 ΧΟ. Καὶ μὴν ὀρῶ τάλαιναν Εὐρυδίκην ὁμοῦ 1180
 δάμαρτα τὴν Κρέοντος· ἐκ δὲ δωμάτων
 ἦτοι κλύουσα παιδὸς ἢ τύχη περᾶ.

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

- Ἦ πάντες ἄστοί, τῶν λόγων ἐπηρεσθόμην
 πρὸς ἔξοδον στείχουσα, Παλλάδος θεᾶς
 ὅπως ἰκοίμην εὐγμάτων προσήγορος. 1185
 Καὶ τυγχάνω τε κληῖθρ' ἀνασπαστοῦ πύλης
 χαλῶσα, καί με φθόγγος οἰκείου κακοῦ
 βάλλει δι' ὧτων· ὑπτία δὲ κλίνομαι
 δείσασα πρὸς δμωαῖσι κάποπλήσσομαι.
 Ἄλλ' ὅστις ἦν ὁ μῦθος αὐθις εἶπατε· 1190
 κακῶν γὰρ οὐκ ἄπειρος οὔσ' ἀκούσομαι.
 ΑΓ. Ἐγώ, φίλη δέσποινα, καὶ παρῶν ἐρῶ,
 κούδεν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος·
 τί γὰρ σε μαλθάσσοιμ' ἂν ὧν ἐς ὕστερον
 ψευῆται φανούμεθ'; ὀρθὸν ἀλήθει' αἰεὶ. 1195
 Ἐγὼ δὲ σῶ ποδαγὸς ἐσπόμεν πόσει
 πεδίον ἐπ' ἄκρον, ἔνθ' ἔκειτο νηλεὲς
 κυνοσπάρακτον σῶμα Πολυνείκους ἔτι·
 καὶ τὸν μὲν, αἰτήσαντες ἐνοδίαν θεὸν
 Πλούτωνά τ' ὀργὰς εὐμενεῖς κατασχεθεῖν, 1200
 λούσαντες ἀγνὸν λουτρόν, ἐν νεοσπάσιν
 θαλλοῖς ὃ δὴ λέλειπτο συγκατήθομεν,
 καὶ τύμβον ὀρθόκρανον οἰκείας χθινοῦς
 χώσαντες αὐθις πρὸς λιθόστρωτον κόρης
 νυμφεῖον Ἄιδου κοῖλον εἰσεβαίνομεν. 1205
 Φωνῆς δ' ἄπωθεν ὀρθίων κωκυμάτων
 κλύει τις ἀκτέριστον ἀμφὶ παστάδα,

ΧΟ. Ω μάντη, αλήθεψαν τα λόγια σου.

ΑΓ. Έτσι μ' αυτά για τ' άλλα τώρα να σκεφτούμε.

(Ο αγγελιαφόρος ετοιμάζεται να φύγει. Τη στιγμή αυτή έρχεται από το παλάτι η Ευρυδίκη.)

ΧΟ. Μα να, τη δύστυχη βλέπω κοντά μας Ευρυδίκη, τη γυναίκα του Κρέοντα απ' το παλάτι βγαίνει, είτε για το παιδί της άκουσε είτε στην τύχη.

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

Συμπολίτες, πήρε τ' αυτί μου τα λόγια σας, περνώντας την αυλόθυρα, καθώς κινούσα να πάω στην Παλλάδα τη θεά να προσκυνήσω.

Στην τύχη, τη στιγμή που ξέσφιγγα της θύρας την αμπάρα για ν' ανοίξει, βουίζει στ' αυτιά μου του σπιτιού συμφορά λιγώθηκα και γέρνοντας στην αγκαλιά των γυναικών χάνω τον κόσμο.

Ό,τι και να 'ναι το κακό, πέστε το πάλι αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι και θ' ακούσω.

ΑΓ. Εγώ, καλή κυρά μου, που το 'δα, θα σ' το πω, κι απ' την αλήθεια τίποτα δεν κρύβω.

Γιατί να μαλακώσω τον πόνο σου, κι ύστερα ψεύτης να φανώ; Αλήθεια πάντα το σωστό.

Εγώ τον άντρα σου τον πήρα το κατόπι, σκιά του, ως το ψήλωμα του κάμπου, όπου ακόμη κείτονταν του Πολυνείκη το φριχτό κορμί κομμάτια.

Δέηση κάναμε στον Πλούτωνα και στην Εκάτη, να σπλαχνιστούν και να καταλαγιάσουν την οργή τους.

Με καθαρό νερό τον πεθαμένο λούσαμε, σε νικόκοπα κλαριά κάψαμε ό,τι απόμεινε και στήσαμε ψηλό σωρό με χώμα της πατρίδας.

Ύστερα ξεκινήσαμε για τη λιθόστρωτη τη νυφική σπηλιά του Χάρου και της κόρης.

Ακούει τότε μακριά κάποιος φωνές σπαραχτικές και θρήνους προς τη μεριά της ατραγούδιστης νυφούλας

καὶ δεσπότη Κρέοντι σημαίνει μολῶν·
τῷ δ' ἀθλίας ἄσημα περιβαίνει βοῆς
ἔρποντι μᾶλλον ἄσσον, οἰμώξας δ' ἔπος 1210
ἴησι δυσθρήνητον· ὦ τάλας ἐγώ,
ἄρ' εἰμὶ μάντις; ἄρα δυστυχεστάτην
κέλευθον ἔρπω τῶν παρελθουσῶν ὁδῶν;
παιδός με σαίνει φθόγγος. Ἀλλά, πρόσπολοι,
ἴτ' ἄσσον ὠκεῖς, καὶ παραστάντες τάφω 1215
ἀθρήσαθ', ἀρμόν χόματος λιθοσπαδῆ
δύντες πρὸς αὐτὸ στόμιον, εἰ τὸν Αἴμονος
φθόγγον συνίημι, ἢ θεοῖσι κλέπτομαι.
Τάδ' ἐξ ἀθύμου δεσπότητος κελευσμάτων
ἠθροῦμεν· ἐν δὲ λαισθίῳ τυμβεύματι 1220
τὴν μὲν κρεμαστὴν αὐχένος κατείδομεν,
βρόχῳ μιῶδει σινδόνας καθημμένην,
τὸν δ' ἀμφὶ μέσση περιπετῆ προσκείμενον,
εὐνής ἀποιμώζοντα τῆς κάτω φθορὰν
καὶ πατρὸς ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχος. 1225
Ὁ δ' ὡς ὀρᾷ σφε, στυγνὸν οἰμώξας ἔσω
χωρεῖ πρὸς αὐτὸν κἀνακωκύσας καλεῖ·
ὦ τλήμων, οἷον ἔργον εἴργασαι· τίνα
νοῦν ἔσχες; ἐν τῷ συμφορᾶς διεφθάρης;
Ἐξελθε, τέκνον, ἰκέσιός σε λίσσομαι. 1230
Τὸν δ' ἀγρίοις ὄσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
πτύσας προσώπῳ κούδεν ἀντειπῶν, ξίφους
ἔλκει διπλοῦς κνώδοντας, ἐκ δ' ὀρμωμένον
πατρὸς φυγαῖσιν ἤμπλακ'· εἴθ' ὁ δύσμορος
αὐτῷ χολωθείς, ὥσπερ εἴχ', ἐπενταθεῖς 1235
ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος, ἐς δ' ὑγρὸν
ἀγκῶν ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται·

και στον αφέντη τρέχει να το πει, τον Κρέοντα.
Αυτός, τα πόδια σέρνοντας βαριά, κοντοζυγώνει.
Του δέρνει τότε τ' αυτιά βαρύς βόγκος κι αλάλητος
στενάζει κι αφήνει θρηνολόγημα : «Ο δύσμοιρος
μην είμαι μάντης; απ' όσους δρόμους πέρασα,
μην πήρα τώρα την πικρότερη τη στράτα;
Η φωνή του παιδιού μου μου γνέφει δούλοι, τρέξτε,
γρήγορα, φτάστε στον τάφο κοντά και μπειτε μέσα
στο στόμα της σπηλιάς απ' τον αρμό της γκρεμισμένης
ξερολιθιάς κοιτάξτε: του Αίμονά μου
τη φωνή γρικώ, ή μήπως οι θεοί με πλανεύουν;»
Στις προσταγές του πικραμένου μας αφέντη
κοιτάμε και τι βλέπουμε; στο βάθος της σπηλιάς
εκείνη κρεμασμένη και γύρω στο λαιμό
θηλιά πλεγμένη με το στημόνι της ποδιάς
κι αυτόν πεσμένο πάνω της στη μέση να τη σφίγγει,
να σκούζει για το ταίρι του που χάθηκε στον Άδη,
για του γονιού τα έργα και τον άτυχο γάμο του.
Μόλις τον βλέπει ο Κρέοντας, βαθιά σπαράζει,
προχωρεί κοντά του και φωνάζει θρηνώντας:
«Τι έκανες, δύστυχε; τι έβαλες στο νου σου;
ποια συμφορά σε ρήμαξε; στα γόνατα,
στα γόνατα παρακαλώ, παιδάκι μου βγες έξω.»
Μα το παιδί, ρίχνοντας άγριες ματιές
τον έφτυσε στο πρόσωπο και δίχως λέξη να του πει
απ' το θηκάρι του τραβά το δίστομο μαχαίρι
ορμώντας ο πατέρας έξω, γλίτωσε· αστόχησε.
Θυμώνει με την τύχη του ο δόλιος, κι όπως ήταν
τέντωσε πίσω το κορμί και μπήγει το μαχαίρι
μέχρι τη μέση στα πλευρά και μισοπνοϊσμένος
με μαραμένα χέρια την κόρη σφιχταγκάλιασε.

- καὶ φυσιῶν ὄξειαν ἐκβάλλει ῥοὴν
λευκῆ παρειᾷ φοινίου σταλάγματος.
Κεῖται δὲ νεκρὸς περὶ νεκρῶ, τὰ νυμφικὰ 1240
τέλη λαχῶν δειλαιοσ εἰν Ἴιδου δόμοις,
δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν
ὄσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν.
- ΧΟ. Τί τοῦτ' ἀν εἰκάσειας; ἡ γυνὴ πάλιν
φρούδη, πρὶν εἰπεῖν ἐσθλὸν ἢ κακὸν λόγον. 1245
- ΑΓ. Καυτὸς τεθάμβηκ' ἐλπίσιν δὲ βόσκομαι
ἄχνη τέκνου κλύουσας ἐς πόλιν γόου
οὐκ ἀξιῶσειν, ἀλλ' ὑπὸ στέγης ἔσω
δμωαῖς προθήσειν πένθος οἰκεῖον στένειν.
Γνώμης γὰρ οὐκ ἄπειρος, ὥσθ' ἀμαρτάνειν. 1250
- ΧΟ. Οὐκ οἶδ' ἐμοὶ δ' οὖν ἢ τ' ἄγαν σιγὴ βαρὸν
δοκεῖ προσεῖναι χὴ μάτην πολλὴ βοή.
- ΑΓ. Ἄλλ' εἰσόμεσθα μὴ τι καὶ κατάσχετον
κρυφῆ καλύπτει καρδίᾳ θυμουμένη,
δόμους παραστείχοντες· εὖ γὰρ οὖν λέγεις· 1255
καὶ τῆς ἄγαν γὰρ ἐστὶ πού σιγῆς βάρος.
- ΧΟ. Καὶ μὴν ὄδ' ἄναξ αὐτὸς ἐφήκει
μνημ' ἐπίσημον διὰ χειρὸς ἔχων,
εἰ θέμις εἰπεῖν, οὐκ ἀλλοτρίαν
ἄτην, ἀλλ' αὐτὸς ἀμαρτῶν. 1260
- ΚΡ. Ἴὼ φρενῶν δυσφρόνων ἀμαρτήματα
στερεὰ θανατόεντ',
ὦ κτανόντας τε καὶ
θανόντας βλέποντες ἐμφυλίουσ.
Ἔωμοι ἐμῶν ἀνολβα βουλευμάτων. 1265

στροφή α '

Αγκομαχάει και ξετινάζει βρύση κόκκινες
σταλαγματιές στα μάγουλά της τα λευκά το αίμα.
Νεκρός παρέκει στη νεκρή· στου Χάρου το παλάτι
χαρές ο δόλιος γιόρτασε του γάμου: παράδειγμα,
πως η αστοχασιά το πιο τρανό κακό στον κόσμο.
(Η Ευρυδίκη μπαίνει σιωπηλή στο παλάτι.)

ΧΟ. Πώς το ξηγάς αυτό; η κυρά μας έφυγε πάλι,
προτού να πει μια λέξη, καλή κακή.

ΑΓ. Τα 'χω κι εγώ χαμένα· ελπίζω πως ακούγοντας
του γιου τη συμφορά, δεν καταδέχτηκε να κλάψει
μπρος στον κόσμο· θα βάλει τις γυναίκες στην αυλή
να σύρουν μοιρολόι για το πένθος του σπιτιού.
Αστόχαστη δεν είναι και δε θα κριματίσει.

ΧΟ. Δεν ξέρω· ασήκωτη, θαρρώ, κι η σιωπή,
καθώς ανώφελος κι ο μέγας θρήνος.

ΑΓ. Θα μάθουμε μπαίνοντας μέσα
μήπως κρυφό μυστικό στη βαριά
την ψυχή της κλειδώνει· καλά το λες,
και της μεγάλης σιωπής ασήκωτο το βάρος.

*(Ο αγγελιαφόρος αποχωρεί. Έρχεται ο Κρέοντας από τους αγρούς, συνο-
δευόμενος από φρουρούς που μεταφέρουν το νεκρό σώμα του Αίμονα.)*

ΧΟ. Μα να, κι ο βασιλιάς ο ίδιος φτάνει·
κι αν πρέπει να το πω, στα χέρια του
κρατεί σημάδι φανερό κι όχι μια ξένη

ΚΡ. Ωχού
αδέσποτου μυαλού πεισματικά
θανάτου κρίματα.
Βλέπετε σκοτωμένους
και φονιάδες, ένα σόι;
Ωχου, τύφλα μου συφοριασμένη·

- Ἴὼ παῖ, νέος νέω ξὺν μόρω,
αἰαῖ αἰαῖ,
ἔθανες, ἀπελύθης,
ἐμαῖς οὐδὲ σαῖσι δυσβουλίαις.
- ΧΟ. Οἴμ' ὡς ἔοικας ὄψὲ τὴν δίκην ἰδεῖν. 1270
- ΚΡ. Οἴμοι,
ἔχω μαθὼν δειλαιοσ· ἐν δ' ἐμῶ κάρᾳ
θεὸς τότε ἄρα τότε μέγα βάρος μ' ἔχων
ἔπαισεν, ἐν δ' ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς,
οἴμοι, λακπάτητον ἀντρέπων χαράν.
Φεῦ φεῦ, ἰὼ πόνοι βροτῶν δύσπονοι. 1275

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

- Ἦ δέσποθ', ὡς ἔχων τε καὶ κεκτημένος,
τὰ μὲν πρὸ χειρῶν τάδε φέρειν, τὰ δ' ἐν δόμοις
ἔοικας ἦκων καὶ τάχ' ὄψεσθαι κακά. 1280
- ΚΡ. Τί δ; ἔστιν αὖ κάκιον ἐκ κακῶν ἔτι;
- ΕΞ. Γυνὴ τέθνηκεν, τοῦδε παμμίτωρ νεκροῦ,
δύστηνος, ἄρτι νεοτόμοισι πλήγμασιν.
- ΚΡ. Ἴὼ, ἰὼ δυσκάθαρτος Ἴαιδου λιμὴν, αντιστρ. α' 1285
τί μ' ἄρα τί μ' ὀλέκεις;
- Ἦ κακάγγελτά μοι
προπέμψας ἄχνη, τίνα θροεῖς λόγον;
Αἰαῖ, ὀλωλότ' ἄνδρ' ἐπεχειργάσω.
Τί φῆς, ὦ παῖ; τίνα λέγεις μοι νέον,
αἰαῖ, αἰαῖ, 1290
σφάγιον ἐπ' ὀλέθρῳ,
γυναικεῖον ἀμφικεῖσθαι μόρον;
- ΧΟ. Ὅραν πάρεστιν· οὐ γὰρ ἐν μυχοῖς ἔτι.
- ΚΡ. Οἴμοι,
κακὸν τόδ' ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας 1295

ώχου, παιδί μου, πέθανες νιος
ωχ κι ωχ
κι άγουρος πας στο θάνατο
από δική μου αστοχασιά κι όχι δική σου.

ΧΟ. Αλίμονο, είδες αργά, θαρρώ, το δίκιο.

ΚΡ. Αλίμονο, φωτίστηκα, ο σκότεινος. Κάποιος θεός
με τύφλωνε, με χτύπαγε βαριά
στην κεφαλή μου, με βρόνταγε σε στράτες άγριες
κι ανάσκελα ποδοπατούσε τη χαρά μου.
Αχ κι αχ, καημοί των ανθρώπων αγιάτρευτοι.
(*Ο εξάγγελος βγαίνει από το παλάτι.*)

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

Ήρθες χορτάτος συμφορές, αφέντη μου·
άλλες κρατάς στα χέρια σου κι άλλες,
θαρρώ, θα δεις, σαν έμπεις γρήγορα στο σπίτι.

ΚΡ. Μα τι; Υπάρχουν και χειρότερα απ' τα χειρότερα;

ΕΞ. Η γυναίκα σου πέθανε· η καλομάνα του νεκρού·
η δύστυχη, πριν λίγο κομματιάστηκε.

ΚΡ. Ωχού,
ωχού, αλύπητο λιμάνι του θανάτου,
γιατί με σφριάζεις;
Ω, συ που με πικρά με προβοδάς
και φοβερά μαντάτα, τι μουρμουρίζεις;
αλιά μου, τον πεθαμένον αποτελειώνεις.
Τι λες, παιδάκι μου, για ποιο καινούριο λες, αλίμονο,
σφαχτάρι, για ποιας γυναίκας μοίρα
που μ' αγκαλιάζει του χαμού;

(*Οι πύλες του παλατιού ανοίγουν και το νεκρό σώμα της Ευρυδί-
κης μεταφέρεται στη σκηνή.*)

ΧΟ. Μπορείς να δεις· κρυφό δεν είναι πια.

ΚΡ. Ωχού! Βλέπω το δεύτερο κακό, ο κακορίζικος.

- Τίς ἄρα, τίς με πότμος ἔτι περιμένει;
Ἔχω μὲν ἐν χεῖρεσσιν ἄρτίως τέκνον,
τάλας, τὸν δ' ἔναντα προσβλέπω νεκρόν.
Φεῦ φεῦ μᾶτερ ἀθλία, φεῦ τέκνον. 1300
- ΕΞ. Ἦ δ' ὀξύπληκτος ἡμένη βωμία
λύει κελαινὰ βλέφαρα, κωκύσασα μὲν
τοῦ πρὶν θανόντος Μεγαρέως κενὸν λέχος,
αὐθις δὲ τοῦδε, λοίσθιον δὲ σοὶ κακὰς
πράξεις ἐφυμνήσασα τῷ παιδοκτόνῳ. 1305
- ΚΡ. Αἰαῖ αἰαῖ, στροφὴ β´
ἀνέπταν φόβῳ. Τί μ' οὐκ ἀνταίαν
ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει;
δειλαιος ἐγώ, αἰαῖ, 1310
δειλαία δὲ συγκέκραμαι δύα.
- ΕΞ. Ὡς αἰτίαν γε τῶνδε κακείνων ἔχων
πρὸς τῆς θανούσης τῆσδ' ἐπεσκήπτου μόρων.
- ΚΡ. Ποίῳ δὲ κάπελύετ' ἐν φοναῖς τρόπῳ;
- ΕΞ. Παίσασ' ὑφ' ἦπαρ αὐτόχειρ αὐτήν, ὅπως 1315
παιδὸς τόδ' ἦσθητ' ὀξυκώκυτον πάθος.
- ΚΡ. Ὡμοι μοι, τάδ' οὐκ ἐπ' ἄλλον βροτῶν
ἐμᾶς ἀρμόσει ποτ' ἐξ αἰτίας.
Ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ σ' ἔκανον, ὦ μέλεος,
ἐγώ, φάμ' ἔτυμον. Ἴὼ πρόσπολοι, 1320
ἀπάγετέ μ' ὅτι τάχος, ἄγετέ μ' ἐκποδῶν,
τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα. 1325
- ΧΟ. Κέρδη παραινεῖς, εἴ τι κέρδος ἐν κακοῖς·
βράχιστα γὰρ κράτιστα τὰν ποσὶν κακά.

- Ποια μοίρα, ποια με καρτερεί ακόμα;
κρατώ στα χέρια το παιδί μου ζεστό,
ο μαύρος, κι άλλο νεκρό μπροστά μου βλέπω.
Αχ, άμοιρη μητέρα, κι αχ, παιδάκι μου.
- ΕΞ. Μπρος στο βωμό με μυτερό λαβώθηκε μαχαίρι
και βύθισε τα βλέφαρά της στο σκοτάδι.
Του Μεγαρέα θρήνησε, που πέθανε νωρίτερα,
το άδειο στρώμα κι αυτόν εδώ, κι ύστερα σένα
καταράστηκε, τον παιδοκτόνο, κακό να σε βρει.
- ΚΡ. Συμφορά μου,
τρομάρα μου πήρε το νου. Γιατί κανείς
δε με χτυπά κατάστηθα με δίκοπο μαχαίρι;
ο μαύρος κι έρμος, αχ,
σε μαύρη λιώνω συμφορά.
- ΕΞ. Αιτία του θανάτου, κι αυτού και κείνου,
η πεθαμένη σ' ονομάτιζε.
- ΚΡ. Και πώς στο Χάρο δόθηκε;
- ΕΞ. Χτύπησε με το χέρι της κάτω από το συκώτι,
σαν άκουσε τον πολυδάκρυτο χαμό του γιου της.
- ΚΡ. Αλίμονο, άλλος κανείς θνητός ποτέ,
εγώ μονάχα, θα φορτωθώ μ' αυτό το κρίμα.
Εγώ, εγώ σε σκότωσα, ο μαύρος, αχ,
εγώ, αλήθεια λέω. Πάρτε με, δούλοι,
σύρτε με γρήγορα μακριά,
γιατί δεν είμαι παρά τίποτα.
- ΧΟ. Κέρδος ζητάς· αν είναι κέρδος τα δεινά·
είναι καλό, λίγο καιρό στις πίκρες να σκοντάφτεις.

- ΚΡ. Ἴτω ἴτω, αντιστρ. β´
φανήτω μόρων ὁ κάλλιστ' ἐμῶν
ἐμοὶ τερμίαν ἄγων ἀμέραν 1330
ὑπατος ἴτω, ἴτω,
ὅπως μηκέτ' ἄμαρ ἄλλ' εἰσίδω.
- ΧΟ. Μέλλοντα ταῦτα. Τῶν προκειμένων τι χρὴ
πράσσειν· μέλει γὰρ τῶνδ' ὅτοισι χρὴ μέλειν. 1335
- ΚΡ. Ἄλλ' ὧν ἐρῶμεν ταῦτα συγκατηξάμην.
- ΧΟ. Μή νυν προσεύχου μηδέν· ὡς πεπτρωμένης
οὐκ ἔστι θνητοῖς συμφορᾶς ἀπαλλαγί.
- ΚΡ. Ἄγοιτ' ἂν μάταιον ἄνδρ' ἐκποδῶν,
ὅς, ὃ παῖ, σέ τ' οὐχ ἐκὼν κατέκανον 1340
σέ τ' αὐτάνδ', ὧμοι μέλεος, οὐδ' ἔχω
πρὸς πότερον ἴδω, πᾶ κλιθῶ· πάντα γὰρ
λέχρια τὰν χεροῖν, τὰ δ' ἐπὶ κρατὶ μοι 1345
πότημος δυσκόμιστος εἰσήλατο.
- ΧΟ. Πολλῶ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
πρῶτον ὑπάρχει· χρὴ δὲ τά γ' εἰς θεοὺς
μηδὲν ἀσεπτεῖν; μεγάλοι δὲ λόγοι 1350
μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων
ἀποτείσαντες
γῆρα τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- 1328 ἴτω, ἴτω (ἔρχομαι)
 φανήτω μόρων....ὑπατος
 ἀμέραν (ἄμαρ = ἡμαρ)
- ὅπως μηκέτ'.....εἰσίδω
 μέλλοντα ταυτά (εἰσιν)
 τῶν προκειμένων.....πράσσειν
 μέλλει.....χρή μέλλειν
- ῶν ἐρῶμεν (ἐράω -ῶ)
 ὡς πεπρωμένης.....ἀπαλλαγῆ
- ἄγοιτ' ἄν (αντί ἄγετε) ἐκπο-
 δῶν
 μάταιον
- 1340 σε τ' αὖ τάνδε
 ὄμοι
 μέλεος, -α, -ον
 πρὸς πότερον ἴδω
 πᾶ κλιθῶ
 λέχρια τάν (τὰ ἐν) χερσίν
 λέχριος
 τά δ' ἐπὶ κρατί μοι
 πότμος δυσκόμιστος
 εἰσάλλομαι
 πολλῶ.....ὑπάρχει
- ἀσεπτῶ
- 1350 μεγάλοι λόγοι
 μεγάλας πληγὰς
 ὑπέρανχος
 ἀποτείσαντες (ἀποτίνω)
 γῆρα τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν
 (γνωμ. ἀορ.)
- μακάρι να ἐρθει
 η συντακτ. σειρά: **φανήτω μόρον ἐμῶν ὑπα-
 τος, ὁ κάλλιστ' ἄγων τερμίαν ἀμέραν** = ας
 ἐρθει η τελευταία μοίρα μου και ας μου φέ-
 ρει την ποθητή μέρα του θανάτου μου
 για να μη δω άλλη μέρα
 αυτά θα γίνουν στο μέλλον
 ανάγκη είναι να ασχοληθούμε με τα παρόντα
 το πλήρες: **μέλλειν γὰρ τῶνδε ἐκείνοις,
 ὅτιοι (= οἰστίσι) χρή μέλλειν** = γι' αυτά
 φροντίζουν αυτοί που πρέπει να φροντίζουν
 ὅσα ποθῶ
 γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούν να ξεφύγουν
 ἀπὸ τη μοιραία συμφορὰ
 πάρτε με μακριὰ ἀπὸ δω
- ἀμυαλο, ἀχρηστο, ασεβῆ
 εσένα την ἴδια (εννοεῖ τη γυναίκα του)
 αλίμονο
 ἀχρηστος, ἀνόφελος, δύστυχος
 σε ποιον ἀπὸ τους δύο να κοιτάξω
 που να στηριχθῶ
 ἔχασα ὅλα ὅσα εἶχα στα χέρια μου
 πλάγιος, στραβός
 ἄλλα (ἔπεσαν) πάνω στο κεφάλι μου
 μοίρα ἀβάσταχτη
 πέφτω ορμητικά, ενσκήπτω
 η συντακτ. σειρά: **τὸ φρονεῖν ὑπάρχει πολ-
 λῶ πρῶτον εὐδαιμονίας** = η φρόνηση είναι
 το πιο σημαντικό στοιχείο της ευδαιμονίας
 ασεβῶ
 κομπορρημοσύνη, καυχησιολογίες
 μεγάλες τιμωρίες
 υπερήφανος
 ἀφοῦ πληρώσουν
 διδάσκουν, συνήθως, στα γηρατεία τους τη
 φρόνηση στους ἄλλους

17. Σαράντης Καραβούζης, *Αρχαϊκό*. Σχέδιο. Χρωματιστά μολύβια.
Ιδιωτική συλλογή.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ - ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (1-99)

*«Μέρος ὄλον τραγωδίας τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου»
(Αριστ. Περί Ποιητικῆς 1452b)*

Πρόσωπα : Αντιγόνη-Ισμήνη

Ο σκηνικός χώρος απεικονίζει το προαύλιο των ανακτόρων της Θήβας. Το έργο αρχίζει με την ανατολή του ήλιου. Την προηγούμενη μέρα έχουν σκοτωθεί, μετά από μονομαχία, ο Ετεοκλής και ο Πολυνείκης. Ο στρατός των Αργείων που είχε πολιορκήσει την πόλη, τρέπεται σε φυγή. Ο Κρέων αναλαμβάνει την εξουσία.

Η Αντιγόνη καλεί την αδελφή της Ισμήνη έξω από τα ανάκτορα, για να της ανακοινώσει τη διαταγή του βασιλιά.

- 1. ὦ κοινόν.....κάρα·** η παρουσίαση των προσώπων γίνεται με προσφωνήσεις (στ. 1 και 11). Ολόκληρη η φράση αποτελεί έκφραση βαθιάς αδελφικής αγάπης. Το πάθος της Αντιγόνης δίνει τον κυρίαρχο τόνο στο δράμα.
- 2. τῶν ἀπὸ Οἰδίπου κακῶν·** η κατάρα των θεών βαραίνει πάνω στον βασιλικό οίκο των Λαβδακιδών. Η κατάρα αυτή οδήγησε τον Οιδίποδα στην πατροκτονία, την αιμομιξία, την αυτοτύφλωση· οδήγησε ακόμη τα παιδιά του στη διπλή αδελφοκτονία και προμηνύει συμφορές για τις δύο κόρες.
- 7-8. καὶ νῦν.....ἀρτίως·** η Αντιγόνη αποκαλεί τον Κρέοντα με τον προηγούμενο στρατιωτικό του τίτλο και όχι με τον τίτλο του βασιλιά. Το κήρυγμα, στο οποίο αναφέρεται η Αντιγόνη, είναι η διαταγή του Κρέοντα που εκδίδεται σε ώρες κρίσιμες για την πόλη: ο Πολυνείκης, ως προδότης, πρέπει να μείνει άταφος.
- 10. πρὸς τοὺς φίλους....κακά·** ο Πολυνείκης θα έχει την ίδια μοίρα με τους Αργείους, τους εχθρούς της πόλης. Ο Σοφοκλής (στ. 1081) παίρνει ως δεδομένο πως η ταφή δεν απαγορεύτηκε μόνο για τον Πολυνείκη αλλά για όλους τους Αργείους νεκρούς. Έτσι οι συμφορές πλήττουν τους εχθρούς αλλά και τους φίλους, δηλαδή τον Πολυνείκη.
- 11. ἐμοὶ μὲν.....φίλων·** απληροφόρητη η Ισμήνη αποκαλύπτει την εσωστρέφεια της προσωπικότητάς της.
- 13. δυοῖν ἀδελφοῖν.... δύο·** ο τραγικός θάνατος των δύο αδελφών βαθαίνει την οικογενειακή τραγωδία των Λαβδακιδών.
- 15. ἐπεὶ δὲ φροῦδος.....στρατός·** από τους επτά ηγέτες που έλαβαν μέρος στην εκστρατεία εναντίον των Θηβαίων διασώθηκε μόνον ο Άδραστος, πεθερός του Πολυνείκη.
- 16. ἐν νυκτί τῇ νῦν·** αυτή τη νύχτα που μόλις πέρασε· δίνεται έτσι από τον ποιητή η χρονική αφετηρία της τραγωδίας. Λίγο αργότερα, στην πάροδο, ο χορός θα χαιρετήσει τον ήλιο που ανατέλλει.

18. **ἤδη καλῶς.... πυλῶν**· ειρωνικός ο τόνος της Αντιγόνης μπροστά στην απάθεια της Ισμήνης.
Με τη φράση *αὐλείων πυλῶν* προσδιορίζεται ο σκηνικός χώρος.
19. **τοῦδ'..... κλύοις**· δικαιολογείται η πρωινή συνάντηση των δύο αδελφών.
Η Αντιγόνη προετοιμάζει ψυχολογικά την Ισμήνη για τη σοβαρή ανακοίνωση που θα ακολουθήσει.
20. **δηλοῖς γάρ.....ἔπος**· η ταραχή της Αντιγόνης προβληματίζει την Ισμήνη.
- 21-22. **οὐ γὰρ τάφου.....ἔχει**· απαντά με ερώτηση. Έτσι η Αντιγόνη εκφράζει την οργή, την αγανάκτηση και την αποδοκιμασία της στη διαταγή του Κρέοντα. Η χρήση των περιφραστικών παρακειμένων τονίζει την ψυχική έξαψη της Αντιγόνης.
23. **ὡς λέγουσι**· προφανώς αντιδρά στη διαταγή του Κρέοντα. Κατά την Αντιγόνη είναι δίκαιη η ταφή του Ετεοκλή, άδικο όμως είναι να παραμείνει άταφος ο Πολυνείκης.
25. **ἔκρυσεν..... νεκροῖς**· γνωστή από την αρχαιότητα η τιμή αλλά και ο σεβασμός προς τους νεκρούς. Ο νεκρός έπρεπε να ταφεί και να προσφερθούν οι νεκρικές τιμές· διαφορετικά ούτε την πύλη του Άδη μπορούσε να διαβεί ούτε τη μεταθανάτια γαλήνη να εξασφαλίσει, (πρβλ. *Ιλ. Ψ 71-74, Οδ. λ. 72-73, Ηροδ. 9, 78-79*).
- Η διαταγή του Κρέοντα στηρίζεται στο γεγονός ότι ο Πολυνείκης στράφηκε εναντίον της πατρίδας του. Εκφράζει δηλαδή την ηθική των χρόνων του: *φιλει τὸν φιλοῦντα καὶ μίσει τὸν μισοῦντα*.
- Ιστορικά, και για τον προδότη υπήρχε ταφή κατ' ανοχή, έξω όμως από τα όρια της πόλης. Ο στρατηγός Φωκίων, που κατηγορήθηκε ως προδότης, τάφηκε στη Μεγαρίδα. Αυτή την παράδοση της ταφής παραβιάζει ο Κρέων.
26. **τὸν δ' ἄθλιως.....νέκυν**· προφανώς αναφέρεται στον θάνατο και όχι στην προδοσία του Πολυνείκη.
- 27-30. **ἀστοῖσί φασιν..... βορᾶς**· η Αντιγόνη μεταφέρει στην Ισμήνη τη διαταγή του Κρέοντα.
31. **τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα**· ειρωνεία.
32. **λέγω γὰρ κάμει**· δείγμα δραματουργικής τελειότητας. Λακωνικά ο ποιητής αποκαλύπτει τον ψυχικό κόσμο της ηρωίδας.
33. **καὶ δεῦρο νεῖσθαι**· προοικονομείται θεατρικά η εμφάνιση του χορού και του Κρέοντα.
36. **φόνον..... δημόλευστον**· οι αρχαίοι επέβαλλαν τον δημόσιο λιθοβολισμό σε προδότες και ιεροσύλους (πρβλ. Ηροδ. 9,5). Ο «δημόλευστος» φόνος δεν αναφέρεται πουθενά αλλού στο δράμα.
38. **εἴτ' εὐγενής....κακή**· αρχαϊκή ηθική: η καταγωγή από αριστοκρατική οικογένεια επιβάλλει την προσαρμογή σε συγκεκριμένα πρότυπα. Σαφής είναι η προσπάθεια της Αντιγόνης να κεντρίσει τη φιλοτιμία της Ισμήνης.
40. **λύουσα ἢ ἄπτουσα**· έκφραση αμηχανίας και ταραχής από την Ισμήνη.

41. **εἰ ξυμπονήσεις.....σκόπει**· η Αντιγόνη προτείνει στην Ισμήνη να την βοηθήσει· ταυτόχρονα δηλώνει την αμετάκλητη απόφασή της να θάψει τον Πολυνείκη.
 Η απόφαση της Αντιγόνης προοικονομεί την εξέλιξη του μύθου.
42. **ποιόν τι κινδύνευμα... ποτ' εἶ**· η διστακτικότητα της Ισμήνης αποκαλύπτεται από τη φράση *ποιόν κινδύνευμα* = ποια επικίνδυνη πράξη. Φανερή η διαφορά του ήθους των δύο αδελφών.
- 49-52. **οἴμοι φρόνησον.....αὐτοργῶ χερί**· η απαρίθμηση των δεινών του Οιδίποδα από την Ισμήνη αποβλέπει στο να αποτρέψει την Αντιγόνη από την ταφή.
- 53-54. **ἔπειτα μήτηρ...βίον**· ο ατιμωτικός θάνατος της μητέρας.
- 58-60. **νῦν δέ.....παρέξιμεν**· επαναφορά στο παρόν· τραγική κρέμεται πάνω στα κεφάλια των δύο κοριτσιών η κατάρα των Λαβδακιδών.
- 61-62. **ἀλλ' ἔννοεῖν.....μαχομένα**· σαφής έκφραση πατριαρχικού δικαίου.
- 65-68. **ἐγὼ μὲν.....οὐδένα**· υποταγή στην εξουσία με επαρκή δικαιολογία. Η Ισμήνη θέλει, αλλά δεν μπορεί. Αντίθετα η Αντιγόνη, ο θεατρικός αντίποδας της Ισμήνης, και θέλει και μπορεί.
- 69-70. **οὗτ' ἄν.....μέτα**· η ρήξη με την Ισμήνη άμεση. Φύση ισχυρή η Αντιγόνη, γίνεται σκληρή και πείσμων μπροστά στη δειλία της Ισμήνης.
72. **θάψω.....θανεῖν**· σαφής και έντονη δήλωση της Αντιγόνης ότι θα αψηφήσει τη διαταγή του Κρέοντα, θυσιάζοντας τη ζωή της.
73. **φίλη μετ' αὐτοῦ....μέτα**· οι επαναλήψεις τονίζουν την αδελφική αγάπη.
74. **ὄσια πανουργήσασ'**· οξύμωρο· η Αντιγόνη παραβιάζει την επιταγή της εξουσίας, αλλά η πράξη της συμφωνεί με τη θεϊκή επιταγή.
77. **τὰ τῶν θεῶν....ἔχε**· προβολή όχι πια της αδελφικής αγάπης αλλά της θεϊκής επιταγής.
82. **οἴμοι.....ὑπερδέδοικά σου**· έκδηλος ο φόβος της Ισμήνης για τη ζωή της Αντιγόνης.
83. **τὸν σόν.....πότμον**· απόρριψη από την Αντιγόνη του δικαιολογημένου φόβου της Ισμήνης.
- 86-87. **οἴμοι.....σιγῶσα**· τη σιωπή της Ισμήνης θεωρεί προσβλητική η Αντιγόνη· κι όμως, αν η Ισμήνη μιλούσε, το σχέδιο θα ανατρεπόταν.
88. **ἐπὶ ψυχροῖσι**· η φράση αναφέρεται στην απειλή του θανάτου, αν η Αντιγόνη θάψει τον Πολυνείκη.
89. **οἷς**· αναφέρεται στον Πολυνείκη και τους χθόνιους θεούς.
90. **ἀλλ' ἀμηχάνων ἐρῶς**· ρεαλιστική αντίληψη για τη ζωή· διαγράφεται ταυτόχρονα το ήθος της Ισμήνης, που προσαρμόζεται στην κρατική εξουσία και την κοινωνική αντίληψη της εποχής. Τελείως αντίθετο το ήθος της Αντιγόνης. Ο Σοφοκλής χρησιμοποιεί την τεχνική *των αντίθετων χαρακτήρων*.
- 93-94. **ἐχθαρῆ...ἐχθρά**· η επανάληψη αποκαλύπτει τη στάση της Αντιγόνης προς την Ισμήνη. Αποκαλύπτει ακόμη την αμετάκλητη απόφαση της Αντιγόνης. Η απόφαση αυτή διατηρεῖ τους θεατές σε κατάσταση εναγώνιας αναμονής.

95. **ἀλλ' ἔα.....δυσβουλίαν**· ειρωνεία.
 98. **στεῖχε**· η Αντιγόνη φεύγει από την αριστερή πάροδο, ενώ η Ισμήνη αποσύρεται στο εσωτερικό των ανακτόρων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Διαφαίνεται από τον πρόλογο ο βασικός άξονας πάνω στον οποίο θα οργανωθεί η εξέλιξη της τραγωδίας; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
2. Πώς διαγράφεται το ήθος της Αντιγόνης και της Ισμήνης στον πρόλογο; Ποια θεατρική σκοπιμότητα υπηρετεί η διαγραφή αυτή των χαρακτήρων;
3. Ο Κρέων στον πρόλογο είναι παρών, αν και δεν παρουσιάζεται στη σκηνή. Πώς προβάλλεται η παρουσία του και ποια χαρακτηριστικά αποδίδονται σ' αυτόν;
4. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές ο πρόλογος;
5. Να υπογραμμίσετε στα λόγια της Ισμήνης τις λέξεις που αποκαλύπτουν την ψυχική κατάσταση της Αντιγόνης.
6. Να χαρακτηρίσετε τους υποθετικούς λόγους των στ. 86-87 και 93.
7. Να αντιστοιχίσετε, σύμφωνα με τη σημασία, τις δύο στήλες των λέξεων.

α. <i>κάρα</i>	1. ακατόρθωτος
β. <i>έσθλή</i>	2. ευγενής
γ. <i>δυσκλεής</i>	3. κεφάλι
δ. <i>άμηχανος</i>	4. ντροπιασμένος

ΠΑΡΟΛΟΣ (100-161)

*«Η πρώτη λέξις ὄλη χοροῦ»
 Αριστ. Περί ποιητικῆς 1452b*

Ο χορός μπαίνει από τη δεξιά πάροδο στην ορχήστρα. Αποτελείται από δεκαπέντε γέροντες Θηβαίους. Η εμφάνισή τους είναι μεγαλοπρεπής. Συννοδεύονται από αυλητή, που ρυθμίζει το βήμα τους, και καταλαμβάνουν τη θέση τους στην ορχήστρα, χωρισμένοι σε δύο ημιχόρια. Εκφράζουν τη χαρά τους για τη σωτηρία της πόλης και περιμένουν την απόφαση του βασιλιά.

Ολόκληρη η πάροδος διαρθρώνεται σε δύο ζεύγη στροφών, το καθένα από τα οποία αποτελείται από μία στροφή και μία αντιστροφή, με ποικιλία μέτρων, ανάλογη μουσική και κατάλληλες μιμικές κινήσεις του χορού. Οι θεατές με την πάροδο εκτονώνονται από την ένταση του προλόγου.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

100-104. άκτις αελίου.....βλέφαρον (*ω! ηλιαχτίδα.....της χρυσής ματόκλαδο*)· ο χορός χαιρετίζει τον ήλιο. Είναι ενδιαφέρον ότι το δράμα αρχίζει τη στιγμή που ο ήλιος ανατέλλει στον Υμηττό. Έτσι ταυτίζονται ο χρόνος του δράματος και της παράστασης.

101-102. έπταπύλω Θήβα (*στην Θήβα την επτάπυλη*)· επτά οι πύλες της πόλης, επτά οι στρατηγοί των Αργείων, ένας απέναντι σε κάθε πύλη, επτά και οι Θηβαίοι υπερασπιστές τους.

104-105. Διρκαίων ύπερ ρέεθρων (*απ΄ τις πηγές της Δίρκης πέρα*)· η πηγή της Δίρκης βρισκόταν δυτικά της πόλης, ενώ ο Ισμηνός ανατολικά. Η Δίρκη ήταν κόρη του Ήλιου και γυναίκα του Λύκου, μυθικού βασιλιά των Θηβών.

107. φῶτα.....πανσαγία (*τον πολεμιστή.....της φυγής*)· περιληπτική απόδοση του στρατού των Αργείων, των οποίων χαρακτηριστικό γνώρισμα ήταν η λευκή ασπίδα.

110-111. Πολυνείκης.....έξ άμφιλόγων (*Ο Πολυνείκης.....μισόλογα*)· λογοπαίγνιο με το όνομα Πολυνείκης (Πολυνείκης = εριστικός). Ηγέτης των Αργείων ήταν ο Πολυνείκης, γαμβρός του βασιλιά του Αργούσ Αδράστου. Οδήγησε τον στρατό των Αργείων κατά της Θήβας, για να διεκδικήσει τα δικαιώματά του στον θρόνο.

113. αϊετός.....ύπερέπτα (*σαν αετός.....πετούσε*)· παραστατική απεικόνιση των Αργείων πολιορκητών που επιτίθενται σαν αετός εναντίον της Θήβας.

αντιστροφή α΄

117-121. στάς δ΄.....πλησθῆναι (*ζυγιάστηκαν....χορτάσει*)· παραστατική απεικόνιση της αιματηρής επίθεσης.

123. Ἥφαιστον (*φωτιά*)· μετωνυμία.

125-126. άντιπάλου.....δράκοντος (*και δύσκολα....στο χέρι*)· οι Θηβαίοι παρομοιάζονται με δράκοντες. Άλλωστε, κατά τον μύθο, οι Θηβαίοι ήσαν δρακοντογενείς. Ο Κάδμος, ο ιδρυτής της Θήβας, έσπειρε τα δόντια του δράκου που σκότωσε και φύτρωσαν οι Θηβαίοι. Η εικόνα της συμπλοκής αετού και δράκου είναι γνωστή από τον Όμηρο (*M, 201-2*).

127-128. Ζεύς....ύπερεχθαίρει (*Ο Δίας....κομπασμού*)· αιτία της ήττας των Αργείων ήταν η θεϊκή οργή. Ο Δίας συντρίβει τους αλαζόνες.

130-133. χρυσοῦ καναχῆς.....ἀλαλάξαι (βροντοχτυπώντας υπερόπτες.....ν' αλαλάξει)· ο κεραινός του Δία γίνεται το όργανο της θείας τιμωρίας εναντίον του αλαζόνα Καπανέα (πρβλ. *Φοίνισσες*, 1180). Η προσωπική μοίρα του Καπανέα εκφράζει τη μοίρα όλου του στρατού. Εκφραστικά ισχυρή η αντίθεση αλαζονείας και πτώσης.

Β' Σύστημα στροφή β'

134-140. ἀντιτύπα δ'δεξιόσειρος (πέφτει...επιδέξιος)· αλληπάλληλες εικόνες παρουσιάζουν τη συντριβή των Αργείων.

141. ἐπὶ λοχαγοί' οι επτά στρατηγοί των Αργείων: Αμφιάραος, Τυδέας, Ετέοκλος, Ιππομέδοντας, Καπανέας, Παρθενοπαίος, Πολυνείκης.

143. Ζηνὶ τροπαίῳ (το Δία τον τροπαιούχο)· η νίκη αποδίδεται στον Δία.

144-147. πλὴν τοῖν στυγεροῖν.....ἄμφω (εκτός από τους δόλιους.....μερίδιο θανάτου)· ο χορός αναφέρεται στον αμοιβαίο θάνατο των δύο αδελφών. Έτσι ο ποιητής επανέρχεται στην υπόθεση του δράματος.

αντιστροφή β'

148-154. ἀλλὰ γάρ.....ἄρχοι (τώρα πια η Νίκη...λυγίεσαι, Θήβα)· ο χορός αντιπαρέρχεται γρήγορα την αδελφοσφαγή. Προτρέπει σε ολονύχτιους χορούς προς τιμήν του Διονύσου, προστάτη της Θήβας.

155-161. ἀλλ' ὄδε....πέμψας (Αλλά να, ο Κρέοντας.....τη συνάθροιση)· η αναγγελία της εισόδου του Κρέοντα διακόπτει το λυρικό μέλος. Οι απροσδόκητες συντυχίες από τους θεούς τον ανακήρυξαν βασιλιά. Αυτός έχει καλέσει τον χορό, που αναμένει τις προσταγές του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μετά από ποιο μέρος του δράματος ακολουθεί η πάροδος; Ποιο είναι το επόμενο μέρος;
2. Ποιο είναι το βασικό θέμα της παρόδου; Με ποιον τρόπο εκφράζεται;
3. Πώς συνδέεται η πάροδος με τα προηγούμενα;
4. Φαίνεται από την πάροδο η στάση του χορού απέναντι στον Κρέοντα;
5. Το τραγούδι του χορού σκιάζεται από τον θάνατο των δύο αδελφών. Ποια άλλη σκιά πέφτει βαριά πάνω στην πόλη, όπως φαίνεται από τον πρόλογο;
6. Νομίζετε ότι από την πλευρά της θεατρικής οικονομίας η πάροδος και ο πρόλογος αποτελούν αντίθεση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
7. Θεωρείτε την πάροδο περιττό ή απαραίτητο κομμάτι στο έργο;

ΠΡΩΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (162-331)

*«Μέρος ὄλον τῆς τραγωδίας τὸ μεταξὺ ὄλων χορικῶν μελῶν»
Αριστ. Περὶ ποιητικῆς 1452b*

Α΄ Σκηνή: στ. 162-222. Πρόσωπα: Κρέων-Χορός.

Στη σκηνή εμφανίζεται ο Κρέων από τη μεσαία πύλη των ανακτόρων. Φοράει βασιλική στολή και φέρει τα σύμβολα της εξουσίας, το σκήπτρο και το στέμμα. Συνοδεύεται από δύο δορυφόρους ή κήρυκες. Προχωράει με μεγαλοπρέπεια και απευθύνει στον χορό τις προγραμματικές του διακηρύξεις, στην ουσία όμως την απαγόρευση της ταφής του Πολυνείκη.

162-163. τὰ μὲν δὴ πόλεως...πάλιν (Πολίτες.....μέγα σάλο): η μεταφορά, που εικονίζει την πόλη ως πλοίο, είναι πολύ δημοφιλής στην αρχαία λογοτεχνία. Η σωτηρία της πόλης αποδίδεται στους θεούς.

163-166. ὑμᾶς δ' ἐγὼ.....ικέσθαι (εγώ με κήρυκες.....κάλεσα): σαφής η προσπάθεια του Κρέοντα να κερδίσει την εύνοια των Θηβαίων.

166-169. εἰδὼς εὖ.....φρονήμασιν (ήξερα κατ' αρχήν....τα παιδιά του): ο Κρέων αναφέρεται στην αφοσίωση του χορού προς τον Λάιο και τον Οιδίποδα, με σκοπό να κερδίσει ο ίδιος την εύνοιά του.

170-174. ὄτ' οὖν ἐκεῖνοι....τῶν ὀλωλότων (όταν εκείνα.....τους χαμένους): τονίζεται η νομιμότητα της διαδοχής σύμφωνα με τον θεσμό της κληρονομικής βασιλείας. Σύμφωνα με άλλη παραλλαγή του μύθου, ο Ετεοκλής είχε γιο τον Λαοδάμαντα και ο Πολυνείκης τον Θέσανδρο.

175-177. ἀμήχανον.....φανῆ (αδύνατο.....στο νόμο): μετάβαση σε άλλο θέμα: μετά το εισαγωγικό τμήμα του λόγου του, ο Κρέων διακηρύσσει τις αρχές του. Φαίνεται ότι ο Σοφοκλής γνωρίζει την αντίστοιχη γνώμη, που αποδίδεται στον Βίαντα, *ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι*.

Αναφέρονται τα τρία βασικά στοιχεία του ηγέτη: η *ψυχή* αναφέρεται γενικά στην ηθική του υπόσταση, το φρόνημα στην ικανότητά του να χειριστεί με γενναιότητα τα προβλήματα του κράτους και η γνώμη στα διοικητικά του χαρίσματα και κυρίως στην πολιτική του κρίση. Στα τρία αυτά βασικά στοιχεία, που απαιτούνται για την άσκηση της εξουσίας, προστίθεται και η νομοθετική ικανότητα.

178-181. ἐμοὶ γὰρ ὄστις.....δοκεῖ (για μένα.....και παντού): η παρρησία, κατά τον Κρέοντα, κρίνει τον ηγέτη.

182-183. καὶ μείζονα....λέγω (και ὅποιος....μηδενικό): η αγάπη προς την πατρίδα βρίσκεται πάνω από φίλους και συγγενείς. Σ' αυτούς ασφαλώς περιλαμβάνει τον Πολυνείκη. Διαχρονικό στη λογοτεχνία το θέμα της φιλοπατρίας (πρβλ. Πλάτ. *Κρίτων*, Θουκ. *II, 60, 2*, Μακρυγιάννη *Απομνημονεύματα*, κ.ά.).

184-193. ἐγὼ γάρ, ἴστω Ζεὺς.....Οἰδίπου πέρι (εγώ - μάρτυρας.....του Οιδίποδα)· ο Κρέων δεσμεύεται δημόσια με ὄρκο ότι θα ασκήσει την εξουσία σύμφωνα με τις αρχές που εξέθεσε. Η αναφορά στους φίλους προφανώς έχει σχέση με τον Πολυνείκη.

Βαθμιαία ο ποιητής αποκαλύπτει το ήθος του Κρέοντα. Έτσι προετοιμάζεται ο χορός να ακούσει το *κήρυγμα* του βασιλιά.

194-206. Ἐτεοκλέα μὲν.....αἰκισθέν τ' ἰδεῖν (τον Ετεοκλή.....και τα ὄρνια)· ο Κρέων επαναλαμβάνει το *κήρυγμα*, που είναι γνωστό στους θεατές από τον πρόλογο. Αποκτά όμως ιδιαίτερη βαρύτητα με την προσωπική διακήρυξη του βασιλιά. Τονίζονται στην αρχή οι νεκρικές τιμές προς τον Ετεοκλή, ενώ αφαιρούνται οι ίδιες τιμές από τον Πολυνείκη. Το μέγεθος της προδοσίας δικαιολογεί την αποτρόπαιη ποινή. Αποκαλύπτει μάλιστα το *κήρυγμα*, και ιδιαίτερα ο φορτισμένος λόγος του Κρέοντα μια άλλη πλευρά της προσωπικότητάς του, τη μονομέρεια του χαρακτήρα του, την τυφλή αφοσίωσή του στο κράτος, στη φιλοπατρία, στην πειθαρχία.

207-210. τοιόνδ' ἔμόν....τιμήσεται (αυτή 'ναι η θέλησή μου.....τα νερά πηγαίνει)· η ανακεφαλαίωση των αρχών του Κρέοντα κλείνει με ρητορική υπερβολή. Ολόκληρος ο λόγος του Κρέοντα (*Κρέοντος ῥήσις*) φέρει όλα τα γνωρίσματα της δημηγορίας, του λόγου δηλαδή εκείνου που αποβλέπει στην πειθώ. Έτσι το δράμα συνδέεται με την πνευματική και πολιτική πραγματικότητα της εποχής που γράφτηκε.

211-214. σοὶ ταῦτ' ἄρέσκει....ζῶμεν πέρι (ὄ,τι σου ἀρέσει.....τους ζωντανούς)· ψυχρή η υποδοχή του *κηρύγματος* από τον χορό.

215-222. ὡς ἂν σκοποῖ.....διώλεσεν (εγγυητές....ελπίδες κέρδους)· στιχομυθία. Ο Κρέων εκφράζει έντονα τη θέλησή του να εφαρμοστεί η απόφασή του. Ο χορός διατηρεί την επιφυλακτικότητά του και εμμέσως αρνείται να λάβει μέρος στα σχέδια του βασιλιά.

Αποκαλυπτική του ήθους του Κρέοντα είναι η αναζήτηση των πιθανών δραστών στο κέρδος. Οι θεατές γνωρίζουν σαφώς ότι άλλο είναι το κίνητρο (τραγική ειρωνεία).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στη σκηνή κυριαρχεί ο Κρέων. Πώς διαγράφεται το ήθος του και ποια θεατρική σκοπιμότητα εξυπηρετείται;
2. Ποιες βασικές αρχές διακηρύσσει ο Κρέων, σύμφωνα με τις οποίες θα ασκήσει την εξουσία, και πώς εφαρμόζονται αυτές οι αρχές στην περίπτωση του Πολυνείκη;
3. Ποια είναι η διάρθρωση του λόγου του Κρέοντα και ποια σκοπιμότητα εξυπηρετεί;

4. Να κρίνετε τη στάση του χορού και να τη συγκρίνετε με αυτή της παρόδου.
5. Να παρουσιάσετε τα συναισθήματα των θεατών.
6. Γιατί ο ποιητής επαναλαμβάνει το κήρυγμα του Κρέοντα, που είναι γνωστό από τον πρόλογο;
7. Να σημειώσετε Χ στο σωστό ή λάθος, αν θεωρείτε ότι η αντίστοιχη απάντηση είναι σωστή ή λανθασμένη:

	Σωστό	Λάθος
α. Ο Κρέων εισέρχεται από την αριστερή πάροδο	☐	☐
β. Ο Κρέων εισέρχεται με τους δορυφόρους στη σκηνή	☐	☐
γ. Ο Κρέων διαλέγεται με τον κορυφαίο του χορού	☐	☐

Β΄ Σκηνή: στ. 223-331. Πρόσωπα: Κρέων-Χορός-Φύλακας.

Ο φύλακας μπαίνει από την αριστερή πάροδο. Μεταφέρει έντρομος όσα συνέβησαν και συνδέονται με τη συμβολική ταφή του Πολυνείκη. Απλοϊκός και αφελής ο φύλακας, με την παραστατική του αφήγηση, μετατρέπει το τραγικό σε κωμικό.

- 223-236. ἄναξ, ἔρῳ.....τὸ μόρσιμον** (βασιλιά,.....και τίποτε άλλο): ο φύλακας είναι ένας γνήσιος λαϊκός τύπος της εποχής, συνηθισμένος άλλωστε και στους νεότερους δημιουργούς. Φλύαρος και κουτοπόνηρος, δεν του λείπει το χιούμορ αλλά και ο ψυχρός ρεαλισμός. Φαίνεται το ήθος του Φύλακα από τον τρόπο που εκφράζεται;
- 237-244. τί δ' ἔστιν,.....ἀπαλλαγθῆς ἄπει** (τι συμβαίνει.....θα μιλήσεις τέλος πάντων); Οι αοριστίες και οι υπεκφυγές του φύλακα προκαλούν την οργή και την αγανάκτηση του Κρέοντα, ενώ ταυτόχρονα εντείνουν το ενδιαφέρον των θεατών.
- 245-247. καὶ δὴ λέγω σοι.....ἃ χρῆ** (θα σου μιλήσω.....τον ράντισε): ο φύλακας αποκαλύπτει επιτέλους ότι κάποιος έθαψε τον νεκρό. Η αποκάλυψη συντελεί στη δραστηκή προώθηση του μύθου.
- 248. τί φῆς; τίς....τάδε** (τι λες;...πράξη); Οι αλληπάλληλες ερωτήσεις δηλώνουν την έκπληξη και την ταραχή του Κρέοντα. Αδύνατο να υποθέσει ότι ο δράστης είναι γυναίκα. Οι θεατές γνωρίζουν όμως την αλήθεια (τραγική ειρωνεία).
- 249-252. οὐκ οἶδ'.....οὐργάτης τις ἦν** (δεν ξέρω.....ο δράστης άφαντος): αρχίζει η μακρά αφήγηση του φύλακα. Η αφήγηση μεταφέρει εξωσκηνικά γεγονότα. Έχει περιγραφικό χαρακτήρα και ο ποιητικός λόγος μεταστοιχείωνεται σε φανταστική εικόνα στη συνείδηση των θεατών. Ο σκηνικός χώρος νεκρώνεται, η φαντασία όμως των θεατών αναπλάθει τις διαδοχικές σκηνές, τα ίχνη της ταφής, τη σύγκρουση των φυλάκων, τη θεοδικία, τον κλήρο.

253. **ὁ πρῶτος ἡμεροσκόπος** (της μέρας ο σκοπός ο πρώτος)· δεν είναι σαφές πότε εγκαταστάθηκε η φρουρά. Το προηγούμενο βράδυ ή νωρίς το πρωί; Αν πήγε το βράδυ, οι φρουροί αμέλησαν· αν πήγαν νωρίς το πρωί, τότε η ταφή από την Αντιγόνη προηγήθηκε.
- 255-256. **ὁ μὲν γάρ.....ἐπὶ τὴν κόνιν** (ο πεθαμένος.....το κακό)· πρόκειται για συμβολική ταφή. Ο φύλακας περιγράφει την ταφή, αλλά και αποδοκιμάζει εμμέσως την απόφαση του Κρέοντα.
- 257-258. **σημεῖα δ'.....ἔξεφαίνετο** (χνάρι θεριού.....δε φαινόταν)· η απουσία των ιχνών δίνει στην ταφή μυστηριακό χαρακτήρα.
- 259-263. **λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν.....μὴ εἰδέναι** (βαρὺ βρισίδι.....δεν ἴξερε)· η σύγκρουση των φυλάκων είναι ενδεικτική του ἠθους τους.
- 264-267. **ἦμεν δ'.....εἰργασμένῳ** (ἤμαστε.....αν το 'κάνες ποτές)· πανάρχαιο εἶδος θεοδικίας (ή αλλιώς θεοκρισίας), που επιβιώνει στη λαϊκή αντίληψη.
- 268-277. **τέλος δ' ὅτ' οὐδέν.....κακῶν ἐπῶν** (τέλος.....κακό μαντατοφόρο)· η τύχη του φύλακα στην κλήρωση είναι ταυτόχρονα και η ατυχία του, γιατί του ανατέθηκε η μεταφορά κακῶν ειδήσεων στον βασιλιά.
- 278-279. **ἄναξ.....βουλεύει πάλαι** (Βασιλιά.....τούτο 'δω)· η παρέμβαση του χορού στην ουσία αποτελεί ἔμμεση αποδοκιμασία του Κρέοντα. Μπορείτε να εξηγήσετε τους λόγους;
280. **παῦσαι.....λέγων**· ο Κρέων διακόπτει απότομα τον κορυφαίο του χορού. Απορρίπτει οργισμένος την επιφυλακτική παρατήρηση του κορυφαίου για πιθανή θεϊκή παρέμβαση.
281. **ἄνους τε καὶ γέρον ἅμα**· η απερισκεψία ασυμβίβαστη με τα γηρατειά.
- 280-283. **λέγων...λέγεις...λέγων**· η επανάληψη εκφράζει την ταραχή και την οργή του βασιλιά.
283. **πρόνοιαν ἴσχειν**· αναρωτιέται πώς μπορεί οι θεοί να μεριμνούν για τους προδότες.
285. **ἔκρυπτον**· ἠπια ἔκφραση του ἔθαπτον.
285. **ἀμφικίονας ναούς**· αναχρονισμός.
- 289-292. **ἀλλὰ ταῦτα.....ἔμέε**· ο Κρέων υποψιάζεται πολιτική συνωμοσία εναντίον του. Καχυποψία και φόβοι συνοδεύουν την εξουσία.
293. **ἐξεπίσταμαι καλῶς**· η υποψία μεταπίπτει σε βεβαιότητα.
- 295-301. **οὐδὲν γάρ.....εἰδέναι**· κατά βάση οι απόψεις του Κρέοντα για το χρήμα είναι σωστές. Διατηροῦν ὅμως την ορθότητά τους, όταν λέγονται από τον Κρέοντα τη συγκεκριμένη στιγμή;
- 302-303. **ὅσοι δέ.....τάδε**· ο Κρέων συνδέει τη δωροδοκία και με πολιτικά κίνητρα. Διαφαίνεται ἔτσι και η δράση της αντίπαλης πολιτικής μερίδας που αμφισβητούσε την εξουσία.
- 304-309. **ἀλλ' εἶπερ.....λέγω**· ορκίζεται στον βασιλιά των θεῶν ως βασιλιά των Θηβαίων· γιατί ἄραγε ο Κρέων καταφεύγει για δεύτερη φορά (πρβλ. στ. 184) στον ὄρκο;

- 308-309. οὐκ ὑμῖν.....ὕβριν**· απειλεί όχι μόνο με θάνατο αλλά και με βασανιστήρια. Είναι γνωστό ότι οι δούλοι υποβάλλονταν σε βασανιστήρια, για να μαρτυρήσουν την αλήθεια στα δικαστήρια. Διαφυλάσσουν όμως το πολιτικό κύρος των αρχόντων οι απειλές; Η παράνομη ταφή συνιστά κατά τον Κρέοντα ὕβρη.
- 310. ἵνα.....οἰστέον**· χαιρέκακη ειρωνεία. Ανώφελη η γνώση, αφού θα έχουν πεθάνει!
- 311-312. τὸ λοιπόν.....φιλεῖν**· εναλλαγή των χρόνων· το *ἀρπάζετε* δηλώνει την επαναλαμβανόμενη πράξη, ενώ το *μάθητε* πράξη που θα γίνει.
- 315. εἰπεῖν τι.....οὕτως ἴω**· ο φύλακας ζητά μια τελευταία ευκαιρία να μιλήσει.
- 316-319. οὐκ οἶσθα.....ἐγώ**· τύπος λαϊκός ο φύλακας υπερνικά τον φόβο του και εγγίζει τα όρια της αδιακρισίας. Με μοναδικό κίνητρο τη σωτηρία του, προσπαθεί να πείσει τον Κρέοντα ότι αυτός είναι απλώς ο μαντατοφόρος και όχι ο δράστης.
- 320. λάλημα**· η χρήση του ουδετέρου αποτελεί σαφή έκφραση περιφρόνησης.
- 323. ἡ δεινόν.....δοκεῖν**· ώριμη κρίση του φύλακα.
- 324. κόμπσευέ νυν τὴν δόξαν**· λογοπαίγνιο. Ο φύλακας παίζει με τη διπλή σημασία του *δοκεῖ*: 1) νομίζω και 2) αποφασίζω. Ο Κρέων μάλλον δεν αντιλαμβάνεται ότι κατηγορείται ως άδικος κριτής και δικαστής.
- 325. τοὺς δρώντας**· κατά τον Κρέοντα, οι δράστες ήταν πολλοί (τραγική ειρωνεία).
- 327. ἀλλ' εὐρεθείη**· προοικονομείται η εξέλιξη της υπόθεσης. Αριστοτεχνικό εφεύρημα του Σοφοκλή είναι η αναβολή της αποκάλυψης του δράστη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Η είδηση που έφερε ο φύλακας προωθεί την υπόθεση του έργου; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
2. Τι νόημα έχει, κατά τη γνώμη σας, ο τρόπος της ταφής;
3. Σε ποιους στίχους υπάρχει τραγική ειρωνεία; Να την εντοπίσετε και να τη σχολιάσετε.
4. Ο φύλακας, ως θεατρικός τύπος, έχει διαγραφεί από τον ποιητή «κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ τὸ ἀναγκαῖον» ; (βλ. Λεξικό βασικών θεατρικών όρων).
5. Η διήγηση του φύλακα είναι αρκετά φλύαρη. Για ποιους λόγους;
6. Σημειώστε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.

Η παρέμβαση του χορού (στ. 279-280) αποτελεί:	Σωστό	Λάθος
α.αποδοκιμασία του Κρέοντα	☐	☐
β.επιδοκιμασία του Κρέοντα	☐	☐
γ.ουδέτερη στάση	☐	☐

7. Ποια είναι η ψυχική κατάσταση του Κρέοντα, μετά την αγγελία του φύλακα, και σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται;
8. Σε ποια κίνητρα αποδίδει ο Κρέων την ταφή; Είναι αυτό ενδεικτικό του ήθους του;
9. Ο φύλακας μπήκε στη σκηνή:
 α. από τη μεσαία πύλη
 β. από την αριστερή πάροδο
 γ. από τη δεξιά πάροδο
 Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση
10. Να υπογραμμίσετε τις προστακτικές που βρίσκονται στους στ. 280-314 και να τις κλίνετε στον χρόνο που βρίσκονται.
11. Στους ίδιους στίχους (280-314) να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που εκφέρονται με απαρέμφατο.
12. *Δαίμονας, φρένας, δόμων*: Να γράψετε δύο ομόρριζα των ουσιαστικών αυτών στη νέα ελληνική και να σχηματίσετε αντίστοιχες προτάσεις.
13. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη:
α. ἄργυρος	1. αλίμονο
β. ἐξάνιστησι δόμων	2. επιτρέπω να μιλήσει
γ. δίδωμι εἰπεῖν	3. χρήμα
δ. φεῦ	4. ξεσπιτώνει
14. Σημειώστε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.
	Σωστό	Λάθος
α. ἄναξ (στ. 281): είναι κατηγορούμενο	☐	☐
β. θεούς (στ. 288): είναι αντικείμενο	☐	☐
γ. φιλεῖν (στ. 312): είναι υποκείμενο	☐	☐
δ. εὐρεθείη (στ. 327): είναι δυνατική ευκτική	☐	☐

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (332-375)

«Μέλος χοροῦ, τὸ ἄνευ ἀναπαίστου καὶ τροχαίου»
Αριστ. Περὶ ποιητικῆς 1452b

Μετά την αποχώρηση του Κρέοντα και του φύλακα, ο χορός μένει μόνος. Έχει πάρει τη θέση του στην ορχήστρα. Χωρίζεται σε δύο ημιχόρια που εναλλάξ χορεύουν και τραγουδούν. Το χορικό χωρίζεται σε δύο στροφές και αντιστροφές και αποτελεί έναν ύμνο στη δύναμη, την τόλμη και την εφευρετικότητα του ανθρώπου. Τον θαυμασμό του χορού προκάλεσε η τόλμη των αγνώστων, που αφηφώντας κάθε κίνδυνο και παραβαίνοντας την εντολή του Κρέοντα, έθαψαν τον Πολυνείκη. Ο ύμνος του χορού στον άνθρωπο, επουλώνει προς στιγμή την ταραγμένη ατμόσφαιρα από την απροσδόκητη είδηση της ταφής.

Α' Σύστημα

στροφή α'

332-333. πολλά.....πέλει (πολλά.....γεννά): το στάσιμο αρχίζει με τον θαυμασμό προς τον άνθρωπο. Κεντρίζει έτσι ο ποιητής το ενδιαφέρον και την ανυπομονησία των θεατών, τόσο για την επιβεβαίωση του αφορισμού όσο και για την εξέλιξη του έργου.

334-337. τούτο.....οἶδμασιν (περνά φουσκωμένο κύμα): απαριθμεί ο ποιητής στη συνέχεια τα σπουδαιότερα κατορθώματα του ανθρώπου. Το πρώτο κατορθώμα είναι η τιθάσευση του υγρού στοιχείου με τη ναυσιπλοΐα.

337-341. θεῶν τε.....πολεῶν (και την υπέρτατη θεά.....τ' αλέτρι): αναφέρεται στην εκμετάλλευση της γης από τον άνθρωπο. Θεά και ύλη η γη, άφθαρτη από τη μια, καταπονείται με την καλλιέργεια από την άλλη.

αντιστροφή α'

342-347. κουφονόων.....περιφραδῆς ἀνήρ (και των αστόχαστων.....ο τετραπέρατος): μετά τα άμψυχα, ο άνθρωπος υποτάσσει τα έμψυχα. Συλλαμβάνει ή σκοτώνει τα πουλιά, τα θηρία, τα ψάρια.

347-352. κρατεῖ δέ.....ταῦρον (τ' αγρίμι.....στα όρη): η δεύτερη ομάδα των εμψύχων, που ο άνθρωπος τιθασεύει και τα θέτει στην υπηρεσία του. Η υπόμνηση μάλιστα της υποταγής του αλόγου κολάκευε τους Αθηναίους. Κατά τη μυθολογία, ο Εριχθόνιος ήταν αυτός που πρώτος δάμασε το άλογο.

στροφή β'

353-356. καὶ φθέγμα.....ἐδιδάξατο (ένας τον άλλο....πολιτείες): ο χορός υμνεί την πνευματική ανάπτυξη και τη δημιουργία πολιτισμού και πολιτείας. Η λαλιά και η σκέψη συνιστούν τον προφορικό και γραπτό λόγο αλλά και τον ενδιαθέτο, δηλαδή τη λογική σκέψη.

356-361. καὶ δυσάϋλων.....τὸ μέλλον (πὼς να γλιτώνει....τα μελλούμενα)· η οργάνωση της πόλης και η κατοικία τον ἀπάλλαξαν ἀπὸ τις δυσμενεῖς ἐπιδράσεις του φυσικοῦ περιβάλλοντος. Αξιοπρόσεκτη η ἀντίθεση πολυμήχανος (παντο-πόρος) - ἀμήχανος (ἀλγεινὸν-πορος).

361-363. Ἄϊδα.....ξυμπέφρασαι (το χάρο μόνο.....αρρώστιες)· μόνο τον θάνατο δε δάμασε ο ἄνθρωπος και οὔτε πρόκειται, κατὰ τον ποιητὴ, να τον δαμάσει. Παλεύει ὁμως μ' αὐτόν και πότε-πότε, ἔστω και για λίγο, του ξεφεύγει.

αντιστροφή β'

365-367. σοφόν.....ἔρπει (τέχνες.....κυλάει)· ἀνοδική, κατὰ τον Σοφοκλή, η πορεία του ἀνθρώπου (πρβλ. Ευριπ. *Ἰκέτιδες* 195, *Αἰσχ. Προμηθεὺς Δεσμώτης* 442-506, Ησίοδ. *Ἔργα καὶ Ἡμέραι* 109-201). Ο ἄνθρωπος ὁμως εἶναι ἠθικὰ ἀσταθής, μια στο καλὸ και μια στο κακό.

368-371. νόμους.....χάριν (ὅποιοι κρατεῖ.....τ' ἀδικο)· την πόλη συγκρατεῖ η τήρηση των θεῶν και ἀνθρώπων νόμων (πρβλ. Πλάτ. *Πρωταγ.*). Ο χορὸς ἐπανερχεται στην ὑπόθεση του δράματος. Ποιος ὁμως εἶναι ο *ὕμιπολις* και ποιος ο *ἄπολις*, ο Κρέων ἢ η Ἀντιγόνη;

372-375. μήτε.....ἔρδει (μακάρι...τολμάει)· η τελική ευχή του χοροῦ εἶναι και καταδίκη του δράστη της ταφής. Προφανῶς ο χορὸς φοβᾶται δυσάρεστες ἐξελίξεις.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Το στάσιμο ἀνήκει:
 - α. στα κατὰ ποσὸν μέρη της τραγωδίας
 - β. στα κατὰ ποιὸν μέρη της τραγωδίαςΝα σημειώσετε X στο ἀντίστοιχο τετράγωνο.
2. Το στάσιμο χαρακτηρίστηκε ὡς ὕμνος στον ἄνθρωπο. Μπορεῖτε να ἐπιβεβαιώσετε αὐτόν τον χαρακτηρισμό;
3. Με ποια, κυρίως, ἐκφραστικά μέσα ο ποιητὴς παρουσιάζει την πολιτιστική πορεία του ἀνθρώπου;
4. Πὼς συνδέεται το χορικό με την ὑπόθεση του ἔργου;
5. Να παρακολουθήσετε την κλιμάκωση των συναισθημάτων του χοροῦ.
6. Ο χορὸς ὑμνεῖ την παντοδυναμία του ἀνθρώπου. Στον ἐξωσκηνικό χώρο οι θεατὲς φαντάζονται την καταδίωξη της Ἀντιγόνης. Ποια νομίζετε ὅτι εἶναι τα συναισθήματά τους;

7. **Συνθετική εργασία** : Στα παρακάτω αποσπάσματα των αρχαίων ελληνικών κειμένων καταγράφεται η πολιτιστική πορεία του ανθρώπου. Να τα διαβάσετε και να εκθέσετε τα συμπεράσματά σας σε ένα μικρό δοκίμιο:
- α. Ησιόδου *Έργα και Ήμέραι*, στ. 109-201.
 - β. Ευριπίδη *Ίκέτιδες*, στ. 195 κ.ε
 - γ. Αισχύλου *Προμηθεὺς Δεσμώτης*, στ. 448-506.
 - δ. Πλάτωνος *Πρωταγόρας*, κεφ. ΙΑ-ΙΓ.

18. Εθνικό Θέατρο. Επιδαύρια 1956 *Αντιγόνη*. Ο Χορός.
(Φωτ. Εθνικού Θεάτρου).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (376-581)

Α΄ Σκηνή: στ. 376-445. Πρόσωπα: Κρέων- Φύλακας-Αντιγόνη -Χορός.

Η Αντιγόνη μαζί με τον φύλακα μπαίνουν από την αριστερή πάροδο. Από άποψη θεατρικής οικονομίας φαίνεται ότι έχουν περάσει πολλές ώρες από την αναχώρηση ως την επιστροφή του φύλακα.

- 376-383.** Ο κορυφαίος, έκπληκτος, αναγγέλλει την εμφάνιση της Αντιγόνης.
- 376.** **δαιμόνιον τέρας** (*ακατανόητο μυστήριο*): το φαινόμενο χαρακτηρίζεται ως θεόσταλτο θαύμα, γιατί ο δράστης της ταφής είναι γυναίκα και μάλιστα η Αντιγόνη, η ανιψιά του Κρέοντα και μέλλουσα νύφη του.
- 381-383.** **οὐ δὴ που....ἄγουσιν.....καθελόντες** (*μήπως και πάτησες.....σε φέρανε*): η πράξη χαρακτηρίζεται ασύνετη, γιατί με την παράβαση της διαταγής η Αντιγόνη εξέθεσε τη ζωή της σε κίνδυνο.
- 384-387.** Με χαρά ο φύλακας δείχνει την Αντιγόνη και φωνάζει ότι πιάστηκε ο δράστης.
- 385.** **ἀλλὰ ποῦ Κρέων** (*μα πού 'ναι ο Κρέοντας*): ο φύλακας αξιώνει την παρουσία του Κρέοντα, χωρίς να νιώθει γι' αυτόν δέος, όπως προηγουμένως.
- 386.** **ὄδ' ἐκ δόμων.....περῶ** (*να τος...βγαίνει*): θεατρική σύμπτωση. Ο Κρέων, βγαίνοντας από το παλάτι, ακούει τα λόγια του χορού.
- 388-389.** **ἄναξ.....γνώμην** (*βασιλιά.....εἶχα πρώτα*): ο φύλακας στις ερωτήσεις του Κρέοντα δε δίνει άμεση απάντηση, αλλά μ' ένα γνωμικό δικαιολογεί την επιστροφή του. Η γνωμολογία στην αρχαία τραγωδία δεν είναι ανάλογη με το ήθος ή τη μόρφωση των προσώπων που τη χρησιμοποιούν· π.χ. ο φύλακας δεν είναι τόσο μορφωμένος, όσο δείχνει ο συλλογισμός του. Σε πολλές σκηνές των αρχαίων τραγωδιών απλοϊκοί άνθρωποι επιδίδονται σε φιλοσοφικές σκέψεις ή σε περίτεχνες εκφράσεις.
- 389-394.** **ἐπεὶ σχολῆ.....ἀπόμοτος** (*κι εγώ ορκίστηκα.....κι ας ορκίστηκα*): φλύαρη περιττολογία, με την οποία ο φύλακας αφηγείται τα εμπόδια που ξεπέρασε. Στην ουσία ο διάλογος με τον φύλακα αποτελεί τέχνασμα του ποιητή, για να επιβραδύνει την άμεση αντιπαράθεση Κρέοντα - Αντιγόνης.
- 397.** **θοῦρμαιον** (*τὸ ἔρμαιιον-τα βρετίκια*): οι αρχαίοι θεωρούσαν ότι το ευτυχές εύρημα οφειλόταν στην εύνοια του Ερμή.
- 398-399.** **ὡς θέλεις.....κάξέλεγγε** (*και τώρα βασιλιά μου.....και βρες τα*): ο φύλακας, αδιαφορώντας για την τύχη της Αντιγόνης, δε συνιστά τη νόμιμη ανακριτική διαδικασία, αλλά την αυθαίρετη ανάκριση και καταδίκη, που είναι αρεστή στον Κρέοντα.
- 399-400.** **ἐλεύθερος.....κακῶν** (*εγώ να φύγω.....ρετσινιά*): ο πλεονασμός δείχνει τη βιασύνη του φύλακα ν' απαλλαγεί από το βάρος της ενοχής.
- 401-404.** **τῷ (τίνι) τρόπῳ-πόθεν** (*πότε και πώς την έπιασες*): Η διπλή ερώτηση υποδηλώνει την έκπληξη του Κρέοντα.

403. **ἦ καὶ ξυνίης** (εἶσαι με τα σωστά σου)· ο Κρέων δυσπιστεῖ σ' αυτά που ακοῦει ἀπὸ τον φύλακα.
404. **ταύτην ἰδὼν θάπτουσαν** (να θάβει την εἶδα τον νεκρό)· ἡ οπτική ἀντίληψη ἦταν πολὺ ἰσχυρή στους ἀρχαίους και δεν ἀφήνε περιθώρια ἀμφιβολίας.
406. **καὶ πῶς ὁράται.....ἠρέθη** (και πῶς την εἶδατε.....αυτοφώρω); Το νόημα τῆς ἐρώτησης εἶναι: τι ἔκανε και σεις την εἶδατε και την πιάσατε;
407. **τοιούτον ἦν τὸ πρᾶγμα** (ἀκου πῶς ἔχει το πράγμα)· ο φύλακας ἀφηγεῖται με θαυμάσιο τρόπο τις συνθήκες σύλληψης τῆς Ἀντιγόνης. Στὴν οὐσία μεταφέρει στους θεατῆς γεγονότα που ἐγίναν μακριὰ ἀπὸ το παλάτι ἢ ὅ,τι δεν εἶδαν οἱ θεατῆς στὴ σκηνή.
409. **πᾶσαν κόνιν σήραντες** (σαρώσαμε τὴ σκόνη)· ἡ πράξη αὐτὴ ἰσοδυναμοῦσε με ἐκταφὴ του πτώματος, για να το φάνε τα σκυλιὰ και τα ὄρνια.
410. **μυδῶν τε σῶμα γυμνῶσαντες εὖ** (και καλά.....πτώμα)· ρεαλιστικὴ περιγραφή που προκαλεῖ τὴν ἀποστροφή, ἐνὼ μαρτυρεῖ και τον πανικὸ των φυλάκων.
413. **ἐγερτὶ κινῶν ἄνδρ' ἀνὴρ** (ο ἕνας τον ἄλλο ξάγρυπνο κρατοῦσε)· ἡ φρούρηση του νεκροῦ δε γίνεται με βάρδιες ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους τους φύλακες.
- 415-417. **ἔστ' ἐν αἰθέρι.....ἔθαλπε** (ὡσπου μεσουρανίς.....ἔβραζε το λιοπύρι)· «ἡ Ἀντιγόνη ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ δείγμα χρονικῆς πυκνότητας τῆς δράσης, ὅπου ὅλα τελοῦνται μέσα στο χρονικὸ διάστημα μιᾶς ἡμέρας» (Ν. Χουρμουζιάδης).
417. **τότ' ἐξαίφνης** (και τότε ξαφνικά)· τὴν ἡρεμὴ περιγραφή διακόπτει το ἀπροσδόκητο γεγονός, τὴ γαλήνη διαδέχεται ἡ θεομηνία.
418. **τυφῶς.....οὐράνιον ἄχος** (λίβας.....θεομηνία)· δραματικὸ εὕρημα του Σοφοκλή· ἡ θύελλα διευκολύνει τὴν Ἀντιγόνη να πλησιάσει το πτώμα, χωρίς να γίνεῖ ἀντιληπτή. Ἡ Ἀντιγόνη ἀτρόμητη προχωρεῖ στὴν ἐκπλήρωση του χρέους, τὴν ὥρα που και οἱ φύλακες κλείνουν τα μάτια ἀπὸ τον φόβο.
- 424-426. **ὡς ὅταν.....οὕτω χαῦτη** (θρηνεῖ σαν.....ἔτσι κι αὐτή)· πλατιά ομηρικὴ παρομοίωση για υποδήλωση του θρήνου και του βαθύτατου ψυχικοῦ πόνου. Οἱ Ἀθηναῖοι γνώριζαν τέτοιες σκηνές, ὅταν στὶς ἀθηναϊκῆς οἰκογένειες ἔφτανε ἡ εἶδηση του θανάτου των παιδιῶν τους στὴ μάχη.
- 427-428. **ἐκ δ' ἀρὰς κακὰς ἠρᾶτο** (και με κατάρες ἀγριες)· οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν ἀπὸ παλιά ὅτι οἱ κατάρες εἶχαν μαγικὴ δύναμη.
429. **καὶ χερσίν.....φέρει κόνιν** (στα δυο τῆς χέρια.....στεγνό)· ἡ Ἀντιγόνη ἐρχεται πάλι, για ν' ἀποδώσει πλήρως τις τιμές στον νεκρό. Προχωρεῖ στὴ δευτέρη ταφὴ του Πολυνείκη, ἐνὼ ἡ ἴδια εἶχε κάνει και τὴν πρώτη, ὅπως βεβαιώνουν οἱ φύλακες (πρβλ. στ. 434-435).
431. **χοαῖσι τρισπόνδοισι**· λέγονταν τρίςπονδες οἱ νεκρικῆς προσφορές ἢ γιατί κάθε στοιχεῖο τους (μέλι, γάλα, κρασί) προσφερόταν χωριστὰ ἢ γιατί, μ' ὅλα αὐτὰ ἀνακατεμένα, ράντιζαν τον νεκρό, στραμμένοι προς τὴ δύση που πίστευαν ὅτι βρισκόταν ὁ Ἄδης.

19. Jean-Luis Bezdard, *Η Αντιγόνη συλλαμβάνεται ενώ ρίχνει χώμα στον νεκρό Πολυνείκη*. Σχέδιο. Παρίσι, ιδιωτική συλλογή.

- 432-433. **χήμεις ιδόντες.....έκπεπληγμένην** (*εμείς την είδαμε.....ταραγμένη*)· στην αφήγηση του φύλακα διαγράφονται τρεις καταστάσεις: η αγωνία και η σπουδή των φυλάκων να συλλάβουν το «θήραμα» (= *θηρώμεθα*)· η αταραξία της Αντιγόνης που προέρχεται από τη συναίσθηση ότι εκπλήρωσε το χρέος της· η συμπάθεια (*έλεος*) των θεατών για την ηρώιδα.
- 435-440. **ἄπαρνος.....τῆς ἐμῆς σωτηρίας** (*τίποτα δεν αρνιόταν.....στη σωτηρία μου*)· είναι χαρακτηριστική η διαφορά του ήθους φύλακα και Αντιγόνης: ο πρώτος για το μόνο που ενδιαφέρεται είναι ο εαυτός του· η δεύτερη θυσιάζει ακόμη και τη ζωή της για τον αδελφό της.
436. **ἠδέως-ἀλγεινῶς** (*γλυκόπικρη χαρά*)· η σύμπτωση αυτών των ασυμβίβαστων συναισθημάτων του φύλακα είναι φαινομενική· στην πραγματικότητα κυριαρχεί η χαρά για τη σωτηρία του.

441. **σὲ δὴ.....ἔς πέδον κάρα**· με την αναδίπλωση του σὲ ο Κρέων θέλει ν' αποσπάσει την προσοχή της Αντιγόνης, η οποία, βυθισμένη στις σκέψεις της, στέκεται σιωπηλή με καρφωμένα τα μάτια στο έδαφος. Η σιωπή στο θέατρο είναι στοιχείο δραματικό που έχει σκοπό να διεγείρει την προσοχή του θεατή.
443. **καὶ φημὶ κοῦκ ἀπαρνοῦμαι**· όπως ήταν διπλή η ερώτηση του Κρέοντα, έτσι και η απάντηση της Αντιγόνης είναι διπλή (πώς λέγεται αυτό το σχήμα;), προκειμένου να βεβαιωθεί η πράξη της ηρωίδας και ν' αποκλειστεί κάθε παρεξήγηση.
- 444-445. **σὺ μὲν κομίζοις ἄν....ἐλεύθερον**· ο φύλακας φεύγει από την αριστερή πόροδο, για να υποδυθεί το πρόσωπο της Ισμήνης.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Η σύλληψη της Αντιγόνης γεννά διαφορετικά συναισθήματα στον χορό και στον φύλακα. Να τα επισημάνετε και να δικαιολογήσετε την προέλευσή τους.
2. Να συγκρίνετε τη συμπεριφορά του φύλακα στις δύο σκηνές του επεισοδίου.
3. Σημειώστε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο τα στοιχεία της θεατρικής οικονομίας που νομίζετε ότι περιέχει η σκηνή αυτή (στ. 376-445):

α. επιβράδυνση	☐
β. ενότητα χρόνου	☐
γ. προοικονομία	☐
δ. θεατρική σύμπτωση	☐
4. Η σκηνή της θύελλας αποτελεί εύρημα του Σοφοκλή:
 - α. για να εντυπωσιάσει ο φύλακας με την περιγραφή
 - β. για να πλησιάσει αθέατη η Αντιγόνη τον νεκρό
 - γ. για να δείξει την οργή των θεών
 Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση.
5. Μέσα από την αφήγηση του φύλακα προβάλλουν ορισμένα γνωρίσματα του ήθους των φυλάκων. Ποια είναι αυτά;
6. Πώς εκδηλώνει η Αντιγόνη την αγάπη της προς τον Πολυνείκη;

Β΄ Σκηγή: στ. 446-525. Πρόσωπα: Κρέων-Αντιγόνη-Χορός.

Σ' αυτή τη σκηγή κυριαρχεί η σύγκρουση των δύο πρωταγωνιστών του δράματος, που καθέννας τους εκπροσωπεί κι έναν διαφορετικό κόσμο.

- 447-449. ἤδησθα.....νόμους;** Ο Κρέων ανακρίνει την Αντιγόνη. Αν αποδεικνυόταν ότι η κόρη αγνοούσε τη διαταγή του, ασφαλώς θα μετρίαζόταν η ποινή.
- 450-455. οὐ γάρ.....ᾤρισεν.....τὰ σὰ κηρύγμαθ'·** η Αντιγόνη, παραλείποντας την κύρια πρόταση: *ναι, τόλμησα....* (σχήμα αποσιώπησης), δικαιολογεί τη συμπεριφορά της, ενώ ἔμμεσα χλευάζει τη βασιλική απαγόρευση (*τάδε*). Ο Δίας και η Δίκη επιβλέπουν την τήρηση της ηθικής τάξης στον κόσμο και με τους νόμους τους απαιτούν την απόδοση των καθιερωμένων τιμών στους νεκρούς.
Παράλληλα η Αντιγόνη εκφράζει την ηθική του κοινού αίματος, της συγγένειας, της οικογένειας. Αντίθετα ο Κρέων είναι υπέρμαχος της πόλης-κράτους που είναι σύνθεση γενών.
- 454. ἄγραπτα κάσφαλή θεῶν νόμιμα·** ο αγώνας της Αντιγόνης έχει περιεχόμενο την προάσπιση του θείου δικαίου και των ηθικών αξιών. Είναι μια θέση του Σοφοκλή που έχει προετοιμαστεί από τον *Αίαντα*, όταν εκεί (στ. 1343) ο Οδυσσεύς τονίζει ότι η απαγορευτική διαταγή του Αγαμέμνονα, σχετικά με την ταφή του πτώματος του Αίαντα, δεν πλήττει τον Αίαντα αλλά τους νόμους των θεών.
- 460. θανουμένη γὰρ ἐξήδη·** η πράξη της Αντιγόνης είναι συνειδητή και είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής. Οι Αθηναίοι, κατά τον Περικλή, τολμούσαν να υπολογίζουν με ακρίβεια τις συνέπειες όσων επιχειρούσαν (Θουκ. 2,40,3).
- 466-468. εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς.....ἄν ἤλγουν·** η Αντιγόνη με την ταφή του Πολυνείκη εκδήλωσε και την αγάπη της αλλά και το ηθικό χρέος προς τον αδελφό της ως η πιο στενή συγγενής του.
- 473-478. ἀλλ' ἴσθι.....καταρτυθέντας·** ο Κρέων απαντά τυπικά στον χορό, όμως πραγματικός αποδέκτης των μεταφορικών απειλών του είναι η Αντιγόνη, που η αποκάλυπτη ομολογία της έχει πληγώσει τον ανδρισμό του και έχει εξευτελίσει τη βασιλική του ιδιότητα.
- 479. δοῦλός ἐστι τῶν πέλας·** η φράση δεν υποδηλώνει μόνο το τυραννικό ἦθος του Κρέοντα, κάτι που οι Αθηναίοι μισούσαν, αλλά και την άστοργη περιφρόνησή του για μια βασιλοκόρη συγγενή του.
- 484. ἐγὼ μὲν οὖν οὐκ ἀνὴρ, αὕτη δ' ἀνὴρ·** φαίνεται πως ο Κρέων θέλει να τιμωρήσει την Αντιγόνη, για ν' αποκαταστήσει την αντρική του τιμή και την αξιοπρέπεια.
- 486-489. ἀλλ' εἴτ' ἀδελφῆς....κακίστου·** ο Κρέων αισθάνεται ότι απέναντί του έχει έναν άνθρωπο τον οποίο μπορεί να εξουσιάσει όχι όμως και να τον λυγίσει· απαιτεί γι' αυτό ένα ακόμη θύμα, την Ισμήνη.

487. **Ζηνὸς ἔρκειου**· ο *έρκειος* Ζεὺς ἦταν προστάτης της οικογενειακῆς αὐλῆς και γενικότερα της συγγένειας. Ο τρόπος που μιλάει ο Κρέων προοικονομεί τη στάση του στη σκηνὴ του Τειρεσία.
- 491-494. **ἔσω γὰρ εἶδον.....τεχνωμένων**· εἶναι φανερὴ ἡ καχυποψία του Κρέοντα ἀλλὰ και ἡ τραγικὴ του πλάνη. Ἡ Ἰσμήνη ἦταν ταραγμένη, γιατί φοβόταν μήπως συλληφθεῖ ἡ Ἀντιγόνη και ὄχι γιατί ἦταν ἡ ἴδια συνένοχος στην ταφή. Ο Κρέων συμπεραίνει στηριγμένος σε αὐθαίρετες ἐντυπώσεις και ἐρμηνείες.
497. **θέλεις τι.....ἐλών;** Ἡ κοφτὴ και ξεκάθαρη ἐρώτηση της Ἀντιγόνης ἰσοδυναμεί με ἔντονη προτροπὴ: πάψε να φλυαρεῖς κι ἀφοῦ με συνέλαβες, κάνε με ὅ,τι θέλεις.
- 499-501. **ὡς ἐμοί...ἀφανδάνοντ' ἔφν**· οἱ διαφορετικὲς ἀντιλήψεις και συμπάθειες των δύο πρωταγωνιστῶν κάνουν ἀγεφύρωτη τη μεταξὺ τους ἀπόσταση και προοικονομοῦν το ἀναπόφευκτο τέλος της Ἀντιγόνης.
- 502-504. **καίτοι πόθεν κλέος....τιθεῖσα;** Ἡ Ἀντιγόνη χαρακτηρίζει και πάλι την πράξη της ὡς ἐκδήλωση ἀδελφικῆς ἀγάπης, που εἶναι σύμφωνη με την ἠθικὴ κάθε ἐποχῆς και θα της χαρίσει την υστεροφημία.
504. **τούτοις τούτο πᾶσιν ἀνδάνειν**· «ἴσως θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ὅτι ἐδῶ προετοιμάζεται ἡ τόσο διαφορετικὴ στάση του χοροῦ στο τελευταῖο μέρος του δράματος» (Α. Lesky).
- 508-525. Στη στιχομυθία ο ἀγώνας λόγων βαθαίνει το χάσμα ἀνάμεσα στον Κρέοντα και την Ἀντιγόνη, ἀφοῦ καθέννας τους εκφράζει και πάλι κατηγορηματικὰ αὐτό που θεωρεῖ σωστό.
523. **οὔτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφν**· ο πιο φημισμένος στίχος του δράματος. Ἡ ἀρνητικὴ στάση της Ἀντιγόνης ἀπέναντι στο μῖσος και ἡ κατάφασή της ἀπέναντι στην ἀγάπη ἀναφέρονται ἀμεσα στον Πολυνείκη· μ' αὐτὴ τη δήλωση εκφράζεται ἡ φύση της ἠρωίδας. Ἡ χρῆση των σύνθετων ρημάτων *συνέχθειν*, *συμφιλεῖν* προβάλλουν το χαρακτηριστικότερο στοιχεῖο της προσωπικότητας της Ἀντιγόνης. Τα συναισθήματα και ἡ συμπεριφορὰ της καθορίζονται ἀπὸ τους κοινούς ἀδελφικούς δεσμούς και με τους δύο (*συμφιλεῖν*) και ὄχι ἀπὸ τη συμμετοχὴ της στο μῖσος τους για την κατάκτηση της ἐξουσίας (*συνέχθειν*).
- 524-525. **κάτω νυν....γυνή**· το ξέσπασμα της οργῆς του Κρέοντα υποδηλώνει ὅτι αὐτός εἶναι ο ἠττημένος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποιες ἀρχές υποστηρίζει ἡ Ἀντιγόνη και με ποια ἐπιχειρήματα τις υπερασπίζεται;
2. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ὅτι ο Κρέων υπερασπίζεται πολιτικὲς ἀρχές;

3. Πώς παρουσιάζεται το ήθος της Αντιγόνης και πώς του Κρέοντα από τη μεταξύ τους σύγκρουση;
4. Να κρίνετε την αντιπαράθεση Κρέοντα-Αντιγόνης από την άποψη των λεκτικών εντυπώσεων.
5. Ποια αντιστοιχία με την Αντιγόνη έχουν οι παρομοιώσεις που χρησιμοποιεί ο Κρέων;
6. Να αναπτύξετε σε σύντομο δοκίμιο τον στίχο 523.
7. Τι πετυχαίνει ο Σοφοκλής με τη στιχομυθία Κρέοντα και Αντιγόνης (στ. 508-525);
8. Σημειώστε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο τη σωστή απάντηση:
Ο Κρέων διαπράττει *ὑβριν* στη σύγκρουσή του με την Αντιγόνη, διότι:

α. υπερασπίζεται τους νόμους του	☐
β. προσβάλλει τον ηθικό νόμο της ταφής των νεκρών	☐
γ. καταδικάζει την Αντιγόνη, χωρίς να την δικάσει	☐
9. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη:

α. ἴσθι	1. δε θα γλιτώσουν
β. εἶκειν κακοῖς	2. όταν συλληφθεί
γ. ἐξηπίστατο	3. μάθε
δ. οὐκ ἀλύξετον	4. γνώριζε πολύ καλά
ε. ἀλοῦς	5. να υποχωρεί στις συμφορές
10. Να σημειώσετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.

	Σωστό	Λάθος
α. πίπτειν (στ. 474): είναι αντικ. του ρ. ἴσθι	☐	☐
β. μόρου (στ. 487): είναι γενική διαιρετική	☐	☐
γ. εἰ φρονεῖς (χωρίς τῶνδε, στ. 510): είναι αιτιολ. πρότ.	☐	☐
δ. τῶ δυσσεβεῖ (στ. 516): είναι δοτ. αντικειμ.	☐	☐

Γ΄ Σκηνή: στ. 526-581. Πρόσωπα : Κρέων - Ισμήνη - Αντιγόνη - Χορός.

Η Ισμήνη, συνοδευόμενη από τους δύο ακολούθους του Κρέοντα, βγαίνει από το ανάκτορο με βήμα σεμνό. Το πρόσωπό της είναι ξαναμμένο από τα κλάματα, γιατί έχει πληροφορηθεί τη σύλληψη της Αντιγόνης. Η είσοδος και του τρίτου υποκριτή εμπλουτίζει τη σκηνή με τις αντιθέσεις τριών διαφορετικών χαρακτήρων.

- 532-533. οὐδ' ἐμάνθανον.....θρόνων·** χαρακτηριστική υπερβολή του Κρέοντα, ο οποίος νιώθει ανασφάλεια και θεωρεί την παραβίαση της διαταγής του ως απόπειρα ανατροπής του από τον θρόνο.
- 536-537. δέδρακα....καὶ φέρω τῆς αἰτίας·** «η Ισμήνη δείχνει πρόθυμη να μοιραστεί την ενοχή της Αντιγόνης, σε μια έξαρση ηρωισμού που μπορούν να δείχνουν οι αδύνατοι άνθρωποι σε οριακές καταστάσεις» (Α. Lesky).
- 542. ὦν τοῦργον Ἄιδης χοὶ κάτω ξυνίστορες·** η Αντιγόνη φοβάται μήπως δεν την πιστέψει ο Κρέων και επικαλείται γι' αυτό τη μαρτυρία του Πλούτωνα και των άλλων θεοτήτων του κάτω κόσμου.
- 546. μή μοι - μηδ' ἄ μή·** με την παρήχηση του *μη* Αντιγόνη παρωδεί τα προηγούμενα λόγια της Ισμήνης και αρνείται να δεχθεί τη συμμετοχή της στην ταφή.
- 548-558.** Η κλιμάκωση και η ένταση του διαλόγου δηλώνονται χαρακτηριστικά με τη μετάβαση από δίστιχα σε μονόστιχα.
- 549. Κρέοντ' ἐρώτα·** η πικρή ειρωνεία έμμεσα παραπέμπει στο στ. 47 και έχει την έννοια: ο Κρέων, για τον οποίο φρόντιζες, θα σου υποδείξει πώς να ζήσεις· εγώ θα πεθάνω.
- 550-556.** Στις διαρκείς παρακλήσεις της Ισμήνης η Αντιγόνη φαίνεται αρνητική. Επιμένει στην αποκλειστικότητα μιας πράξης που της ανήκει και δε βρίσκει ούτε μια λέξη, για να επαινέσει την αλλαγή του ήθους της αδελφής της.
- 557. σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγώ·** υποδηλώνονται οι επιλογές, η ευθύνη και οι συνέπειες της συμπεριφοράς καθεμιάς. Η Ισμήνη στα μάτια του Κρέοντα και των Θηβαίων φαινόταν ότι ενεργούσε σωστά (υπακούοντας στη διαταγή). Η Αντιγόνη ενεργούσε σωστά (θάβοντας τον αδελφό της) κατά την κρίση του Άδη και των νεκρών.
- 561-562. τὼ παῖδε.....ἔφν·** η υψηλοφροσύνη των δύο αδελφών και η άμιλλά τους γύρω από μια πράξη, που οι συνέπειές της ήταν ο θάνατος, θεωρούνται από τον Κρέοντα ως αφροσύνη.
- 566. τί γὰρ μόνη....βιώσιμον;** Αυτό που φαίνεται ότι τρομάζει την Ισμήνη είναι η μοναξιά και όχι ο θάνατος. Ίσως ο φόβος της μοναξιάς να της έδιωξε και την αρχική δειλία, αφού με τον θάνατο της Αντιγόνης θα έχανε και τον τελευταίο αγαπημένο συγγενή.
- 569. ἀρώσιμοι γούαι·** μεταφορά από τους αγρούς. Είναι συνηθισμένη στα αρχαία κείμενα η μεταφορά κατά την οποία η γυναίκα εικονίζεται σαν αγρός, τον οποίο ο άνδρας οργώνει, για να αποκτήσει παιδιά.
- 572. ὦ φίλταθ' Αἴμον, ὡς σ' ἀτιμάζει πατήρ·** η Αντιγόνη θεωρεί ότι η προσβολή, που δέχεται από τον Κρέοντα, αντανακλά στον Αίμονα, ο οποίος και θα αντιδράσει. Έτσι ο στίχος αποτελεί προανάκρουσμα της σκηνής που θ' ακολουθήσει.
- 573-576. ἄγαν γε λυπεῖς.....κατθανεῖν·** σε μια ένσταση του χορού με σκοπό να ασκήσει κάποια πίεση στον Κρέοντα, εκείνος αποκρούει κάθε παράκληση για απονομή χάρις και παραμένει άτεγκτος στην απόφασή του.

577-581. καὶ σοὶ γε.....τοῦ βίου· ο Κρέων διατάζει τους ακολούθους του να οδηγήσουν τις δύο γυναίκες στον γυναικωνίτη των ανακτόρων. Έτσι ο ίδιος μένει μόνος στη σκηνή βυθισμένος στις σκέψεις του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Πώς διαγράφεται στη σκηνή αυτή το ήθος της Ισμήνης;
2. Με ποιον τρόπο πετυχαίνει ο ποιητής να παρουσιάσει την ένταση του διαλόγου ανάμεσα στις δύο αδελφές;
3. Ποια είναι η θέση και ποια τα επιχειρήματα των προσώπων αυτής της σκηνής;
4. Ποια είναι η στάση του χορού σ' αυτή τη σκηνή;
5. Να παρουσιάσετε τις παρακάτω πράξεις σαν να έχουν ήδη συντελεστεί (σε παρακείμενο):
φέρω τῆς αἰτίας, οὐκ αἰσχύνομαι ποιούμενη ἑμαυτήν.....οὐ φθονῶ σ' ὑπεκφυγεῖν, ὡς σ' ἀτιμάζει πατήρ, εἰσορῶσι τὸν Ἄϊδην.
6. Να αναγνωρίσετε συντακτικῶς τις μετοχές που περιέχονται στους στίχους 546-551.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (582-625)

Το δεύτερο στάσιμο περιλαμβάνει δύο στροφικά συστήματα που αναφέρονται στις συμφορές που πλήττουν τους ανθρώπους, όπως ἐπληξαν κληρονομικά τον οἶκο των Λαβδακιδών. Μόνο την παντοδυναμία του Δία δεν την καταβάλλει τίποτε. Ακόμη και η ελπίδα είναι απατηλή και παρασύρει πολλούς στον χαμό.

Επειδή το περιεχόμενο του στάσιμου είναι μελαγχολικό και απαισιόδοξο, κατά τη σκηνική παρουσίαση η μουσική του αυλού, που θα συνοδεύει τα βήματα του χορού, πρέπει να είναι ανάλογη.

Α' Σύστημα

στροφή α'

582-585. εὐδαίμονες....πλήθος ἔρπον (καλόμοιρος.....δε σώνει)· χαρακτηριστική αντίθεση που παρουσιάζεται με δύο μεταφορές. Τόσο η ευτυχία όσο και η συμφορά νοούνται σε διάρκεια.

586-592. ὁμοιον.....ἀντιπλήγες ἀκταὶ (ὅπως το κύμα....πληγωμένα βράχια)· ζωηρή παρομοίωση της θεϊκής οργής με άνεμο που συγκλονίζει τον βυθό της θάλασσας και τα κύματα ξεσπούν στις αντικρινές ακτές.

αντιστροφή α΄

594-597. ἀρχαῖα....ἔχει λύσιν (αιώνες....αλύτρωτη μένει)· από τις γενικές σκέψεις, ο χορός έρχεται στο συγκεκριμένο, στον οίκο των Λαβδακιδών, που οι αλληπάλληλες συμφορές του κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά.

599-600. ἐσχάτας ὕπερ ρίζας (απάνω στη στερνή του ρίζα)· η «στερνή ρίζα» είναι οι δύο κόρες του Οιδίποδα· κυρίως ο χορός αναφέρεται στην Αντιγόνη που, αν παντρευόταν τον Αίμονα, θα συνέχιζε τη γενιά του Οιδίποδα.

601-603. κατ' αὖ νιν....Ἐρινὺς (ὁμως των θεών....αστόχαστος λόγος)· η μεταφορά από τον θερισμό: το φονικό δρεπάνι των υποχθόνιων θεών θερίζει και ρίχνει κάτω (**κατ- ἀμᾶ**) την Αντιγόνη.

603. λόγου τ' ἄνοια καὶ φρενῶν Ἐρινὺς (η τύφλα του νου κι ο αστόχαστος λόγος)· είναι η αιτία: η ασυδοσία της γλώσσας και η τύφλωση του νου, που την προκάλεσε κάποια Ερινύς, συνδέεται με την **ἀφροσύνην** με την οποία χαρακτήρισε την Αντιγόνη ο χορός (στ. 383).

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

604-608. τεάν, Ζεῦ.....θεῶν μῆνες (τη δύναμή σου, Δία.....οι μήνες των θεών)· με βάση τον νόμο της αντιθέσεως ο χορός «αντιπαραθέτει την αναπόδραστη δύναμη του Δία στη χιμαιρική γνώση των ανθρώπων» (Α. Lesky).

608-610. ἀγήρωσ δέ.....αἴγλαν (αιώνιος.....φωτοχρυσία του Ολύμπου)· θετική διατύπωση της δύναμης και της αιωνιότητας του Δία, που στερεώνει την προηγούμενη εικόνα.

611-614. τό τ' ἔπειτα....ἐκτός ἄτας (μέλλον.....το μονοπάτι)· την αιωνιότητα του νόμου για το αναπόφευκτο της ανθρώπινης δυστυχίας, τη δηλώνει ο χορός με την παράταξη τριών χρονικών σχέσεων: του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος.

αντιστροφή β΄

615-617. ἄ γὰρ δὴ....ἐρώτων (οι πλάνες.....κούφιας λαχτάρας)· ο χορός σχολιάζει ως πιο συνηθισμένη την απατηλή ελπίδα που συνδέεται με την ανθρώπινη δυστυχία.

622-624. τὸ κακὸν δοκεῖν ποτ' ἐσθλόν.....πρὸς ἄταν (το κακό.....συμφορά τον πάει)· το κακό φαίνεται να είναι καλό σ' εκείνον που ο θεός τον οδηγεί στην καταστροφή. Η άποψη αυτή είναι γνωστή από τον Όμηρο, τον Θέογνη και τον Αισχύλο. Σύμφωνα με τους πιο έγκριτους ερμηνευτές, η συγκεκριμενοποίηση της άποψης αυτής αναφέρεται στον Κρέοντα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Οι συμφορές που πλήττουν τους ανθρώπους νοούνται από τον χορό σε διάρκεια. Πώς εξειδικεύει ο χορός τη διαπίστωση αυτή στην οικογένεια των Λαβδακιδών;
2. Ο χορός χρησιμοποιεί μια εικόνα από τη φουρτουνιασμένη θάλασσα, γιατί:
 - α. η Αθήνα βρίσκεται κοντά στη θάλασσα.
 - β. οι τραγικοί -και ο Σοφοκλής- μιλάνε πιο παραστατικά στους Αθηναίους που είναι θαλασσινός λαός, με θαλασσινές εικόνες.
 - γ. η θάλασσα εντυπωσιάζει.Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση.
3. Να συγκρίνετε το ψυχολογικό κλίμα (διάθεση-συναίσθημα) που επικρατεί στο Β' στάσιμο με εκείνο του Α' στάσιμου.
4. Πώς βλέπει ο χορός τον ρόλο του Δία;
5. Ποιες βασικές ιδέες εκφράζει ο χορός σ' αυτό το στάσιμο και ποια απ' αυτές θεωρείτε σημαντικότερη;

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (626-780)

Α' Σκηνή: στ. 627-765. Πρόσωπα: Κρέων - Αίμων - Χορός.

Στη σκηνή βρίσκονται ο Κρέων και ο Χορός. Από τη δεξιά πάροδο έρχεται ο Αίμων. Η άφιξη του δεν είναι εντελώς απρόσμενη· η αναφορά της Ισμήνης (στ. 572) στο πρόσωπό του προοικονομεί τον ερχομό του.

- 626-630.** ὄδε μὴν Αἴμων.....ὑπεραλγῶν (αλλά να κι ο Αίμονας.....χαμένο ταίρι)· ο Κορυφαίος, βλέποντας τον Αίμονα να έρχεται, διερωτάται για τις προθέσεις του.
- 631-634.** τάχ' εἰσόμεσθα....φίλοι (αμέσως.....αγαπάς ακόμη)· ο Κρέων με τη διπλή ερώτηση προς τον Αίμονα: παιδί μου, μήπως άκουσες την τελεσίδικη ποινή.....μας αγαπάς ακόμη, υποδεικνύει το καθήκον του γιου προς τον πατέρα. Οι εκτιμήσεις του χορού και του Κρέοντα για τη στάση του Αίμονα είναι αντίθετες.

- 635-638. πάτερ, σός εἰμι.....ἡγουμένου·** η απρόσμενη απάντηση του Αίμονα ξαφνιάζει και τον χορό και τον Κρέοντα. Οι μετοχές *ἔχων* και *ἡγουμένου* είναι δίσημες· υποθετικές κατά τον Αίμονα, αιτιολογικές κατά τον Κρέοντα. Η διπλή σημασία τους είναι στοιχείο της δραματικής τέχνης του ποιητή.
- 639. οὔτω γάρ.....ἔχειν·** το *οὔτω γάρ* στην αρχή του στίχου υποδηλώνει ότι ο Κρέων επιδοκιμάζει την απάντηση του Αίμονα.
- 640. γνώμης πατρώας.....ἑστάναι·** κατά τους Έλληνες ο σεβασμός των παιδιών προς τους γονεῖς ήταν ένα από τα θεμελιώδη καθήκοντά τους. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή είναι και οι απαιτήσεις του Κρέοντα από τον Αίμονα. Οποιαδήποτε άλλη στάση του Αίμονα θα θεωρηθεί απρεπής απέναντι στην πατρική εξουσία.
- 643-644. ὡς καὶ τὸν ἐχθρόν.....ἔξ ἴσου πατρί·** για τους αρχαίους βασική ηθική αρχή ήταν: *φίλει τὸν φιλοῦντα καὶ μίσει τὸν μισοῦντα· γλυκὸν εἶναι φίλοις, ἐχθροῖς δὲ πικρόν.*
- 645-647. ὅστις δ' ἀνωφέλητα.....ἐχθροῖσιν γέλων·** ο Κρέων πιστεύει ότι το κύρος του πατέρα συνδέεται με τη συμπεριφορά των παιδιών· ανάλογη άποψη απαντά και στον Αΐαντα: *οὔκουν γέλως ἤδιστος εἰς ἐχθροὺς γελᾷν;* (στ. 79).
- 648-652. μή νύν ποτ'.....φίλος κακός·** η προτροπή του Κρέοντα προς τον Αίμονα να περιφρονήσει την Αντιγόνη υποκρύπτει το μίσος και την αποστροφή του προς αυτήν. Θεωρεί την αγάπη προς τη γυναίκα δουλική υποταγή.
- 653-654. ἀλλὰ πτύσας....νυμφεύειν τινί·** τραγική ειρωνεία (πρβλ. στ. 1232, όπου ο Αίμων φτύνει τον πατέρα του), η οποία κορυφώνεται με τη φράση *ἐν Αἴδου νυμφεύειν*· αυτός που τελικά θα νυμφευθεί στον Άδη είναι ο Αίμων (στ. 1240-41) και όχι η Αντιγόνη, της οποίας κύριο μέλημα είναι η ταφή του αδελφού της και όχι ο γάμος.
- 655-658. ἐπεὶ γάρ....ἀλλὰ κτενῶ·** η *θρασύτητα* της Αντιγόνης, η οποία μόνη από όλους τους πολίτες παρακούει τη διαταγή του Κρέοντα, μειώνει το γόητρο του μονάρχη. Δεν μπορεί να δεχθεί την αμφισβήτηση της θέλησής του και μάλιστα από μια γυναίκα. Γι' αυτό και πρέπει να τιμωρηθεί σκληρά, γιατί, διαφορετικά, δε θα μπορούσε αυτός να κυβερνήσει. Η επιμονή του όμως αυτή θα αποδειχθεί μοιραία για τον ίδιο.
- 658-660. πρὸς ταῦτα.....ἔξω γένους·** η περιφρονητική αναφορά στον Δία, τον προστάτη της όμαιμης συγγένειας, αποτελεί ύβρη και προοικονομεί τη σκηνή του Τειρεσία.
- 661-665. ἐν τοῖς γὰρ οἰκείοισιν.....ἔξ ἐμοῦ τυχεῖν·** ο Κρέων δεν αντιλαμβάνεται το κίνητρο της πράξης της Αντιγόνης και θεωρεί τη στάση της ως προσπάθεια να επιβληθεί στους άρχοντες. Με τη φράση *οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τυχεῖν* αποφεύγει να προκαλέσει περισσότερο τον χορό.

- 666-667. ἀλλ' ὄν πόλις....καὶ τάναντία**: πρόκειται για αναχρονισμό. Την εποχή του Κρέοντα οι άρχοντες είναι κληρονομικοί, ενώ την εποχή του Σοφοκλή εκλέγονται. Ο Κρέων, ανάγοντας τη βούλησή του σε νόμο της πόλης (πρβλ. στ. 738), απαιτεί απόλυτη και χωρίς αμφισβήτηση υποταγή, ανεξάρτητα αν αυτό είναι δίκαιο ή άδικο (πρβλ. Τραγ. Αδέσπ. 436: *δοῦλε δεσποτῶν, ἄκουε καὶ δίκαια κᾶδικα. κρεισσόνων γὰρ καὶ δίκαια κᾶδικ' ἔστ' ἄκουστέα*). Η αντίληψή του αυτή προκαλεί το δημοκρατικό αίσθημα των Αθηναίων.
- 669. καλῶς μὲν..... θέλειν**: αναχρονισμός: αυτό ισχύει στη δημοκρατία, ενισχύει όμως τις απόψεις του Κρέοντα για την πειθαρχία.
- 671. μένειν δίκαιον παραστάτην**: είναι ο γενναίος συμπολεμιστής: ανάλογος είναι ο όρκος των Αθηναίων εφήβων: *Οὐ καταισχυνῶ ὄπλα τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ὅτῳ ἂν στοιχίσω*.
- 672-676. ἀναρχίας δέ.....ἢ πειθαρχία**: ο Κρέων με τη λέξη *ἀναρχία* εννοεί την ανυπακοή στους νόμους και επισημαίνει με έμφαση τις συνέπειες της αναρχίας. (πρβλ. Αισχύλου *Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας, 225: πειθαρχία ἐστὶ τῆς εὐπραξίας μήτηρ, γυνὴ Σωτῆρος*.)
- 679-680. κρεῖσσον γάρ.....καλοῖμεθ' ἄν**: ο Κρέων θεωρεί ταπεινωτικό για τον ανδρισμό του να υποκύψει σε μια γυναίκα (πρβλ. στ. 484, 525). Χαρακτηριστική η καχυποψία του να βλέπει παντού συνωμοσίες.
- 681-682. ἡμῖν μὲν,...δοκεῖς πέρι**: ο χορός, με την παρέμβασή του, επιδοκιμάζει τα λόγια του Κρέοντα, όπως έκανε και προηγουμένως *νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντί, τοῦτ' ἔνεστί σοι* (στ. 213), όταν του αναγνώρισε το δικαίωμα να αποφασίζει για όλους και για όλα. Δεν εκφράζει φανερά την αντίθεσή του, αλλά τη διατυπώνει με τρόπο υποθετικό.
- 683-684. πάτερ, θεοί.....ὑπέρτατον**: ο Αίμων, με λεπτότητα, αντιπαραθέτει στην πατρική σκληρότητα τη φρόνηση, την οποία θεωρεί ως το μεγαλύτερο αγαθό. Τα επιχειρήματα, με τα οποία εκφράζει την αντίθεσή του στον πατέρα του, στηρίζονται στη γνωμολογική αυτή διατύπωση για τη δύναμη της φρόνησης.
- 687. γένοιτο.....καλῶς ἔχον**: με τη δυνητική και αόριστη διατύπωση ο Αίμων αμφισβητεί, με ευπρέπεια και σεβασμό, την εσφαλμένη απόφαση του Κρέοντα να καταδικάσει την Αντιγόνη. Η σχετικότητα της γνώσης: *κανένας δεν τα γνωρίζει όλα* και η παραδοχή της γνώμης του άλλου είναι στοιχεία διαλόγου και δημοκρατίας, που απηγούν τη διδασκαλία των σοφιστών.
- 692. ἐμοὶ δ' ἀκούειν ἔσθ' ὑπὸ σκότου τάδε**: η έλλειψη δημόσιας κριτικής υποδηλώνει τον φόβο που προκαλεί η εξουσία του Κρέοντα. Την αντίδραση της κοινής γνώμης στην απόφαση του Κρέοντα πληροφορεῖται ο Αίμων, ο οποίος, με μετριοφροσύνη, του αντιτάσσει τους κινδύνους που θα διατρέξει αν δεν αλλάξει γνώμη.

- 693-695. τὴν παῖδα ταύτην.....φθίνει**· παρά τη συναισθηματική του φόρτιση ο Αίμων, αποφεύγει να αναφέρει το όνομα της Αντιγόνης και παρουσιάζει με έντεχνο τρόπο τις απόψεις του ως γνώμη των άλλων. Η θετική στάση της πόλης για την πράξη της Αντιγόνης προβάλλεται με τη συσσώρευση των υπερθετικών *ἀναξιώτατη, κάκιστ', εὐκλεεστάτων*.
- 699. οὐχ ἦδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν**· τη γνώμη του λαού, που διαμαρτύρεται για την παράβαση του ἀγραφου δικαίου, συμμερίζεται και ο Αίμων. Χωρίς να εκδηλώνει φανερά τη θέση του, με την ευθεία ερώτηση, εκβιάζει καταφατική απάντηση, θεωρώντας το έργο της Αντιγόνης ἀξιο *χρυσῆς τιμῆς*.
- 700. τοιάδ' ἔρεμνή.....φάτις**· η σκοτεινή φήμη που κυκλοφορεί (*ὀφέρπει*) στην πόλη της Θήβας υποδηλώνει τον φόβο που προκαλεί στους πολίτες η αυταρχική εξουσία του Κρέοντα. Η κατάσταση αυτή έρχεται σε αντίθεση με το δημοκρατικό φρόνημα των Αθηναίων. Κατά τον (Bowra): «Ο Σοφοκλής χρησιμοποιεί με δραματικό τρόπο εκείνο που ο Αισχύλος είχε διαπιστώσει, όταν έλεγε ότι τα οργισμένα λόγια των πολιτών εκπληρώνουν το καθήκον μιας δημόσιας κατάρας».
- 701-706. ἐμοὶ δὲ σοῦ πρῶσσαντος.....τοῦτο ὀρθῶς ἔχειν**· ο Αίμων, για να αποφυγί τη μομφή του πατέρα του, ότι ο έρωτας υποκινεί τις σκέψεις του, τον διαβεβαιώνει για την ἀγάπη και την αφοσίωσή του προς αυτόν. Προκειμένου να μαλακώσει την ισχυρογνωμοσύνη του και να καταλήξει στην έμμεση προειδοποίηση *μὴ νῦν ἐν ἦθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει*, προβάλλει ως βασική του μέριμνα την ευτυχία και την καλή φήμη του πατέρα του.
- 707-709. ὅστις γὰρ αὐτός.....ᾧφθησαν κενοί**· η διατύπωση του αιτήματος του Αίμονα για τη σωτηρία της Αντιγόνης προετοιμάζεται κατάλληλα με μια σειρά γνωμολογίες: η σωστή σκέψη, η ευφράδεια του λόγου και ο χαρακτήρας αποτελούν τα βασικά στοιχεία του ήθους ενός ανθρώπου. Έτσι και οι πράξεις του είναι ἀνάλογες με το ήθος του.
- 711. τὸ μὴ τοίνυν ἄγαν**· η φράση έχει μεταφορική και ἀλληγορική σημασία· είναι παρμένη από τις χορδές του τόξου ή των μουσικῶν οργάνων. Η ἀντίληψη πως οτιδήποτε ξεπερνά το μέτρο και φτάνει στην υπερβολή είναι επικίνδυνο, είναι κοινή για τους ἀρχαίους Έλληνες. Σύμφωνα με αυτή ο ἀνθρωπος, ή από τον φθόνο των θεῶν για την επιτυχία του ή από δικά του σφάλματα, εξαιτίας της ἀλαζονείας του, οδηγείται στην ὕβρη που προκαλεί την τραγική του συντριβή (πρβλ. στ. 127-128).
- 712-717. ὀρῆς παρὰ ρείθροισι.....ναυτίλλεται**· ο Αίμων με μεταφορικές φυσικές εικόνες, προοικονομεί παραστατικά τη συντριβή του Κρέοντα, αν δεν υποχωρήσει στην οργή του. Ο ἀνθρωπος οφείλει ἀπέναντι στις ἀνώτερες δυνάμεις να μη ξεπερνά το μέτρο της ἀνθρώπινης φύσης του, ἀλλά να υποχωρεί, γιατί δε θα βγει νικητής από τη σύγκρουση αυτή (πρβλ. και στ. 67-68).

718. **ἀλλ' εἶκε θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου**: ο Αἴμων πιστεύει ότι ο θυμός είναι η αιτία της εμμονής του Κρέοντα να καταδικάσει την Αντιγόνη. Οφείλει να αναθεωρήσει την απόφασή του και να μη φτάσει στα άκρα, γιατί η αλαζονεία του αποτελεί ύβρη προς τους θεούς.
- 719-721. **γνώμη γὰρ εἴ τις....ἐπιστήμης πλέων**: με μετριοφροσύνη και λεπτότητα ο Αἴμων αντιτάσσει στην παντογνωσία του Κρέοντα τη σχετικότητα της γνώσης.
- 722 -723. **εἰ δ' οὔν.....καλὸν τὸ μανθάνειν**: ο Αἴμων, με το σχῆμα αποσιώπησης *εἰ δ' οὔν...* (ἔφου *τοιούτος*), προειδοποιεῖ με ἥπιο τρόπο τον πατέρα του να μην ενεργήσει με αφροσύνη.
- 724-725. **ἄναξ, σέ τ'.....εἴρηται διπλῆ**: η επιφυλακτική και διαλλακτική παρέμβαση του χορού ἔρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενη θέση του να αποδεχθεῖ τις απόψεις του Κρέοντα (στ. 681-682).
- 726-765. Η κλιμάκωση των αντιθέσεων Κρέοντα-Αἴμονα οδηγείται με επιδειξιότητα στην απόλυτη ρήξη. Η σύγκρουση που ακολουθεῖ είναι ζωηρή και ταυτόχρονα δραματική και τραγική. Ο διάλογος αυτός λέγεται *αγωνιστικός* (Αριστ. *Ρητορική*, 1413b8). Αξιοπρόσεκτη η συμμετρία του λόγου ανάμεσα στους δύο ἄνδρες.
- 726-727. **οἱ τηλικοῖδε.....τὴν φύσιν**: ο Κρέων, με τη χρήση του πληθυντικού *τηλικοῖδε*, θεωρεῖ ότι ο Αἴμων με τις υποδείξεις του προσβάλλει ὄχι μόνον αυτόν *ἀλλά* και ὅλους τους συνομηλικούς του.
- 728-729. **μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον.....ἢ σκοπεῖν**: η ωριμότητα και η σύνεση, κατὰ τον Αἴμονα, δε βρίσκονται στα χρόνια *ἀλλά* στα ἔργα.
- 730-731. **ἔργον....τοὺς κακοὺς**: η σαρκαστική διάθεση του Κρέοντα, με την επανάληψη της λέξης *ἔργον*, ἔρχεται σε αντίθεση με την ἡρεμη ἀπάντηση του Αἴμονα.
732. **οὐχ ἦδε γὰρ τοιᾶδ' ἐπέιληπται νόσῳ**: ο Κρέων θεωρεῖ την πράξη της Αντιγόνης *νόσο*. Ἄρα και ο Αἴμων, αφού παίρνει το μέρος της, δε σκέπτεται σωστά, γιατί ἔτσι τιμὰ τους κακοὺς.
- 733-735. **οὐ φησι Θήβης.....ὡς ἄγαν νέος**; Η ιδεολογική αντιπαράθεση Αἴμονα - Κρέοντα για τον ρόλο της κοινῆς γνώμης αποτελεί δραματικό στοιχείο. Ο Αἴμων επικαλεῖται τη μαρτυρία της πόλης ὄχι μόνο για την αθωότητα της Αντιγόνης *ἀλλά* και για τη φήμη της. Ο Κρέων, *αλαζονικά*, αρνεῖται να δεχθεῖ τις απόψεις της κοινῆς γνώμης.
- 736-738. **ἄλλω γὰρ.....νομίζεται**: η αντίληψη του Κρέοντα ότι η πόλη είναι δική του θυμίζει απαίτηση τυράννων και αντιτίθεται στο δημοκρατικό ἥθος των Αθηναίων, το οποίο εκφράζει ο Αἴμων.
739. **καλῶς ἐρήμης γ' ἂν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος**: ο ειρωνικός τόνος του Αἴμονα υποδηλώνει ότι δεν ἐλπίζει να μεταπείσει πλέον τον πατέρα του. Με τη διάσταση πατέρα και γιου στις πολιτικές απόψεις διαγράφεται το ἥθος του καθενός.

- 740-741. ὄδ, ὡς ἔοικε.....**προκήδομαι**· η ειρωνική ανταπάντηση του Κρέοντα κάνει τον Αίμονα να χάσει την αυτοκυριαρχία του και να μιλήσει προσβλητικά για τον πατέρα του.
- 742-745. ὃ **παγκάκιστε**.....**τῶν θεῶν πατῶν**· κατά τον Lesky «η κλιμάκωση της σύγκρουσης φτάνει στην κορύφωσή της. Ο Κρέων υπερασπίζεται την τιμή των δεσποτικών αξιωμάτων του, ενώ ο Αίμων τον μέμφεται ότι ποδοπάτησε τον σεβασμό των θεών». Η ασέβεια όμως αυτή προς τους θεούς αποτελεί ύβρη, η οποία θα τον οδηγήσει στην καταστροφή.
746. ὃ **μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον**· η ἔλλειψη επιχειρημάτων οδηγεί τον Κρέοντα σε ὑβρεις εναντίον του γιου του.
- 747-749. **οὐ τᾶν ἔλοις.....τῶν νερτέρων**· ο Αίμων δεν παρακολουθεί τον πατέρα του στις ὑβρεις, αλλά μεταφέρει την αντιπαράθεση σε ηθικό επίπεδο. Με το πολυσύνδετο *καὶ-κάμοῦ-καὶ* υποδηλώνει για ποιους ενδιαφέρεται.
750. **ταύτην ποτ' οὐκ ἔσθ' ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς**· η απειλή του Κρέοντα είναι αποτέλεσμα της ταραχής του. Η φράση *ἔτι ζῶσαν* υποκρύπτει τραγική ειρωνεία και προοικονομεί τον «γάμο» του Αίμονα με τη νεκρή Αντιγόνη (στ. 1240-1).
751. **ἦδ' οὖν θανείται καὶ θανούσ' ὀλεῖ τινα**· ο Κρέων νομίζει ότι η απειλή του Αίμονα απευθύνεται σ' αυτόν. Η δισημία της φράσης *ὀλεῖ τινα* είναι στοιχείο της δραματικής τέχνης του Σοφοκλή.
- 754-755. **κλαίων φρενώσεις.....εὐ φρονεῖν**· η σύγκρουση επικεντρώνεται στο θέμα της φρόνησης. Ο Αίμων μιλάει ακόμη με σεβασμό στον πατέρα του, παρά την ἔλλειψη αυτοκυριαρχίας. Η φράση *κλαίων φρενώσεις* είναι ανάλογη με το *κλαύση ἢ οἰμώξῃ* που λεγόταν για τους δούλους, όταν επρόκειτο να τους τιμωρήσουν.
756. **γυναικὸς ὧν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με**· στους τραγικούς ήταν σύνηθες να χρησιμοποιούν σχήμα μετωνυμίας, για να δηλώσουν το αφηρημένο (*δούλευμα*) αντί για το συγκεκριμένο (*δοῦλε*). Ο Κρέων θεωρεῖ κολακεία την προσφώνηση του Αίμονα *πατήρ*.
- 758-761. **ἄληθες; ἀλλ' οὐ.....τῶ νυμφίῳ**· η επίκληση των θεῶν από τον Κρέοντα και η απειλή ότι θα σκοτώσει την Αντιγόνη μπροστά στα μάτια του Αίμονα δείχνουν την οργή του, που είναι αποτέλεσμα της περιφρονητικής στάσης του γιου του.
- 762-765. **οὐ δὴτ' ἔμοιγε,.....μαίνῃ ξυνών**· η συσώρευση των συνωνύμων (*τούμὸν κρᾶτα, προσόψει ἐν ὀφθαλμοῖς ὀρῶν*) οφείλεται στο πάθος και την οργή του Αίμονα εναντίον του πατέρα του. Αποφασισμένος να σταθεί δίπλα στην Αντιγόνη και να πεθάνει μαζί της, αποχωρεῖ από τη σκηνή με δραματικό τρόπο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια στοιχεία προωθούν τη δράση, εξωτερική και εσωτερική, στον διάλογο του Αίμονα με τον Κρέοντα; (βλ. λ. **δράση**, Λεξικό βασικών θεατρικών ὀρων).

2. Οι απόψεις του Κρέοντα για την υπακοή των παιδιών προς τους γονείς εκφράζουν τις γενικότερες αντιλήψεις των Αθηναίων για το ήθος των παιδιών. Ποιες είναι αυτές και με ποιον τρόπο δίνονται;
3. Ο Κρέων διατυπώνει τις απόψεις του για την πειθαρχία: ποιες είναι αυτές, τι θέλει να επιτύχει και ποιον αντίκτυπο θα είχαν στους Αθηναίους θεατές;
4. Ο Αίμων δεν παίρνει αμέσως τη θέση της Αντιγόνης από την αρχή, αλλά παρουσιάζει την πόλη να υπερασπίζεται την πράξη της: για ποιους λόγους;
5. Με ποια επιχειρήματα ο Αίμων προσπαθεί να αντικρούσει τις απόψεις του Κρέοντα για την τιμωρία της Αντιγόνης;
6. Ποιες βασικές αρετές διακρίνονται στο ήθος του Αίμονα; Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η σημαντικότερη και γιατί;
7. Ο Κρέων πιστεύει ότι το κύρος του πατέρα κρίνεται από:
α. τη γενικότερη συμπεριφορά των παιδιών	☐
β. την επιβολή της θέλησής του στα παιδιά	☐
γ. την τυφλή υποταγή των παιδιών	☐
- Να σημειώσετε με X τη σωστή απάντηση στο αντίστοιχο τετράγωνο.
8. Να σημειώσετε X στο σωστό ή λάθος, αν θεωρείτε ότι η αντίστοιχη απάντηση είναι σωστή ή λανθασμένη:
	Σωστό	Λάθος
α. Ο Αίμων εισέρχεται από την αριστερή πάροδο	☐	☐
β. Η άφιξη του Αίμονα είναι εντελώς απρόσμενη	☐	☐
γ. Η εκτίμηση του χορού και του Κρέοντα για τη στάση του Αίμονα είναι ίδια	☐	☐
δ. Ο Κρέων επιδοκιμάζει τη στάση του Αίμονα να σώσει την Αντιγόνη	☐	☐
ε. Ο χορός άμεσα αποδοκιμάζει τις απόψεις του Κρέοντα περί πειθαρχίας και αναρχίας	☐	☐
9. Με ποιον τρόπο ο Αίμων προετοιμάζει το αίτημά του για τη σωτηρία της Αντιγόνης;
α. με λογικά επιχειρήματα	☐
β. με συναισθηματικά επιχειρήματα	☐
γ. με σειρά γνωμολογικού περιεχομένου λόγων	☐
δ. με άμεση έντονη διαμαρτυρία	☐
ε. με έντεχνο τρόπο, ως απαίτηση της πόλης	☐
- Να σημειώσετε με X τις σωστές απαντήσεις στα αντίστοιχα τετραγωνίδια.

10. Η κλιμάκωση των αντιθέσεων Κρέοντα και Αίμονα οδηγεί στη μεταξύ τους ρήξη. Να καταγράψετε τα στοιχεία της ρήξης αυτής που διαγράφουν το ήθος των δύο ανδρών.
11. Ποιος είναι ο ρόλος του χορού στη σκηνή αυτή;
12. Να καταγραφούν τα τριτόκλιτα ουσιαστικά των στίχων 639-654· να γραφούν στην ονομαστική και γενική του αριθμού που βρίσκεται το καθένα.
13. Στους στίχους 655-665 να εντοπίσετε τα συνηρημένα ρήματα, που βρίσκονται σε οποιαδήποτε έγκλιση, και να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο όλων των εγκλίσεων στο χρόνο και τη φωνή που βρίσκεται το καθένα.
14. Να σημειώσετε, στηριζόμενοι στους στίχους 703-723, Χ στη στήλη: Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.

	Σωστό	Λάθος
α. <i>πατρός</i> : είναι ουσιαστικό γ' κλίσεως συγκοπτόμενο	☐	☐
β. <i>όρᾱς</i> : είναι β' ενικό υποτακτικής ενεστώτα ενεργ. φωνής του ρ. <i>όρᾶν</i>	☐	☐
γ. <i>ναός</i> : είναι ονομαστ. ενικού του ουσ. <i>ὁ ναός</i>	☐	☐
δ. <i>ὄσσις</i> : είναι αόρ. αντων. αρσεν. γένους	☐	☐
ε. <i>δίδου</i> : είναι β' ενικό προστ. ενεστ. μέσης φωνής του ρ. <i>δίδωμι</i> .	☐	☐

15. Στους στίχους 683-702 να εντοπίσετε τα ουσιαστικά που βρίσκονται σε γενική και λειτουργούν ως ετερόπτωτοι προσδιορισμοί.

Β' Σκηνή: στ. 766-780. Πρόσωπα: Κρέων-Χορός.

Ο Αίμων αποχωρεί οργισμένος. Ο Κρέων, παρά την αρχική του σκληρότητα, μετά την παρέμβαση του χορού, αλλάζει την αρχική του απόφαση. Απαλλάσσει την Ισμήνη, ενώ την Αντιγόνη καταδικάζει σε θάνατο από πείνα.

- 766-767. ἀνὴρ, ἀναξ,.....ἀλγήσας βαρύς:** ο χορός, βλέποντας την οργή του Αίμονα, εκφράζει την ανησυχία του για το πώς θα αντιδράσει πάνω στην απόγνωσή του (πρβλ. και *Οιδ. Τύραν. στ. 1073-1075*).
- 768-771. δράτω, φρονεῖτω.....εὖ γὰρ οὖν λέγεις:** η ταραχή και το πάθος του Κρέοντα φαίνονται με το ασύνδετο σχήμα *δράτω, φρονεῖτω*. Η παρέμβαση του χορού κάμπει την ισχυρογνωμοσύνη του Κρέοντα. Πολύ γρήγορα ανακαλεί την απόφασή του για καταδίκη της Ισμήνης και την απαλλάσσει.

- 772-780. **μόρφ δὲ ποίω.....τὰν Ἴδου σέβειν**· η απειλή του Κρέοντα είναι ότι θα κλείσει την Αντιγόνη ζωντανή σε λιθόκτιστο τάφο και θα της δώσει λίγη τροφή, για να αποφύγουν ο ίδιος και η πόλη το μίasma.
774. **κρύψω πετρώδει.....κατώρυχι**· η *πετρώδης κατώρυξ* είναι υπόγειος θολωτός τάφος χτισμένος με πέτρες σε ένα μέρος που το έσκαβαν κυκλικά.
775. **ὡς ἄγος μόνον προθείς**· κατά τους αρχαίους η καταδίκη σε θάνατο από πείνα τιμωρούνταν από τους θεούς ως ανοσιούργημα· γι' αυτό και έδιναν λίγη τροφή σ' αυτόν που φυλάκιζαν, για να πεθάνει.
777. **ὄν μόνον σέβει θεῶν**· η Αντιγόνη, κατά τον Κρέοντα, σέβεται μόνο τον Άδη, επειδή έπραξε το θρησκευτικό καθήκον προς τον Πολυνείκη.
- 779-780. **ἢ γνῶσεται γοῦν....τὰν Ἴδου σέβειν**· με σαρκασμό και ειρωνεία ο Κρέων φτάνει στο αποκορύφωμα της ύβρης του προς τους θεούς. Έτσι προετοιμάζεται η συντριβή. Μετά από αυτά ο Κρέων εισέρχεται στο ανάκτορο, για να δώσει τις σχετικές οδηγίες για την φυλάκιση της Αντιγόνης.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποιο αποτέλεσμα είχε η παρέμβαση του χορού, μετά τη σύγκρουση Αίμονα και Κρέοντα;
2. Ο Κρέων υποχωρεί από την αρχική του θέση για καταδίκη των δύο αδελφών, γιατί:

α. επιδιώκει να αποφύγει το μίasma	☐
β. επηρεάστηκε από τις απειλές του Αίμονα	☐
γ. φοβήθηκε την οργή των θεών	☐
δ. κατάλαβε ότι διέπραξε ὕβριν	☐

 Να σημειώσετε με X τις σωστές απαντήσεις.
3. Πώς διαγράφεται το ήθος του Κρέοντα στη σκηνή αυτή;
4. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον ορθό τύπο των λέξεων που βρίσκονται στην παρένθεση:

α. Κρέων..... (<i>ἄγω</i> , μετοχή αορ. β') ζῶσαν τήν Αντιγόνην..... (<i>κρύπτω</i> , οριστική αορίστου,) ἐν πετρώδει κατώρυχι.
β. Αντιγόνη..... (<i>γινώσκω</i> , οριστική αορίστου β') ἐν Ἴδου ὅτι πόνος περισσός..... (<i>εἶμι</i> ευκτ. ενεστ.) τὰν Ἴδην σέβειν.
5. Με ποιες λέξεις της σκηνής αυτής συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω λέξεις: πρόθεση, δράμα, αλλαγή, αγωγή, επιτυχία, αίτηση, πρόσφυγας, βούλευμα, κατανοητικός.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (781-800)

Το τρίτο στάσιμο περιλαμβάνει ένα στροφικό σύστημα. Μετά την απειλητική αποχώρηση του Αίμονα, ο χορός, με αφορμή τη σύγκρουση Κρέοντα και Αίμονα, τραγουδάει την ακατανίκητη δύναμη του έρωτα. Πιστεύει ότι η συμπεριφορά του Αίμονα οφείλεται στον έρωτά του για την Αντιγόνη.

στροφή

781-786. Ἔρωσ ἀνίκατε.....ἐν ἀγρονόμοις αὐλαῖς (έρωτα....τα κατώφλια): ο ποιητής ψάλλει τις ιδιότητες του Έρωτα, ως δύναμης δημιουργικής για τη ζωή. Με εικόνες χρωματισμένες με ποιητικά επίθετα και ρήματα κινητικά, αποδίδει τη δύναμη του φτερωτού θεού. Η εικόνα του ανίκητου θεού προκαλεί θαυμασμό αλλά και φόβο.

787-790. καί σ' οὔτ' ἀθανάτων.....μέμνηεν (κάνεις δε σου γλυτώνει....και το μανίζεις): σημαντική ψυχολογική παρατήρηση. Το ερωτικό πάθος κάνει τόσο τους θεούς όσο και τους ανθρώπους να χάνουν τα λογικά τους. Με τον τρόπο αυτό ο χορός επιδιώκει να μειώσει την ευθύνη του Αίμονα.

αντιστροφή

791-794. σὺ καὶ δικαίων.....ἔχεις ταραῖξας (εσύ των δικαίων....μέσα σ' αυτό το σόι): υπαινιγμός στη διαμάχη πατέρα και γιου. Οι πρώτοι στίχοι της αντιστροφής αποτελούν φυσικό επακόλουθο του προηγούμενου ρήματος μέμνηεν (μανίζεις). Η δύναμη του έρωτα έκανε τον Αίμονα να χάσει τα λογικά του και να συγκρουστεί με τον πατέρα του.

795-800. νικᾷ δ' ἑναργῆς.....θεὸς Ἀφροδίτα (της γόνιμης νύφης....περιπαίζει): ο Έρωτας, ως συμπάρεδρος των μεγάλων θεσμών του κόσμου, έχει τη δύναμη που έχουν οι αιώνιοι φυσικοί και ηθικοί νόμοι να ρυθμίζουν την φυσική τάξη του σύμπαντος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Πώς εξηγείτε το τραγούδι του χορού για τον έρωτα τη στιγμή αυτή;
2. Ο ποιητής παρουσιάζει τον έρωτα ως δύναμη δημιουργική αλλά και καταστροφική. Με ποια εκφραστικά μέσα αποδίδει τα γνωρίσματά του αυτά;
3. Ο χορός υμνεί τον έρωτα, γιατί θέλει:
 - α. να τονίσει τη δύναμή του
 - β. να δικαιολογήσει την πράξη του Αίμονα
 - γ. να προβάλει τα προσωπικά του συναισθήματα για τον έρωτα
 - δ. να μειώσει τη συναισθηματική φόρτιση των θεατώνΝα υπογραμμίσετε τις σωστές, κατά τη γνώμη σας, απαντήσεις και να τις δικαιολογήσετε.

20. Leptis magna (Β. Αφρική), Το Θέατρο, 1^{ος} - 2^{ος} αι. μ.Χ (Φωτ. Αρχείο René Percheron).

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (801-943)

Α΄ Σκηνή: στ. 801-882. Κοιμός. Πρόσωπα : Αντιγόνη-Χορός.

**«Κοιμὸς δὲ θρήνος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς»
Αριστ. Περὶ Ποιητικῆς 1452b**

Η πρώτη σκηνή περιλαμβάνει τον κοιμό, θρηνητικό τραγούδι, που ψάλλει η Αντιγόνη με τον κορυφαίο του χορού. Η Αντιγόνη θρηνώντας την κακή της μοίρα, αφού δεν πρόλαβε να χαρεί τον έρωτα και την ομορφιά της ζωής, απευθύνει τελευταίο χαιρετισμό στους κατοίκους της Θήβας και οδηγείται στον τάφο. Αποτελείται από δύο στροφικά συστήματα και μία σύντομη επωδό.

801-805. νῦν δ' ἤδη ᾿γὼ καὐτὸς.....ἀνύτουσαν (τόρα κι εγώ....κοινό κοιμητήρι)· το τμήμα αυτό αποτελεί τη μετάβαση από το τρίτο στάσιμο στον κοιμό του τετάρτου επεισοδίου και προετοιμάζει συναισθηματικά τους θεατές για τον θρήνο της Αντιγόνης. Ο χορός, καθώς βλέπει την Αντιγόνη να οδηγείται στον τάφο, ξεσπά σε κλάμα και τάσσεται στο πλευρό της.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

806-816. ὀρᾶτ' ἔμ', ὦ γᾶς...νυμφεύσω (ω πολίτες....δίπλα θα σταθώ)· ο Σοφοκλής παρουσιάζει την ηρωίδα με ανθρώπινα συναισθήματα και αδυναμίες και όχι ως υπεράνθρωπο ον, ανίσθητο στον πόνο και στις χαρές της ζωής. Κατά τον Lesky «το μεγαλείο της θυσίας αποκαλύπτεται απόλυτα μόνον εδώ, όπου βλέπουμε τον ανθρώπινο πόνο που συνεπάγεται. Ακριβώς το γεγονός ότι η Αντιγόνη συνειδητοποιεί την πληρότητα της ζωής που θυσιάζει, τη μετατρέπει στη μορφή εκείνη που, πέρα από την άκαμπτη τήρηση μιας αρχής, κερδίζει το ανάστημά της μέσα στον χώρο των ζωντανών»

817-822. οὐκοῦν κλεινή.....καταβήση (ξακουστή.....στον Άδη)· ο χορός, στην προσπάθειά του να παρηγορήσει την Αντιγόνη, της υπενθυμίζει τη δόξα της πράξης της, γιατί με τη θέλησή της παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα, αν και γνώριζε ότι την περίμενε ο θάνατος. Η Αντιγόνη εκλαμβάνει τα λόγια του ως ειρωνείες. Ο χορός όμως δεν έχει τέτοια πρόθεση.

αντιστροφή α΄

823-833. ἤκουσα δὴ λυγροτάταν.....κατευνάζει (άκουσα.....με βυθίζει)· ο θρήνος της γίνεται οξύτερος, όταν ο χορός της υπενθύμισε την περίπτωση της Νιόβης που είχε την ίδια τύχη με τη δική της. Η Νιόβη είχε παντρευτεί τον βασιλιά της Θήβας Αμφίονα. Επειδή όμως καυχήθηκε στη Λητώ για την πολυτεκνία της, ο Απόλλωνας και η Αρτεμη την τιμώρησαν, σκοτώνοντας τα παιδιά της. Έπειτα επέστρεψε στο πατρικό της σπίτι στο Σίπυλο της Φρυγίας, και κει παρακάλεσε τον Δία να τη μεταμορφώσει σε βράχο.

834-838. ἀλλὰ θεός τοι.....ἔπειτα θανοῦσαν (ήταν όμως θεά...και πεθαμένη)· δεύτερη άστοχη προσπάθεια του χορού να μετριάσει τον πόνο της Αντιγόνης. Η Αντιγόνη παρομοιάζει τον εαυτό της με τη Νιόβη, πράγμα που δε δέχεται ο χορός. Αντίθετα την μακαρίζει για την τύχη της, αφού έχει το ίδιο τέλος με μια θεά.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

839-844. οἴμοι γελῶμαι. Τί με,.....πολυκτήμενες ἄνδρες (ώχου, με περιπαίζουν!... της πόλης μου)· η Αντιγόνη αποκρούει την προσπάθεια του χορού να την παρηγορήσει, γιατί τη θεωρεί ειρωνεία και εμπαιγμό. Το παράπονό της εκφράζεται με επικλήσεις προς τους θεούς και τους Θηβαίους, ερωτήσεις, αποστροφές και αρνητικές προτάσεις. Η αίσθηση ότι αδικείται κορυφώνει τον πόνο της.

847-848. οἶα φίλων ἄκλαυτος.....τάφου ποταινίου (πως από φίλους άκλαφτη..... φυλακή χωμένη)· η αίσθηση της Αντιγόνης ότι τις τελευταίες στιγμές έχει εγκαταλειφθεί από όλους επιτείνει την τραγικότητά της. Μόνη έκανε την ταφή, μόνη προχωρεί προς τον πέτρινο τάφο.

853-855. προβάσ' ἐπ' ἔσχατον.....προσέπεσας, ὃ τέκνον (σκαρφάλωσες..... παραπάτησες)· αντιφατική η άποψη του χορού ότι η πράξη της Αντιγόνης είναι ευσεβής προς τους θείους νόμους αλλά ασεβής προς τους νόμους της πολιτείας.

856. πατρῶν δ' ἐκτίνεις τιν' ἄθλον (του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα)· κατά τον χορό η Αντιγόνη ουσιαστικά τιμωρείται για τις πατρικές αμαρτίες και όχι μόνο γιατί παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα.

αντιστροφή β΄

857-861. ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας.....Λαβδακίδαισιν (άγγιζες...γενιά του Λαβδάκου)· η πικρή ανάμνηση της τραγικής μοίρας της οικογένειάς της προκαλεί νέο θρήνο στην Αντιγόνη.

862-871. ἰὸ μαιτρῶναι λέκτρων.....κατήναρές με (ώχου ντροπές.....να με σκοτώσεις)· η αναφορά στις οικογενειακές συμφορές, παλιές και νέες, επιτείνει την τραγικότητα της ηρωίδας. Ο γάμος του Πολυνείκη με την κόρη του Αδράστου είναι αιτία των νέων συμφορών.

872-875. σέβειν μὲν εὐσεβεία τες.....ὄλεσ' ὄργα (καλός ο σεβασμός.....αυτόνομη πορεία)· ο χορός πιστεύει ότι η Αντιγόνη είναι ένοχη, γιατί αυθαίρετα παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα. Η νομιμοφροσύνη του χορού στην εξουσία του Κρέοντα αντιτίθεται στο ήθος της Αντιγόνης.

επωδός

876-882. ἄκλαυτος, ἄφιλος,.....φίλων στενάξει (άκλαφτη.....κανείς δε στενάξει)· ο κομμός κλείνει με δραματική επανάληψη του θρήνου από την Αντιγόνη. Τα ασύνδετα και τα πολλά επίθετα εξαίρουν το μέγεθος της θυσίας και του πάθους. Αξιοσημείωτη η τραγική ειρωνεία στη φράση *οὐδεις φίλων στενάξει*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ο Σοφοκλής στον κομμό παρουσιάζει την ανθρώπινη πλευρά της Αντιγόνης. Ποια είναι τα στοιχεία που προβάλλουν αυτή την πλευρά;
2. Ο παρηγορητικός λόγος του χορού στο α' στροφικό σύστημα:
 - α. ανακουφίζει την Αντιγόνη
 - β. επιτείνει τον θρήνο της
 - γ. δε φέρνει κανένα αποτέλεσμα
 - δ. προκαλεί την αγανάκτηση της ΑντιγόνηςΝα σημειώσετε με X τις σωστές απαντήσεις.
3. Γιατί η Αντιγόνη θεωρεί ειρωνεία την προσπάθεια του χορού να την παρηγορήσει;
4. Να εντοπίσετε το τραγικό στοιχείο στον κομμό.
5. Πώς εξηγείται ο θρήνος της Αντιγόνης, τη στιγμή που η ταφή του αδερφού της ήταν συνειδητή επιλογή της;
6. Η Αντιγόνη σ' όλη τη σκηνή του κομμού παρουσιάζεται να έχει εγκαταλειφθεί από όλους. Αυτό φαίνεται από το ότι:
 - α. δεν παρευρίσκεται κοντά της ούτε η Ισμήνη ούτε ο Αίμων
 - β. την ειρωνεύεται ο χορός, όπως πιστεύει η ίδια
 - γ. δεν την βοηθούν ούτε οι θεοί, παρά την ευσεβή της πράξη
 - δ. επικαλείται τις φυσικές δυνάμεις
 - ε. συντρέχουν όλοι οι παραπάνω λόγοιΝα σημειώσετε με X τη σωστή απάντηση.
7. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές ο κομμός της Αντιγόνης;

Β' Σκηνή: στ. 883-943. Πρόσωπα: Κρέων -Αντιγόνη-Χορός.

Ο Κρέων βγαίνει από το παλάτι και διατάσσει να οδηγήσουν την Αντιγόνη σε υπόγειο τάφο. Η έξοδος της Αντιγόνης από την αριστερή πάροδο και η πορεία της προς τον θάνατο είναι δραματική και τραγική. Η πλοκή έχει φτάσει στην κορύφωση.

883-884. ἄρ' ἴστ' αἰοιδάς....λέγων (τα μοιρολόγια....αν φτούραγαν); Ο Κρέων παρεμβαίνει και διακόπτει τον θρήνο της Αντιγόνης, με τη δικαιολογία ότι καθυστερεί να εκτελεστεί η ποινή.

885-886. οὐκ ἄξετε....ὡς εἴρηκ' ἐγώ (πάρτε τη γρήγορα....λάκκο το βαθύ); με οργή ο Κρέων διατάζει τους φρουρούς να οδηγήσουν την Αντιγόνη στον τάφο.

- 887-888. ἄφετε μόνην....στέγη** (*ἄστε τη μόνη.....σπιτικό*): ο πλεονασμός *μόνην ἐρήμον* (μόνη κι ἐρήμη) τονίζει την ωμότητα και τη σκληρότητα της διαταγής.
- 889-890. ἡμεῖς γάρ.....στερήσεται** (*ἡ κόρη αὐτή.....θα τον χάσει*): σοφιστική η δικαιολογία του Κρέοντα να ξεγελάσει τη συνείδησή του ότι δεν ευθύνεται για τη μοίρα της Αντιγόνης.
- 891-894. ὦ τύμβος.....ὀλωλότων** (*τάφε μου.....ἡ Περσεφόνη φίλεψε*): ο νέος θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός από τον προηγούμενο. Δεν κυριαρχεί ο βαθύς πόνος και η απελπισία του θανάτου αλλά η διαμαρτυρία και το παράπονο, γιατί τιμωρεῖται για πράξη ευσεβῆ. Με πικρία αποκαλεί τον τάφο νυφικό θάλαμο, μέσα από τον οποίο θα περάσει, για να συναντήσει τους δικούς της νεκρούς στον κάτω κόσμο (Λάιος, Οιδίποδας, Ιοκάστη, Ετεοκλής, Πολυνείκης).
- 895. ὦν λοισθία ἐγὼ καὶ κάκιστα** (*στερνή κι ἐγὼ και ρημαγμένη*): η Αντιγόνη δεν είναι τελευταία, γιατί μένει και η Ισμήνη, αλλά η τελευταία που πεθαίνει πρόωρα.
- 897-899. ἐλθοῦσα μέντοι.....κασίγητον κάρα** (*ἡ ἐλπίδα με τρέφει.....την ἀγάπη σου*): εναλλαγή των συνωνύμων *φίλη, προσφιλής, φίλη* χάριν ποικιλίας και ἔμφασης. Με τη φράση *κασίγητον κάρα* (μάτια μου και αδερφέ μου) εννοεί τον Ετεοκλή, αφού σ' αυτόν απονεμήθηκαν ὅλες οι νεκρικές τιμές (στ. 23-25): κατ' ἄλλους εννοεί τον Πολυνείκη.
- 900-902. ἐπεὶ θανόντας.....ἔδωκα** (*ἐγὼ νεκρούς.....τον τάφο σας*): στην Αντιγόνη δεν αναφέρεται πουθενά ότι ο Οιδίποδας πέθανε στον Κολωνό. Η Αντιγόνη δε φαίνεται να πήρε μέρος ἢ ἴδια στην ταφή του Ετεοκλή, μπορεί ὅμως να πήρε μέρος στην προετοιμασία της πρόθεσης ἢ της εκφοράς.
- 902-903. νῦν δέ, Πολύνεικες,.....ἄρνυμαι** (*και τώρα, Πολυνείκη.....το πληρώνω*): η συμβολική ταφή του Πολυνείκη και η προσφορά χῶν κρίθηκαν ασεβεῖς, ἐνῶ η ταφή των ἄλλων νεκρῶν δίκαιη και ευσεβῆς.
- 904. καίτοι.....φρονοῦσιν εὖ** (*ἐγὼ σε τίμησα...πόσο*): δεν επιδοκίμασαν ὅλοι την πράξη της, γι' αυτό και εξαίρει τους *εὖ φρονοῦντας*.
- 905-915. οὐ γάρ ποτ' οὐτ' ἄν.....κασίγητον κάρα** (*τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα.....κι ἀποκοτιά, μονάκριβέ μου*): οι στίχοι αυτοὶ παρουσιάζουν πρόβλημα στην ερμηνεία τους, γιατί η Αντιγόνη παρουσιάζεται με διαφορετικό ἦθος. Οι ερμηνείες που δόθηκαν είναι πολλές: κατὰ τον Lesky «η Αντιγόνη αιτιολογεῖ τη θυσία της με το ἐπιχείρημα ότι ἀπὸ ὅλους τους δικούς της μόνο ο ἀδελφός της είναι αναντικατάστατος. Στους στίχους αυτοὺς ὑπάρχει ἕνας ἀπόηχος ἀπὸ την ἱστορία της γυναίκα του Ἰνταφρένη [ἡ γυναίκα του Ἰνταφρένη ἔχοντας την ἀδεια ἀπὸ τον Δαρεῖο να σώσει ἕναν ἀπὸ τους ἄρρενες συγγενεῖς της, οι οποίοι ἔχουν καταδικαστεῖ σε θάνατο, σώζει τον ἀδελφὸ της, γιατί οι γονεῖς της ἔχουν πεθάνει και δεν μπορεῖ ν' ἀποκτήσει ἄλλον ἀδελφὸ (πρβλ. Ηροδ. 3,118-119).]

Αν γίνουν δεκτοί οι στίχοι αυτοί, τότε πρέπει να κατανοηθούν ως προσπάθεια να πραγματοποιηθεί στον χώρο της λογικής, που σταθμίζει νηφάλια, μια λογοδοσία για μια πράξη που πήγασε από τα βάθη του συναισθήματος και της θρησκευτικής προσήλωσης».

907. **βία πολιτῶν** (*κόντρα στην πόλη*): η Αντιγόνη πιστεύει ότι οι πολίτες ενδόμυχα είναι στο πλευρό της (πρβλ. στ. 509). Περισσότερο όμως αρμόζει η φράση αυτή στην Ισμήνη (πρβλ. και στ. 79).
908. **τίνος νόμου.....λέγω** (*ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα*): προσπάθεια της Αντιγόνης να στηρίξει ηθικά την άποψή της για την ταφή του αδελφού της.
- 913-915. **τοιῶδε μέντοι.....κάρα** (*με τέτοιο νόμο....μονάκριβέ μου*): σκόπιμη η αναφορά στον Κρέοντα.
916. **καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβῶν** (*τώρα... δεμένα*): αναφέρεται στους θεράποντες οι οποίοι τη στιγμή αυτή την απομακρύνουν.
- 917-920. **ἄλεκτρον.....κατασκαφῶς** (*ανύπαντρη...κατεβαίνω το πηγάδι*): η ψυχολογία της Αντιγόνης επιτρέπει την επανάληψη του παραπόνου της, γιατί θα στερηθεί τις χαρές του γάμου και της απόκτησης παιδιών.
- 921-924. **ποῖαν παρεξελθοῦσα.....ἐκτησάμην** (*ποιον νόμο.....και μ' ατίμασαν φριχτά*): η μόνη στιγμή που η Αντιγόνη χάνει την εμπιστοσύνη προς τους θεούς και εκφράζει το πικρό παράπονο για την τραγική μοναξιά της. Το οξύμωρο: *εγώ τιμούσα και μ' ατίμασαν φριχτά*, υπενθυμίζει τον στίχο 74 *ὄσια πανουργήσασα*.
- 925-926. **ἄλλ' εἰ μὲν οὖν τάδε.....ἡμαρτηκότες** (*αν οι θεοί...αμάρτησα*): αμφιβάλλει αν η ενέργειά της να θάψει τον αδελφό της ήταν σωστή. Ο πληθυντικός δηλώνει μεγαλοπρέπεια.
- 927-928. **εἰ δ' οἶδ' ἁμαρτάνουσι.....ἐκδίκως ἐμέ** (*αν αμαρτήσαν ἄλλοι...μου κάνουν*): η κατάρα της να ανταποδώσουν οι θεοί στους εχθρούς της όσα κακά της έκαναν θυμίζει την κατάρα του Αίαντα (Σοφ., *Αΐας* 839). Ο υπαινιγμός περιέχει και κάποια προφητική διάσταση για τις συμφορές που θα βρουν τον Κρέοντα. Έτσι η κατάρα θα αποτελέσει στοιχείο της περαιτέρω πλοκής.
- 929-930. **ἔτι τῶν αὐτῶν....ἔχουσιν** (*ανέμων....και ριγεί*): η μεταφορά δείχνει την αμηχανία και ανησυχία του χορού από τα τελευταία λόγια της Αντιγόνης.
- 931-932. **τοιγάρ.....ὑπερ** (*αργούν....την πάνε*): οι φρουροί τρομοκρατημένοι οδηγούν την Αντιγόνη στον τάφο.
- 933-934. **οἴμοι....ἀφίκται** (*αλιά μου.....στο θάνατο*): η Αντιγόνη, αν και βλέπει τον θάνατο να πλησιάζει, δεν ταπεινώνεται μπροστά στον Κρέοντα, ούτε μετανοεί για την πράξη της. Πώς εξηγείται η στάση της αυτή;
- 935-936. **θαρσεῖν....κατακυροῦσθαι** (*απελπίσου πια....σφράγισε*): ο Κρέων είναι αποφασισμένος να εκτελέσει τη θανατική καταδίκη της Αντιγόνης.

- 937-938. ὦ γῆς Θήβης.....προγενεῖς** (*ω πόλη... πανάρχαιοι*): η Αντιγόνη προσφωνεί την πατρίδα και τους προγονικούς θεούς ως τα γλυκύτερα· με τη φράση *της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι* εννοεί τον Άρη και την Αφροδίτη, των οποίων την κόρη Αρμονία παντρεύτηκε ο Κάδμος. Αναφέρεται και στον Διόνυσο, τον γιο της Σεμέλης, κόρης του Κάδμου και της Αρμονίας.
- 939. ἄγομαι δὴ κοῦκέτι μέλλω** (*με σέρνουν· το τέλος σιμώνει*): τονίζεται το αμετάκλητο.
- 940-941. λεύσσετε....λοιπὴν** (*κοιτάζτε...βασιλοκόρη*): η προσφώνηση των νεαρών ευγενών Θηβαίων αποσκοπεί στην υπενθύμιση του καθήκοντός τους να προστατεύσουν την κόρη του βασιλιά Οιδίποδα. Την Ισμήνη δεν τη θεωρεί πως ανήκει στη βασιλική γενιά, γιατί δε δέχθηκε να εκτελέσει το καθήκον της προς τον αδελφό της.
- 943. οἶα πρὸς οἴων.....σεβίσασα** (*τι παθαίνω.....τιμώντας τους θεούς*): τα τελευταία λόγια της Αντιγόνης ολοκληρώνουν το ηθικό μεγαλείο της. Η έξοδος της από την αριστερή πάροδο αποτελεί στοιχείο δραματικό (εξωτερική δράση).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια στοιχεία προωθούν τη δράση, εσωτερική και εξωτερική, σ' αυτή τη σκηνή;
2. Ο θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός στη σκηνή αυτή από τον προηγούμενο. Να εντοπίσετε τα στοιχεία τα οποία δείχνουν αυτή τη διαφοροποίηση.
3. Να σημειώσετε X στη στήλη: Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.
Η Αντιγόνη σε κάποια στιγμή του θρήνου της χάνει την εμπιστοσύνη στους θεούς:

	Σωστό	Λάθος
α. είναι αυτό στοιχείο αδυναμίας	☐	☐
β. δείχνει ότι μετάνιωσε για την πράξη της	☐	☐
γ. οφείλεται στην τραγική μοναξιά της	☐	☐
δ. αμφιβάλλει για την ορθότητα της πράξης της	☐	☐

4. Στο τέταρτο επεισόδιο ολοκληρώνεται η διαγραφή του ήθους της Αντιγόνης. Να επισημάνετε τα στοιχεία αυτά του ήθους και να τεκμηριώσετε τον χαρακτηρισμό σας.
5. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η αποχώρηση της Αντιγόνης από τη σκηνή;
6. **Συνθετική εργασία** : Ο θρήνος της Αντιγόνης έχει πολλά κοινά στοιχεία με τα μοιρολόγια και τα δημοτικά τραγούδια του Κάτω Κόσμου. Να αναφέρετε μερικά από αυτά τα στοιχεία.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

Το τέταρτο στάσιμο αποτελείται από δυο στροφικά συστήματα. Μετά την αποχώρηση της Αντιγόνης, ο χορός αναφέρει τρία μυθικά πρόσωπα που είχαν την ίδια μοίρα με αυτή, για να τονίσει ότι τη δύναμη της μοίρας κανένας θνητός δεν μπορεί να αποφύγει.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

944-950. ἔτλα καὶ Δανάας.....χρυσορύτους (συνέβη κι η Δανάη.....το σπέρμα στην κοιλιά της)· το πρώτο μυθικό πρόσωπο είναι η Δανάη, κόρη του βασιλιά του Άργους Ακρίσιου. Ο πατέρας της την είχε φυλακίσει σε χάλκινο κελί, γιατί, σύμφωνα με τον χρησμό, θα γεννούσε γιο που θα σκότωνε τον παππού. Ο Δίας όμως την επισκέφθηκε μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή και αυτή γέννησε τον Περσέα. Ο Ακρίσιος, για να αποφύγει το μοιραίο, έβαλε τη Δανάη και τον Περσέα σ' ένα κιβώτιο και το έριξε στη θάλασσα. Με την παρέμβαση όμως του Δία έφτασαν σώοι στη Σέριφο. Ποια ομοιότητα υπάρχει ανάμεσα στην τύχη της Δανάης και της Αντιγόνης;

951-954. ἀλλ' ἄ μοιριδίᾳ.....ἐκφύγοιεν (μα είναι δύναμη δεινή.....δεν μπορούν)· οι σύντομες φράσεις και η επανάληψη της άρνησης τονίζουν τη φοβερή δύναμη της μοίρας την οποία κανένας δεν μπορεί να ξεφύγει.

αντιστροφή α΄

955-958. ζεύχθη.....ἐν δεσμῶ (δέθηκε.....κελί φραγμένο)· ο Λυκούργος, βασιλιάς των Ηδωνών της Θράκης, τιμωρήθηκε από τον Διόνυσο, γιατί προσπάθησε να εμποδίσει τη διάδοση της λατρείας του στη χώρα του. Η ομοιότητα με την Αντιγόνη είναι ότι φυλακίστηκε σε σπηλιά.

959-965. οὐτῶ τᾶς.....Μούσας (κι απ' τη μανία.....φλογέρες χαίρονται)· κλεισμένος στη σπηλιά ο Λυκούργος, κατάλαβε ότι είναι τρέλα να εναντιώνεται στον θεό. Η ασέβειά του τιμωρήθηκε. Ίσως η τιμωρία του Λυκούργου προοικονομεί την τιμωρία του Κρέοντα.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

966-976. παρὰ δὲ κυανέαιν.....ἀκμαΐσιν (κοντά στη μαύρη θάλασσα....τα ξερίζωσε)· το τρίτο πρόσωπο είναι η Κλεοπάτρα, κόρη του Βοριά και της Ωρείθυιας, της κόρης του βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα. Από τον γάμο της με τον Φινέα, γιο του Αγήνορα και βασιλιά της Σαλμυδησσού της Θράκης, απέκτησε δύο γιους, τον Πλήξιππο και τον Λανδίωνα. Ο Φινέας φυλάκισε την Κλεοπάτρα για να παντρευτεί την Ειδοθέα, κόρη του Κάδμου, η οποία τύφλωσε τα παιδιά της Κλεοπάτρας. Ούτε η Κλεοπάτρα ούτε τα παιδιά της γλύτωσαν τη μοίρα τους.

αντιστροφή β´

977-987.κατὰ δὲ τακόμενοι.....ἔσχον, ὃ παῖ (λιώναν οι μαύροι τη σύντριψαν.... παιδί μου)· η τωρινή κατάσταση της Κλεοπάτρας γίνεται πιο τραγική, αν συγκριθεί η θεϊκή καταγωγή της (ο Ερεχθέας ήταν γιος του Ηφαίστου και της Γης) με την ευτυχισμένη νεανική της ηλικία. Η μοίρα της Κλεοπάτρας και των παιδιών της δεν έχει καμία ομοιότητα με τη μοίρα της Αντιγόνης παρά μόνο ότι ήταν κακή.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Πώς συνδέεται το στάσιμο με το προηγούμενο επεισόδιο;
2. Ο χορός χρησιμοποιεί τρία μυθικά πρόσωπα που είχαν την ίδια μοίρα με την Αντιγόνη. Ποια κοινά στοιχεία έχουν αυτά με την Αντιγόνη και τι επιδιώκει να επιτύχει με την αναφορά αυτή;
3. Η δύναμη της μοίρας κατέχει κυρίαρχη θέση στην ποίηση του Σοφοκλή. Με ποιον τρόπο ο χορός υποδηλώνει τη δύναμή της;
4. Στο στάσιμο είναι έντονο το λυρικό στοιχείο, το οποίο παρουσιάζεται:
 - α. με εικόνες και μεταφορές
 - β. με περιπέτεια και δραματική ένταση
 - γ. με επαναλήψεις και προσωποποιήσεις
 - δ. με περιγραφή και πολυσύνδεταΝα σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (988-1114)

Η είσοδος του Τειρεσία δεν προαναγγέλλεται. Ο μάντης έρχεται μόνος του, με δική του πρωτοβουλία. Μπαίνει από τη δεξιά πάροδο. Φορεί ιερατική στολή και κρατεί ραβδί. Ένα μικρό παιδί κατευθύνει τα βήματά του. Η επιβλητική του εμφάνιση, η αργή κίνησή του, η σιωπή του, μέχρι να φτάσει στο κέντρο της σκηνής, αφήνουν να πλανιέται μια αδιόρατη αίσθηση απειλής. Καταγγέλλει την τακτική του βασιλιά. Οργισμένος ο Κρέων στρέφεται και εναντίον του ερμηνευτή της θέλησης των θεών.

Α´ Σκηνή: στ. 988-1090. Πρόσωπα: Κρέων-Τειρεσίας-Χορός

- 988. Θήβης άνακτες·** κατ' αυτόν τον τρόπο προσφωνεί τους γέροντες του χορού ο Τειρεσίας (πρβλ. και στ. 843, 940). Πώς προσφωνεί τους γέροντες ο Κρέων;

- 988-990. ήκομεν.....πέλει**· στη συνέχεια θα αποδειχθεί ότι ο μάντης κατέχει την αλήθεια, την οποία δεν αντιλαμβάνεται ο Κρέων. Τα ζεύγη ώραση-άγνοια, τυφλότητα-γνώση αποτελούν συνηθισμένο θεατρικό θέμα του Σοφοκλή. Γενικότερα η τυφλότητα ως θέμα ξεκινάει από τον Όμηρο και φθάνει μέχρι τον Σοφοκλή. Εντοπίζεται ακόμη στο ινδικό δράμα και στο αγγλικό ελισαβετιανό θέατρο (βασιλιάς Ληρ).
- 991. τί δ' ἔστιν.....νέον;** στο θέατρο του Σοφοκλή ο πραγματικά μοναδικά σοφός είναι ο μάντης Τειρεσίας. Η Αθηνά, σύμφωνα με τον μύθο, του στέρησε το φως, επειδή την είδε γυμνή. Του έδωσε όμως το χάρισμα της μαντείας. Του καθάρισε τ' αφτιά, για να καταλαβαίνει τη γλώσσα των πουλιών και του χάρισε ραβδί από αγριοκερασιά, για να περπατά χωρίς να βλέπει. Η απροσδόκητη παρουσία του Τειρεσία ταραξίζει και γεμίζει αγωνία τον Κρέοντα.
- 993. οὔκουν.....φρενός**· ο βασιλιάς εκφράζει την υποταγή του στον εκφραστή της θείας βούλησης.
- 995. ἔχω πεπονηθώς.....ὀνήσιμα**· εννοεί τη νίκη των Θηβαίων κατά των Αργείων, μετά τη θυσία του Μεγαρέα, γιου του Κρέοντα. Τη θυσία είχε συστήσει ο Τειρεσίας.
- 996. φρόνει.....τύχης**· ο Σοφοκλής επιστρατεύει το τέχνασμα της προειδοποίησης. Στην Οδύσσεια οι θεοί προειδοποιούν τον Αίγισθο, στον Προμηθέα Δεσμώτη ο Ερμής τις Ωκεανίδες κ.ά. Η προειδοποίηση απαλλάσσει τους θεούς από την ευθύνη για όσα συμβούν. Η ευθύνη μεταπίπτει στους ώμους των ανθρώπων. Έτσι υπάρχει μια εύλογη ερμηνεία της συμφοράς και αποκαλύπτεται ταυτόχρονα ένας βαθμός φιλανθρωπίας των θεών προς τους θνητούς.
- 997. τί δ' ἔστιν.....στόμα**· είναι φανερό η ταραχή του Κρέοντα. Βασιλιάς και θεατές περιμένουν με αγωνία τις εξηγήσεις του μάντη.
- 998. γνώση.....κλύων**· αρχίζει η μακρά διήγηση του Τειρεσία.
- 999. θᾶκον.....ὀρνιθοσκοπόν**· κατά τον αρχαίο σχολιαστή *ὄρμος καὶ ἔδρα, ὅπου πάντα ὄρνεα προέρχονται*. Το ορνιθοσκοπείο του Τειρεσία υπήρχε μέχρι τα χρόνια του περιηγητή Πausανία (IX, 16,1).
- 1001-1004. ἀγνώτα ἀκούω.....ἄσημος ἦν**· γεμάτη μυστηριακή φρίκη η διήγηση του Τειρεσία αποκαλύπτει τα φοβερά σημάδια της οιωνοσκοπίας.
- 1005-1011. εὐθὺς δέ.....πιμελῆς**· η πυρομαντεία βασίζεται στη μελέτη της καύσης των οστών των σφαγίων που θυσιάζονται και στο είδος του καπνού κατά τη διάρκεια της ζωοθυσίας. Τα σημάδια της θυσίας, που φανερώνει το παιδί στον Τειρεσία, είναι σαφή: οι θεοί αρνούνται τη θυσία.
- 1014. ἐμοὶ γάρ.....ἄλλοις**· τον μάντη καθοδηγεί το παιδί και τον βασιλιά ο μάντης. Η τύχη του Κρέοντα στην ουσία αποκαλύπτεται από την καθοδήγηση του παιδιού. Το ειρωνικό αυτό συνταίριασμα αποτελεί δεινό πλήγμα στην αλαζονεία του Κρέοντα.
- 1015. καὶ ταῦτα.....πόλις**· ο Τειρεσίας δε διστάζει να καταγγείλει τον Κρέοντα. Εξαιτίας της ισχυρογνωμοσύνης του η πόλη υποφέρει.

- 1016-1022. βωμοὶ γάρ....λίπος·** οι βωμοὶ μολύνθηκαν ἀπὸ τὶς κατασπαραγμῆνες σάρκες τοῦ Πολυνείκη. Τὰ πούλια ἀρνοῦνται προφητεία, γιὰτὶ ἔχουν γευθεῖ τὸ αἷμα τοῦ νεκροῦ. Ἡ φρίκη συμπορεύεται μετὰ τὴν ἠθικὴ διαμαρτυρία. Οἱ θεατῆς, παράλληλα μετὰ αὐτὰ που ἀκούν, ἀναπλάθουν μετὰ τὴ φαντασία τοὺς καὶ ὅσα συμβαίνουν στὸν ἐξωσκηνικὸ χῶρο.
- 1023-1027. τοῦτ' οὖν....πέλει·** ὁ Τειρεσίας δὲν εἶναι ὀργισμένος μετὰ τὸν Κρέοντα. Τὸν συμβουλεῖ μετὰ πατρικὴ στοργή· ὁ Κρέων πρέπει νὰ σκεφθεῖ λογικὰ καὶ νὰ θάψει τὸν Πολυνείκη.
- 1028-1032. ἀθάδια του....φέρει·** ὁ Τειρεσίας τελειώνει μετὰ γνωμικὸ. Ὁ λόγος τοῦ εἶναι σύμφωνα μετὰ τὸ ἀξίωμα, τὸ κύρος καὶ τὸ ἦθος τοῦ.
- 1033-1036. ὦ πρέσβυ....πάλαι·** ἡ βίαιη ἀντίδραση τοῦ Κρέοντα ἐκφράζεται παραστατικὰ μετὰ τὴν εἰκόνα τοῦ τοξότη. Ἡ βιαιότητα αὐτὴ ἐκτρέπει τὸν βασιλιά σὲ βαρύτερες ὕβρεις γιὰ τὸν Τειρεσία.
- 1037-1039. κερδαίνεται'....χρυσόν·** συνηθισμένη κατηγορία ἐναντίον τῶν μάντεων (πρβλ. *Οιδ. Τύρ.*, 388-389). Τονίζεται μάλιστα ἀπὸ τὸν Κρέοντα καὶ τὸ εἶδος τῆς δωροδοκίας: ἤλεκτρο ἀπὸ τὸν Τμῶλο τῆς Μ. Ἀσίας καὶ χρυσὸς ἀπὸ τὴν Ἰνδία (πρβλ. Ἡροδ. 3, 94).
- 1039-1044. τάφω δ'....σθένει·** ἡ δρᾶση τοῦ ἐπεισοδίου κορυφώνεται μετὰ τὴν ἔβριν τοῦ Κρέοντα που ἀποδεικνύεται ἀνοιχτὰ «θεομάχος». Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Κρέοντα εἶναι λογικοφανής, ἀποτελεῖ ὅμως παράβαση τοῦ ἠθικοῦ νόμου που ἀπαιτεῖ νὰ θάπτονται οἱ νεκροί.
- 1045-1047. πίπτουσι....χάριν·** μετὰ γνωμικὸ τελειώνει καὶ ὁ Κρέων τὸν λόγο τοῦ, υποστηρίζοντας τὴν ἀρχικὴ τοῦ θέση. Γενικὰ ἡ δρᾶση τοῦ ἐπεισοδίου ἀκολουθεῖ δύο ἀξονες. Στὸν πρῶτο, τὴ μακρὰ περίοδο τῶν ἀγαθῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὸν βασιλιά καὶ τὸν μάντη διαδέχεται ἡ οὐραία σύγκρουση (πρβλ. *Οιδ. Τύρ., Φοίνισσαι*). Στὸν δεῦτερο ἀξονα λειτουργοῦν παράλληλα δύο σκηνικοὶ χρόνοι: αὐτὸς που ἐνσωματώνει γεγονότα που φαίνονται (σύγκρουση Κρέοντα-Τειρεσία) καὶ αὐτὸς που υποβάλλει στὴ φαντασία τῶν θεατῶν τὰ γεγονότα που δὲν φαίνονται.
- 1048-1050.** Μετὰ τὴ στιχομυθία που ἀκολουθεῖ παρακολουθοῦμε μιὰ ἐντονη λογομαχία μετὰ γνωρίσματα τὴν εἰρωνεία, τὸν χλευασμὸ, τὶς ἐξυπνες ἐπινοήσεις. Ἡ δραματικὴ ἐνταση κορυφώνεται. Στὴν ἀρχὴ ὁ Τειρεσίας μιλάει μετὰ πίκρα καὶ ἀγανάκτηση γιὰ τὰ λόγια τοῦ Κρέοντα ὠστόσο δὲν ἐκφράζεται ἀμεσα, ἀλλὰ σὲ τρίτο πρόσωπο καὶ μετὰ γνωμικὸ γιὰ τὴν ἀφροσύνη τῶν ἀνθρώπων.
- 1052. ταύτης....πλήρης ἔφους·** στὸν χλευασμὸ καὶ τὴν πρόκληση τοῦ Κρέοντα ὁ μάντης ἐπιτίθεται χρησιμοποιώντας μετὰφορὰ χαρακτηρίζει εὐθέως τὸν Κρέοντα ὡς ἀμυαλο.
- 1053. οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς·** ἰσχυρισμὸς που δὲν ἐπιβεβαιώνεται, γιὰτὶ ὁ Κρέων καὶ ψεῦτη ἔμμεσα ἀποκάλεσε τὸν μάντη καὶ γιὰ φιλοχρηματία θὰ τὸν κατηγορήσει (στ. 1055).

- 1056.** τὸ δ' ἐκ τυράννων.....φιλεῖ· πληρωμὴ με ακριβότερο νόμισμα. Στη φιλαργυρία των μάντεων αντιτάσσει ο Τειρεσίας την αισχροκέρδεια των τυράννων που αυθαιρετούν ή και αδικούν. Η αισχροκέρδεια του Κρέοντα φαίνεται από τις αποφάσεις του που έχουν ισχύ νόμου.
- 1057-1058.** ἄρ' οἴσθα.....πόλιν· στην αμηχανία του ο Κρέων προβάλλει την εξουσία, αλλά ο μάντης του υπενθυμίζει ότι αυτός τον βοήθησε να σώσει την πόλη. Πρόκειται για την υπόδειξη του Τειρεσία στον Κρέοντα να θυσιάσει τον γιο του Μεγαρέα, για να σωθεί η Θήβα.
- 1060-1063.** ὄρσεις με.....φρένα· στη νέα πρόκληση του Κρέοντα ο Τειρεσίας απειλεί με αποκαλύψεις. Η σκηνή θυμίζει παρόμοιο διάλογο Τειρεσία - Οιδίποδα Τυράννου στην ομώνυμη τραγωδία (στ. 334-379). Οι υποψίες του Κρέοντα για το κίνητρο του μάντη συνιστούν τραγική πλάνη που φέρνει στους θεατές τὴν ἀπὸ τῆς τραγωδίας ἠδονήν.
- 1064-1071.** ἀλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι.....νέκυν· ο μονόλογος-προφητεία του Τειρεσία αποτελεί, κατά τον Bowra, το *τέχνασμα της προειδοποίησης*. Όπως και προηγουμένως (στ. 998-1032) με την προειδοποίηση οι θεοί απαλλάσσονται από κάθε ευθύνη. Ο Κρέων οφείλει να μέμφεται τον εαυτό του για την τιμωρία που θα υποστεί.
- 1065.** τρόχους ἀμιλλητήρας ἡλίου· τροχιές του ήλιου που η μια διαδέχεται την άλλη. Η ποιητική περιγραφή είναι μεταφορική από τις αρματοδρομίες.
- 1066-1071.** ἕνα νέκυν.....ἀνόσιον νέκυν· ο Κρέων θα χάσει τον Αίμονα, σαν αντάλλαγμα για την Αντιγόνη, που έθαψε ζωντανή, και τον Πολυνείκη, που άφησε άταφο και τον στέρησε από τις καθιερωμένες νεκρικές τιμές.
- 1072-1076.** ὦν οὔτε σοί.....κακοῖς· οι πράξεις του Κρέοντα συνιστούν ὕβρη, γιατί ανέτρεψαν τη φυσική τάξη. Οι Ερινύες, που είναι βοηθοί της Δίκης, θα παγιδεύσουν τον Κρέοντα και οι θεοί τόσο του επάνω όσο και του κάτω κόσμου θα πάρουν εκδίκηση, γιατί ο Κρέων προσέβαλε τους ακατάλυτους νόμους τους.
- 1077-1083.** καὶ ταῦτ' ἄθρησον.....ἔς πόλιν· ο μάντης ἔμμεσα προφητεύει τις συμφορές που θα πλήξουν και την οικογένεια του Κρέοντα και τη Θήβα.
- 1079.** ἀνδρῶν, γυναικῶν κωκύματα· εννοεί την αυτοκτονία του Αίμονα και της Ευρυδίκης.
- 1080-1083.** ἔχθρα δέ.....ἔς πόλιν· υπονοούνται διαμάχες και συγκρούσεις. Τα άταφα πτώματα αποτελούν εστία μόλυνσης, φυσικής και ηθικής. Ο κανόνας είναι γενικός: το Άργος, που έχει άταφους τους νεκρούς του, αλλά και οι γειτονικές πόλεις, που κινδυνεύουν από τη μόλυνση, θα κινηθούν εναντίον της Θήβας.
- 1084-1086.** τοιαυτὰ σου.....οὐχ ὑπεκδραμῆ· ο Τειρεσίας με δηκτική διάθεση ειρωνεύεται τα λόγια του Κρέοντα (στ. 1033-1034). Τα συναισθήματα εκδικητικότητας οφείλονται στην ψυχολογία του μάντη, που το κύρος του έχει αμφισβητήσει ο Κρέων.

1089-1090. καὶ γινῶ τρέφειν.....ἢ νῦν φέρει· «Αυτά τα τελευταία λόγια του μάντη συνοψίζουν την προειδοποίησή του, την ανάγκη για υγιή σκέψη. Αν ο άνθρωπος δεν το βρει αυτό για χάρη του εαυτού του, οι θεοί θα τον εξαναγκάσουν να το κάμει παρά τη θέλησή του» (Bowra).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ο Τειρεσίας αγωνίζεται να μεταβάλει τη στάση του Κρέοντα. Ποιες άλλες προσπάθειες είχαν προηγηθεί;
2. Ποιο είναι το ήθος του μάντη;
3. Ποια είναι η διάρθρωση της μαντείας (στ. 398-1032) του Τειρεσία.
4. Ποια απήχηση νομίζετε ότι είχε στους θεατές η μαντεία του Τειρεσία;
5. Πώς εξασφαλίζει ο ποιητής την παραστατικότητα της αφήγησης του μάντη (στ. 999-1022);
6. Ο Τειρεσίας συμβουλεύει τον Κρέοντα:
 - α. να υποχωρήσει
 - β. να παραμείνει σταθερός στις απόψεις του
 - γ. να προβεί σε κάποια άλλη ενέργειαΝα σημειώσετε με X τη σωστή απάντηση.
7. Να περιγράψετε την αντίδραση του Κρέοντα στη μαντεία του Τειρεσία.
8. *Τὸ μανθάνειν.....φέρει* (στ. 1031-1032): Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον τρέψετε στα άλλα είδη.
9. Να εξηγήσετε τους χρόνους των ρημάτων, με τους οποίους περιγράφονται τα αποτελέσματα της μαντείας (στ. 998-1014).
10. *ἄνολβος, ἄβουλος, ἀκίνητος*: είναι σύνθετα ή απλά τα επίθετα; Χρησιμοποιούνται σήμερα;
11. Σημειώστε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.

	Σωστό	Λάθος
α. <i>φρόνησον</i> (στ. 1023): είναι προστακτική	☐	☐
β. <i>τούξαμαρτάνειν</i> (στ. 1024): είναι έναρθρο απαρέμφατο	☐	☐
γ. <i>πρέσβυ</i> (στ. 1033): είναι ουσιαστικό	☐	☐
δ. <i>ἄπρακτος</i> (στ. 1035): είναι επίθετο	☐	☐

12. Ποια είναι η σημασία της προφητείας του Τειρεσία για την εξέλιξη του μύθου;
13. Σημειώστε με X τη σωστή απάντηση:
 Ο Κρέων, κατά τον Τειρεσία, παραβίασε τη φυσική και ηθική τάξη, διότι:
 α. δεν επέτρεψε να ταφεί ο Πολυνείκης
 β. έκλεισε ζωντανή σε τάφο την Αντιγόνη, χωρίς να την δικάσει
 γ. συντρέχουν και οι δύο προηγούμενοι λόγοι
14. *ἔχθρα δέ.....ἐς πόλιν* (στ. 1080-1083): Σε ποιες πόλεις αναφέρεται ο μάντης και ποιό είναι το νόημα των λόγων του;
15. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς και ονοματικούς τύπους στον άλλο αριθμό:
οἶσθα, ἴσθι, φανεῖ, βιάζονται, ἀφῆ, γνῶ, κύνες, κέρδεσιν, πλήρης.
16. Να βρείτε στην προφητεία του Τειρεσία (στ. 998-1032) τους εμπρόθετους προσδιορισμούς και να τους χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

Β΄ Σκηγή: στ. 1091-1114. Πρόσωπα: Κρέων-Χορός.

Ενώ αποχωρεί ο μάντης από τη δεξιά πόροδο, ο Κρέων συνομιλεί με το χορό· η ταραχή του είναι φανερή. Ο χορός εγκαταλείπει τη μετριοπάθεια και με τόλμη συμβουλεύει τον αμήχανο βασιλιά.

- 1092-1093.** *ἔξ ὄτου λευκὴν ἐκ μελαίνης τρίχα ἀμφιβάλλομαι*· δηλαδή από τα νιάτα μου ως τα γηρατειά μου.
- 1095-1097.** *ἔγνωκα.....ἐν δεινῷ πάρα*· οι προφητείες του Τειρεσία (στ. 998-1032) οδηγούν τον Κρέοντα σε μεταστροφή· ωστόσο το δίλημά του είναι δικαιολογημένο: ταλαντεύεται ανάμεσα στον φόβο της ντροπής και στον φόβο της συμφοράς. Ο Κρέων μεταπίπτει βαθμιαία σε τραγικό πρόσωπο.
- 1098.** *εὐβουλίας δεῖ*· ο χορός συνιστά στον Κρέοντα ό,τι και ο Τειρεσίας, δηλαδή να σκεφτεί σωστά.
- 1100-1101.** *ἔλθῶν κόρην.....τάφον*· η συμβολή του χορού είναι να ελευθερώσει την Αντιγόνη και να θάψει τον Πολυνείκη. Ο Κρέων όμως αντιστρέφει τη σειρά, πράγμα που θ' αποδειχθεί μοιραίο.
- 1105-1106.** *οἶμοι.....οὐχὶ δυσμαχητέον*· είναι χαρακτηριστική η κατάρρευση του εγωισμού του Κρέοντα· υποχρεώνεται από την ανάγκη να κάνει ο ίδιος ό,τι είχε απαγορεύσει να κάνουν οι άλλοι.
- 1110.** *ἔλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον*· ο Κρέων δείχνει τον τόπο που βρισκόταν άταφο το πτώμα του Πολυνείκη.

1111-1114. ἐγὼ δ'.....τὸν βίον τελεῖν· με την ήττα του ο Κρέων αναγνωρίζει ότι οι *καθεστῶτες νόμοι*, τους οποίους πρέπει καθένας να τηρεί, είναι κάτι διαφορετικό από τους *προκειμένους νόμους*, δηλ. τις εφήμερες διαταγές, που με τόσο πείσμα είχε προβάλει νωρίτερα ο ίδιος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Πώς δικαιολογείται η απρόοπτη μεταμέλεια του Κρέοντα;
2. Ποιο είναι το δίλημμα του Κρέοντα και πώς διαγράφεται το ήθος του;
3. Ποιος είναι ο ρόλος του χορού σ' αυτή τη σκηνή;
4. Πώς φαντάζεστε τη σκηνή αυτή από την άποψη της οπτικής της διάστασης (όψη-σκηνική δράση);
5. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη:

α. ἄνες	1. ἀμυαλος
β. ἐπόπιος	2. λευτέρωσε
γ. κακόφρων	3. εμπρός ακόλουθοι
δ. ἴτ' ὀπάονες	4. φανερός
6. Να βρείτε στους στίχους 1100-1114 τις επιρρηματικές μετοχές και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1153) (υπόρχημα)

Το υπόρχημα είναι ένα χαρούμενο τραγούδι που συνοδεύεται με χορευτικές κινήσεις. Ο χορός σε δύο στροφικά συστήματα υψώνει χαρμόσυνο ύμνο προς τον Βάκχο και τον παρακαλεί να λυτρώσει τη Θήβα και να φέρει τη χαρά. Ο Σοφοκλής δημιουργεί με το χορικό ατμόσφαιρα τραγικής παρέκτασης, δηλαδή κατάσταση γεμάτη χαρά και ελπίδες για αίσια λύση του δράματος, πριν από τη φρίκη της καταστροφής που θ' ακολουθήσει.

Α' Σύστημα στροφή α'

1115-1122. Πολυώνυμε.....ὃ Βακχεῦ (*Πολυσημαντε.....Βάκχε*)· ο Διόνυσος είχε πολλά ονόματα: Βάκχος, Ίακχος, Βρόμιος, Λυαίος, Ζαγρεύς, κ.ά.

1115. **Καδμείας ἄγαλμα νύμφας** (*χαρά των ομματιών της νύφης απ' τη Θήβα*)· ευρύτατα ήταν τα όρια της επικράτειας του Βάκχου. Η Ιταλία, κυρίως η Μεγάλη Ελλάδα, ήταν ονομαστή για τ' αμπέλια της που κατά τη μυθολογία πρώτοι οι Σειληνοί, ακόλουθοι του Βάκχου, καλλιέργησαν σ' αυτά τα μέρη.

1122-1125. Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν (που κατοικεῖς στη Θήβα, τη μάνα πόλη των Βακχῶν)· οι Βάκχες ή Μαινάδες, που ακολουθούσαν τον Διόνυσο, είχαν έδρα τους τη γενέτειρα του Διονύσου, τη Θήβα.

1124. Ἴσμηνοῦ· θεοποιημένος ποταμός που πηγάζει από τον ομώνυμο λόφο, νότια της Θήβας, και χύνεται στην Υλίκη.

1124-1125. ἀγρίου..... δράκοντος (εκεί κοντά.....ἀγρια δόντια)· ο Κάδμος σκότωσε τον δράκοντα, που κατά διαταγή του Άρη φύλαγε τη θεική πηγή, έσπειρε τα δόντια του και από αυτά φύτρωσαν ένοπλοι άντρες που σκοτώθηκαν μεταξύ τους· σώθηκαν μόνο πέντε, από τους οποίους κατάγονται οι Θηβαίοι.

αντιστροφή α΄

1126-1130. σέ δ΄ ὑπὲρ διλόφου.....νᾶμα (της δάδας.....Κασταλίας κρήνης)· οι Βακχίδες κατοικούσαν στο *Κωρύκειον ἄντρον* του Παρνασσού και χόρευαν οργιαστικούς χορούς μέσα στη νύχτα, κρατώντας αναμμένους δαυλούς.

1131-1136. καὶ σὲ Νυσαίων.....ἀγυιάς (από της Νύσας.....γλεντοκόποι)· στις βακχικές πομπές της Θήβας πίστευαν ότι συμμετείχε και ο Διόνυσος με την ακολουθία του. Ο θεός κατέληγε στην πατρίδα του, τη Θήβα, ύστερα από πολλές περιπλανήσεις και αφού περνούσε πρώτα από την αμπελόφυτη Ευβοϊκή Νύσσα. Είναι χαρακτηριστική στον ύμνο η έντονη προσωποποίηση, καθώς ολόκληρη η φύση συμμετέχει στην εορτή.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

1139. ματρὶ σὺν κεραυνία (και την μητέρα σου την αστραποκαμένη)· τη Σεμέλη αγάπησε ο Δίας. Όταν όμως ο πατέρας των θεών εμφανίστηκε μπροστά της με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και λαμπρότητα, η Σεμέλη δεν άντεξε τη λάμψη της αστραπής και τον κρότο του κεραυνού και πέθανε από τον φόβο της.

1142. μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ (έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις)· την πόλη μολύνει ο νεκρός που ο Κρέων απαγόρευσε να θάψουν. Ύστερα όμως από τη μεταμέλεια του βασιλιά, ο Διόνυσος, στον οποίο απέδιδαν και καθαρτήριες ιδιότητες, καλείται να την εξαγνίσει.

αντιστροφή β΄

1146-1152. ἰὼ πῦρ πνειόντων..... Ἴακχον (χορευταρά.....το Βάκχο)· εντυπωσιακή εικόνα. Οι βακχικές τελετές γίνονταν βράδυ και όσοι έπαιρναν μέρος σ΄ αυτές πίστευαν ότι ο Διόνυσος έσερνε τον χορό, στον οποίο συμμετείχαν και τ΄ αστέρια, καθώς πάλλονταν στον ουρανό και χόρευαν.

Η διαρκής αναφορά στον Διόνυσο, έχει σκοπό, εκτός των άλλων, και να προβάλλει τη σύνδεση της τραγωδίας με τις Διονυσιακές εορτές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ο ποιητής παραθέτει τόσα μυθολογικά στοιχεία για τον Διόνυσο σ' αυτό το στάσιμο;
2. Ο χορός καλεί τον Διόνυσο να γίνει λυτρωτής της Θήβας. Ποιους τρόπους χρησιμοποιεί, για να πετύχει τον σκοπό του;
3. Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα των ανδρών του χορού και πώς αυτό συνδέεται με την εξέλιξη του μύθου;
4. Ο ποιητής χρησιμοποιεί διάφορα εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου, για να πλέξει τον ύμνο του στον Διόνυσο. Ποιο απ' αυτά είναι το κυρίαρχο;
 - α. η μεταφορά
 - β. η προσωποποίηση
 - γ. η παρομοίωση
 - δ. τα χαρακτηριστικά επίθεταΝα σημειώσετε τη σωστή απάντηση
5. Ποιος είναι ο ρόλος του στάσιμου στην εξέλιξη του μύθου;

ΕΞΟΔΟΣ (1155-1353)

«Ἐξοδος δὲ μέρος ὄλον τραγωδίας, μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος»
Αριστ. Περὶ Ποιητικῆς 1452b

Α΄ Σκηνή: 1155-1182. Πρόσωπα: Αγγελιοφόρος -Χορός.

Την ώρα που ο χορός τελειώνει τον ύμνο του στον Διόνυσο, από την αριστερή πάροδο έρχεται ένας αγγελιοφόρος και διηγείται φοβερά γεγονότα. Στην ουσία μεταφέρει στη σκηνή εξωσκηνικές πληροφορίες. Έτσι εξασφαλίζεται η ενότητα της υπόθεσης.

- 1155-1160. Κάδμου πάροιχοι....βροτοῖς** (Τον Κάδμου γείτονες.....τα γραμμένα): με τον επίσημο χαιρετισμό του ο Αγγελιοφόρος αποκαλεί τους γέροντες του χορού *παρόιχους*, δηλ. περιοίκους της Καδμείας, της ακρόπολης της Θήβας, που την έκτισε ο Κάδμος και την οχύρωσε ο Αμφίονας.
- 1155. Ἀμφίωνος:** γιος του Δία και της Αντιόπης. Με τον δίδυμο αδελφό του Ζήθο κυριεύσαν τη Θήβα και περιτείχισαν την κάτω πόλη. Το όνομά της η πόλη το πήρε από τη γυναίκα του Ζήθου, τη Θήβη.

- 1156-1160. οὐκ ἔσθ' βροτοῖς** (ὅσο κρατιέται στη ζωή.....θνητῶν τα γραμμένα): η εἶδηση του Αγγελιοφόρου, αν και σοβαρή, επιβραδύνεται (retardatio) με επιδεξιότητα. Ἐτσι ο μονόλογός του για το ευμετάβολο της ανθρώπινης μοίρας καλύπτει δεκαεξι στίχους.
- 1161-1164. Κρέων γάρ.....σπορᾶ** (Ἦταν, θαρρῶ,....και θέριζε καρπούς): η περίπτωση του Κρέοντα χρησιμοποιείται ως παράδειγμα που επιβεβαιώνει την άποψη για την αβεβαιότητα των ανθρωπίνων πραγμάτων. Το ίδιο θέμα βρίσκουμε και στο εξόδιο τραγούδι του χορού στον Οιδίποδα Τύρανο.
- 1164. θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾶ** (ἔσπειρε καλά παιδιά και θέριζε καρπούς): η ευτυχία στην οικογενειακή ζωή συνδέεται με τη γέννηση καλῶν παιδιῶν.
- 1165-1167. τὰς γὰρ ἡδονὰς....νεκρόν** (ὅταν σκοτώσει τη χαρά.....νεκρό τον έχω): μια ζωή χωρίς παιδιά, δηλαδή δυστυχισμένη, ισοδυναμεί με θάνατο.
- 1173. τεθνᾶσιν** (εἶναι νεκροί): απροσδιόριστο και αινιγματικό, που δικαιολογεί τις επόμενες ερωτήσεις.
- 1175-1177. Αἴμων....φόνου** (Ο Αἴμονας.....φρένιασε το φόνου): η αυτοκτονία του Αἴμονα προβάλλει ως πράξη εκδίκησης, προκειμένου να προκαλέσει στον πατέρα του συναισθήματα ενοχής και τύψεων για τις αδικίες που διέπραξε.
- 1180-1182. καὶ μὴν ὀρῶ....περᾶ** (μα να, τη δύστυχη.....εἶτε στην τύχη): κατ' απαίτηση της θεατρικῆς οικονομίας, με την εμφάνιση της Ευρυδίκης, ο Αγγελιοφόρος αρχίζει να αποκαλύπτει τα γεγονότα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποιες είναι οι απόψεις του Αγγελιοφόρου για τα ανθρώπινα; Πώς τις κρίνετε;
2. Τι πετυχαίνει ο Αγγελιοφόρος, από την άποψη της θεατρικῆς οικονομίας, με την αφήγηση των γεγονότων που παρακολούθησε;
3. Ποια νομίζετε ὅτι είναι τα συναισθήματα των θεατῶν από τα φοβερά που ακοῦνε;
4. Να σημειώσετε με X τη σωστή απάντηση:
 Ο Αγγελιοφόρος θεωρεῖ αἰτίους του θανάτου του Αἴμονα τους ζῶντας: αυτοί είναι:

α. η Ισμήνη και ο Κρέων	☐
β. ο Κρέων και η Ευρυδίκη	☐
γ. ο Κρέων	☐
δ. η Ισμήνη	☐
ε. ο Κρέων και ο λαός της Θήβας	☐

Β΄ Σκηνή: 1183-1256. Πρόσωπα: Ευρυδίκη - Αγγελιοφόρος - Χορός.

Η Ευρυδίκη βγαίνει από την κεντρική πύλη του ανακτόρου, συνοδευόμενη από δύο θεραπαινίδες.

- 1183.** ὧ πάντες ἄστοι (συμπολίτες): οι άντρες του χορού και ο Αγγελιοφόρος αντιπροσωπεύουν όλους τους Θηβαίους.
- 1184.** Παλλάδος θεῆς: στη Θήβα υπήρχαν δύο ναοί προς τιμή της Αθηνάς: της Παλλάδος ή Όγκας Αθηνάς και της Καδμείας ή Ισμηνίας. Ο Σοφοκλής προς χάρη των Αθηναίων θεατών χρησιμοποιεί την αττική προσωνομία της θεάς.
- 1187-1191.** φθόγγος οἰκείου κακοῦ.....κακῶν οὐκ ἄπειρος (και του σπιτιού συμφορά.....αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι): η Ευρυδίκη λιποθύμησε, όταν άκουσε τη λέξη *τεθνᾶσιν* (είναι νεκροί, στ. 1173), οπότε δεν πρόφτασε ν' ακούσει για την αυτοκτονία του Αίμονα. Η φράση *αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι* υποδηλώνει τη θυσία του άλλου γιου της, του Μεγαρέα, για τη σωτηρία της πατρίδας.
- 1192-1193.** ἐγώ, φίλη.....ἔπος (εγώ, καλή κυρά μου.....δεν κρύβω): ο Αγγελιοφόρος παρουσιάζεται ως αυτόπτης μάρτυρας και φιλαλήθης. Άρα η μαρτυρία του ξαναζωντανεύει τα γεγονότα.
- 1196-1198.** ἐγώ δέ....Πολυνείκους ἔτι (εγώ τον άντρα σου.....φριχτό κορμί κομμάτια): το τραγικό λάθος βρίσκεται στη χρονική τάξη των ενεργειών του Κρέοντα. Την ώρα που τελούν τους εξαγνισμούς και καίνε το πτώμα του Πολυνείκη, απαγχονίζεται η Αντιγόνη.
- 1199.** ἐνοδῖαν θεὸν (στην Εκάτη): Η Εκάτη ήταν θεά, φύλακας των νεκρών και των μνημάτων. Την αποκαλούσαν *ἐνοδῖαν*, γιατί τριγυρούσε στους δρόμους και στα τρίστρατα.
- 1204-1205.** πρὸς λιθόστρωτον κόρης νυμφεῖον Ἰαίδου (για τη λιθόστρωτη..... και της κόρης): ο τάφος της Αντιγόνης χαρακτηρίζεται ως νυφικός και νεκρικός, συγχρόνως, θάλαμος, όπου τη νυφική παστάδα και τους τάπητες αντικαθιστά το λίθινο δάπεδο.
- 1212.** ἄρ' εἰμὶ μάντις (μην είμαι μάντις): ο Κρέων μαντεύει ότι οι διαπεραστικοί θρήνοι είναι του Αίμονα για τη νεκρή Αντιγόνη.
- 1219.** τάδ' ἐξ ἀθύμου δεσπότη (στις προσταγές του πικραμένου μας αφέντη): η κατάρρευση της προσωπικότητας του Κρέοντα είναι πλήρης. Ο άλλοτε αγέρωχος βασιλιάς, ύστερα από τους θρήνους και τις κραυγές, έχει χάσει πια και την τελευταία ψυχική του ικμάδα. Η τραγικότητά του είναι φανερή.
- 1221-1222.** τὴν μὲν κρεμαστήν.....καθημμένην (εκείνη κρεμασμένη.....το στημόνι της ποδιάς): η αυτοκτονία της Αντιγόνης ερμηνεύεται ως πράξη ηρωισμού και αξιοπρέπειας. Η ηρωίδα επιταχύνει τον θάνατό της, για να δείξει ότι κύριος της ζωής της είναι η ίδια και όχι ο Κρέων που την καταδίκασε σε θάνατο από πείνα.

- 1228-1230.** ὦ τλήμον....**ἰκέσιός σε λίσσομαι** (τι έκανεσ, δύστυχε;...βγες έξω)· οι κακές προαισθήσεις του Κρέοντα για τον Αίμονα μπρος στο θέαμα της απαγγοτισμένης Αντιγόνης τον παρακινούν σ' αυτήν την αγωνιάδω αντίδραση: τι πασ να κάνεις; τι έχεις στο μυαλό σου;
- 1232.** **πτύσας προσώπω κοῦδέν άντειπών** (τον έφτυσε....λέξη να του πει)· πράξη ανάρμοστη που υποδηλώνει ότι ο Αίμων, σε κατάσταση παραφροσύνης, έχει προχωρήσει σε πλήρη αποδοκιμασία και απόρριψη του πατέρα.
- 1235.** **αὐτῷ χολωθεῖς** (θυμώνει με την τύχη του ο δόλιος)· ο Αίμων οργίζεται με τον εαυτό του, γιατί προχώρησε σε ανόσια πράξη, επιχειρώντας να σκοτώσει τον πατέρα του.
- 1236-1239.** ἤρρισε πλευραῖς....**σταλάγματος** (τέντωσε πίσω το κορμί....τα λευκά το αίμα)· η επίθεση του Αίμονα εναντίον του πατέρα του και η αυτοκτονία του οριοθετούν την αρχή της πτώσης του Κρέοντα, την ώρα που οι δύο νέοι, έστω και στον Αδη, ενώνονται με συμβολική γαμήλια τελετή.
- 1244-1245.** ἡ γυνή **πάλιν....λόγον** (η κυρά μας....καλή κακή)· η Ευρυδίκη άφωνη μπαίνει στο ανάκτορο, όπως η Δηιάνειρα στις *Τραχίνιες* και η Ιοκάστη στον *Οιδίποδα Τύρανο*. Η βουβή θλίψη δείχνει το μέγεθος του πένθους.
- 1253-1255.** **άλλ' εἰσόμεσθα..... παραστείχοντες** (θα μάθουμε....την ψυχή της κλειδώνει)· ο Αγγελιοφόρος μπαίνει στο ανάκτορο γεμάτος ανησυχία, για να επιστρέψει ύστερα από λίγο ως Εξάγγελος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Η Ευρυδίκη αποκαλύπτει στους άντρες του χορού ότι λιποθύμησε, μόλις άκουσε του σπιτιού τη συμφορά. Η σκηνή προσφέρεται για παράσταση. Γιατί άραγε ο ποιητής δεν την παρουσιάζει στους θεατές;
2. Να παρουσιάσετε το πορτρέτο του Κρέοντα, με βάση τα στοιχεία που γνωρίσαμε στα επεισόδια και την περιγραφή που κάνει ο Αγγελιοφόρος.
3. Φαίνεται ότι ο Αγγελιοφόρος είχε επηρεαστεί από τα γεγονότα. Να βρείτε λέξεις ή φράσεις που να το αποδεικνύουν.
4. Η σκηνή του τάφου περιγράφεται με πολύ ρεαλισμό. Ποια είναι τα ρεαλιστικά της στοιχεία και ποια τα κίνητρα του Κρέοντα και του Αίμονα στις συγκεκριμένες τους ενέργειες;
5. Ποια είναι τα συναισθήματα των θεατών από τη σκηνή αυτή και ιδιαίτερα από το τελευταίο τμήμα της;

Γ΄ Σκηνή: 1257-1276. Πρόσωπα: Κρέων- Χορός.

Η σκηνή αυτή αποτελεί το πρώτο μέρος του μεγάλου κομμού (1261-1346). Ο θρήνος του Κρέοντα και όσα άλλα οδυνηρά θα ακολουθήσουν δίνουν στην όλη σύνθεση μια ταραγμένη κίνηση.

- 1257-1260. και μὴν ὄδ' ἄναξ....ἀμαρτῶν** (μα να,...δικό του κρίμα): ο χορός εξαγγέλλει την είσοδο του Κρέοντα, ενώ συγχρόνως ελέγχει την όσιμη μεταμέλειά του. Η είσοδος γίνεται από την αριστερή πάροδο· οι δύο ακόλουθοι του βασιλιά μεταφέρουν το πτώμα του Αίμονα.
- 1261-1265. ἰὼ φρενῶν.....βουλευμάτων** (ωχού αδέσποτου μυαλού.....τύφλα μου συφοριασμένη): ο Κρέων θρηνεύει για τη συμφορά που τον έπληξε. Τις αρχές, που με πάθος υποστήριζε, τις θεωρεί τώρα λάθη πεισματικά και θανατηφόρα. Η συμφορά είναι το τίμημα που πληρώνει για την παράβαση του θεϊκού νόμου της ταφής.
- 1270. οἴμ' ὡς ἔοικας ὄψε τὴν δίκην ἰδεῖν** (αλίμονο, είδες αργά, θαρρώ, το δίκιο): ο χορός ρίχνει ακέραιη την ενοχή στον Κρέοντα· ωστόσο και η συμπεριφορά του χορού δεν ήταν σταθερή, αλλά μεταβαλλόταν κατά τις περιστάσεις.
- 1272. ἔχω μαθῶν (= μεμάθηκα) (φωτίστηκα)**: το «πάθος μάθος», κατά τη λαϊκή θυμοσοφία.
- 1272-1274. ἐν δ' ἔμῳ.....ἔπαισεν** (κάποιος θεός με τύφλωνε, με χτύπαγε βαριά στην κεφαλή μου): ο θεός πλήττει τον Κρέοντα για την ὕβριν του, το υπερβολικό του πείσμα και την περιφρόνηση των θεών του Κάτω Κόσμου και των κοινωνικών θεσμών σχετικά με την ταφή των νεκρών.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια είναι η στάση του χορού στη σκηνή αυτή; Να την συγκρίνετε με εκείνη της β΄ αντιστροφής του πρώτου στάσιμου.
2. Οι λόγοι του Κρέοντα έχουν έντονο διδακτικό χαρακτήρα. Ποια διδακτικά στοιχεία μπορείτε να επισημάνετε;
3. Στη σκηνή βρίσκουμε στοιχεία συναισθηματικής έντασης. Από ποιες λέξεις ή φράσεις προκύπτουν;
4. Ο Κρέων ομολογεί (στ. 1272) ότι το πάθημα του έγινε μάθημα. Γράψτε τις σκέψεις σας σε 2-3 παραγράφους με θέμα τη λαϊκή αντίληψη: «το πάθος μάθος».

Δ΄ Σκηνή: 1277-1353. Πρόσωπα: Κρέων- Εξάγγελος -Χορός.

Η εξαγγελία του θανάτου της Ευρυδίκης ολοκληρώνει τη συντριβή του Κρέοντα. Ο Κρέων, απαρηγόρητος και συντετριμμένος, επικαλείται τον θάνατο. Η κάθαρση επέρχεται με την πτώση του.

- 1278-1280.** ὦ δέσποθ΄,....κακὰ (ήρθες χορτάτος....σαν έμπεις γρήγορα στο σπίτι)· ο Εξάγγελος, που βγαίνει από το ανάκτορο, είναι το ίδιο πρόσωπο που είχε μπει πριν στο παλάτι, ακολουθώντας την Ευρυδίκη. Η ασυνταξία του λόγου υποδηλώνει την ταραχή του για την καινούργια συμφορά που συνέβη στο παλάτι.
- 1281.** τί δ΄; ἔστιν....ἔτι (μα τι; υπάρχουν και χειρότερα απ΄τα χειρότερα); Βαθιά συγκίνηση προκαλούν στους θεατές οι δύο δραματικές ερωτήσεις του Κρέοντα.
- 1282-1283.** γυνή....πλήγμασιν (η γυναίκα σου πέθανε..... κομματιάστηκε)· ο Εξάγγελος με τρόπο ωμό ανακοινώνει τον θάνατο της Ευρυδίκης.
- 1284-1292.** ἰὼ ἰὼ δυσκάρητος....ἀμφικεῖσθαι μόρον (ωχού, ωχού.....που μ΄αγκαλιάζει του χαμού)· ο θρήνος του Κρέοντα ολοκληρώνει τη συντριβή του. Έχει φτάσει στο έσχατο σημείο της ταπείνωσης. Με τη φράση *αλύπητο λιμάνι του θανάτου* επαληθεύεται η προφητεία του Τειρεσία (στ. 1078).
- 1293.** ὄρᾶν....μυχοῖς ἔτι (μπορείς να δεις κρυφό δεν είναι πια)· ανοίγει η μεσαία θύρα του ανακτόρου και εμφανίζεται στη σκηνή το πτώμα της Ευρυδίκης, πάνω σε εκκύκλημα.
- 1294-1300.** οἴμοι,....φεῦ τέκνον (ωχού!.....παιδάκι μου)· μπροστά σε δύο νεκρούς, θύματα της μωρίας του, ο Κρέων θρηνεί με τρόπο δραματικό.
- 1301-1305.** ἡ δ΄ ὀξύπληκτος.... παιδοκτόνω (μπρος στο βωμό.....κακό να σε βρει)· ο Εξάγγελος δίνει με ρεαλισμό τα όσα συνέβησαν στο εσωτερικό του ανακτόρου, αδιαφορώντας αν θα πληγώσει ή όχι τον Κρέοντα.
- 1306-1311.** ἀνέπταν φόβω....συγκέκραμαι δῦα (συμφορά μου.....λιώνω συμφορά)· η κατάρα της Ευρυδίκης προκάλεσε φόβο στον Κρέοντα· γι΄ αυτό και η αντίδρασή του υπήρξε ενστικτώδης. Μη μπορώντας να αντέξει τις συμφορές και τα συναισθήματα ενοχής, επικαλείται τον θάνατο να τον λυτρώσει από τη δεινή θέση του.
- 1312-1313.** ὡς αἰτίαν....μόρων (αἰτία του θανάτου....σ΄ονομάτιζε)· η αυτοκτονία της Ευρυδίκης ήταν πράξη πόνου, αποδοκιμασίας και εκδίκησης κατά του Κρέοντα, γιατί τον θεώρησε υπεύθυνο για τον θάνατο των παιδιών της.
- 1314.** ποίω δέ...τρόπω (και πώς στο χάρο δόθηκε)· παρά την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο Κρέων, βρίσκει τη δύναμη να ρωτήσει για τον τρόπο θανάτου της γυναίκας του.

- 1317-1325. ὦμοι μοι.....ἤ μηδένα** (*αλίμονο, ἄλλος κανεῖς θνητός ποτέ.....δεν εἶμαι παρά τίποτε*)· ἡ ψυχική κατάπτωση του Κρέοντα τον οδηγεί στο να επιζητά τον θάνατο. Αντιλαμβάνεται το μέγεθος της ευθύνης του, όταν πλέον είναι αργά. Ζητάει από τους υπηρέτες να τον απομακρύνουν από τα δύο πτώματα, γιατί είναι ένα μηδενικό, είναι ένας ζωντανός νεκρός, (πρβλ. *Οιδ. Τύρ.* 1340)
- 1326-1327. κέρδη.....κακὰ** (*κέρδος ζητάς....πίκρες να σκοντάφτεις*)· εὐστοχη ἡ παρατήρηση του χορού στο κέρδος, αν θυμηθούμε τὴ συχνή αναφορά του Κρέοντα σ' αυτό (πρβλ. *στ. 222, 310*). Ἡ ἔμμεση ὑπόδειξη του χορού να φύγει ο Κρέων, για να μὴ βλέπει τα πτώματα των δικῶν του, ἀποτελεῖ προοικονομία τῆς ἀποχώρησής του.
- 1328-1332. ἴτω, ἴτω.....εἰσίδω**· κάθε συμφορά που χτυπούσε τον Κρέοντα ἦταν γι' αὐτόν και ἕνας θάνατος.
- 1333-1335. μέλλοντα ταῦτα.....χρὴ μέλειν**· ο χορός κατακρίνει τὴν ἐπὶ κληση του θανάτου ὡς ἀνόσια, ἀφού καθορίζεται ἀπὸ τους θεούς, ἀπέναντι στους οποιούς ο Κρέων διέπραξε ὕβρη. Χρέος τώρα ἔχουν να ἐνταφιάσουν τους νεκρούς που ἔχουν μπροστά τους.
- 1336. ἀλλ' ὦν ἐρῶμεν, ταῦτα συγκατηξάμην**· ο Κρέων στις ευχές των ἄλλων προσθέτει, με πολλή πικρία, και τὴ δική του.
- 1337-1338. μή νυν....ἀπαλλαγὴ**· ο χορός ὑπενθυμίζει στον Κρέοντα ὅτι οἱ ἄνθρωποι δεν μπορούν με προσευχές να ξεφύγουν ἀπὸ τὴ μοίρα τους. Προηγουμένως ο χορός (*στ. 1260*) εἶχε ἀποδώσει στον ἴδιο τον Κρέοντα τα λάθη του. Πῶς χαρακτηρίζετε τὴν ἀντιφατικὴ στάση του χορού;
- 1339. ἄγοιτ'.....ἐκποδῶν**· ο Σοφοκλῆς παρουσιάζει τον Κρέοντα να ἐγκαταλείπει τὴν ὕβρη και τὸ ἐγωιστικὸ του πείσμα, ἀποκαθιστώντας ἔτσι τὴν ἠθικὴ τάξη που εἶχε διασαλευτεῖ.
- 1340. οὐχ ἕκὼν κατέκανον**· θυμίζει τὸ σὼκρατικὸ *οὐδεὶς ἐκὼν κακός*.
- 1345-1346. τὰ δ' ἐπί.....εἰσήλατο**· με τα τελευταία λόγια του Κρέοντα οἱ υπηρέτες τον ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ σκηνή.
- 1347-1350. πολλῶ τὸ φρονεῖν.....ἀσεπτεῖν**· οἱ τελευταῖοι στίχοι του χορού συμπυκνώνουν τὴν οὐσία τῆς τραγωδίας. Ἡ εὐσέβεια και ἡ σὼφροσύνη ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρώπινης εὐδαιμονίας, ὅπως εἶχε διακηρύξει και ο Τειρεσίας (πρβλ. *στ. 1050*).
- 1350-1353. μεγάλοι.....τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν**· ἡ τιμωρία των ἀλαζόνων γίνεται δάσκαλός τους. Ἡ ἠθικὴ τάξη, που εἶχε τόσο διαταραχθεῖ, ἀποκαταστάθηκε με τὴν τιμωρία του Κρέοντα. Ἡ ἐξοδος του χορού ὀλοκληρώνει τὴν κάθαρση τῆς τραγωδίας.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Με την τελευταία σκηνή της εξόδου επέρχεται η κάθαρση της τραγωδίας. Με ποια στοιχεία ολοκληρώνεται η δράση;
2. Ποια μηχανικά μέσα χρησιμοποιούνται στη σκηνή αυτή:
 - α. κλίμακες του Χάρωνος
 - β. εκκύκλημα
 - γ. αιώρημαΝα σημειώσετε X στη σωστή απάντηση
3. Ποια η συναισθηματική κατάσταση των θεατών με το τέλος της εξόδου;
4. Πώς αποκαθίσταται η ηθική τάξη στο τέλος της τραγωδίας;
 - α. με τον θάνατο της Αντιγόνης
 - β. με τον θάνατο του Αίμονα και της Ευρυδίκης
 - γ. με τη τιμωρία και μεταμέλεια του ΚρέονταΝα σημειώσετε με X τη σωστή απάντηση και να δικαιολογήσετε την επιλογή σας.
5. Ο χορός, αποχωρώντας από τη σκηνή, τραγουδά το εξόδιο άσμα. Ποιο είναι το περιεχόμενό του και ποια η σημασία του στην όλη τραγωδία;
6. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη:

α. <i>τερμίαν άμέραν</i>	1. πλάγιος, στραβός
β. <i>υπέραυχος</i>	2. υπερήφανος
γ. <i>άσεπτῶ</i>	3. τελευταία ημέρα
δ. <i>λέχριος</i>	4. ασεβώ
ε. <i>πᾶ κλιθῶ</i>	5. πού να στηριχτώ
7. Σημειώστε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.

	Σωστό	Λάθος
α. <i>πράσσειν</i> (στ. 1335): είναι αντικ. του ρ. <i>χρή</i>	☐	☐
β. <i>συμφορᾶς</i> (στ. 1338): είναι γενική διαιρετική	☐	☐
γ. <i>άσεπτεῖν</i> (στ. 1350): είναι υποκ. του ρ. <i>χρή</i>	☐	☐
δ. <i>τὸ φρονεῖν</i> (στ. 1353): είναι αντικ. του ρ. <i>έδίδαξαν</i>	☐	☐
8. Να σημειώσετε, με βάση τους στίχους 1328-1353, X στη στήλη: Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.

	Σωστό	Λάθος
α. <i>είσιδω</i> : είναι οριστική ενεστώτα του ρ. <i>είσορῶ</i>	☐	☐
β. <i>ἴτω</i> : είναι γ' ενικό προστ. ενεστ. του ρ. <i>είμι</i>	☐	☐
γ. <i>ᾄμοι</i> : είναι ονομαστ. πληθυντ του ουσ. <i>ὁ ᾄμος</i>	☐	☐
δ. <i>ὄς</i> : είναι δεικτική αντων. αρσεν. γένους	☐	☐
ε. <i>προσεύχου</i> : είναι γ' ενικό προστ. ενεστ. μέσης φωνής του ρ. <i>προσεύχομαι</i>	☐	☐

21. Εθνικό Θέατρο. Επιδαύρια 1956. *Αντιγόνη*.
Κρέων: Θάνος Κωτσόπουλος. (40 χρόνια Φεστιβάλ, έκδ. Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α.)

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

1. Η *Αντιγόνη*, κατά την πιθανότερη εκδοχή, γράφτηκε και διδάχτηκε το 442 π.Χ. Είναι πνευματικός καρπός μιας ώριμης δημοκρατίας και μιας μοναδικής άνθησης γραμμάτων και τεχνών, που ίσως για πρώτη φορά γνώρισε σε τέτοιο επίπεδο η ανθρωπότητα.
 - α. Να παρουσιάσετε το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της περιόδου 479-431 π.Χ.
 - β. Να συνδέσετε την *Αντιγόνη* και με άλλες πνευματικές και καλλιτεχνικές δημιουργίες των χρόνων εκείνων.
2. Ο Σοφοκλής στην ουσία μετέπλασε ένα γνωστό μύθο, πάνω στον οποίο δοκίμασαν τις δυνάμεις τους και οι άλλοι μεγάλοι τραγικοί, σε θεατρικό έργο. Δεν αναδηγήθηκε απλώς τον μύθο, αλλά ξεκινώντας απ' αυτόν έθεσε ένα τεράστιο ηθικό ζήτημα.
 - α. Να αποδώσετε επιγραμματικά την υπόθεση της τραγωδίας.
 - β. Να εξετάσετε τον τρόπο με τον οποίο κατανέμει ο ποιητής τους θεατρικούς ρόλους.
 - γ. Ποια είναι η γνώμη σας για τον ρόλο του χορού στο έργο;
3. Η *Αντιγόνη* είναι ένα δράμα με δύο κύρια πρόσωπα, την *Αντιγόνη* και τον Κρέοντα. Ο μύθος στηρίζεται στη σύγκρουση των δύο αυτών προσώπων για την υπεροχή των γραπτών ή άγραφων νόμων· η σύγκρουση αυτή έχει τις συνέπειές της και για τον ένα και για τον άλλο.
 - α. Θεωρείτε ότι και οι δύο ήρωες του έργου είναι τραγικοί; Σε τι έγκειται η τραγικότητα αυτή;
 - β. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας των δύο ηρώων, ως φορέων του τραγικού, μέσα στο δράμα;
4. Ταυτόχρονα με το βασικό ηθικό πρόβλημα που θέτει η *Αντιγόνη* συνυπάρχουν και συνυφαίνονται και άλλα θέματα και προβλήματα. Τέτοια είναι:
 - Η τιμωρία των απογόνων για προγονικά αμαρτήματα
 - Η Μοίρα
 - Η ὕβρις και η Ἄτη
 - Το δίλημμα της επιλογής ανάμεσα στην ηθική που διέπει το γένος-συγγένεια (*Αντιγόνη*) και τις αρχές που διέπουν τη σύνθεση γενών-κράτους (Κρέων)
 - Η προσωπική σωτηρία με κάθε τρόπο
 - Το δυνατό της ανθρώπινης ευτυχίας
 - α. Μπορείτε να εντοπίσετε μέσα στο δράμα τα θέματα αυτά και τους φορείς τους;
 - β. Το πλήθος των θεμάτων, ερωτημάτων, αποριών και απαντήσεων, που προβάλλει η τραγωδία, δικαιολογούν για την παράσταση τον όρο διδασκαλία;

5. Να διαβάσετε από το επίμετρο τα αποσπάσματα της *Αντιγόνης* του Ζ. Ανουϊγ και του Μ. Μπρεχτ.
 - Μπορείτε να εντοπίσετε κοινά στοιχεία με την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή;
6. Στο τέλος κάθε τραγωδίας ο ποιητής μεθοδεύει την κάθαρση, για «ν' ανακουφίσει» τους θεατές και να πετύχει την *ἀπό τῆς τραγωδίας ἡδονήν*. Μπορείτε να επισημάνετε στην *Αντιγόνη* τρόπους με τους οποίους ο Σοφοκλής πετυχαίνει αυτόν τον στόχο;
7. Ο μύθος της *Αντιγόνης* αποτέλεσε πηγή εμπνεύσεως αρχαίων και νέων δραματουργών. Παράλληλα δεν έπαψε να είναι το πιο πολυπαιγμένο έργο της αρχαίας τραγωδίας.
 - α. Πώς εξηγείτε το ενδιαφέρον του σύγχρονου θεατή για την *Αντιγόνη* και γενικότερα για την αρχαία τραγωδία;
 - β. Μήπως και σήμερα ο άνθρωπος εξακολουθεί να είναι τραγικός και στην τραγικότητα των αρχαίων ηρώων αναγνωρίζει τον εαυτό του;

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

22. Το θέατρο των Δελφών κατά τη ρωμαϊκή περίοδο.

ΚΕΙΜΕΝΑ

Τραγωδία: κοινωνικός θεσμός

Η τραγωδία δεν είναι μονάχα μια μορφή τέχνης· είναι ένας κοινωνικός θεσμός, που εισάγει η πόλη με την ίδρυση των τραγικών αγώνων, πλάι στα πολιτικά και δικαστικά της όργανα. Κάτω από την εξουσία του επώνυμου άρχοντα, μέσα στον ίδιο το χώρο του *ἄστεως* και σύμφωνα με τους ίδιους θεσμικούς κανόνες, που ισχύουν για τις εκκλησίες και τα δικαστήρια του δήμου, η πόλη θεσπίζει ένα θέαμα για όλους τους πολίτες, που διευθύνεται, παίζεται και κρίνεται από τους αρμόδιους εκπροσώπους των διαφόρων φυλών· έτσι, η ίδια η πόλη γίνεται θέατρο, νοείται κατά κάποιο τρόπο σαν αντικείμενο παράστασης και παίζεται μπροστά στο κοινό. Αν όμως η τραγωδία εμφανίζεται έτσι ριζωμένη στην κοινωνική πραγματικότητα περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο λογοτεχνικό είδος, αυτό δε σημαίνει πως είναι και η αντανάκλασή της. Δεν αντανakλά αυτή την πραγματικότητα, αλλά την εξετάζει, τη θέτει σε συζήτηση. Παρουσιάζοντάς την διασπασμένη, διχασμένη ενάντια στον ίδιο της τον εαυτό, την κατασταίνει ολόκληρη προβληματική. Το δράμα παρουσιάζει στη σκηνή έναν αρχαίο ηρωικό μύθο. Αυτός ο μυθικός κόσμος αποτελεί το παρελθόν της πόλης: ένα παρελθόν αρκετά μακρινό, έτσι που να διαγράφονται καθαρά οι αντιθέσεις ανάμεσα στις μυθικές παραδόσεις που ενσαρκώνει και στις νέες μορφές νομικής και πολιτικής σκέψης· αλλά και αρκετά κοντινό, έτσι που οι συγκρούσεις των αξιών να γίνονται ακόμη οδυνηρά αισθητές και η αντιπαράθεση να εξακολουθεί να εκδηλώνεται.

I.P. Vernant, Μύθος και Τραγωδία στην αρχαία Ελλάδα
(Μετ. Στέλλα Γεωργούδη)

Ο τραγικός ήρωας

Επειδή, λοιπόν, πρέπει η σύνθεση (ο μύθος, η πλοκή) της πιο καλής τραγωδίας να είναι όχι απλή αλλά περίπλοκη και μάλιστα να μιμείται οικτρά και φοβερά γεγονότα (αυτό άλλωστε είναι το χαρακτηριστικό στην τραγική μίμηση), γι' αυτό είναι φανερό πως πρέπει να αποφεύγονται τα εξής στη σύνθεση των μύθων: Πρώτον, ούτε τους καλούς ανθρώπους πρέπει να παρουσιάζουμε να γίνονται από ευτυχισμένοι δυστυχισμένοι, (αυτό ούτε φόβο ούτε οίκτο προκαλεί, αλλά είναι αποτροπιαστικό). Δεύτερον, ούτε οι κακοί από δυστυχισμένοι να γίνονται ευτυχισμένοι (αυτό είναι τελείως αταίριαστο με την τραγωδία, γιατί δεν έχει τίποτα από εκείνα που απαιτεί η τραγωδία, δηλαδή ούτε ανθρω-

πιστικά συναισθήματα ούτε οίκτο ούτε φόβο προκαλεί). Τρίτον, ούτε πάλι να παρουσιάζουμε τον πάρα πολύ κακό να πέφτει από την ευτυχία στη δυστυχία. Μια τέτοια πλοκή μπορεί να προκαλεί τα ανθρωπιστικά μας συναισθήματα, δεν προκαλεί όμως ούτε τον οίκτο, ούτε το φόβο. Ο οίκτος μάς γεννιέται για κείνον που δεν αξίζει τη δυστυχία (αναξιοπαθεί), ο φόβος για τον όμοιό μας που δυστυχεί. Αυτό λοιπόν που θα συνέβαινε σ' αυτή την περίπτωση (δηλαδή να πέφτει από την ευτυχία στη δυστυχία ο ανάξιος) δε θα προκαλέσει ούτε φόβο ούτε οίκτο.

Μας μένει, λοιπόν, ο ήρωας που βρίσκεται ανάμεσα σ' αυτές τις (ακραίες) περιπτώσεις. Αυτός δεν είναι εκείνος που ξεχωρίζει για την αρετή ή τη δικαιοσύνη του, αλλά ούτε κι εκείνος που πέφτει από την ευτυχία στη δυστυχία εξαιτίας της κακίας του ή της αχρειότητάς του, αλλά από κάποιο σφάλμα του.

Αριστοτέλης, Περί Ποητικής (Μετ. Στάθης Ιω. Δρομάζος)

Τα νιάτα του τραγικού ήρωα

Τα νιάτα του τραγικού ήρωα είναι, όπως είπαμε, η αφέλειά του και η δροσερή του γενναιοδωρία ακόμα και μέσα στην αμαρτία ή στο έγκλημα. Αυτά τον κάνουν να προσφέρει τη ζωή του αλόγιστα, για ένα πάθος, ή για μιάν Υπόθεση, ή για μια φρεναπάτη. Υπάρχουν νιάτα μέσα σ' αυτό τον οίστρο, αλλά νιάτα ιδιότυπα, που μόνον μερικά χαρακτηριστικά έχουν κοινά με τα άλλα, τα γενικά κι ανώνυμα νιάτα. Η νιότη της Τραγωδίας δεν είναι η αφηρημένη ιδέα της νιότης μήτε η συμβατική της ηλικίας. Είναι ένα γνώρισμα ψυχής, σφραγίδα δωρεάς ή καταδίκης.

Έτσι, τα νιάτα του τραγικού ήρωα υπερβαίνουν μαζί και κατακαλύπτουν την συμπτωματική του ηλικία.

Άγγελος Τερζάκης, Αφιέρωμα στην Τραγική μούσα.

Η τραγική πλάνη

Με μεγάλη επιδεξιότητα ο Σοφοκλής παρουσιάζει τους ήρωές του να αποδίδουν στην Αντιγόνη σφάλματα, που αργότερα φαίνονται ότι είναι σφάλματα του Κρέοντα. Η Αντιγόνη φαίνεται επίσης πως τα διεκδικεί για τον εαυτό της. Μιλάει για την αφροσύνη της (95), αλλά στο τέλος ο Κρέων καταλαβαίνει (1269), κι ο Τειρεσίας κι ο χορός τον προειδοποιούν για την αναγκαιότητα της σύνεσης (1050, 1098). Ο Κρέων είναι σπάταλος στις κατηγορίες για αλαζονεία εναντίον της Αντιγόνης (309, 480, 482), αλλά τη δική του αλαζονεία στα λόγια

και στις πράξεις καταδικάζει ο Χορός με τα τελευταία λόγια του. Ο Κρέων λέει στην Αντιγόνη ότι δεν είναι σε θέση να έχει υψηλά φρονήματα (479), αλλά ύστερα από λίγο ο Τειρεσίας του λέει να διαμορφώσει ταπεινότερο πνεύμα ο ίδιος (1090). Ο Χορός πιστεύει πως η Αντιγόνη είναι θύμα μιας τρέλας (584, 614, 624-5), είναι όμως φανερό πως η τρέλα βρίσκεται στην πλευρά του Κρέωντα. Οι βασικές κατηγορίες εναντίον της Αντιγόνης είναι αναληθείς γι' αυτήν, και αληθινές γι' αυτόν. Μ' αυτή την ειρωνεία ο Σοφοκλής δείχνει το βαθμό της πλάνης και της ψευδαισθήσης, με τα οποία ο Κρέων κι ο Χορός κρίνουν τους συνανθρώπους τους. Φαίνεται να νομίζει πως οι άνθρωποι υπόκεινται σε πλάνες ιδιαιτέρως βαριές. Λαθεμένα κατηγορούν άλλους για σφάλματα που είναι δικά τους. Τέτοιες ψευδαισθήσεις ανήκουν στην ανθρώπινη φύση, τα αποτελέσματά τους όμως μπορεί να είναι θανατηφόρα. Βρίσκουν έδαφος σε κείνη την αλαζονεία που κάνει τον άνθρωπο να νομίζει πως ξέρει περισσότερα απ' τους θεούς και να τους εμπαίζει. Στην *Αντιγόνη* ο Σοφοκλής δραματοποιεί αυτό το λάθος με μεγάλη ενορατική και διεισδυτική ικανότητα και δείχνει σε τι καταστροφικά αποτελέσματα μπορεί αυτό να οδηγήσει.

C.M. Bowra, Οι τραγωδίες του Σοφοκλή: Αντιγόνη, Οιδίπους Τύραννος
(Μετ. Αικατ. Τσοτάκου - Καρβέλη)

Ο σκηνικός χρόνος

Η περίπτωση της *Αντιγόνης* αξίζει περισσότερη διερεύνηση, επειδή η πορεία των εξωσκηνικών γεγονότων, που αναμεταδίδονται κυρίως από τον Φύλακα, συνδέεται με δύο συγκεκριμένα τμήματα της ημέρας, συναποτελώντας, μαζί με κάποιες άλλες ενδείξεις, μίαν από τις συνεπέστερες χρονικές καταγραφές που έχουμε στις σωζόμενες τραγωδίες. Στον πρόλογο του έργου ο διάλογος ανάμεσα στις δύο αδελφές διεξάγεται στο μισοσκόταδο: η νύχτα, που σφράγισε την κατατρόπωση των επιδρομέων, δεν έχει ακόμα φύγει (πρβλ. στ. 16 «αυτή τη νύχτα»). Στην πάροδο ο χορός χαιρετίζει τον ήλιο της καινούργιας μέρας (100 κκ.): σε λίγο θα εμφανιστεί ο Κρέων για τις πρώτες του πολιτικές δηλώσεις. Όταν έρχεται την πρώτη φορά ο Φύλακας, για να αναφέρει την πρώτη απόπειρα της ταφής του Πολυνείκη, συνδέει το γεγονός με τον «πρώτο φρουρό της μέρας» (253 κ.). Στην επόμενη αφήγησή του, όταν πια έχει συλληφθεί η Αντιγόνη, δίνεται ένα ακόμα ακριβέστερο χρονικό στίγμα: «ο λαμπρός δίσκος του ήλιου μεσουρανούσε» (416 κ.). Ας σημειωθεί ότι αυτές οι δύο αφηγήσεις κατανέμονται αντίστοιχα ανάμεσα στο α' και το β' επεισόδιο: ας σημειωθεί επίσης ότι ως εδώ έχει διανυθεί το 1/2 του έργου. Σε καμιά άλλη περίπτωση, όσο μπόρεσα να ελέγξω, η χρονική απόσταση ανάμεσα σε δύο επεισόδια δεν

προσδιορίζεται με τόσην ακρίβεια. Στο υπόλοιπο μέρος, δηλαδή τρία επεισόδια και έξοδο, τα γεγονότα επέρχονται αλλεπάλληλα. Στο τελευταίο στάσιμο όμως ο χορός, πιστεύοντας ότι όλα προχωρούν προς μίαν αίσια έκβαση, επικαλείται τον Διόνυσο, συνδέοντας την έλευσή του στη Θήβα με την παρουσία των «φλεγόμενων άστρων», τους «νυχτερινούς ήχους» και τους «πάννουχους χορούς» (1146 κκ.): είναι η εντύπωση ότι έχει πια βραδιάσει.

Η *Αντιγόνη* αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα χειρισμού του δραματικού και σκηνικού χρόνου με όρους που θα ικανοποιούσαν απόλυτα τον Αριστοτέλη.

Νίκος Χ. Χουρμουζιάδης, Όροι και μετασηματισμοί στην αρχαία ελληνική τραγωδία.

Η μοναξιά της Αντιγόνης

Η Αντιγόνη είναι λοιπόν μόνη. Το χειρότερο, φαίνεται βυθισμένη σε ηθική μοναξιά. Κανείς δεν την καταλαβαίνει. Ο Κρέοντας βέβαια βλέπει στη διαγωγή της μια ξεφτισμένη ανεξαρτησία. Αλλά ούτε οι άλλοι την καταλαβαίνουν περισσότερο. Η Ισμήνη θα την ακολουθούσε, αν την καταλάβαινε. Ο χορός, που θα έπρεπε ωστόσο να της είναι αφοσιωμένος και να της δείχνει τη συμπάθειά του, δείχνει από τη μια άκρη στην άλλη πλήρη ακατανοησία. Πριν μάλιστα πληροφορηθεί ποιος έκανε την απαγορευμένη πράξη, σπεύδει να ψέξει το πνεύμα της ανυπακοής στους νόμους, είτε θείοι είναι αυτοί οι νόμοι είτε ανθρώπινοι (368). Όταν μαθαίνει πως πρόκειται για την Αντιγόνη, δεν μπορεί να πιστέψει πως παράκουσε τους νόμους και πως την έπιασαν *έν άφροσύνη* (383). Τη στιγμή μάλιστα που οδηγείται στον θάνατο, δεν μπορεί να συγκρατηθεί και να μην εκφράσει άλλη μια φορά την αποδοκιμασία του: «το πάθος σου σε κατέστρεψε, γιατί συμβουλεύτηκες μόνο αυτό» (*Αντιγόνη* 875): *σέ δ' αὐτόγνωτος ὄλεσ' ὀργά*. Γύρω λοιπόν στην Αντιγόνη δεν υπάρχει κανείς: αυτή -έτσι το θέλησε η μοίρα της- θα εντοιχιστεί ζωντανή σ' έναν έρημο τόπο, είναι, ανάμεσα στους δικούς της, εγκαταλειμμένη απ' όλους.

Jacqueline De Romilly, Αρχαία Ελληνική Τραγωδία
(Μετ. Ελ. Δαμιανού - Χαραλαμποπούλου).

Η στάση του χορού

Κατά τη γνώμη μου, αυτοί οι γέροντες της Θήβας διαθέτουν προσωπικά χαρακτηριστικά στον ίδιο περιορισμένο βαθμό, όπως και οι ναύτες του Αί-

αντα. Ωστόσο, δεν μπορεί κανείς να τους αρνηθεί μια κάποια μεταστροφή. Είναι αλήθεια, ο χορός σε κανένα σημείο του έργου δεν παίρνει απροκάλυπτα το μέρος του Κρέοντα· σκύβει όμως μπροστά του τόσο υποτακτικά, ώστε η όποια εσωτερική του αντίσταση διαφαίνεται μόνο σε υπαινιγμούς. Εξάλλου, η περιφρόνηση της Αντιγόνης για το θάνατο και η ισχυρογνωμοσύνη της είναι στοιχεία τόσο ξένα στον δικό του κόσμο (220), ώστε ο χορός αντιμετωπίζει δίχως κατανόηση αυτή την πλευρά της φύσης της. Όταν όμως ο Κρέων συντρίβεται, ο χορός ξεστομίζει αδίσταχτα αυτό που σκεφτόταν από την αρχή -η Αντιγόνη του το λέει καταπρόσωπο (509)- αλλά δεν τολμούσε να εκφράσει. Αυτό, από καθαρά ανθρώπινη άποψη, είναι κάπως ευνόητο, αλλά για το δράμα έχει ιδιαίτερη σημασία. Γιατί μόνο έτσι θα βρεθεί η Αντιγόνη σ' εκείνη την απόλυτη μοναξιά όπου ο Σοφοκλής θέλει τους ήρωές του να πραγματοποιούν ό,τι αποτελεί για τη φύση τους το πιο αναπαλλοτρίωτο αγαθό.

A. Lesky, Η τραγική ποίηση των αρχαίων Ελλήνων.
(Μετ. Νίκος Χ. Χουρμουζιάδης)

M. ΜΠΡΕΧΤ «Αντιγόνη», απόσπασμα, (Μετ. Α. Σολομός)

«Αγαπητοί φίλοι, πιθανό να σας ξενίσει το κάπως ποιητικό ύφος του έργου αυτού -του παλιού αυτού έργου- που για χάρη σας αποστηθήσαμε. Μια φορά, ο μύθος σάς είναι αρκετά γνωστός...

Ετούτη εδώ είναι η Αντιγόνη, η κόρη του Οιδίποδα, του άλλοτε βασιλιά της Θήβας.

Τούτος, ο θεός της, ο Κρέοντας, ο τύραννος της χώρας.

Ο τύραννος αυτός, ενάντια στο Άργος τ' αλαργινό, κήρυξε πόλεμο -πόλεμο ατέλειωτο κι απάνθρωπο, π' άλλο δεν έφερε παρά χαμό και συμφορά. Μα ο πόλεμος θα πάρει κάποια μέρα τέλος, χάρη σ' αυτήν εδώ, τη δίκαιη, την αλύγιστη Αντιγόνη.

Παρακολουθώντας το έργο, θυμηθείτε άλλα γεγονότα όμοια μ' αυτά που έχουνε συμβεί σε παρελθόν πιο κοντινό μας -ή και την απουσία τέτοιων γεγονότων.... Και τώρα θα μας δείτε, με τη σειρά, να μπαίνουμε στο στίβο αυτό της δράσης. Και φανταστείτε πως αυτός ο στίβος είναι ο ίδιος που είδε να ορθώνεται η ανθρωπότητα, μέσα στη νύχτα των αιώνων, περήφανη και δυνατή.

Z. ΑΝΟΥΪΓ, «Αντιγόνη», απόσπασμα, (Μετ. Μ. Πλωρίτης)

ΚΡΕΩΝ Τότε, λυπήσου με, ζήσε. Το πτώμα τ' αδερφού σου, που σαπίζει κάτω απ' τα παράθυρά μου, είναι αρκετή πληρωμή για να βασιλέψει η τάξη στη Θήβα. Ο γιος μου σ' αγαπάει. Μη μ' αναγκάζεις να πληρώσω και με σέναν. Αρκετά πλήρωσα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ Όχι. Είπατε «ναι». Δε θα πάψετε ποτέ πια να πληρώνετε.

ΚΡΕΩΝ (*Την τραντάζει απότομα, έξω φρενών*). Μα για τ' όνομα του Θεού! Προσπάθησε να καταλάβεις μια στιγμή και συ, μικρή ανόητη! Πώς προσπάθησα εγώ να σε καταλάβω; Πρέπει ωστόσο να υπάρχουν και κάποιοι που να λένε «ναι». Πρέπει να υπάρξει κάποιος που να κυβερνήσει το καράβι. Κάνει νερά από παντού, είναι γεμάτο εγκλήματα, ηλιθιότητα, δυστυχία... Και το τιμόνι παραδέρνει εκεί κάτω. Το πλήρωμα δε θέλει να κάνει τίποτα, δεν έχει νου παρά πώς να γδύσει το αμπάρι, κι οι αξιωματικοί σκαρώνουν κιόλας μια βολική σχεδία μονάχα γι' αυτούς, παίρνοντας κι όλο το γλυκό νερό του καραβιού, για να γλυτώσουν τουλάχιστον το δικό τους το τομάρι.

Και το κατάρτι τρίζει, κι ο άνεμος ουρλιάζει, και τα πανιά θα ξεσκιστούν, κι όλα τούτα τα κτήνη θα ψοφήσουν όλα μαζί, επειδή δε σκέφτονται παρά το τομάρι τους το πολύτιμο τομάρι τους και τις μικροδουλίτσες τους. Νομίζεις, λοιπόν, πώς, τέτοιες ώρες, έχεις καιρό να κάνεις το δύσκολο, να λογαριάσεις αν πρέπει να πεις «ναι» ή «όχι», ν' αναρωτηθείς μην τυχόν και το πληρώσεις πολύ ακριβά κάποια μέρα, κι αν θα μπορείς να είσαι άνθρωπος έπειτα; Αρπάζεις το τιμόνι, ορθώνεσαι μπροστά στο θεόρατο κύμα, και πυροβολείς στο σωρό, τον πρώτο που προχωρεί. Στο σωρό! Δεν έχει ονόματα εκεί! Σαν το κύμα που έρχεται και σπάει στη γέφυρα μπροστά σου. Ο άνεμος σου χαστουκίζει το πρόσωπο, κι «αυτό» που πέφτει δεν έχει όνομα. Μπορεί και νάταν εκείνος που σουδώσε χτες βράδυ, χαμογελώντας, τη φωτιά του. Δεν έχεις πια όνομα. Κι ούτε και συ, γαντζωμένος στο τιμόνι, έχεις όνομα. Μόνο το καράβι έχει όνομα και η τρικυμία. Το καταλαβαίνεις αυτό;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ (*Κουνάει το κεφάλι*). Δε θέλω να καταλάβω. Αυτό χρειάζεται σε σας. Εγώ δε βρίσκομ' εδώ για να καταλάβω. Μόνο για να σας πω «όχι» και να πεθάνω.

ΛΕΞΙΚΟ ΒΑΣΙΚΩΝ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Άγγελος	Ο ηθοποιός που μεταφέρει ειδήσεις για όσα συνέβησαν μακριά από τη σκηνή και συντελεί έτσι στην ενότητα της υπόθεσης.
Αμαρτία	Η άστοχη ενέργεια του τραγικού ήρωα. Ο όρος στην Ποιητική του Αριστοτέλη δηλώνει το διανοητικό λάθος και όχι την ηθική παρεκτροπή. Αυτό το λάθος όμως μπορεί να οδηγήσει σε παράβαση του ηθικού νόμου.
Αναγνώριση	Η μεταστροφή από την άγνοια στη γνώση. Είναι δηλαδή η ανακάλυψη της στενής και συγγενικής σχέσης που συνδέει δύο πρόσωπα, γεγονός που μεταστρέφει την πορεία των πραττομένων. Στην περίπτωση της αυτοαναγνώρισης οι ήρωες των δραμάτων προχωρούν από την άγνοια στη γνώση της πραγματικής τους ταυτότητας.
Αντιλαβή	Διάσπαση του στίχου σε δύο ή τρία μέρη.
Αντιστροφή	Σύστημα στίχων που ακολουθεί και αντιστοιχεί στη στροφή. Την αντιστροφή τραγουδούσε το β' ημιχόριο.
Βροντείο	Μηχανή που χρησίμευε για την απομίμηση της βροντής.
Δέση	Η πλοκή της υπόθεσης ως εκεί που η ευτυχία ή η δυστυχία του τραγικού ήρωα κορυφώνεται.
Διάζωμα	Οριζόντιος πλατύς διάδρομος που χώριζε το κοίλο του θεάτρου σε τμήματα.
Διάνοια	Οι ιδέες που διατυπώνουν τα πρόσωπα της τραγωδίας και τα επιχειρήματα που φέρνουν για την υποστήριξή τους.
Διδασκαλία	Η παράσταση της τραγωδίας στο θέατρο. Διδασκαλίες λέγονταν και τα επίσημα πρακτικά των δραματικών αγώνων. Αυτά γράφονταν σε πλάκες, που φυλάσσονταν στο δημόσιο αρχείο, και περιείχαν: τα ονόματα των τριών ποιητών που συμμετείχαν στους δραματικούς αγώνες, των χορηγών και των πρωταγωνιστών, τους τίτλους των δραμάτων και το αποτέλεσμα της κρίσης.

Διθύραμβος	Χορικό εγκωμιαστικό άσμα προς τιμή του Διονύσου. Το έψαλλε χορός λατρευτών γύρω από τον βωμό του θεού. Από τον διθύραμβο προήλθε η τραγωδία.
Δράμα	Θεατρικό-ποιητικό έργο προορισμένο για παράσταση και όχι για απλή ανάγνωση ή απαγγελία. Αποτελείται από τον ποιητικό λόγο, τη μουσική και την όρχηση. Τα είδη του δράματος είναι: η τραγωδία, το σατυρικό δράμα και η κωμωδία.
Δράση	Είναι το χαρακτηριστικό στοιχείο της τραγωδίας και αναφέρεται στην κίνηση των προσώπων. Η δράση διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική. Η εσωτερική «συνίσταται στην ψυχική κίνηση των προσώπων, στην αντιθετική κίνηση των παθών, των συναισθημάτων και πιο πολύ στη σύγκρουση των προσώπων και στην πάλη των ιδεών. Εξωτερική είναι η δράση της εισόδου και εξόδου των προσώπων στη σκηνή». (Β. Καλογεράς).
Εκκύκλημα	Χαμηλό τραπέζι με τροχούς (φορείο), πάνω στο οποίο τοποθετούσαν ομοιώματα νεκρών, γιατί σπάνια παρουσιαζόταν φόνος ή αυτοκτονία μπροστά στα μάτια των θεατών.
Έκσταση	Συναισθηματική μέθη που ταύτιζε τους υποκριτές και τους άντρες του χορού με άλλα πρόσωπα, τους σατύρους, και τους μετέθετε σε μια κατάσταση θεική. Για την επιτυχία της έκστασης τα πρόσωπα του δράματος μεταμφιέζονταν.
Έλεος	Η συμπόνια που ένιωθε ο θεατής για τον τραγικό ήρωα και τα βάσανά του. Ο τραγικός ήρωας <i>άναξιοπαθεί</i> : τα βάσανά του είναι πολύ πιο οδυνηρά, απ' όσο αντέχει το αίσθημα δικαιοσύνης του θεατή.
Ενότητες της τραγωδίας	Μορφικά στοιχεία της τραγωδίας, κατά τα οποία περιορίζεται η δράση σε τόπο και χρόνο. Οι τρεις ενότητες της τραγωδίας είναι: η ενότητα της υπόθεσης (μύθου), η ενότητα του χρόνου και η ενότητα του τόπου.

Εξάγγελος	Το πρόσωπο που μεταφέρει έξω στη σκηνή όσα φριχτά έγιναν μέσα στο ανάκτορο ή στο ναό.
Εξάρχων	Πρωτοτραγουδιστής. Αυτός που άρχιζε το τραγούδι το οποίο επαναλάμβανε ο χορός.
Έξοδος	Το τελευταίο μέρος της τραγωδίας, που αρχίζει ύστερα από το τελευταίο στάσιμο.
Επεισόδιο	Ό,τι σήμερα ονομάζουμε <i>πράξη</i> . Τα επεισόδια συνιστούν το κυρίως δραματικό μέρος του έργου, γιατί περιέχουν τις συγκρούσεις των προσώπων και προωθούν την εξέλιξη του μύθου.
Επιβράδυνση	Η καθυστέρηση της εξέλιξης του δράματος για λόγους θεατρικής οικονομίας.
Επωδός	Ποιητική στροφή που ακολουθεί ύστερα από τις στροφές και τις αντιστροφές στα χορικά.
Η από της τραγωδίας ηδονή	Η χαρακτηριστική ηδονή (<i>οἰκεία ἡδονή</i> , κατά τον Αριστοτέλη) που προσφέρει η τραγωδία. Η ηδονή αυτή είναι βαθύτερη και ουσιαστικότερη από αυτήν που προσφέρουν άλλα είδη της λογοτεχνίας, γιατί προέρχεται από ένα είδος τέχνης τόσο σύνθετο και ζωντανό και κυρίως από την πρόκληση του <i>έλέου</i> και του <i>φόβου</i> .
Ήθος	Ο χαρακτήρας του τραγικού ήρωα. Το ήθος πρέπει να είναι <i>χρηστόν</i> (ευγενικό), <i>άρμόττον</i> , (ταιριαστό για κάθε φύλο, τάξη και ηλικία), <i>ὄμοιον</i> (φυσικό) και <i>ὀμαλόν</i> (αμετάβλητο).
Θεατρική οικονομία	Η διάταξη των εσωτερικών στοιχείων του δράματος με τέτοιο τρόπο, ώστε να υποδηλώνονται όλα τα απαραίτητα σκηνικά στοιχεία μέσα στο ίδιο το κείμενο και συγχρόνως να εξασφαλίζεται η ενότητα της υπόθεσης. Έτσι το ενδιαφέρον του θεατή διατηρείται αμείωτο και επιτυγχάνονται οι στόχοι του ποιητή.

Θεατρώνης	Ο εργολάβος του θεάτρου στον οποίο πληρωνόταν το εισιτήριο για τις παραστάσεις. Υποχρεωνόταν να καταβάλλει ένα ποσό από τις εισπράξεις στο δημόσιο ταμείο και να φροντίζει για την καλή κατάσταση του θεάτρου και των σκευών του.
Θεολογείο	Είδος εξώστη στη στέγη της σκηνής απ' όπου μιλούσαν οι θεοί ή οι ημίθεοι.
Θεωρικά	Χρήματα από το δημόσιο ταμείο που δίνονταν στους άπορους Αθηναίους, για να πληρώνουν το εισιτήριο του θεάτρου. Από την εποχή του Περικλή τα θεωρικά τα έπαιρναν όλοι οι πολίτες.
Θυμέλη	Βωμός του Διονύσου στο μέσο της ορχήστρας του αρχαίου θεάτρου.
Κάθαρση	Ο δυσκολότερος όρος στην Ποιητική του Αριστοτέλη. Έχουν δοθεί πολλές διαφορετικές ερμηνείες από τον 15 ^ο αι. έως σήμερα. Η άποψη που επικρατεί είναι ότι με την κάθαρση, την οποία προκαλεί η τραγωδία ως έργο τέχνης, οι θεατές ανακουφίζονται και ηρεμούν ψυχικά, γιατί διαπιστώνουν είτε την ηθική νίκη του τραγικού ήρωα ή την αποκατάσταση της ηθικής τάξης. Γενικότερα οι θεατές, καθώς ζουν έντονα τον ανθρώπινο μύθο μέσα στο τραγικό μεγαλείο του έργου, λυτρώνονται, με τη μαγεία της τέχνης, και γίνονται ελεύθεροι και ανώτεροι άνθρωποι.
Κατά το εικόσ και το αναγκαίον	Αριστοτελική αισθητική αρχή, που αποτελεί κριτήριο επιτυχίας του τραγικού μύθου. Σημαίνει ότι η μορφή, η πλοκή και η σύνθεση της τραγωδίας πρέπει να είναι στοιχεία φυσικά, εύλογα, λογικά, αληθοφανή (<i>εικός</i>): ακόμη ότι πρέπει να συμφωνούν με την αισθητική και την ηθική αναγκαιότητα (<i>ἀναγκαῖον</i>).
Κερκίδες	Τα σφηνοειδή τμήματα ανάμεσα στις σκάλες του κοίλου.
Κόθορνο	Υποδήματα με πολύ χοντρό πέλμα, για να μεγαλώνουν το ανάστημα του ηθοποιού, ώστε να φαίνεται πιο επιβλητικός και μεγαλοπρεπής.

Κοίλο	Χώρος που κάθονταν οι θεατές. Ήταν το κυρίως θέατρο που ονομάστηκε κοίλο εξαιτίας του σχήματός του. Οριζόντιες ζώνες το χώριζαν σε τμήματα, τα διαζώματα, ενώ κάθετες σκάλες διευκόλυναν τη διακίνηση.
Κομμός	Θρηνητικό άσμα που το τραγουδούσαν αμοιβαία ο χορός και ένας ή δύο ηθοποιοί.
Κωμωδία	Το τρίτο είδος του αρχαίου δράματος, που επιδίωκε μέσα από τη φάρσα, το γέλιο και την ευθυμία, να ασκήσει κριτική, ώστε να διορθωθούν ορισμένες επιβλαβείς ή επικίνδυνες για την πόλη καταστάσεις. Άρα, ο σκοπός της ήταν διδακτικός, όπως και της τραγωδίας.
Λέξη	Η ποικιλία των εκφραστικών μέσων, το ύφος.
Λογείο	Εξέδρα μπροστά στη σκηνή που αργότερα κάλυψε και μέρος της ορχήστρας, πάνω στην οποία μιλούσαν και έπαιζαν οι ηθοποιοί.
Λύση	Η μεταβολή της κατάστασης και η τελική έκβαση της τραγωδίας.
Μέλος	Η μελωδία, τα μουσικά στοιχεία της τραγωδίας.
Μηχανή ή αιώρα	Είδος γερανού με καλάθι, που χρησίμευε για να παρουσιάζουν θεούς ή ημίθεους. Είναι γνωστή η φράση: <i>ἀπὸ μηχανῆς θεός</i> .
Μονωδίες ή διωδίες	Άσματα που τραγουδούσαν ένας ή δύο ηθοποιοί.
Μύθος	Η υπόθεση του δράματος, το <i>σενάριο</i> .
Ορχήστρα	Ένα από τα μέρη του θεάτρου. Ήταν κυκλικός χώρος, με βωμό του Διονύσου στη μέση, όπου <i>ώρχεϊτο</i> (εκτελούσε ρυθμικές κινήσεις) ο χορός.
Όψη	Η σκηνογραφία και η ενδυματολογία.

Πάθος ή πάθη	Κατά τον Αριστοτέλη, είναι τα σωματικά παθήματα (τραυματισμοί ή φόνοι) των ηρώων της τραγωδίας που διεγείρουν στους θεατές ισχυρά συναισθήματα ελέου και φόβου.
Πάροδος	Άσμα που τραγουδούσε ο χορός κατά την είσοδό του στην ορχήστρα. Πάροδοι ονομάζονταν και οι δύο είσοδοι που οδηγούσαν από αριστερά και δεξιά στην ορχήστρα.
Περίακτοι	Δύο ξύλινοι πρισματικοί στύλοι με πίνακες στερεωμένους πάνω τους, που περιστρέφονταν γύρω από άξονα και άλλαζαν, όταν χρειαζόταν, τη σκηνογραφία.
Περιπέτεια	Αποτελεί στοιχείο της υπόθεσης του τραγικού μύθου. Κατά τον Αριστοτέλη σημαίνει τη μεταστροφή της τύχης των ηρώων αντίθετα από αυτό που επιδιώκουν.
Προάγων	Εκδήλωση που γινόταν παραμονές των εορτών στο ωδείο. Οι ποιητές παρουσίαζαν στο θεατρικό κοινό τον θεατρικό τους όμιλο και έδιναν πληροφορίες για τα έργα που θα παρουσίαζαν.
Πρόλογος	Το μέρος της τραγωδίας που προηγείται της εισόδου του χορού· σημαίνει τον πρώτο λόγο του ηθοποιού.
Προουκονομία	Προειδοποίηση, προδιάθεση για κάτι που θα ακολουθήσει.
Προσωπείο	Προσωπίδα, μάσκα. Τα προσωπεία ήταν ποικίλα, ανάλογα με τις σκηνές και τα είδη του δράματος.
Ραβδούχοι	Ήταν οι επιμελητές της τάξης στον χώρο του θεάτρου.
Σατυρικό δράμα	Ένα από τα τρία είδη του αρχαίου δράματος, που οφείλει την ονομασία του στους μεταμφιεσμένους σε σατύρους άνδρες του χορού. Σκοπός του σατυρικού δράματος ήταν να προκαλέσει το γέλιο και να ξεκουράσει τους θεατές από την ένταση και τη συγκίνηση, που είχαν νιώσει από τις τραγωδίες.
Σκευή	Ό,τι φορούσε ή κρατούσε ο ηθοποιός την ώρα της παράστασης: προσωπείο, ενδυμασία, κόθορνοι, σύμβολα της εξουσίας.

Σκηνή	Ξύλινο παράπηγμα κοντά στην ορχήστρα, όπου οι υποκριτές άλλαζαν ενδύματα και προσωπεία και περίμεναν τη σειρά τους να εμφανιστούν. Στο μπροστινό μέρος της σκηνής κατασκευάστηκε το <i>λογείο</i> που έπαιζαν οι ηθοποιοί.
Στάσιμο	Άσμα που τραγουδούσε ο χορός ύστερα από ένα επεισόδιο και ενώ είχε λάβει θέση (<i>στάσιν</i>) στην ορχήστρα.
Στιχομυθίες	Διάλογος των ηθοποιών στίχο με στίχο.
Στροφή	Σύστημα στίχων σε ενότητα με νοηματική, συνήθως, αυτοτέλεια. Τη στροφή τραγουδούσε το <i>α΄</i> ημιχόριο.
Τετραλογία	Τέσσερα δράματα του ίδιου ποιητή που παριστάνονταν την ίδια μέρα: τρεις τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα.
Τραγική ή δραματική ειρωνεία	Δραματική οικονομία, κατά την οποία τα πρόσωπα της τραγωδίας αγνοούν την τραγική κατάσταση, στην οποία βρίσκονται, ενώ την γνωρίζουν οι θεατές.
Τραγική παρέκταση	Τεχνική του ποιητή να δημιουργεί μια χαρούμενη και αισιόδοξη ατμόσφαιρα στο έργο, πριν από το τραγικό τέλος, που είναι η τελική καταστροφή.
Τραγικός τρόπος	Είδος μουσικής που τραγουδούσαν οι χορευτές, μεταμφιεσμένοι σε τράγους, δηλαδή σατύρους.
Τραγικότητα	Κατάσταση που υποδηλώνει τη σύγκρουση του τραγικού ήρωα με υπέρτερες δυνάμεις (μοίρα, θεία δίκη, κ.α.). Συμπεριλαμβάνει ακόμη και τη μετάβαση από την άγνοια στη γνώση, μέσα από την περιπλοκή του ήρωα σε αντιφατικές καταστάσεις, διλήμματα και αδιέξοδα, με συνέπειες τα αισθήματα ενοχής, μοναξιάς, συντριβής ή και λύτρωσης.
Τραγωδία	Θεατρικό-ποιητικό είδος του αρχαίου δράματος, όπου παριστάνονται συγκρούσεις και μεταπτώσεις προσώπων από την ευτυχία στη δυστυχία και αντίστροφα. Το τέλος της τραγωδίας συνδέεται με τη λύτρωση των ηρώων ή τη συντριβή τους.
Ύβρις	Η τάση του ήρωα να ξεπερνά τα όρια που θέτει η ανθρώπινη φύση του, να παραβιάζει την παγκόσμια ηθική τάξη και να συγκρούεται με τους θεϊκούς νόμους.

Υποκριτής	Ηθοποιός
Υπόρχημα	Ζωηρό και χαρούμενο άσμα που συνοδεύεται από χορό. Τα υπορχήματα ψάλλονταν συνήθως προς τιμή του Απόλλωνα.
Φόβος	Η ανησυχία που συνέχει την ψυχή του θεατή για την τύχη του ήρωα και για τους κινδύνους στους οποίους αυτός είναι εκτεθειμένος.
Χαρώνειες κλίμακες	Είδος καταπακτής που επέτρεπε την άνοδο στη σκηνή των νεκρών, όταν το απαιτούσε η εξέλιξη του έργου.
Χορηγός	Πλούσιος Αθηναίος που αναλάμβανε τις δαπάνες για τη διδασκαλία του χορού. Η λειτουργία αυτή λεγόταν <i>χορηγία</i> .
Χορός	Ομάδα ατόμων που τραγουδούσε και χόρευε τα χορικά άσματα με συνοδεία αυλού.
Ωδείο	Στεγασμένο θέατρο στο οποίο γίνονταν μουσικές εκδηλώσεις και ο <i>προάγων</i> των δραματικών παραστάσεων.

Β΄ ΜΕΡΟΣ
ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

[Θουκυδίδη *Ιστορία*, Β΄ 35-46]

[Μετάφραση Ν. Σκουτερόπουλου]

ΚΕΙΜΕΝΟ

[Θουκυδίδη *Ιστορία*, Β' 35-46]

35. «Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε ἤδη εἰρηκότων ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις ἀγορεύεσθαι αὐτόν. ἐμοὶ δὲ ἄρκουῖν ἂν ἐδόκει εἶναι ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργῳ γενομένων ἔργῳ καὶ δηλοῦσθαι τὰς τιμὰς, οἷα καὶ νῦν περὶ τὸν τάφον τόνδε δημοσίᾳ παρασκευασθέντα ὁρᾶτε, καὶ μὴ ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ πολλῶν ἀρετὰς κινδυνεύεσθαι εὖ τε καὶ χεῖρον εἰπόντι πιστευθῆναι. χαλεπὸν γὰρ τὸ μετρίως εἰπεῖν ἐν ᾧ μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται. ὁ τε γὰρ ξυνειδῶς καὶ εὖνους ἀκροατῆς τάχ' ἂν τι ἐνδεεστέρως πρὸς ἃ βούλεται τε καὶ ἐπίσταται νομίσειε δηλοῦσθαι, ὃ τε ἄπειρος ἔστιν ἃ καὶ πλεονάζεσθαι, διὰ φθόνον, εἴ τι ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀκούει. μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἐπαινοὶ εἰσι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται ἰκανὸς εἶναι δρᾶσαι τι ὧν ἤκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν. ἐπειδὴ δὲ τοῖς πάλαι οὕτως ἐδοκιμάσθη ταῦτα καλῶς ἔχειν, χρῆ καὶ ἐμὲ ἐπόμμενον τῷ νόμῳ πειραῖσθαι ὑμῶν τῆς ἐκάστου βουλήσεώς τε καὶ δόξης τυχεῖν ὡς ἐπὶ πλεῖστον».

36. «Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον· δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν. καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν¹ κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὄσσην ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως² ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον. τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ³ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην ἀνταρκεστάτην. ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτήθη, ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα πολέμιον ἐπιόντα προθύμως ἡμυνάμεθα, μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος ἐάσω· ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἐπαινον, νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῆ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὁμίλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν».

¹ Ἡ γενιὰ τῶν Μαραθωνομάχων καὶ τῶν Σαλαμινομάχων στὰ χρόνια ἀπὸ τὸ 490 μέχρι τὸ 465 περίπου, αὐτῶν ποὺ θεμελίωσαν τὴν Ἀθηναϊκὴ αὐτοκρατορία.

² Πρβ. 1, 70, 8.

³ «Ἐ σταθερά, ἢ στάσιμος ἡλικία καθ' ἣν ἐπέρχεται στάσις τῆς ἀναπτύξεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων» Γρ. Β. Ἡ γενιὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Περικλῆ ποὺ θὰ ἦταν τότε περίπου 60 ἐτῶν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[Ν. Σκουτερόπουλου]

35. Οί περισσότεροι ἀπὸ ὅσους ἔχουν μιλήσει ἐδῶ ὡς τώρα ἐπαινοῦν αὐτὸν ποῦ πρόσθεσε στὴν καθιερωμένη τελετὴ τὸ λόγο αὐτόν, διότι πιστεύουν πὼς εἶναι ὠραῖο νὰ ἐκφωνεῖται τέτοιος τιμητικὸς λόγος κατὰ τὴν ταφὴ τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου. Ἐγὼ θὰ εἶχα τὴ γνώμη ὅτι γιὰ ἀνθρώπους ποῦ στάθηκαν μὲ ἔργα γενναῖοι θὰ ἀρκοῦσε νὰ ἐκφραστοῦν καὶ οἱ τιμὲς μὲ ἔργα, ὅπως αὐτὰ ποῦ βλέπετε ὅτι καὶ τώρα ἐτοιμάστηκαν μὲ δημόσια φροντίδα γι' αὐτὴ τὴν ἐπικήδεια τελετὴ, καὶ νὰ μὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπο μόνο, ποῦ μίλησε καλὰ ἢ ἄσχημα, ἐὰν θὰ γίνεαι πιστευτὴ ἢ ἀρετὴ πολλῶν. Γιατὶ εἶναι δύσκολο νὰ μιλήσει κανεὶς ὅπως ἀρμόζει γιὰ πράγματα ποῦ μετὰ βίας φθάνει κανεὶς στὴ βεβαιότητα ὅτι εἶναι ἀληθινά. Διότι ὁ ἀκροατὴς ποῦ γνωρίζει τὰ πραγματικὰ δεδομένα καὶ εἶναι εὐνοϊκὰ διατεθειμένος μπορεῖ ἴσως νὰ νομίσει ὅτι παρουσιάζονται κατώτερα κάπως ἀπ' ὅ,τι θέλει καὶ ἀπὸ ὅ,τι ξέρει ὁ ἴδιος, κι ἐκεῖνος πάλι ποῦ δὲν τὰ γνωρίζει μπορεῖ ἀπὸ φθόνο νὰ νομίσει ὅτι ὀρισμένα παρουσιάζονται μὲ ὑπερβολές, ἐὰν ἀκούσει κάτι ποῦ ὑπερβαίνει τὶς δικές του δυνάμεις. Διότι οἱ ἔπαινοι ποῦ λέγονται γιὰ ἄλλους εἶναι ἀνεκτοὶ μέχρι ἐκεῖ ποῦ νομίζει καθένας πὼς εἶναι καὶ ὁ ἴδιος ἰκανὸς νὰ πράξει κάτι ἀπὸ ὅσα ἄκουσε· ὅτιδὴποτε πάει πρὸς πέρα ἀπὸ αὐτὸ τοῦς κάνει ἀμέσως νὰ ζηλεύουν καὶ δυσπιστοῦν. Ἀφοῦ ὅμως οἱ παλαιοὶ ἔκριναν πὼς ἔτσι εἶναι τὸ σωστό, ὀφείλω καὶ ἐγὼ ἀκολουθώντας τὸ ἔθιμο νὰ δοκιμάσω νὰ ἀνταποκριθῶ στὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν προσδοκία καθενὸς ἀπὸ σᾶς ὅσο περισσότερο γίνεται.

36. Θὰ ἀρχίσω ἀπὸ τοὺς προγόνους πρῶτα. Καθῆκον μας εἶναι καὶ συγχρόνως πρέπον σὲ τούτῃ τὴν περίστασι νὰ ἀποδίδεται αὐτὴ ἡ τιμὴ στὴ μνήμη τους. Γιατὶ ζώντας ἀδιαλείπτως σὲ αὐτὴ τὴ χώρα μᾶς τὴν παρέδωσαν, διαδοχικὰ ἢ μιὰ γενιὰ μετὰ τὴν ἄλλη χάρη στὴν ἀνδρεία τους, ἐλεύθερη ὡς τώρα. Καὶ ἀξίζουμε νὰ τοὺς δοξάζουμε, καὶ ἐκεῖνοι κι ἀκόμη περισσότερο οἱ πατέρες μας. Διότι, πέρα ἀπὸ ὅσα κληρονόμησαν, ἀπέκτησαν ἀκόμη, ὄχι χωρὶς κόπο, καὶ ἄφησαν σ' ἐμᾶς τοὺς τωρινούς ὅση ἡγεμονία ἔχουμε. Κι ὅ,τι παραπέρα ἀποκτήθηκε, ἐμεῖς ποῦ εἴμαστε τώρα περίπου στὴν ὠριμὴ ἡλικία ἀκόμα τὸ μεγαλώσαμε κι ἄλλο καὶ φροντίσαμε νὰ εἶναι ἡ πόλη μας πανέτοιμη καὶ γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὴν εἰρήνη. Ὡστόσο ἐγὼ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκτήθηκε τοῦτο κι ἐκεῖνο, ἢ ἐὰν κάποτε οἱ ἴδιοι ἐμεῖς ἢ οἱ πατέρες μας ἀντιμετωπίσαμε ψυχωμένα ἓνα βάρβαρο ἢ Ἑλληνα ἐπιδρομέα, αὐτὰ, ἐπειδὴ δὲν θέλω νὰ μακρηγορῶ σὲ ἀνθρώπους ποῦ τὰ γνωρίζουν, θὰ τὰ ἀφήσω. Ὅμως μὲ ποιὲς ἀρχές ὡς βάση τὰ κατακτήσαμε καὶ μὲ ποιούς πολιτικούς θεσμούς καὶ δημόσιο βίον, μὲ ποιά ἰδιοσυγκρασία φθάσαμε σὲ αὐτὴ τὴν ἀκμὴ, αὐτὰ θὰ ἐκθέσω πρῶτα, καὶ ὕστερα θὰ προχωρήσω καὶ στὸν ἔπαινο τούτων τῶν νεκρῶν, διότι πιστεύω ὅτι τούτῃ τὴν ὥρα δὲν εἶναι ἀταίριαστο νὰ λεχθοῦν αὐτὰ καὶ ὅτι ὅλοι οἱ συγκεντρωμένοι ἐδῶ, ντόπιοι καὶ ξένοι, ὀφελος θὰ ἔχουν νὰ τὰ ἀκούσουν μὲ προσοχή.

37. «Χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλούση τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶν ἢ μιμούμενοι ἑτέρους.⁴ καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἔν τῳ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους⁵ τὸ πλεόν ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κεκώλυται. ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν καὶ ἐς τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν καθ' ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων ὑποψίαν,⁶ οὐ δι' ὀργῆς τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονὴν τι δρᾶ, ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μὲν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὄψει ἀχθηδόνας προστιθέμενοι. ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες τὰ δημόσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν τε αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσει καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελία τῶν ἀδικουμένων κεῖνται καὶ ὅσοι ἄγραφοι⁷ ὄντες αἰσχύνῃ ὁμολογουμένην φέρουσιν».

38. «Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μὲν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες, ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὧν καθ' ἡμέραν ἡ τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει. ἐπεσέρχεται δὲ διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα, καὶ ζυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειότερα τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ γιγνόμενα καρποῦσθαι ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων».

39. «Διαφέρομεν δὲ καὶ ταῖς τῶν πολεμικῶν μελέταις τῶν ἐναντίων τοῖσδε. τὴν τε γὰρ πόλιν κοινήν παρέχομεν, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξενηλασίαις⁸ ἀπειρογόμεν τινα ἢ μαθήματος ἢ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν⁹ ἂν τις τῶν πολεμίων ἰδὼν ὠφελῆθῃ, πιστεύοντες οὐ ταῖς παρασκευαῖς τὸ πλεόν καὶ ἀπάταις ἢ τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ· καὶ ἐν ταῖς παιδείαις οἱ μὲν ἐπιπόνῳ ἀσκήσει εὐθύς νέοι ὄντες τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται, ἡμεῖς δὲ ἀνειμένως διαιτώμενοι οὐδὲν ἤσσαν ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν. τεκμήριον δέ· οὔτε γὰρ Λακεδαιμόνιοι καθ' ἑαυτοὺς, μεθ' ἀπάντων δὲ ἐς τὴν γῆν ἡμῶν στρατεύουσι,

⁴ «τῶν Λακεδαιμονίων καθάπτεται, οἷς ὁ Λυκοῦργος νόμους εἰσάγων, ἐμμήσατο μάλιστα τοὺς τῶν Κρητῶν [αἰχμὴ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων, στοὺς ὁποίους ὁ Λυκοῦργος εἰσήγαγε νόμους ποὺ ἦταν ἀπομίμηση νόμων τῶν Κρητῶν]» Ν. Δούκας.

⁵ «ὄπως στῆ Σπάρτῃ οἱ καλούμενοι ὅμοιοι, καταγόμενοι ἀπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τῶν Δωριέων» Γρ. Β.

⁶ «Υπαινίττεται πάλιν τοὺς Λακεδαιμονίους οἵτινες, ἂν τις πράττων κατὰ βούλησιν ἀφίστατο ὀλίγων τῶν κοινῶν ἐθίμων, ὑπόπτως ἐζήτουν λόγον παρ' αὐτοῦ, διατὶ οὕτως ἔπραττε, τί ἐσκόπει, καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ πράξει» Γρ. Β.

⁷ «οἱ ἠθικοὶ νόμοι, οἱ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχοντες» Γρ. Β.

⁸ ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι, Σχολ. Πρβ. 1, 144, 2.

⁹ Υπαινιγμὸς γιὰ τὴ μυστικοπάθεια τῆς Σπάρτης. Πρβ. 4, 80, 4· 5, 68, 2.

37. Ἔχουμε πολίτευμα πού δὲν χρειάζεται νὰ ἀντιγράψει τοὺς θεσμοὺς τῶν ἄλλων· μάλλον οἱ ἴδιοι ἀποτελοῦμε ὑπόδειγμα γιὰ ἄλλους παρὰ μιμούμαστε ἄλλους. Καὶ ὀνομάζεται τὸ πολίτευμα αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ἀποβλέπει στὸ συμφέρον τῶν λίγων ἀλλὰ τῶν πολλῶν, δημοκρατία. Σχετικὰ μὲ τις ἰδιωτικὲς διαφορὲς, οἱ νόμοι τὶς ἀντιμετωπίζουν ὅλες μὲ βάση τὴν ἰσότητα, σχετικὰ πάλι μὲ τὴν προσωπικὴ ἀνάδειξη στὰ δημόσια ἀξιώματα, καθέννας προτιμᾶται ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκτίμηση πού ἔχει μὲ βάση ὄχι τὴν κοινωνικὴ τάξη ἀλλὰ τὴν ἀξία του· οὔτε πάλι ἢ φτώχεια μὲ τὴν ἀσημότητα πού τὴ συνοδεύει ἔχει ἀποτελέσει ἐμπόδιο γιὰ κάποιον ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ πράξει κάτι καλὸ γιὰ τὴν πόλη. Ὡς ἐλεύθεροι ἄνθρωποι συμπεριφερόμαστε στὴ δημόσια ζωὴ καὶ στὶς μεταξὺ μας καθημερινὲς σχέσεις χωρὶς καχυποψία, χωρὶς νὰ ὀργιζόμαστε μὲ τὸ γείτονα, ἐὰν κάνει κάτι ἐπειδὴ ἔτσι τοῦ ἀρέσει, οὔτε τοῦ κατεβάζουμε τὰ μούτρα, πράγμα πού, ἂν δὲν τὸν βλάπτει, πάντως τὸν στενοχωρεῖ. Καὶ ἐνῶ στὴν ἰδιωτικὴ μας ζωὴ συμπεριφερόμαστε χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, στὴ δημόσια δὲν παραβαίνουμε τὸ νόμο, ἀπὸ σεβασμὸ προπάντων, πειθαρχώντας καὶ στοὺς ἄρχοντες πού ἔχουμε κάθε φορὰ καὶ στοὺς νόμους, καὶ μάλιστα σὲ αὐτοὺς πού ἔχουν θεσπιστεῖ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀδικουμένων, ὅπως ἐπίσης σὲ ἐκείνους πού, ἂν καὶ ἄγραφοι, φέρνουν κατὰ κοινὴ ὁμολογία ντροπὴ σὲ ὅποιον τοὺς παραβαίνει.

38. Ὡστόσο φροντίσαμε νὰ βροῦμε καὶ πάρα πολλοὺς τρόπους νὰ ξεκουράζουμε τὸ πνεῦμα μας ἀπὸ τὸ μόχθο, καθιερώνοντας ἀγῶνες καὶ θυσίες σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ χρόνου καὶ ζώντας σὲ περιποιημένα σπίτια πού προσφέρουν καθημερινὰ μιὰ εὐχαρίστηση τέτοια, πού διώχνει τὴ σκυθρωπότητα. Κι ἀκόμη, χάρις στὴ μεγαλοσύνη τῆς πόλης, εἰσάγονται τὰ πάντα ἀπὸ παντοῦ, καὶ συμβαίνει τὰ ἀγαθὰ πού βγάζει ὁ τόπος μας νὰ τὰ χαιρόμαστε σὰν κάτι διόλου πιὸ δικό μας ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

39. Διαφέρουμε ὁμῶς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους μας καὶ στὸν τρόπο πού ἀντιμετωπίζουμε τὰ πολεμικὰ πράγματα. Τὴν πόλη μας τὴν κρατᾶμε ἀνοιχτὴ σὲ ὅλους καὶ ποτὲ δὲν ἐμποδίζουμε κανένα ξένο, διώχνοντάς τον, νὰ μάθει ἢ νὰ δεῖ κάτι πού, ἐὰν δὲν ἔμενε κρυφὸ, θὰ μπορούσε ἴσως κάποιος ἐχθρὸς, ὁ ὁποῖος θὰ τὸ ἔβλεπε, νὰ ὠφεληθεῖ· διότι ἐμεῖς στηρίζουμε τὴν ἐμπιστοσύνη μας ὄχι τόσο στὶς ἐτοιμασίες καὶ τὰ ἀπατηλὰ τεχνάσματα ὅσο στὸ δικό μας θάρρος τὴν ὥρα τῆς δράσης. Κι ἔπειτα, σχετικὰ μὲ τὴν ἀγωγή, ἐκεῖνοι προσπαθοῦν μὲ σκληρὴ ἄσκηση ἀπὸ παιδιὰ κιόλας νὰ γίνουν ἄνδρες, ἐνῶ ἐμεῖς, μὸλο πού ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας εἶναι πιὸ χαλαρὸς, ριχνόμαστε σὲ κινδύνους σύμμετρους μὲ τις δυνάμεις μας ὄχι λιγότερο θαρραλέα. Παράδειγμα. Ἐνῶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐκστρατεῦν μόνον τοὺς στὸ ἔδαφός μας ἀλλὰ μὲ ὅλους τοὺς συμμάχους τους,

τήν τε τῶν πέλας αὐτοὶ ἐπελθόντες οὐ χαλεπῶς ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ τοὺς περὶ τῶν οἰκείων ἀμυνομένους μαχόμενοι τὰ πλείω κρατοῦμεν. ἀθρόα τε τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐδεὶς πω πολέμιος ἐνέτυχε διὰ τὴν τοῦ ναυτικοῦ τε ἅμα ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐν τῇ γῆ ἐπὶ πολλὰ ἡμῶν αὐτῶν ἐπίπεμψιν· ἦν δέ που μορῖω τινὶ προσμείζωσι, κρατήσαντές τέ τινας ἡμῶν πάντας ἀνχοῦσιν ἀπεῶσθαι καὶ νικηθέντες ὑφ' ἀπάντων ἡσσήσθαι. καίτοι εἰ ῥαθυμία μᾶλλον ἢ πόνων μελέτη καὶ μὴ μετὰ νόμων τὸ πλεόν ἢ τρόπων ἀνδρείας ἐθέλομεν κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεινοῖς μὴ προκάμνειν, καὶ ἐς αὐτὰ ἐλθοῦσι μὴ ἀτολμοτέρους τῶν αἰεὶ μοχθούτων φαίνεσθαι. καὶ ἔν τε τούτοις τὴν πόλιν ἀξίαν εἶναι θαυμάζεσθαι καὶ ἔτι ἐν ἄλλοις».

40. «Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας· πλούτῳ τε ἔργου μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ χρώμεθα, καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. ἐνὶ τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις¹⁰ τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γὰρ τὸν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν, καὶ οἱ αὐτοὶ ἦτοι κρίνομέν γε ἢ ἐνθυμούμεθα ὀρθῶς τὰ πράγματα, οὐ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις βλάβην ἠγούμενοι, ἀλλὰ μὴ προδιδαχθῆναι μᾶλλον λόγῳ πρότερον ἢ ἐπὶ ἃ δεῖ ἔργῳ ἐλθεῖν. διαφερόντως γὰρ διη καὶ τότε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὁ τοῖς ἄλλοις ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. κράτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τὰ τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα γινώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων. καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν ἐνηντιώμεθα τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δρῶντες κτώμεθα τοὺς φίλους. βεβαιότερος δὲ ὁ δράσας τὴν χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ᾧ δέδωκε σῶζειν· ὁ δὲ ἀντοφείλων ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ' ἐς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδώσων. καὶ μόνοι οὐ τοῦ ξυμφέροντος μᾶλλον λογισμῷ ἢ τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινὰ ὠφελοῦμεν».¹¹

¹⁰ Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Πλάτωνα κατὰ τῆς δημοκρατίας ἦταν ὅτι ἡ πολιτικὴ τέχνη ἀποτελοῦσε δραστηριότητα πού ἔπρεπε νὰ ἀσκεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ εἰδικὴ ἐκπαίδευση σὲ αὐτὴν καὶ ὅτι ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ ἀλλότρια πράγματα δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ τὴ μάθουν (HCT τ. 2).

¹¹ Δεδομένον ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τῆς Αθῆνας τοῦ Περικλῆ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδειξῆ τέτοια παραδείγματα γενναιοδωρίας πρὸς τοὺς συμμάχους, τὸ πιθανότερο, κατὰ τὸν H. Diller, εἶναι ὅτι ἀναφέρεται στὴν πρόθυμη βοήθεια τῆς μυθικῆς Αθῆνας σὲ κνηνηγμένους καὶ καταδιωγμένους, ὅπως αὐτὸ παριστάνεται στὶς Ἰκέτιδες τοῦ Εὐριπίδη. Ὑπενθυμίζοντας ὁ Περικλῆς τὴ μυθικὴ παράδοση τῆς πόλης του νομιμοποιεῖ κάπως τὴν ταρινὴ κυριαρχικὴ θέση της ποὺ ἀνάγεται σὲ μιὰ ἰδεολογία ἀπορρέουσα ἀπὸ αὐτοπεποίθησι καὶ ἐσωτερικὴ ἀνεξαρτησία καὶ πραγματώνεται ὡς συγκεκριμένη ἀνθρώπινη στάσι· εἶναι τὸ πιστὸν τῆς ἐλευθερίας (H. Diller στὸ Herter [1968], σ. 655).

ἔμεῖς εἰσβάλλουμε στὸ ἔδαφος τῶν ἄλλων μόνοι, καὶ παρόλο ὅτι πολεμάμε σὲ ξένο τόπο μὲ ἀνθρώπους ποὺ ὑπερασπίζονται τὰ σπίτια τους, τὶς περισσότερες φορές νικᾶμε χωρὶς δυσκολία. Συγκεντρωμένη τὴ δύναμή μας δὲν ἀντιμετώπισε ὡς τώρα κανένας ἐχθρὸς, ἀφοῦ ἔμεῖς ἔχουμε νὰ φροντίσουμε συγχρόνως καὶ γιὰ τὸ ναυτικὸ καὶ γιὰ τὴν ἀποστολὴ σὲ πολλὰ μέρη στὴν ξηρὰ δυνάμεων ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Κι ἅμα συγκρουστοῦν κάπου μὲ ἓνα μέρος ἀπὸ ἐμᾶς, ἐὰν νικήσουν, καυχιοῦνται πὼς μᾶς ἀπώθησαν ὅλους, ἐὰν πάλι νικηθοῦν, λένε ὅτι νικήθηκαν ἀπὸ ὅλους ἐμᾶς μαζί. Ἔτσι, ἂν ἀναλαμβάνουμε κινδύνους ζώντας μᾶλλον ἀνέμελα παρὰ κάνοντας ἐπίπονες ἀσκήσεις, καὶ μὲ γενναιότητα ποὺ δὲν μᾶς τὴν ἐπιβάλλουν οἱ νόμοι ἀλλὰ ἀπορρέει περισσότερο ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας, ἔχουμε τὸ πρόσθετο κέρδος ὅτι δὲν καταπονούμαστε προκαταβολικὰ γιὰ ὅσα ὁδυνηρὰ εἶναι νὰ ἔλθουν, κι ἅμα ἔλθουν, δὲν δείχνουμε νὰ εἶμαστε λιγότερο τολμηροὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πασχίζουν ἀδιάκοπα. Καὶ γιὰ αὐτὰ λοιπὸν ἀξίζει νὰ τὴ θαυμάζει κανεὶς τὴν πόλη μας καὶ γιὰ ἄλλα ἀκόμη.

40. Ἀγαπᾶμε τὴν ὁμορφιὰ παραμένοντας ἀπλοὶ· ἀγαπᾶμε τὴ θεωρητικὴ σκέψη χωρὶς αὐτὸ νὰ μᾶς ἀποχανώνει. Τὸν πλοῦτο τὸν χρησιμοποιοῦμε περισσότερο ὡς εὐκαιρία γιὰ δράση παρὰ ὡς ἀφορμὴ γιὰ κομπασμὸ, καὶ τὸ θεωροῦμε ντροπὴ νὰ μὴν παραδέχεται κανεὶς πὼς εἶναι φτωχός, χειρότερη ὅμως ντροπὴ νὰ μὴν προσπαθεῖ μὲ τὴν ἐργασία νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ φτώχεια. Εἶμαστε σὲ θέση οἱ ἴδιοι νὰ φροντίζουμε καὶ γιὰ τὰ δικά μας πράγματα καὶ γιὰ τὰ πολιτικά, καὶ παρὰ τὶς διάφορες ἀσχολίες ποὺ καθέννας μας ἔχει, δὲν εἶμαστε ἀνεπαρκῶς κατατοπισμένοι στὰ πολιτικά. Διότι εἶμαστε οἱ μόνοι ποὺ ὅποιον δὲν συμμετέχει καθόλου σὲ αὐτὰ δὲν τὸν θεωροῦμε φιλήσυχο πολίτη ἀλλὰ ἄχρηστο, καὶ οἱ ἴδιοι ἔμεῖς πάλι ποὺ παίρνουμε πολιτικὲς ἀποφάσεις ἢ τουλάχιστον σχηματίζουμε σωστὴ γνώμη γιὰ τὰ πράγματα, γιὰτὶ νομίζουμε ὅτι τὴν πράξη δὲν τὴν βλάπτει ἢ συζήτηση ἀλλὰ τὸ νὰ μὴν κατατοπιστεῖ κανεὶς πρῶτα διαμέσου τῆς συζήτησης σχετικὰ μὲ ὅ,τι πρέπει νὰπραχθεῖ. Διότι καὶ σὲ τοῦτο ξεχωρίζουμε καθὼς οἱ ἴδιοι ἔμεῖς εἶμαστε ἐξαιρετικὰ τολμηροὶ καὶ συνάμα προσεκτικοὶ σὲ ὅ,τι θὰ ἐπιχειρήσουμε· στοὺς ἄλλους ἢ ἄγνοια γεννάει θράσος καὶ ἡ περίσκεψη δισταγμὸ. Ὅμως τὴν πιὸ μεγάλη δύναμη ψυχῆς θὰ ἦταν σωστὸ νὰ κριθεῖ ὅτι τὴν ἔχουν ὅσοι γνωρίζουν ὀλοκάθαρα ποιά εἶναι τὰ φοβερὰ καὶ ποιά τὰ εὐχάριστα καὶ ἐντούτοις δὲν ὑποχωροῦν ἐξαιτίας αὐτοῦ μπροστὰ στοὺς κινδύνους. Ἐπίσης, σχετικὰ μὲ τὴν καλοσύνη ἔχουμε ἀντίθετη γνώμη ἀπὸ τοὺς περισσότερους· γιὰτὶ δὲν ἐπιδιώκουμε νὰ ἀποκτοῦμε φίλους μὲ τὸ νὰ δεχόμαστε εὐεργεσίες ἀλλὰ κάνοντας ἔμεῖς καλὸ. Καὶ εἶναι σταθερότερος φίλος αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὸ καλὸ, γιὰτὶ προσπαθεῖ νὰ διατηρήσει τὴ χάρη ποὺ τοῦ ὀφείλεται δείχνοντας συμπάθεια σὲ αὐτὸν στὸν ὅποιο ἔκανε καλὸ· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ὀφείλει κάτι εἶναι πιὸ ἀδιάφορος, διότι ξέρει ὅτι, γιὰ τὸ καλὸ ποὺ θὰ κάνει, ὁ ἄλλος δὲν θὰ τοῦ χρωστάει χάρη ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ ἐξοφλήσει μὲ αὐτὸ ὁ ἴδιος ἓνα χρέος του. Καὶ εἶμαστε οἱ μόνοι ποὺ κάνουμε καλὸ ἀνεπιφύλακτα ὄχι ἀπὸ συμφεροντολογικὸ ὑπολογισμὸ ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ ὡς ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ἔχουμε στοὺς ἄλλους.

41. «Ξυνελών τε λέγω τήν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν¹² εἶναι καί καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἄν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλεῖστ' ἄν εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ' ἄν εὐτραπέλως τὸ σῶμα αὐταρκες παρέχεσθαι. καὶ ὡς οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτὴ ἢ δύναμις τῆς πόλεως, ἦν ἀπὸ τῶνδε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. μόνη γὰρ τῶν νῦν ἀκοῆς κρείστων ἐς πείραν ἔρχεται, καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμῶ ἐπελθόντι ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ' οἷων κακοπαθεῖ οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατάμεμψιν ὡς οὐχ ὑπ' ἀξίων ἄρχεται. μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δὴ τοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυμασθησόμεθα, καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου οὔτε ὅστις ἔπεσι μὲν τὸ αὐτίκα τέρπει, τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθεια βλάπτει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρα τόλμη καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε κάγαθῶν αἰδία¹³ ξυγκατοκίσαντες. περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε γενναίως δικαιοῦντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ εἰκὸς ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν».

42. «Δι' ὃ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ περὶ ἴσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα καὶ οἷς τῶνδε μὴδὲν ὑπάρχει ὁμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἅμα ἐφ' οἷς νῦν λέγω φανεράν σημείοις καθιστάς. καὶ εἶρηται αὐτῆς τὰ μέγιστα· ἃ γὰρ τὴν πόλιν ὑμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε ἀρεταὶ ἐκόσμησαν, καὶ οὐκ ἄν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἰσόρροπος ὥσπερ τῶνδε ὁ λόγος τῶν ἔργων φανείη. δοκεῖ δέ μοι δηλοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν πρώτην τε μνηνύουσα καὶ τελευταία βεβαιούσα ἢ νῦν τῶνδε καταστροφή. καὶ γὰρ τοῖς τᾶλλα χεῖροσι δίκαιον τὴν ἐς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθεσθαι· ἀγαθῶ γὰρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον ὠφέλησαν ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἐβλαψαν. τῶνδε δὲ οὔτε πλούτου τις τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη οὔτε πενίας ἐλπίδι, ὡς κἂν ἔτι διαφυγῶν αὐτὴν πλουτήσειεν,

¹² Πρβ. τὰ λόγια τοῦ σοφιστῆ Ἰππία στὸν πλατωνικὸ Πρωταγόρα 337d (συνεληλυθότας τῆς Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας), ἐπίσης τὸ ἐπίγραμμα στὸν Εὐρυπίδην (τὸ ὅποιο ἀπὸ πολλοὺς ἀποδίδεται στὸ Θουκυδίδη) μὲ τὴν περιφημὴ φράση Ἑλλάδος Ἑλλάς Ἀθῆναι στήν Παλατινὴ Ἀνθολογία.

¹³ Ἡ σωστὴ ἐρμηνεῖα ἔχει προταθεῖ ἀπὸ τὸν Steup ad l., ὁ ὁποῖος παραθέτει σχετικὰ τὰ ἀκόλουθα λόγια τοῦ Wilamowitz: «Ἡ Ἀθηναϊκὴ καταστροφή στή Μέμφιδα ἀποδεικνύει τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀθήνας ὄχι λιγότερο ἀπ' ὅ,τι ἡ νίκη στὸν Εὐρυμέδοντα». Ὅπως σημειώνει ὁ Gomme ad l., ὕστερα ἀπὸ τὸ πᾶσαν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρα τόλμη καταναγκάσαντες γενέσθαι ἢ ἀνάμνηση τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐκστρατείας μᾶς ἔρχεται στὸ νοῦ σχεδὸν ἀναπόφευκτα. Κοντὰ στὸν Εὐρυμέδοντα ποταμὸ πού ἐκβάλλει στὸν κόλπο τῆς Ἀττάλειας οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Κίμιωνα νίκησαν σὲ ξηρὰ καὶ θάλασσα τοὺς Πέρσες. Στὴ Μέμφιδα καταστράφηκε τὸ μεγάλο Ἀθηναϊκὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα πού πρόσφερε βοήθεια κατὰ τὴν ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὴν Περσία (Cl.-St./HCT τ. 2).

41. Συγκεφαλαιώνοντας λέω ότι στο σύνολό της ή πόλη μας είναι ένα σχολείο για την Ελλάδα, και καθένας από εμάς θα μπορούσε, νομίζω, χωρίς δυσκολία να ανταποκριθεί με τη μεγαλύτερη ευστροφία και χάρη στις πύδ διαφορετικές μορφές δράσης. Και ότι αυτά δέν είναι περιαιτολογίες και λόγια τής στιγμής αλλά αλήθεια πραγματική τὸ φανερώνει ή ίδια ή δύναμη τής πόλης πού ἀποκτήθηκε χάρη σέ αὐτούς ἀκριβῶς τούς τρόπους. Διότι είναι ή μόνη σύγχρονη πόλη πού τήν ὥρα τής δοκιμασίας ἀποδεικνύεται ἀνώτερη ἀπὸ τή φήμη της και ή μόνη πού οὔτε στὸν ἐχθρὸ ὁ ὁποῖος ἦλθε ἐναντίον της δίνει ἀφορμή νὰ ἀγανακτήσει ἀπὸ τί ἀνθρώπους δεινοπαθεῖ οὔτε στὸν ὑπῆκοο νὰ παραπονεθεῖ ὅτι τὸν ἐξουσιάζουν ἀνάξιοι. Ἔχοντας δώσει τρανὰ δείγματα και, ιδίως, ἀψευδείς μαρτυρίες γιὰ τή δύναμή μας, θὰ μᾶς θαυμάσουν και οἱ σύγχρονοι και οἱ μεταγενέστεροι, δίχως διόλου νὰ χρειάζομαστε οὔτε ἕναν Ὅμηρο γιὰ νὰ μᾶς ὑμνήσει οὔτε κανέναν ἄλλο πού τὰ ὠραῖα λόγια του θὰ ἀκουστοῦν γιὰ μιὰ στιγμή εὐχάριστα ἀλλά πού ἔπειτα τήν αὐθαίρετη εἰκόνα του γιὰ τὰ πράγματα θὰ τήν διαψεύσει ή αλήθεια. Ἐμεῖς κάθε θάλασσα και κάθε στεριά τήν ἀναγκάσαμε νὰ ἀνοίξει δρόμο στήν τόλμη μας και στήσαμε παντοῦ μνημεῖα αἰῶνια – και με τῖς ἀποτυχίες και με τῖς ἐπιτυχίες μας. Γιὰ μιὰ τέτοια πόλη πολέμησαν γενναῖα και ἔπесαν αὐτοὶ ἐδῶ διεκδικώντας νὰ μὴν τούς τήν στερήσουν, κι ἀπ’ ὅσους μένουμε ζωντανοὶ φυσικὰ εἶναι καθένας ἔτοιμος νὰ ὑποστει ὀτιδήποτε γιὰ χάρη της.

42. Γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς μίλησα διεξοδικότερα γιὰ τήν πόλη, γιὰ νὰ σᾶς δώσω νὰ καταλάβετε ὅτι δέν ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὰ ἴδια πράγματα ἐμεῖς και ἐκεῖνοι πού δέν ἔχουν τίποτα ὅμοιο με αὐτὰ ἐδῶ, και συνάμα γιὰ νὰ στηρίζω σέ ὀλοφάνερες ἀποδείξεις τὸ ἐγκώμιο πού ἐπλεξα σέ αὐτούς γιὰ τούς ὀποίους μιλῶ. Και πραγματικά, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἐγκωμίου ἔχει εἰπωθεῖ. Διότι ὅσα ὑμνητικά εἶπα γιὰ τήν πόλη εἶναι τὰ κοσμήματα με τὰ ὀποῖα τήν στόλισαν τὰ ἀνδραγαθήματα τούτων τῶν νεκρῶν και τῶν ὀμοιῶν τους, και δέν εἶναι πολλοὶ οἱ Ἑλληνες πού, ὅπως συμβαίνει με αὐτούς ἐδῶ, τὰ ὑμνητικά λόγια θὰ ἀποδεικνύονταν ἰσόρροπα με τῖς πράξεις τους. Και πιστεύω ὅτι τὸ τέλος τους τῶρα ἐπιβεβαιώνει τή γενναῖότητα τοῦ ἀνδρα, ὡς πρῶτο μήνυμα και ὕστατη ἐπισφράγιση. Διότι, ναί, ἀκόμη και γιὰ ἐκείνους πού ἀπὸ ἄλλη ἄποψη ὕστεροῦν, δίκαιο εἶναι ή παλληκαριά τους στὸν πόλεμο γιὰ τήν πατρίδα νὰ μετράει πρῶτο. Ἔσβησαν ἐντελῶς τὸ κακὸ διαμέσου τοῦ καλοῦ και με αὐτὸ ὀφέλησαν τήν κοινή προσπάθεια περισσότερο ἀπ’ ὅ,τι τήν ἔβλαψαν με τὰ λάθη στὸν ἰδιωτικὸ βίο τους. Κανένας τους δέν δειλίασε· οὔτε πλούσιος, προτιμώντας νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἀπολαμβάνει τὰ πλούτη του, οὔτε φτώχης, ἐλπίζοντας ἀκόμη πῶς θὰ μπορούσε νὰ γλιτώσει ἀπὸ τή φτώχεια και νὰ πλουτίσει,

ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο· τὴν δὲ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινότεραν αὐτῶν λαβόντες καὶ κινδύνων ἅμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες ἐβουλήθησαν μετ' αὐτοῦ τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι, τῶν δὲ ἀφίεσθαι, ἐλπίδι μὲν τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθῶσαι ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δὲ περὶ τοῦ ἡδὴ ὀρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθῆναι, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν μᾶλλον ἡγησάμενοι ἢ [τὸ] ἐνδόντες σφύζεσθαι, τὸ μὲν αἰσχροῦ τοῦ λόγου ἔφυγον, τὸ δ' ἔργον τῷ σώματι ὑπέμειναν καὶ δι' ἐλαχίστου καιροῦ τύχης ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους ἀπηλλάγησαν».

43. «Καὶ οἶδε μὲν προσηκόντως τῇ πόλει τοιοῦδε ἐγένοντο· τοὺς δὲ λοιποὺς χρῆ ἀσφαλεστέραν μὲν εὔχεσθαι, ἀτολμοτέραν δὲ μηδὲν ἀξιοῦν τὴν ἐς τοὺς πολεμίους διάνοιαν ἔχειν, σκοποῦντας μὴ λόγῳ μόνῳ τὴν ὠφελίαν, ἢν ἂν τις πρὸς οὐδὲν χειρὸν αὐτοὺς ὑμᾶς εἰδότας μηκύνει, λέγων ὅσα ἐν τῷ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἀγαθὰ ἔνεστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῆς πόλεως δύναμιν καθ' ἡμέραν ἔργῳ θεωμένους καὶ ἐραστὰς γιγνομένους αὐτῆς, καὶ ὅταν ὑμῖν μεγάλη δόξη εἶναι, ἐνθυμουμένους ὅτι τολμῶντες καὶ γινώσκοντες τὰ δέοντα καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αἰσχυρόμενοι ἄνδρες αὐτὰ ἐκτέησαντο, καὶ ὁπότε καὶ πείρα του σφαλεῖεν, οὐκ οὖν καὶ τὴν πόλιν γε τῆς σφετέρας ἀρετῆς ἀξιοῦντες στερίσκειν, κάλλιστον δὲ ἔρανον αὐτῇ προϊέμενοι. κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες ἰδίᾳ τὸν ἀγήρων ἔπαινον ἐλάμβανον καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται μᾶλλον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν παρὰ τῷ ἐντυχόντι αἰεὶ καὶ λόγου καὶ ἔργου καιρῷ αἰείμηστος καταλείπεται. ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγραφος μνήμη παρ' ἐκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιδαιτᾶται. οὓς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες καὶ τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον κρίναντες μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. οὐ γὰρ οἱ κακοπραγοῦντες δικαιότερον ἀφειδοῖεν ἂν τοῦ βίου, οἷς ἐλπίς οὐκ ἔστιν ἀγαθοῦ, ἀλλ' οἷς ἡ ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύεται καὶ ἐν οἷς μάλιστα μεγάλα τὰ διαφέροντα, ἢν τι πταίσωσιν. ἀλγεινότερα γὰρ ἀνδρὶ γε φρόνημα ἔχοντι ἢ μετὰ τοῦ [ἐν τῷ] μαλακισθῆναι κάκωσις ἢ ὁ μετὰ ῥώμης καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἅμα γιγνόμενος ἀναίσθητος θάνατος».

44. «Δι' ὅπερ καὶ τοὺς τῶνδε νῦν τοκέας, ὅσοι πάρεστε, οὐκ ὀλοφύρομαι μᾶλλον ἢ παραμυθήσομαι. ἐν πολυτρόποις γὰρ ξυμφοραῖς ἐπίστανται τραφέντες· τὸ δ' εὐτυχές, οἱ ἂν τῆς εὐπρεπεστάτης λάχωσιν, ὥσπερ οἶδε μὲν νῦν, τελευτῆς, ὑμεῖς δὲ λύπης, καὶ οἷς ἐνευδαιμονῆσαι τε ὁ βίος ὁμοίως καὶ ἐντελευτῆσαι ξυνεμετρήθη. χαλεπὸν μὲν οὖν οἶδα πείθειν ὄν, ὧν καὶ πολυλάκις ἔξετε ὑπομνήματα ἐν ἄλλων εὐτυχίαις, αἷς ποτὲ καὶ αὐτοὶ ἠγάλλεσθε·

δὲν προσπάθησε νὰ ἀναβάλει τὸ κακό. Πιὸ ποθητὴ ἀπὸ αὐτὰ θεώρησαν τὴν τιμωρία τῶν ἐχθρῶν καὶ συνάμα πίστεψαν πὼς ἀπ' ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτοὺς εἶναι ὁ ὠραιότερος καὶ θέλησαν, ἀναλαμβάνοντάς τον, νὰ τιμωρήσουν τὸν ἐχθρό, καὶ τὰ ἄλλα νὰ τὰ ἀφήσουν. Τὸ ἄδηλο τῆς ἐπιτυχίας στὸν ἀγώνα τὸ ἐναπόθεσαν στὴν ἐλπίδα, στὴ δρᾶση ὁμως, γι' αὐτὸ πού τὸ ἐβλεπαν πιὰ μπροστά τους, ἔκριναν πὼς εἶχαν χρέος νὰ στηριχτοῦν στὸν ἑαυτὸ τους, καὶ θεώρησαν προτιμότερο νὰ ἀντισταθοῦν καὶ νὰ πάθουν παρὰ νὰ σωθοῦν ὑποχωρώντας· ἀπέφυγαν τὴν ντροπὴ νὰ τοὺς ποῦν δειλοὺς, κράτησαν γερὰ στὸν ἀγώνα καί, σὲ ἐλάχιστο χρόνο πού τὸν ὄρισε ἡ τύχη, στὸ μεσουράνημα τῆς δόξας καὶ ὄχι τοῦ φόβου, ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ.

43. Κι αὐτοὶ μὲν ἀποδειχτήκαν ἄξιοι τῆς πόλης. Ἀλλὰ ἐμεῖς πού μένουμε ἄς ἀξιῶνουμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας φρόνημα καθόλου πιὸ ἄτολμο ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς καί, ἄς εὐχόμαστε, πιὸ ἀκίνδυνο· καὶ νὰ μὴν κρίνετε μὲ βάση μόνο τὰ λόγια τοῦ ρήτορα τὴν ἀξία αὐτοῦ τοῦ φρονήματος, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἔλεγε πολλὰ, κι ἐσεῖς αὐτὸ τὸ γνωρίζετε καλύτερα, ἐκθέτοντας πόσα πλεονεκτήματα ἔχει τὸ νὰ ἀντιστέκεται κανεὶς στὸν ἐχθρό, ἀλλὰ πιὸ πολὺ νὰ τὸ κρίνετε βλέποντας τὴ δύναμη τῆς πόλης κάθε μέρα στὰ ἔργα τῆς καὶ ἀγαπώντας τὴν μὲ πάθος, κι ὅταν σᾶς φανεῖ μεγάλη, ἀναλογιστεῖτε ὅτι αὐτὰ εἶναι κατακτήσεις ἀνθρώπων πού τολμοῦσαν καὶ ἤξεραν τί ἔπρεπε νὰ πράξουν καὶ στὸν ἀγώνα ἐπάνω εἶχαν φιλότιμο· κι ἂν καμιά φορὰ σὲ κάποιον ἐγχείρημά τους ἀποτύγχαναν, ἔκριναν ὅτι δὲν ἔπρεπε γι' αὐτὸ νὰ στερηθεῖ καὶ ἡ πόλις τὴν ἀνδρεία τους καὶ τῆς τὴν πρόσφεραν ὡς τὴν ὠραιότερη συνεισφορά. Γιατὶ θυσιάζοντας τὴ ζωὴ τους γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ ἔπαιρναν καθένας χωριστὰ ἀθάνατο ἔπαινο καὶ τάφο περίλαμπρο ὄχι τόσο ἐκεῖ ὅπου κείτονται, ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου ζεῖ ἀμάραντη ἡ δόξα τους καὶ μνημονεῦεται παντοτινὰ σὲ κάθε εὐκαιρία λόγων καὶ πράξεων πρὸς τιμὴν τους. Διότι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τάφος εἶναι ὅλη ἡ γῆ, καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ ἐπιγραφή στὶς ἐπιτύμβιες στήλες στὴν πατρίδα τους πού δηλώνει τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ξένους τόπους σώζεται ἄγραφη μέσα στὴν ψυχὴ καθενὸς ἡ ἀνάμνηση ὄχι τόσο τοῦ ἔργου, ὅσο τῆς ἀπόφασής τους. Αὐτοὺς ἀκριβῶς ἔχοντας τώρα γιὰ παράδειγμα καὶ μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι εὐτυχία εἶναι ἡ ἐλευθερία, καὶ ἐλευθερία ἡ δυνατὴ ψυχὴ, μὴ δειλιάζετε μπροστὰ στοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν καὶ τόσο δικαιολογημένο νὰ ἀψηφοῦν τὴ ζωὴ τους ὅσοι δυστυχοῦν, ὅσοι δὲν ἐλπίζουν σὲ κανένα καλὸ ἀλλὰ ἐκεῖνοι πού διατρέχουν τὸν κίνδυνο νὰ μεταπέσουν, ὅσο ζοῦν ἀκόμα, ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία καὶ πού, ἐὰν σκοντάψουν κάπου, ἡ μεταβολὴ γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλη. Γιατὶ ἓναν ἄνδρα μὲ γενναῖο φρόνημα τὸν πονάει περισσότερο ἡ ταπείνωση τῆς δειλίας παρὰ ὁ θάνατος πού ἐπέρχεται σὲ στιγμὴ δύναμης καὶ κοινῆς ἐλπίδας χωρὶς νὰ γίνεται αἰσθητός.

44. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς γονεῖς τούτων τῶν ἡρώων, ὅσοι εἴσατε παρόντες, δὲν σᾶς κλαίω, μάλλον νὰ σᾶς παρηγορήσω θέλω. Γνωρίζουν ὅτι ἀνδρώθηκαν δοκιμάζοντας ποι-κίλες μεταβολὲς τῆς τύχης· καὶ ὅτι εὐτυχία εἶναι νὰ ἔχει κανεὶς ἓνα θάνατο, ὅπως αὐτοὶ ἐδῶ, τιμημένο, κι ἐσεῖς ἓνα ὅμοιο πένθος ὅπου τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἔλαχε νὰ συμπέσει μὲ τὸ τέλος τῆς εὐτυχίας. Ξέρω πὼς εἶναι δύσκολο νὰ σᾶς πείσω, καὶ συχνὰ θὰ σᾶς δίνουν ἀφορμὲς νὰ τοὺς θυμάστε οἱ χαρὲς τῶν ἄλλων πού κάποτε τὶς νιώθατε κι ἐσεῖς.

καὶ λύπη οὐχ ὧν ἂν τις μὴ πειρασάμενος ἀγαθῶν στερίσκηται, ἀλλ' οὗ ἂν ἐθὰς γενόμενος ἀφαιρεθῆ. καρτερεῖν δὲ χρή καὶ ἄλλων παιδῶν ἐλπίδι, οἷς ἔτι ἡλικία τέκνωσιν ποιεῖσθαι· ἰδίᾳ τε γὰρ τῶν οὐκ ὄντων λήθη οἱ ἐπιγιγνώμενοί τισιν ἔσονται, καὶ τῇ πόλει διχόθεν, ἕκ τε τοῦ μὴ ἐρημοῦσθαι καὶ ἀσφαλείᾳ, ξυνοίσει· οὐ γὰρ οἷόν τε ἴσον τι ἢ δίκαιον βουλευέσθαι οἱ ἂν μὴ καὶ παῖδας ἐκ τοῦ ὁμοίου παραβαλλόμενοι κινδυνεύωσιν. ὅσοι δ' αὖ παρηβήκατε, τόν τε πλέονα κέρδος ὄν ἠτύχεῖτε βίον ἡγεῖσθε καὶ τόνδε βραχὺν ἔσσεσθαι, καὶ τῇ τῶνδε εὐκλείᾳ κουφίζεσθε. τὸ γὰρ φιλότιμον ἀγήρων μόνον, καὶ οὐκ ἐν τῷ ἀχρείῳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν,¹⁴ ὥσπερ τινὲς φασι, μᾶλλον τέρπει, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι».

45. «Παισὶ δ' αὖ ὅσοι τῶνδε πάρεστε ἢ ἀδελφοῖς ὁρῶ μέγαν τὸν ἀγῶνα (τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἅπας εἶωθεν ἐπαινεῖν), καὶ μόλις ἂν καθ' ὑπερβολὴν ἀρετῆς οὐχ ὁμοῖοι, ἀλλ' ὀλίγῳ χείρους κριθεῖτε. φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν ἀνανταγωνίστῳ εὐνοία τετίμηται. εἰ δέ με δεῖ καὶ γυναικείας τι ἀρετῆς,¹⁵ ὅσαι νῦν ἐν χηρείᾳ ἔσονται, μνησθῆναι, βραχεία παραινέσει ἅπαν σημανῶ. τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χείροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἢ δόξα καὶ ἥς ἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ ψόγου ἐν τοῖς ἄρσεσι κλέος ἦ».

46. «Εἴρηται καὶ ἐμοὶ λόγῳ κατὰ τὸν νόμον ὅσα εἶχον πρόσφορα, καὶ ἔργῳ οἱ θαπτόμενοι τὰ μὲν ἦδη κεκόσμηται, τὰ δὲ αὐτῶν τοὺς παῖδας τὸ ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ ἢ πόλις μέχρι ἡβῆς θρέψει, ὠφέλιμον στέφανον τοῖσδέ τε καὶ τοῖς λειπομένοις τῶν τοιῶνδε ἀγῶνων προτιθεῖσα· ἄθλα γὰρ οἷς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσιν. νῦν δὲ ἀπολοφυράμενοι ὄν προσήκει ἐκάστῳ ἅπιτε».

¹⁴ φιλάργυροι γὰρ οἱ γέροντες, Σχολ.

¹⁵ Απευθύνεται στις γυναῖκες τῶν πεσόντων, τὶς χήρες, ὄχι καὶ στὶς μητέρες ποὺ ἔχασαν τὰ παιδιά τους.

Και λυπᾶται κανείς ὄχι ὅταν τοῦ λείπουν ἀγαθὰ πού δὲν δοκίμασε ἀλλὰ ὅταν ἔχοντας συνηθίσει κάτι ὕστερα τὸ χάσει. Πρέπει ὅμως νὰ κάνετε κουράγιο, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ γιὰ ἄλλα παιδιά, ὅσοι εἴσατε ἀκόμα σὲ ἡλικία πού μπορείτε νὰ φέρετε στὸν κόσμον παιδιά· γιὰτὶ καὶ στὴν οἰκογένεια αὐτὰ πού θὰ γεννηθοῦν θὰ κάνουν μερικοὺς νὰ ξεχάσουν ἐκείνους πού δὲν ὑπάρχουν πιά, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλη θὰ ὠφεληθεῖ διπλὰ καθὼς ἀποφεύγεται ἔτσι ἡ ἐρήμωση καὶ ἐνισχύεται ἡ ἀσφάλειά της· γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σκέπτονται γιὰ τὰ κοινὰ τὸ ἴδιο ὀρθὰ καὶ δίκαια ὅσοι μὴν ἔχοντας νὰ δώσουν παιδιά δὲν εἶναι ἐκτεθειμένοι σὲ ἴδιους, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, κινδύνους. Κι ὅσοι πάλι εἴσατε προχωρημένοι στὰ χρόνια, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς πού τὸ περάσατε εὐτυχισμένα νὰ τὸ θεωρεῖτε κέρδος, κι αὐτὸ πού ἀπομένει θὰ εἶναι σύντομο, καὶ νὰ ἔχετε παρηγοριά σας τὴ δόξα αὐτῶν ἐδῶ. Γιὰτὶ μόνο ἡ αἴσθησις τῆς τιμῆς δὲν γερνάει ποτέ, καὶ στὰ ἄχρηστα τὰ γερατειὰ μεγαλύτερη χαρὰ δὲν εἶναι, ὅπως λένε μερικοί, νὰ ἔχει κανεὶς κέρδη ἀλλὰ νὰ τὸν τιμοῦν.

45. Γιὰ ἐσᾶς πάλι, τοὺς γιουὺς τῶν πεσόντων ἢ τὰ ἀδελφία, βλέπω μεγάλο τὸν ἀγῶνα σας –διότι συνήθως αὐτὸν πού χάθηκε καθένας τὸν παινεύει–, καὶ μὲ πολλὴ δυσκολία, ἂν δείξετε ἐντελῶς ξεχωριστὴ ἀνδρεία, ἴσως σᾶς κρίνουν ὄχι βέβαια ὁμοίους ἀλλὰ λίγο κατώτερους ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ. Γιὰτὶ, ὅταν εἶναι κανεὶς ζωντανός, ζηλεῦει τὸν ἀνταγωνιστὴ, ἐνῶ αὐτὸς πού δὲν στέκεται πιά ἐμπόδιο τιμᾶται μὲ μιὰ εὐνοια πού δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὴν ἀνταγωνιστεῖ. Κι ἂν χρειάζεται νὰ πῶ κάτι καὶ γιὰ τῶν γυναικῶν τὴν ἀρετὴ, ὅσες θὰ μείνουν τώρα χῆρες, θὰ τὸ ἐκφράσω μὲ μιὰ σύντομη παραίνεσις. Μεγάλῃ στ’ ἀλήθεια ἡ δόξα γιὰ σᾶς νὰ μὴ φανεῖτε κατώτερες ἀπὸ τὴ γυναικεία φύση σας, ἐπίσης γιὰ ὅποια θὰ γίνεται ὅσο τὸ δυνατὸν λιγότερος λόγος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν γιὰ τίς ἀρετὲς ἢ τὴν ἐπιλήψιμη συμπεριφορὰ της.

46. Μίλησα λοιπὸν κι ἐγώ, κατὰ τὸ προγονικὸ ἔθιμο, καὶ εἶπα ὅσα εἶχα νὰ πῶ, τιμήθηκαν ἐπίσης τελετουργικὰ αὐτοὶ πού θάβονται τώρα· τὰ παιδιά τους τὰ ἀναλαμβάνει ἀπὸ σήμερον μὲ δημόσια δαπάνη μέχρι τὴν ἐνηλικίωσή τους ἢ πόλη καταθέτοντας ἔτσι ἕνα στεφάνι ὠφέλιμο στοὺς πεσόντες καὶ σὲ αὐτοὺς πού ἀπομένουν, ὡς ἔπαθλο τέτοιων ἀγῶνων· γιὰτὶ, ὅπου ἔχουν καθιερωθεῖ μέγιστα βραβεῖα γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἄριστοι πολῖτες. Καὶ τώρα, ἀφοῦ καθένας θρήνησε τὸν δικό του, μπορείτε νὰ πηγαίνετε.

** Στο μεταφρασμένο ἀπόσπασμα διατηρεῖται ὁ τονισμὸς καὶ ἡ ὀρθογραφία τοῦ κειμένου τοῦ Ν. Σκουτερόπουλου.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Γρ. Β. = Γρηγόριος Βερναρδάκης, *Σχόλια εις τας δημηγορίας του Θουκυδίδου*,
Αθήναι, 1885(2) (φωτ. ανατ. στις εκδόσεις Παπαδήμα, 1976)
- Δούκας = Νεόφυτος Δούκας, *Παράφρασις Θουκυδίδου*, Βιέννη, 1805 (σε 10 τόμους)
- Herter = Herter H., “Freiheit und Gebundenheit des Staatsmanns bei Thukydides”,
Rheinisches Museum, 93, (1950), 133-153
- ΗCT = Gomme, A.W. - Andrewes, A. - Dover K.J., *A Historical Commentary on
Thukydides*, (5 τόμοι) Oxford, 1945-1981
- Σχολ. = ο αρχαίος Σχολιαστής

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

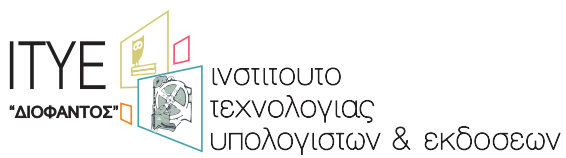
*Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
(ΙΕΠ) ευχαριστεί τις εκδόσεις Πόλις, οι οποίες
παραχώρησαν ευγενικά την άδεια χρήσης του
παραπάνω αποσπάσματος από τη Θουκυδίδη
Ιστορία (Β' 35-46) στη μετάφραση του
Ν. Σκουτερόπουλου.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

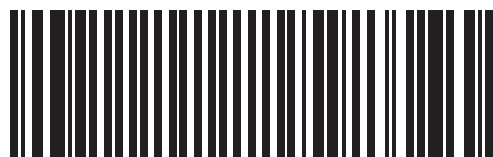
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ	σελ. 7
1. Εισαγωγή	σελ. 9-34
• Το δράμα	9
• Η τραγωδία	11
• Το αρχαίο θέατρο	15
• Οι δραματικοί αγώνες	18
• Οι συντελεστές της παράστασης	20
• Οι πρόδρομοι των μεγάλων τραγικών	24
• Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί	24
2. Σοφοκλέους Αντιγόνη	σελ. 30-204
• Η Αντιγόνη - Ο μύθος των Λαβδακιδών	30
• Υπόθεσις Αριστοφάνους Γραμματικού	32
• Διάγραμμα της τραγωδίας	33
• Τα πρόσωπα του έργου	33
• Α΄ Μέρος: Κείμενο - Γλωσσικά σχόλια - Μετάφραση	35
• Β΄ Μέρος: Ερμηνευτικά σχόλια - Ασκήσεις	141
• Γενική θεώρηση της τραγωδίας	203
3. Επίμετρο	σελ. 205-220
• Κείμενα	205
• Λεξικό βασικών θεατρικών όρων	213
Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ	σελ. 221
1. Κείμενο – Μετάφραση	σελ. 223-235
Κείμενο [Θουκυδίδη <i>Ιστορία</i> , Β΄ 35-46]	
Μετάφραση [Ν. Σκουτερόπουλου]	
Περιεχόμενα	σελ. 239

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-22-0244
ISBN 978-960-06-5174-4

(01) 000000 0 22 0244 0